

ครู

กับการเสริมสร้างจริยธรรม แก่นักเรียน

คำถาม และ คำตอบ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คิดได้ คิดดี คิดเป็น

เห็น ครู-ศิษย์ เช่น มิตรแท้

นำหน้าแล้วได้ใจกมลวิลาส

ครูกับการเตรียมสร้างจริยธรรม แก่นักเรียน

คำถาม และ คำตอบ

๒๕๕๖

ผู้เขียน

๑. ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน
๒. รองศาสตราจารย์ ดร.โกศล มีคุณ
๓. รองศาสตราจารย์งามตา วนินทานนท์

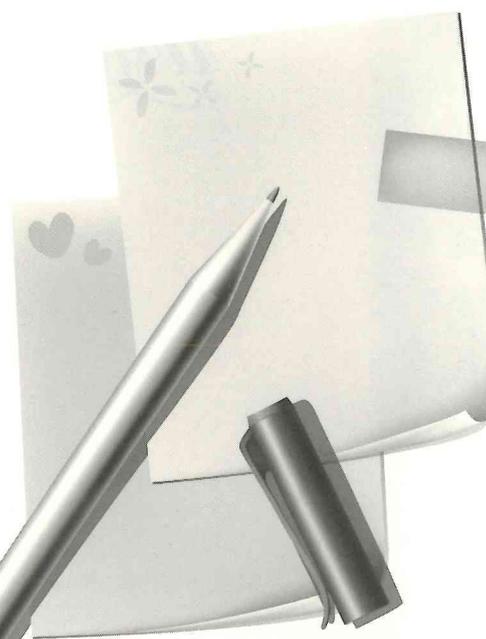
ผู้ตรวจและขัดเกลาภาษา

รองศาสตราจารย์บังอร โสฬส

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๘ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย สภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย
พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด
จำนวน ๑๒๐ หน้า

ศูนย์วิจัยยุทธศาสตร์ระบบพลวัตกรรมไทย
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คำนำ

“ครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียน” เป็นหนังสือที่บูรณาการหลักวิชาการทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ กับการปฏิบัติจริงในชั้นเรียนของครูอาจารย์ของนักเรียนที่เป็นเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่น หนังสือนี้เป็นผลผลิตที่เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ เมื่อศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้นำคำบรรยายในเรื่อง “ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน” มาเรียบเรียงเป็นหนังสือ โดยใช้รูปแบบคำถาม-คำตอบ เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่าน และทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นด้วย ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นจุลสารฉบับที่ ๔ ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้มีการจัดพิมพ์เพื่อแจกในโครงการพัฒนาการศึกษาด้วยจริยธรรม ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๒๙ โดยความร่วมมือของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและบริษัทส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม จำกัด

ในช่วงเวลาเกือบ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ยังได้มีการจัดพิมพ์หนังสือนี้ขึ้นเฉพาะกาล เพื่อใช้ประโยชน์ต่างๆ กัน เช่น เป็นหนังสืออ่านประกอบวิชาทางศึกษาศาสตร์ เป็นคู่มือครูฝึกสอน เป็นหนังสือเพื่อใช้ค้นคว้า อ้างอิงในงานวิจัยต่างๆ เป็นต้น

เมื่อตระหนักว่าการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชนไทย ยังเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องให้การสนับสนุนในทุกรูปแบบ ในขณะที่เดียวกันวิชาการทางจิตวิทยา และศึกษาศาสตร์ที่คาบเกี่ยวกับสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ มีความเจริญก้าวหน้ามาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงเป็นช่วงเวลาที่มีความจำเป็นต่อการปรับปรุงและขยายความหนังสือเล่มนี้ให้ทันสมัยในด้านทฤษฎี และผลการวิจัย ตลอดจนมีตัวอย่างที่ลงสู่การปฏิบัติของครูอาจารย์ที่ก่อให้เกิดผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงจิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนผู้รับ ไปในทิศทางที่แสดงถึงความเจริญและพัฒนาการทางจริยธรรมตามเป้าหมายให้มากขึ้น

ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ตามมติของคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย จึงได้มีโครงการพัฒนาคู่มือสำหรับนักพัฒนา เพื่อการปรับปรุงหนังสือ เรื่อง “ครูกับการปลูกฝังจริยธรรม” ใน พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้นมา โดยได้เพิ่มบทตอน และคำถามใหม่ๆ และเชิญผู้เขียนที่มีผลงานดีเด่นอย่างต่อเนื่องทางการวิจัยระบบพฤติกรรมไทยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์มาเขียนร่วมกับผู้เขียนคนเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการเขียนหนังสือนี้ ๓ ประการ คือ

ประการแรก เพื่อให้ประเทศไทยมีหนังสือกึ่งคู่มือครูอาจารย์ ทางด้านการพัฒนาจริยธรรมแก่เยาวชนที่เป็นสหวิชาการ โดยบูรณาการทฤษฎีและผลงานวิจัยในสาขาจิตวิทยา สาขาศึกษาศาสตร์และสาขาสังคมศาสตร์อื่นๆ รวมเป็นพฤติกรรมศาสตร์

ประการที่สอง เพื่อนำวิชาการที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติต่อเยาวชนในกรณีต่างๆ

ประการที่สาม เป็นการนำองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นตามหลักวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณที่ให้ผลวิจัยอันน่าเชื่อถือทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศมาบูรณาการร่วมกัน โดยเน้นองค์ความรู้ที่ก้าวหน้าในประเทศไทยเป็นสำคัญ เพื่อให้ตรงกับบริบทการพัฒนาเยาวชนไทยให้มากที่สุด

หนังสือเล่มใหม่ที่ชื่อว่า “ครูกับการเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียน” ในมือของท่านนี้ มีคุณสมบัติหลายประการที่สำคัญดังกล่าวมาข้างต้นนี้ แต่ที่ผู้อ่านซึ่งอาจเป็นครูอาจารย์ในโรงเรียนเป็นนักวิชาการ เป็นนักวิจัย เป็นนักศึกษาในสาขาที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตและพฤติกรรมมนุษย์ ตลอดจนบิดามารดา และผู้สนใจโดยทั่วไป ควรสังเกตเห็นคือ ในคำถาม-คำตอบทุกข้อ ผู้เขียนได้ใช้ผลงานวิจัยและทฤษฎีมาเป็นหลักในการเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติ และมีตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่ให้ผลดีตามคาดด้วย ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีลักษณะที่เรียกว่า “Research evidence-based policy and practice” คือการใช้ผลงานวิจัย เพื่อเสนอแนะนโยบายและการปฏิบัติการพัฒนาเยาวชน นั่นเอง ซึ่งประเทศที่เจริญแล้วต่างยอมรับว่าเป็นแนวทางที่รัฐจะต้องให้การส่งเสริมสนับสนุนมากกว่าแนวทางเดิมๆ ที่เกิดจากความคิดและประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติเท่านั้น เพราะแนวทางที่มีงานวิจัยเป็นหลักพื้นฐานนี้สามารถประกันความสำเร็จขั้นสูง และนำไปใช้ในวงที่กว้างขวางขึ้นได้

อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์อย่างจริงจังได้ ก็เมื่อผู้อ่านได้ปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ และการกระทำของตนเอง เมื่อปฏิบัติต่อเยาวชนในความรับผิดชอบของตน ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องกับเยาวชน โดยเฉพาะครูอาจารย์ และบิดามารดา คือสาเหตุที่สำคัญและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อจิตใจ และพฤติกรรมของเยาวชน ถ้าท่านเหล่านี้ไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามที่หนังสือนี้แนะนำไว้ เยาวชนไทยของเรา ก็ไม่อาจพัฒนาไปได้มากตามที่ควรจะเป็น

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการใช้วิธีการใหม่ที่ผู้รับผิดชอบเยาวชนไทยควรกระทำนี้ จะเกิดขึ้นได้มาก อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการที่เขียนไว้ ถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีโครงการใช้หนังสือเล่มนี้ให้เกิดประโยชน์โดยการจัดฝึกอบรม สาธิตวิธีการ จัดนิทรรศการ และช่วยจัดหาเอกสารเพิ่มเติม จัดหาชุดฝึกอบรมต่างๆ แบบวัดผล วัสดุและอุปกรณ์อื่นๆ ที่จะต้องใช้ประกอบกัน รวมทั้งดูแลการปฏิบัติของผู้เข้าโครงการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากได้รับผลดีมาแล้วยิ่งได้รับผลที่ยั่งยืนด้วย

คณะผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้ จะช่วยกระตุ้นความสนใจและการเห็นความสำคัญของการร่วมมือกันของทุกฝ่าย ในการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เยาวชนไทย และเป็นกำลังใจให้ครูอาจารย์ บิดามารดา ตลอดจนผู้รับผิดชอบเยาวชนไทยทุกท่านได้ใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ เป็นแนวทางสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของท่านที่จะส่งผลได้อย่างง่ายดายต่อจิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนไทยต่อไป

คณะผู้จัดทำ

ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๒๕๕๖

สารบัญ

ตอน 1 ปัญหาในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน	1
๑. ครูอาจารย์ทราบไหมว่า จริยธรรม คืออะไร แตกต่างจากค่านิยม และคุณธรรมอย่างไร	๓
๒. ทำไมผู้ใหญ่อบรมสั่งสอนเด็กอย่างมาก แต่ไม่ค่อยเกิดผล	๓
๓. ครูอาจารย์รู้หรือไม่ว่าต้องปลูกฝังสร้างเสริมอะไรบ้าง เด็กจึงจะมีจริยธรรมสูงได้	๕
๔. ใครคือผู้ควรตอบคำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เยาวชน	๗
ตอน 2 ทฤษฎีปลูกฝังลักษณะจิตใจด้านดีเพื่อให้เด็กทำดี	7
๑. เคยมีข่าวทางโทรทัศน์ว่า มีคนกลุ่มหนึ่งในภาคหนึ่งของประเทศเป็นผู้มีจริยธรรมต่ำ ฉะนั้นรัฐบาลจึงเล็งเห็นความจำเป็นจะต้องพัฒนาจริยธรรมของชนกลุ่มนั้นโดยด่วน ฟังแล้วก็มีความรู้สึกว้า คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า ถ้าใครขาดจริยธรรม เราก็นำจริยธรรมไปเติมให้เต็ม ความเข้าใจนี้ถูกต้องเพียงใด	๙
๒. ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างไรบ้าง	๑๐
๓. ทำไมการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนด้วยการให้ความรู้ว่าจะอะไรคืออะไร และการสร้างทัศนคติทางจริยธรรมที่เหมาะสมจึงไม่เพียงพอ ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการได้	๑๐
๔. ลักษณะทางจิตใจอะไรที่จะเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม	๑๑
๕. ทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม ตลอดจนจิตลักษณะที่ควรปลูกฝัง ๓ ประการ จะปลูกฝังได้ง่ายในคนที่มีพื้นฐานทางจิตใจอย่างไรบ้าง	๑๓
ตอน 3 วิธีการปลูกฝังจริยธรรมในเด็กอย่างได้ผลดี	51
๑. บุคคลที่จะทำหน้าที่อบรมเด็กให้ได้ผลดี ควรมีความสัมพันธ์กับเด็กอย่างไร	๑๗
๒. การให้รางวัลเมื่อเด็กทำดี นอกจากส่งเสริมพฤติกรรมนั้นของเด็กแล้ว ยังส่งผลต่อจิตใจของเด็กอย่างไร และควรให้รางวัลชนิดใด แก่เด็กประเภทใดจึงจะได้ผลดีที่สุด	๑๘

๓. การที่ผู้ใหญ่ลงโทษเขียนตีเด็ก จะส่งผลต่อเด็กอย่างไร และการลงโทษอย่างไร
จึงจะเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมได้มากที่สุด	๒๐
๔. การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กหมายถึงอะไร	๑๗
๕. การควบคุมเด็กคืออะไร จำเป็นในช่วงอายุใด เมื่อเป็นวัยรุ่น
ควรควบคุมให้มากขึ้นหรือน้อยลง	๒๓
๖. ครูควร “ตามใจ” เด็กหรือไม่ เพียงใด	๒๔

ตอน 4 การใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมแก่นักเรียน 27

๑. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมใช้กำหนดจิตลักษณะที่ควรพัฒนาได้อย่างไร	๒๙
๒. การใช้นิทานเพื่อพัฒนาจิตจริยธรรม ทำได้อย่างไร	๓๖
๓. หลักการคัดเลือกบางตอนจากภาพยนตร์เพื่อใช้พัฒนาจิตจริยธรรมนักเรียน ทำอย่างไร	๔๓
๔. ข้อควรปฏิบัติในการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม มีอะไรบ้าง	๔๙

**ตอน 5 การส่งเสริมคุณลักษณะและความพร้อมของครู
ในการพัฒนาจิตจริยธรรมแก่นักเรียน** 51

๑. ความสำเร็จของครูในการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง	๕๓
๒. การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของครูเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนอย่างไร	๕๔
๓. การพัฒนาครูเพื่อเสริมสร้างวินัยแก่นักเรียน ทำได้อย่างไร	๖๓
๔. การพัฒนาครูประจำวิชาเพื่อการพัฒนาจิตและพฤติกรรมนักเรียน
มีผลให้ลดความเครียดและเพิ่มผลสัมฤทธิ์จริงหรือ	๗๓

ตอน 6 เขวอชนและสัคคมในโรงเรียน 79

๑. ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กในทางใดบ้าง
และบทบาทที่สำคัญที่โรงเรียนทำได้ดีกว่าทางครอบครัวคืออะไร	๘๑
๒. ครูอาจารย์ที่สอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ประถม ๓)
ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเด็กในช่วงอายุ ๓-๘ ขวบนี้อย่างไร	๘๒
๓. ครูอาจารย์ที่สอนในชั้นประถมปลาย ถึงมัธยมต้น (ประถม ๔ ถึงมัธยม ๒)
ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเด็กในช่วงอายุ ๙-๑๓ ปีนี้อย่างไร	๘๕

สารบัญภาพ

ภาพ ๑	ความแตกต่างระหว่างจริยธรรม กับคุณธรรม หรือ ค่านิยม	๓
ภาพ ๒	ปริมาณการสอนอย่างตั้งใจเปรียบเทียบกับปริมาณการสอนอย่างไม่ตั้งใจ	๔
ภาพ ๓	ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมคนดีและเก่ง	๑๒
ภาพ ๔	พื้นฐานทางจิตใจของคน ๓ ด้าน ใช้จำแนกคนเป็น ๔ ประเภท	๑๓
ภาพ ๕	บัวสี่เหล่าทางพุทธศาสนา อาจเข้าใจได้จากลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของคน ๓ ด้าน	๑๔
ภาพ ๖	ให้รางวัลแก่พฤติกรรมดีของเด็ก เหมือนใส่ปุ๋ยแก่ต้นไม้ที่เพิ่งปลูก	๒๐
ภาพ ๗	การลงโทษทางกายควรกระทำกับเด็กเล็กและกระทำด้วยความรักและหวังดี และให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของเด็ก	๒๑
ภาพ ๘	ตัวอย่างกราฟบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน	๕๗
ภาพ ๙	การบังคับให้นักเรียนเชื่อฟังควรลดลงและควรฝึกให้เด็กคิดเอง ตัดสินใจเอง อย่างมีเหตุผลให้มากขึ้นตามระดับชั้นเรียน	๙๐
ภาพ ๑๐	การปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก ควรมุ่งหวังผลในระยะยาวเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ด้วย	๑๐๑

สารบัญตาราง

ตาราง ๑	พัฒนาการทางจริยธรรม ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก	๕๖
---------	--	----

๔. ครูอาจารย์ที่สอนในชั้นมัธยมปลาย (มัธยม ๓ ถึงมัธยม ๖) ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเยาวชนในช่วงอายุ ๑๔-๑๙ ปีนี้ได้อย่างไร	๘๘
๕. ครูประจำวิชาต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียนได้อย่างไร	๙๑
๖. ข้อควรระวังในการปฏิบัติการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน มีอะไรบ้าง	๙๓
๗. ครูอาจารย์ควรสร้างบรรยากาศทางสังคมในโรงเรียนอย่างไร จึงจะสามารถส่งเสริมจริยธรรมและประชาธิปไตยให้นักเรียนได้	๙๔
ตอน ๗ การประเมินผลการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน	๙๗
๑. ทำไมครูจึงรู้สึกว่าการปกครองเด็กยากขึ้นในปัจจุบัน	๙๙
๒. วิธีการประเมินผลจริยธรรมในโรงเรียนควรทำอย่างไร	๙๙
๓. คู่มือครูเพื่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนนี้ จะมีประโยชน์แก่ครูและนักเรียนอย่างจริงจังได้อย่างไร	๑๐๐
เอกสารอ้างอิง	๑๐๓

ตอน

*ปัญหาในการปลูกฝังจริยธรรม
แก่นักเรียน*

ข้อ ๑ ครูอาจารย์ทราบไหมว่าจริยธรรมคืออะไร แตกต่างจากค่านิยมและคุณธรรม อย่างไร

ค่านิยม คือ สิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าสำคัญ เช่น สังคมไทยมีค่านิยมในการรักษาหน้า ความมีอาวุโส ความเกรงใจ ฯลฯ

ส่วน **คุณธรรม** คือ สิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความประหยัด ฯลฯ บางสิ่งบางอย่างหรือบางลักษณะจึงเป็นได้ทั้งคุณธรรมและค่านิยมพร้อมกัน เช่น ความกตัญญูซึ่งคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยเห็นว่าเป็นลักษณะที่สำคัญและดีงาม

สำหรับ **จริยธรรม** คือแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรม หรือเหตุผลชั้นสูง (ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป) จริยธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีหรือสำคัญเสมอไป แต่เป็นหลักการชั้นสูงหรือสิ่งที่ควรกระทำเพื่อรักษาและเสริมสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคม

จริยธรรมมักจะเกิดขึ้นเมื่อคุณธรรม หรือค่านิยม ตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไปเกิดขัดแย้งกันทำให้คนตกอยู่ในสภาพที่ต้องตัดสินใจ หรือต้องแก้ปัญหา คนในสภาพนี้มีทางเลือกหลายทาง การเลือกบางอย่างแสดงว่ามีจริยธรรมสูง เมื่อเลือกอย่างอื่นแสดงว่ามีจริยธรรมต่ำ เช่น ความรักลูกกับการทำตามหน้าที่ ทั้ง ๒ อย่างเป็นคุณธรรม และค่านิยมของไทย เมื่อแต่ละอย่างอยู่ตามลำพังก็เป็นเรื่องธรรมดา แต่เมื่อมาพบกันกลับขัดกันได้ เช่น ครูซึ่งมีลูกเป็นนักเรียนในชั้นของตน ปรากฏว่าครูคนนั้นพบว่าลูกโกงในห้องสอบ ครูจะลงโทษและรายงานความผิดให้อาจารย์ใหญ่ทราบหรือไม่ ขณะนั้นเป็นเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาจะต้องตัดสินใจ ถ้าลงโทษลูกตามระเบียบก็เป็นผู้มีจริยธรรมสูงกว่าคนที่ทำไม่รู้ไม่เห็นเพราะรักลูก ปกป้องลูกกลัวลูกจะอับอายขายหน้า

ภาพ ๑ ความแตกต่างระหว่างจริยธรรม กับ คุณธรรม หรือ ค่านิยม

ส่วนมากแล้วคนเรามักพบเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างความเห็นแก่ตัว กับการเห็นแก่คนอื่น หรือเห็นแก่ส่วนรวม ถ้าตัดสินใจทำไปเพราะเห็นแก่ตัวก็แสดงว่าเป็นคนมีจริยธรรมต่ำ

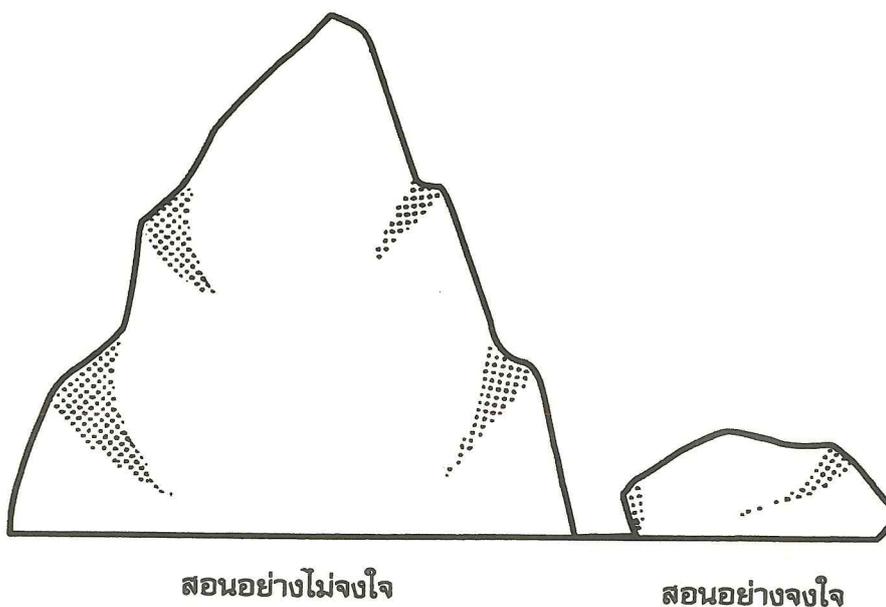
ฉะนั้นการสอนค่านิยม หรือคุณธรรม ที่ละตัวจึงไม่เพียงพอที่จะทำให้คนตัดสินใจกระทำอย่างมีจริยธรรมสูงได้ แต่ควรสอนว่าเมื่อค่านิยม ๒ ตัวมาขัดกันหรือคุณธรรม ๒ ตัวมาขัดแย้งกัน เด็กจะตัดสินใจปฏิบัติอย่างไร จึงจะถูกต้องเหมาะสม

นี่คือการสอนให้รู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ รู้จักแก้ปัญหา ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาในปัจจุบัน และเป็นเป้าหมายของนักวิจัยทางด้านจริยธรรม

ข้อ ๒ ทำไมผู้ใหญ่อบรมสั่งสอนเด็กอย่างมาก แต่ไม่ค่อยเกิดผล

ผู้ใหญ่บางท่านอาจตั้งใจสอนเด็กอย่างหนึ่งแต่วิธีการสอนไม่เหมาะสม กลับให้ผลตรงกันข้าม เช่น การสอนให้เด็กเชื่อฟังมากกว่าการสอนเด็กให้คิดเป็น ตัดสินใจเป็น แทนที่จะดีกลับเป็นการทำลายสุขภาพจิต และจริยธรรมของเด็กได้

การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการทำให้ทราบอีกด้วยว่าการปลูกฝังลักษณะทางจริยธรรมในเด็กมักเกิดจากการสอนอย่างไม่ตั้งใจของผู้ใหญ่ มากกว่าเกิดจากการสอนอย่างจงใจ เมื่อผู้ใหญ่ไม่รู้ตัวว่าเวลาไหน ตนทำอะไร พูดอะไร ที่เป็นการสอนเรื่องใดแก่เด็กทำให้เกิดผลที่ไม่ได้คาดหวังในเด็กบ่อยๆ วิชาทางจิตวิทยาจริยธรรม ช่วยเอาความจริงมาตีแผ่ว่า การสอนเด็กที่ดีที่สุด และเด็กทำตามมากที่สุดมีโซ่อยู่ที่ผู้ใหญ่สงสัยว่ากล่าวสั่งสอนเด็ก แต่การสอนที่ให้ผลที่ดีที่สุดคือ การกระทำของผู้ใหญ่ในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นตัวอย่างแก่เด็ก โดยไม่รู้ตัว

ภาพ ๒ ปริมาณการสอนอย่างจงใจเปรียบเทียบกับปริมาณการสอนอย่างไม่ตั้งใจ

ตัวอย่างเช่นครูมักพูดอบรมเด็ก เป็นการสอนอย่างจริงจัง แต่การกระทำของครูในเรื่องเดียวกันนั้นเป็นการสอนเหมือนกันโดยครูไม่รู้ตัวไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งให้ผลต่อการกระทำของเด็กมากกว่า เด็กมีการรับรู้ที่ไวมากและช่างสังเกต เช่น ครูสั่งเวลาล้างมือแล้วอย่าสะบัดมือ ให้ใช้ผ้าเช็ดหน้าเช็ดให้แห้ง แต่พอครูล้างมือบ้างก็สะบัดมือทันที เด็กมองเห็นทำให้เกิดผลเสียมากเกี่ยวกับความรู้สึกของเด็กต่อครู โดยเฉพาะเด็กในช่วงประถมศึกษา มีการรับรู้กฎเกณฑ์เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ใครจะล่วงละเมิดมิได้ ไม่มีข้อยกเว้น ถ้ายกเว้นก็ไม่เป็นกฎ ถ้าเป็นกฎแล้วทุกคนจะต้องทำตามหมด นี่คือระดับการรับรู้ การเข้าใจกฎเกณฑ์ของเด็กประถมศึกษา โดยเฉพาะประถมต้น

ข้อ ๓ ครูอาจารย์หรือไม่ว่าต้องปลูกฝังลักษณะอะไรบ้าง เด็กจึงจะเป็นคนมีจริยธรรมสูงได้

การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่วได้ บุคคลจะต้องมีลักษณะทางจิตใจที่เหมาะสมหลายประการ (ดังที่จะกล่าวในตอนต่อไป) ลักษณะทางจิตใจหลายประการนั้น เป็นลักษณะที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังพร้อมกันเนื่องจาก จริยธรรมของมนุษย์เป็นระบบทางจิตใจ ประกอบด้วยลักษณะทางจิตหลายประการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาลักษณะใดลักษณะหนึ่งมักส่งผลกระทบต่อลักษณะทางจิตใจด้านอื่นด้วย

ครูอาจารย์ส่วนใหญ่ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศมักไม่ทราบว่าตนต้องปลูกฝังลักษณะอะไร และปลูกฝังอย่างไร จึงจะได้เด็กที่มีจริยธรรมสูง เช่น รู้จักเสียสละ มีระเบียบวินัย ครูอาจารย์ส่วนใหญ่จะเน้นปลูกฝังให้เด็กฝึกการกระทำโดยตรง ซึ่งไม่ใช่วิธีที่จะให้ผลที่ยั่งยืน จากการวิจัยพบว่าบุคคลต้องมีลักษณะทางจิตใจหลายประการ จึงจะรู้จักการเสียสละมีระเบียบวินัยโดยไม่ต้องมีการขู่เชิญบังคับ ส่วนลักษณะทางจิตใจแต่ละประการก็ต้องใช้วิธีการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป (โปรดติดตามอ่านรายละเอียดในตอนต่อไป)

ข้อ ๔ ใครคือผู้ที่ควรตอบคำถามเกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เยาวชน

นักวิจัยเป็นผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อตอบปัญหา หรือคำถามบางประการ นักวิจัยทางจิตวิทยาจริยธรรม จะวัดและประเมินผลจริยธรรมของเด็กตามหลักวิชาการโดยเปรียบเทียบเด็กประเภทต่างๆ จำนวนเป็นร้อยเป็นพันคน เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับจุดกำเนิดของจริยธรรมในเด็ก ตลอดจนจนศึกษาว่าจริยธรรมจะเปลี่ยนแปลงหรือมีพัฒนาการไปอย่างไรในเด็กที่อายุต่างกัน หรือมีประสบการณ์ต่างกัน นอกจากนั้นยังมีการศึกษาวิธีการที่ให้ผลดีในการส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กประเภทต่างๆ เมื่อได้ข้อมูลก็นำมาสรุปเป็นหลักที่ใช้ได้กับเด็กประเภทหนึ่งๆ ทั้งนี้ ก่อนทำวิจัยนักวิจัยก็ต้องศึกษาประมวลความรู้ที่ผู้อื่นวิจัยเอาไว้ก่อนหน้า ฉะนั้นนักวิจัยจึงเป็นผู้ผลิต และประมวลรวบรวมความรู้ในเรื่องหนึ่งๆ ความรู้นี้จึงได้จากการศึกษาเด็กหลายพันหลายหมื่นคนหลายประเภทแตกต่างกัน มากมาย นักวิจัยจริยธรรมจึงมีความรู้สึกซึ่งเฉพาะเรื่องสามารถตอบคำถามได้อย่างถูกต้องชัดเจนและตรงประเด็นที่สนใจ ครูอาจารย์ที่มีข้อสงสัยสามารถสอบถามหรืออ่านรายงานที่นักวิจัยได้เขียนบันทึกไว้ โดยเฉพาะหนังสือหรือคู่มือที่นักวิจัยนำข้อมูลความรู้มาเขียนเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้หรือการปฏิบัติที่สามารถคาดหวังผลสำเร็จได้

ตอน ๒

ครูควรปลูกฝังลักษณะจิตใจด้านใด
เพื่อให้เด็กทำดี

ข้อ ๑ เคยมีข่าวทางโทรทัศน์ว่า มีคนกลุ่มหนึ่งในภาคเหนือของประเทศเป็นผู้มีจริยธรรมต่ำ ฉะนั้นรัฐบาลจึงเล็งเห็นความจำเป็นจะต้องพัฒนาจริยธรรมของคนกลุ่มนั้นโดยด่วน ฟังแล้วก็มีความรู้สึกว้ากวนใจว่า ถ้าใครขาดจริยธรรม เขาก็ไม่เจริญไปเรื่อยให้เต็มความเข้าใจนี้ถูกต้ออเนียงใด

ความจริงแล้วการพัฒนาจริยธรรมทำได้หลายขั้นตอน สุดแต่ว่าผู้ที่จะรับการพัฒนามีพื้นฐานมากหรือน้อยเพียงใด จริยธรรมเป็นลักษณะขั้นสูงสุดทางจิตใจของบุคคลเปรียบเสมือนหลังคาบ้าน คนที่ไม่มีจริยธรรมคือ คนที่ไม่มีหลังคาบ้าน เมื่อจะมีการพัฒนาจริยธรรมโดยตรง จึงเปรียบเสมือนเอาหลังคามารอบบ้านซึ่งจะทำได้เมื่อมีตัวบ้าน พื้นบ้าน และฝ้าผนังอยู่แล้ว แต่บางคนที่ไม่มีหลังคาบ้าน เพราะเขาไม่มีฝ้าบ้าน แม้พื้นล่างก็ไม่มี และบางคนแม้แต่เสาเข็มก็ยังไม่ปรากฏ จะเอาหลังคาบ้านมาครอบลงจึงทำไม่ได้ จำเป็นจะต้องสร้างตัวบ้านก่อน คือ พัฒนาจิตใจในระดับพื้นฐานและในระดับกลางก่อน จึงจะสามารถพัฒนาจริยธรรมต่อไปได้ ฉะนั้นคนที่ขาดจริยธรรมนั้นจะทำการพัฒนาจริยธรรมของเขาทันทีไม่ได้ เพราะเขาขาดลักษณะพื้นฐานทางจิตใจที่จะเป็นพื้นรองรับ

คำตอบนี้ได้มาจากการค้นคว้าวิจัยทางจิตวิทยาจริยธรรม^{๖๕} ซึ่งจะได้กล่าวในภายหลังว่า ลักษณะชั้นกลางและขั้นพื้นฐานทางจริยธรรมมีอะไรบ้าง แต่การค้นพบในเรื่องนี้สามารถอธิบายความเข้าใจทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคน ๔ ประเภท ที่เป็นบัวจมโคลน บัวในน้ำลึก บัวใกล้ผิวน้ำ และบัวเหนือน้ำ พวกบัวเหนือน้ำเท่านั้นที่ปลูกฝังจริยธรรมได้ทันทีและง่ายที่สุด เพราะมีความพร้อมที่จะรับมากกว่าคนประเภทอื่นๆ ซึ่งจะได้อธิบายลักษณะของคน ๔ ประเภท นี้ตามหลักจิตวิทยาต่อไป

ผลดีผลเสียของการฝึกกระทำโดยตรง

การฝึกพฤติกรรมโดยตรงในเด็กให้ผลดีและเหมาะสมที่จะใช้การฝึกพฤติกรรมทำความดีในเด็กเล็กจนทำให้ติดเป็นนิสัย เช่น ฝึกสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน การให้บุคคลกระทำพฤติกรรมที่นำปรารถนาในขณะที่ตัวเองมีความสุขความพอใจที่กระทำเช่นนั้น สามารถสร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่อการกระทำนั้น ทำให้บุคคลนั้นชอบทำความดีนั้นและกระทำพฤติกรรมนั้นต่อไปอีก

แต่การฝึกให้กระทำจนติดเป็นนิสัยอาจมีผลเสียได้เพราะการกระทำนั้นเหมาะสมในบางกาลเทศะเท่านั้นและไม่เหมาะสมในเวลาอื่นๆ โดยเฉพาะ **ถ้าเด็กกระทำเป็นนิสัย โดยไม่รู้เหตุผลที่แน่ชัดว่าทำไมจึงควรทำเช่นนั้น อาจเกิดผลเสียได้** เช่น สอนให้เด็กประหยัดกระแสไฟฟ้าด้วยการให้มินิสัยปิดไฟเมื่อไม่ต้องการใช้แสงสว่าง และเปิดใหม่เมื่อต้องการใช้ แต่กรณีของเตารีดไฟฟ้าควรลดความร้อนลงเมื่อต้องการทำธุระอื่นชั่วคราว การปิดเปิดสวิตซ์เตารีดไฟฟ้าบ่อยๆ ขณะเปิดแต่ละครั้งจะต้องใช้กระแสไฟฟ้ามากกว่าการลดความร้อนลง การปิดเปิดเตารีดบ่อยๆ จึงไม่เป็นการประหยัดกระแสไฟฟ้า

นอกจากนี้การบังคับให้เด็กกระทำบางอย่างบ่อยๆ โดยเด็กไม่ชอบไม่พอใจที่จะกระทำ อาจทำให้เกิดผลที่ตรงข้ามกับที่ต้องการได้ เช่น บังคับให้เด็กสวดมนต์เย็น ทั้งๆ ที่เด็กเหนื่อยและอยากกลับบ้านเมื่อเป็นเช่นนี้บ่อยๆ อาจทำให้เด็กรู้สึกเกลียดการสวดมนต์ไหว้พระได้

สรุปได้ว่า การฝึกให้กระทำจนติดเป็นนิสัยอาจใช้ได้ผลในเด็กเล็ก และจะต้องทำการฝึกในสภาพที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำนั้นเท่านั้น โดยการฝึกนิสัยควรทำควบคู่ไปกับการสอนให้รู้เหตุรู้ผลว่าเหมาะสมกับกาลเทศะด้วย การบังคับให้เด็กกระทำโดยมิได้ให้เหตุผลหรือหวานล่อมชักจูงให้เด็กเห็นดีเห็นชอบด้วย และไม่ได้สอนให้เด็กรู้จักเลือกเวลาที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นอย่างเหมาะสม จะเป็นเหตุให้เด็กทำพฤติกรรมนั้นได้จริงและสม่ำเสมอ แต่เด็กอาจกลายเป็นหุ่นยนต์ เช่น การให้เด็กไหว้ครูทุกครั้งที่พบกัน ในบางกรณีอาจเป็นเรื่องตลก เช่น ครูยืนในทางที่เด็กต้องผ่านไปมาซ้ำหลายครั้งในช่วงเวลาหนึ่ง

ฉะนั้นการฝึกเด็กจึงควรฝึกให้รับรู้ว่าคุณกำลังอยู่ในสถานการณ์อย่างไร ในเวลาใด และให้เด็กมีความรู้ว่าการกระทำใดควรทำอย่างไร นอกจากนี้ควรสอนให้เด็กรู้จักคิดพิจารณาโดยนำเอาอดีตที่เกี่ยวข้องและอนาคตเข้ามาประกอบสถานการณ์ในปัจจุบันด้วย จึงจะเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม ในลักษณะที่เป็น การปรับตัวอย่างเหมาะสมไปตามเหตุการณ์ด้วย

ข้อ ๒ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างไรบ้าง

เดิมการสอนจริยธรรมในโรงเรียนมีลักษณะคล้ายการสอนวิชาอื่นๆ คือการให้ความหมายของคำศัพท์ต่างๆ แล้วให้ความรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่สังคมเห็นว่าสำคัญ ซึ่งก็คือการสอนค่านิยมต่างๆ ทักษะคิด ก็เกิดจากการทราบว่าจะไรดี อะไรชั่ว อะไรสำคัญ อะไรไม่สำคัญ ถ้าบุคคลทราบว่ามีสิ่งหนึ่งดีมีคุณประโยชน์และสำคัญต่อตนมาก ก็จะชอบและพอใจสิ่งนั้นมาก แต่ถ้าบุคคลทราบว่ามีสิ่งหนึ่งเลวมีโทษต่อตนก็จะไม่ชอบ ไม่พอใจพร้อมจะทำลายสิ่งนั้น นั่นคือความรู้ว่าจะไรดีอะไรชั่ว ทำให้เกิดทัศนคติเชิงจริยธรรมซึ่งได้จากการอ่านและการฟังคำบอกเล่า แต่การสร้างทัศนคติที่ได้ผลดีคือการให้เด็กได้ประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง ทัศนคติที่เกิดในลักษณะนี้จะนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมได้มากกว่าทัศนคติที่เกิดจากคำบอกเล่าของผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง^{๕๔} นอกจากนี้บางโรงเรียนมีการฝึกพฤติกรรมโดยตรง เช่น ความมีระเบียบวินัย การพูดจาไพเราะ ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ เป็นต้น โดยเมื่อเด็กกระทำพฤติกรรมเหล่านี้แล้วจะต้องได้รับคำชมเชยหรือรางวัลด้วย เด็กจึงจะเรียนรู้ที่จะกระทำพฤติกรรมเหล่านี้ซ้ำอีก

ข้อ ๓ ทำไมการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนด้วยการให้ความรู้ว่าจะไรดีอะไรชั่ว และการสร้างทัศนคติทางจริยธรรมที่เหมาะสม จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการได้

ผลการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของคนเป็นจำนวนมาก ทำให้ทราบว่า ความรู้ว่าจะไรดีอะไรชั่ว และทัศนคติที่เหมาะสม คือชอบคุณงามความดี และรังเกียจความชั่วนั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ตรงกับความรู้และทัศนคติได้

อีกลักษณะหนึ่งที่ว่า **การวิจัยพบว่า** มีความสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมต่างๆ มาก รวมทั้งพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้วย คือความเชื่ออำนาจในตน^{๕๒} นั่นคือความเชื่อว่าตนสามารถทำให้เกิดผลดี หรือผลเสียแก่ตนเอง และผู้อื่นได้ตามที่ตนปรารถนาและมุ่งหวัง ซึ่งตรงข้ามกับความเชื่อว่าผลดีหรือผลเสียหรือผลร้ายเกิดเพราะโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรืออิทธิปาฏิหาริย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบังคับควบคุมไม่ได้^{๕๓}

การที่บุคคลจะเชื่ออำนาจในตนน้อยนั้น เกิดจากการได้รับรางวัลและถูกลงโทษจากคนอื่น จากสังคม และจากธรรมชาติ อย่างไม่เหมาะสมกับพฤติกรรมของคนๆ นั้น ลักษณะนี้จะพัฒนาได้โดยตรง (ดังจะกล่าวในตอนต่อไป)

สรุปได้ว่า ลักษณะทางจิตที่สำคัญอีก ๓ ประการ ที่ยังไม่มีมีการปลูกฝังกันอย่างพอเพียงในขณะนี้ คือ

๑. เหตุผลเชิงจริยธรรม ให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ส่วนตัว
๒. ความสามารถควบคุมบังคับตน โดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอก
๓. ความเชื่ออำนาจในตน คือเชื่อว่า ถ้าตนทำดีจะได้ดี ถ้าตนทำชั่วจะได้รับโทษตอบแทน เชื่อว่าตนสามารถจะทำนายผลที่จะเกิดกับตนได้ และสามารถควบคุมผลนั้นๆ ได้

สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักคือ ถ้าเด็กไม่ได้รับการพัฒนาอย่างพร้อมเพรียงกันทั้ง ๓ ด้าน ที่กล่าวมานี้ กล่าวคือ ครูส่งเสริมจิตใจบางด้าน แต่ด้านอื่นๆ กลับละเลย จะทำให้เกิดผลที่ไม่สมบูรณ์ในเด็ก และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงอย่างสม่ำเสมอได้

ภาพ ๓ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมคนดีและเก่ง

เด็กประถม ๑ ในอังกฤษนั้น พอเริ่มเข้าโรงเรียนก็มีความรู้ว่าจะอะไรดีควรทำ อะไรไม่ดีไม่ควรทำแล้ว โดยครูเกือบไม่ต้องสอนเพิ่มเติมอีก แต่ปริมาณความรู้อย่างถูกต้องก็ไม่เกี่ยวกับปริมาณการทำดีละวันชั่วของเด็กเหล่านี้^{๖๕}

ความรู้ว่าจะอะไรดีอะไรชั่ว ไม่สามารถยับยั้งพฤติกรรมชั่วของคนได้ อาชญากรที่ทำผิดกฎหมายนั้นทำไปทั้งๆ ที่รู้ว่าผิด จึงได้พยายามปิดบังและวางแผนมิให้ถูกจับได้ มีน้อยรายที่ทำผิดโดยไม่รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นความผิด^{๖๕} แต่คนทำผิดจะบอกว่า เขาจำเป็นต้องทำ เขาไม่มีทางเลือก เขาทำเพราะมันมีประโยชน์แก่เขา

การที่เด็กคนเดียววันบางครั้งก็ทำดี บางครั้งก็ไม่ทำ บางครั้งละวันไม่ทำผิดได้แต่ครั้งอื่นๆ ไม่สามารถละเว้นได้นี้ เป็นความแปรเปลี่ยนที่เป็นธรรมชาติของเด็ก แต่ความแปรเปลี่ยนของพฤติกรรมจะมีน้อยลงเมื่อโตขึ้นเข้าวัยรุ่น และเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่พฤติกรรมจะเริ่ม คงที่ จนบางคนกลายเป็นคนดีอย่างสม่ำเสมอ แต่บางคนก็เป็นคนชั่วอย่างสม่ำเสมอได้เหมือนกัน

ส่วนทัศนคติเชิงจริยธรรม คือความพอใจในคุณธรรมและค่านิยมในสังคมของตนนั้น สามารถนำไปสู่พฤติกรรมได้มากหรือน้อยแล้วแต่ว่าบุคคลนั้นมีความเชื่ออำนาจในตนมากเพียงใด คนไทยบางประเภทมีความเชื่ออำนาจในตนน้อย กล่าวคือ เชื่อว่าตนไม่สามารถจะทำให้เกิดผลตามต้องการได้ ฉะนั้นคนประเภทนี้เมื่อเห็นอะไรดีงามอาจไม่ทำตามความคิดเห็นนั้น เช่น ไม่บริจาคเงินช่วยเหลือคนจนต่างๆ ที่มีศรัทธา ทั้งนี้เพราะไม่เชื่อว่าการบริจาคครั้งนี้ของตนจะถึงมือคนจนได้จริง

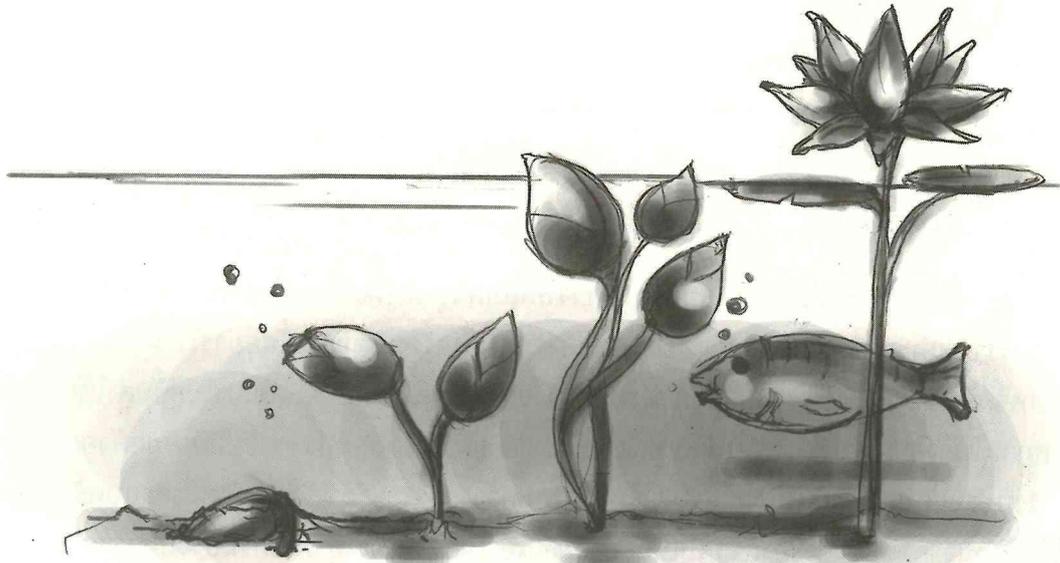
ฉะนั้นความรู้ที่รู้ชั่ว ทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม เป็นสิ่งจำเป็นแต่ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรม การทำความดีละวันชั่ว โดยเฉพาะในคนไทยส่วนใหญ่

ข้อ ๔ ลักษณะทางจิตใจอะไรที่จะเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม

พฤติกรรมทางจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อ ความมีระเบียบวินัยนั้นแตกต่างจากพฤติกรรมประเภทอื่นๆ ของมนุษย์ เพราะพฤติกรรมทางจริยธรรมมักเป็นพฤติกรรมที่เป็นการเสียสละของผู้กระทำ คือ ผลของพฤติกรรมนั้นจะให้ประโยชน์แก่คนอื่นหรือแก่ส่วนรวม มากกว่าที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง ฉะนั้นบุคคลมีจริยธรรมสูงต้องเป็นคนเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ส่วนตัว ลักษณะนี้คือลักษณะเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง

นอกจากเห็นแก่ผู้อื่นมากกว่าเห็นแก่ส่วนตัวแล้ว ผลการวิจัยแสดงว่าผู้มีจริยธรรมสูงเป็นผู้มีความสามารถควบคุมบังคับตนเองได้ด้วย โดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากคนอื่น ซึ่งทำได้ในหลายมิติ เช่น ทางด้านเวลา คือ การควบคุมตนให้มุ่งอนาคต ให้อร่อยหรืออดได้รอได้มากกว่าจะเอาให้ได้เดี๋ยวนี้ทันที รู้จักอดเปรี้ยวไว้กินหวาน ส่วนทางด้านสถานที่คือควบคุมบังคับตนเองทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น โดยบุคคลสามารถรู้สึกภาคภูมิใจที่ตนทำความดี แม้อื่นจะไม่รู้ไม่เห็นก็ไม่สำคัญ

สังคมของเขาเสียก่อนเป็นเบื้องต้น คือต้องลงฐานรากของบ้านกันก่อน ดัง *มิงงานวิจัย* ที่ศึกษาวัยรุ่นหญิงในโรงเรียนมัธยมในกรุงเทพฯ ซึ่งมาจากครอบครัวฐานะปานกลางและสูง โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีสติปัญญาสูง และมีประสบการณ์ทางสังคมมากพอสมควรนั้น พบว่าวัยรุ่นหญิงที่มีสุขภาพจิตสูงเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงด้วย ส่วนผู้ที่มีสุขภาพจิตต่ำ เป็นผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำด้วย^{๑๐} ในอีก*การวิจัยหนึ่งพบว่า* เด็กไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และ ๖ ที่ได้รับการพัฒนาความสามารถหยิ่งลึกทางสังคม (ประสบการณ์ทางสังคม) แล้วมีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นไปด้วยโดยอัตโนมัติ

พื้นฐานจิตใจ : ไม่มี มี ๑ ด้าน มี ๒ ด้าน มีครบ ๓ ด้าน

ภาพ ๕ บัวสี่เหล่าทางพุทธศาสนา อาจเข้าใจได้จากลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของคน ๓ ด้าน

ตอน ๓

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก
อย่างได้ผลดี

ข้อ ๑ บุคคลที่จะทำหน้าที่อบรมเด็กให้ได้ผลดี ควรมีความสัมพันธ์กับเด็ก อย่างไร

ในการอบรมสั่งสอนเด็กนั้น บุคคลจะต้องปฏิบัติหลายประการ คือ ให้รางวัลพฤติกรรมที่น่าปรารถนา ในเด็ก ลงโทษเด็ก เป็นตัวแบบแก่เด็ก ควบคุมเด็ก และใช้เหตุผลกับเด็ก การปฏิบัติทั้งห้าประการนี้จะให้ผลที่พึงประสงค์ต่อเด็กเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นกับเด็กด้วย โดยเด็กจะต้องมีความรักใคร่ และศรัทธาในผู้ใหญ่คนนั้น ถ้าเป็นบุคคลที่เด็กไม่รัก หรือเด็กเกลียดแล้ว ไม่ควรให้อบรมเด็กควรจัดให้ทำงานอื่นแทนเพราะบุคคลที่เด็กไม่รักเมื่อลงโทษเด็ก เด็กจะคิดว่าข่มเหงรังแก มากกว่าลงโทษเพื่อประโยชน์ของเด็กเอง และเด็กจะไม่ยอมรับเป็นตัวแบบ ส่วนการที่บุคคลเช่นนี้จะให้รางวัลเด็กก็เป็นไปได้ยาก เพราะเด็กย่อมพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลคนที่ตนเกลียดกลัวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้จึงไม่มีโอกาสใกล้ชิดกัน

ตามปกติถ้าเด็กรักบิดามารดา เด็กก็พร้อมที่จะรักครูอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงไม่เป็นการยากเลยที่ครูจะทำตัวให้เด็กส่วนใหญ่รักอย่างสนิทใจได้ โดยครูจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

ครูที่เด็กรัก คือ ครูที่เด็กทราบว่ามีความรักและหวังดีต่อเด็กอย่างจริงใจ เป็นครูที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยยึดเอาความเจริญเติบโตทางจิตใจของเด็กเป็นสำคัญ ครูที่เด็กรักจะเลือกให้รางวัลพฤติกรรมดีของเด็กมากกว่าจะคอยจับผิดลงโทษเด็ก ครูที่เด็กรักจะลงโทษเมื่อเห็นว่าสมควรจริงๆ ที่จะปรับปรุงเด็กคนนั้น ไม่ลงโทษเด็กเพราะโมโห หรือกลัวเสียชื่อโรงเรียนหรือกลัวพ่อแม่เด็กจะต่อว่า ครูที่เด็กรักจะต้องไม่เอาคะแนนเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้เด็กทำพฤติกรรมอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น โดยครูจะต้องแสดงความเที่ยงตรงและยุติธรรมให้เด็กเห็นเสมอ

ครูที่มีประสิทธิภาพในการอบรมเด็กจะต้องทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือของเด็ก โดยครูจะต้องไม่เล่าเรื่องที่น่าสยองขวัญให้เด็กฟัง หรือแสร้งให้เด็กเห็นว่าเป็นเรื่องจริง เด็กฉลาดพอที่จะทราบว่าครูพูดเท็จ จะทำให้หมดความนับถือครูคนนั้น ครูจะต้องเป็นคนที่เด็กเชื่อว่าเข้าใจตนเข้าใจปัญหาและจิตใจของเด็ก หรือพร้อมที่จะรับฟังปัญหาของเด็ก ครูจะต้องตรงต่อเวลา และไม่ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณครูเอาเวลาที่ควรสอนไปทำอย่างอื่นที่ให้ประโยชน์น้อยหรือไม่มีประโยชน์แก่เด็กเลย

มีหลายกรณีที่คุณครูเข้าใจว่าได้ให้การฝึกฝนเด็กให้มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนา แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอในโรงเรียนในสังคมไทยเรา

กรณีแรก คือ ครูได้สั่งหรือกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนาต่างๆ ในเด็ก แต่เมื่อพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็มีได้มีการให้รางวัล ชมเชย หรือให้ความสนใจในพฤติกรรมนั้นๆ ของนักเรียน ซึ่งทางจิตวิทยาเรียกว่าให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมนั้น ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ครบกระบวนการที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนานั้นซ้ำๆ อีก ตัวอย่างเช่น ครูให้นักเรียนสวดมนต์ก่อนเลิกเรียน แต่ไม่มีการกล่าวชมเด็กถ้าเด็กทำได้เรียบร้อยดี หรือตั้งใจสวดอย่างมีสมาธิ ตรงกันข้ามถ้าเด็กไม่สนใจสวด คุณหัวเราะกันครู่จะดูว่าทันที ซึ่งเป็นการให้ความสนใจเด็กที่ทำพฤติกรรมที่ไม่น่าปรารถนาเท่านั้น ฉะนั้นเด็กบางคนที่ต้องการความสนใจจากครู จะกระทำพฤติกรรมที่ไม่ดีซึ่งครูจะสนใจทันที ในกรณีนี้นักเรียนจะทำพฤติกรรมไม่ดีนั้นซ้ำๆ อีก เพราะได้รับความพอใจที่ครูให้ความสนใจตน สิ่งที่คุณครูคิดว่าเป็นการลงโทษเด็ก แต่เด็กผู้รับเห็นว่าเป็นการให้แรงเสริม ผลก็คือ เด็กจะมีพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับที่คุณครูต้องการ

กรณีที่สอง คือ ครูได้สั่งให้นักเรียนกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนาบางประการ แต่ไม่ได้ช่วยให้เด็กเกิดประสบการณ์ที่ดีในขณะที่ทำพฤติกรรมนั้น เช่น ให้เด็กลองรับประทานผักแต่ผอญผักนั้นไม่มีรสขม หรือเน่าหรือมีหนอนเกาะอยู่ จะทำให้เด็กเกลียด ซึ่งเป็นการสร้างทัศนคติไม่ดีต่อการรับประทานผักนั้น และต่อไปเด็กจะไม่ยอมรับประทานผักชนิดนั้นอีก และอาจแผ่ขยายไปยังผักชนิดอื่นๆ ด้วย อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การให้เด็กบริจาคของแก่คนยากจนโดยการบังคับให้เด็กเอามาให้ทุกคน คนละ ๑ ชิ้น แต่เด็กบางคนทางบ้านอาจไม่พร้อมหรือผู้ปกครองไม่เห็นด้วยกับการบริจาคนั้นก็จริงว่าเด็ก แต่ก็ต้องหาของมาให้เพราะกลัวครู เมื่อการบริจาทานของเด็กเกิดพร้อมกับประสบการณ์ที่ไม่ดีเช่นนั้น แม้ครูชมเชยเมื่อเด็กเอามาบริจาค การปลูกฝังนี้ก็จะถูกลบล้างด้วยประสบการณ์ที่ไม่ดีที่บ้าน จึงอาจไม่เกิดผลในเด็กตามที่ครูต้องการ

กรณีที่สาม คือ การที่ครูสั่งอย่างหนึ่ง แต่ครูทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับที่สั่งเด็ก เด็กจะทำตามที่ครูกระทำมากกว่าทำตามครูสั่ง จึงเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูไม่ได้คาดหวังไว้ เช่น ครูสั่งนักเรียนว่าเวลาล้างมือเสร็จแล้วให้เช็ดด้วยผ้าเช็ดหน้า อย่าสะบัดมือ แต่เมื่อครูล้างมือ ครูกลับสะบัดมือเสียเอง เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างคำพูดของผู้ใหญ่ กับการกระทำของผู้ใหญ่คนนั้น **การวิจัย** พบว่าเด็กจะเลียนแบบการกระทำของผู้ใหญ่มากกว่าที่จะทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่^{๕๖,๗๕} ซึ่งเป็นนามธรรมเข้าใจได้ยากกว่า นอกจากนั้นเด็กโตยังอาจเสียมคลายความเคารพเลื่อมใสในครูที่สั่งอย่างทำอย่าง ไม่ได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้วย

ข้อ ๒ การให้รางวัลเมื่อเด็กทำดี นอกจากส่งเสริมพฤติกรรมนั้นของเด็กลแล้ว ข้อดีผลต่อจิตใจของเด็กอย่างไร ควรให้รางวัลชนิดใดแก่เด็กประเภทใดจึงจะได้ผลดีที่สุด

การให้สิ่งที่เด็กต้องการและพอใจ เป็นเครื่องส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กได้มาก ทั้งพฤติกรรมการเรียนเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความประพฤติเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีของนักเรียน ซึ่งในข้อหนึ่งได้กล่าวถึงประโยชน์และความจำเป็นที่ต้องให้แรงเสริมในทันทีที่พฤติกรรมที่น่าปรารถนาเกิดขึ้น ทั้งนี้ครูเป็นผู้ให้รางวัลเด็กได้ดีกว่าบิดามารดา เพราะครูมีหลักวิชาในการพัฒนาเด็กมากกว่า แต่ก็มีครูบางคนที่เกรงว่าการให้รางวัลแก่การกระทำดีของเด็กจะทำให้เด็กติดนิสัย และต่อไปถ้าไม่มีรางวัลเด็กจะไม่ทำความดี ในเรื่องนี้อาจอธิบายได้ว่าผลของการให้รางวัลจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับปฏิบัติของผู้ใหญ่ว่าเหมาะสมกับจิตใจของเด็กหรือไม่เพียงใด ถ้ามีความเหมาะสมดังที่ได้กล่าวต่อไป นอกจากจะไม่ทำให้เด็กติดรางวัลจนโตแล้ว **การให้รางวัลอย่างถูกวิธีจะนำไปสู่ความสามารถในการควบคุมตนเองของเด็กเมื่อโตขึ้นได้**

การกำหนดลักษณะของรางวัลที่จะให้แก่เด็กนั้นสามารถยึดทฤษฎีพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก^{๖๔} เป็นหลัก โดยทฤษฎีนี้กล่าวว่า บุคคลในช่วงอายุต่างๆ เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัวแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางการรู้การคิดและสติปัญญา พัฒนาการทางสังคมอารมณ์ และประสบการณ์ทางสังคมของบุคคลนั้น โดยทฤษฎีระบุว่า เด็กก่อนวัยเรียนเข้าใจความหมายของการถูกสัมผัสทางกายได้ง่าย ฉะนั้นรางวัลแก่เด็กในวัยนี้จึงควรเป็นการลูบหัว กอด จูบ และละแว่น การลงโทษทางกาย วัยเรียนตอนต้นเด็กจะพัฒนาขึ้นทุกทางที่กล่าวข้างต้น ในช่วงนี้การได้รับรางวัลเป็นวัตถุสิ่งของที่พอใจอยากจะได้ให้ผลดีที่สุด เช่น ขนม ของใช้เล็กๆ น้อยๆ เป็นต้น

เมื่อใกล้จะเป็นวัยรุ่นหรือเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น เด็กจะสนใจคำยกย่องชมเชย การสนับสนุนจากเพื่อนฝูง และคนรอบข้าง สนใจความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็่สิ่งที่ถูกหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในขั้นที่สาม ผู้ใหญ่บางคนที่จิตใจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สามนี้จะเป็่คนที่กลัวเพื่อนฝูงนินทาและเป็่คนประเภท ไม่ยอมปิดทองหลังพระ ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นนี้ ครูควรให้รางวัลในรูปการชมเชย ยกย่องและจัดให้ได้รับ การสนับสนุนจากเพื่อนๆ ของเด็ก

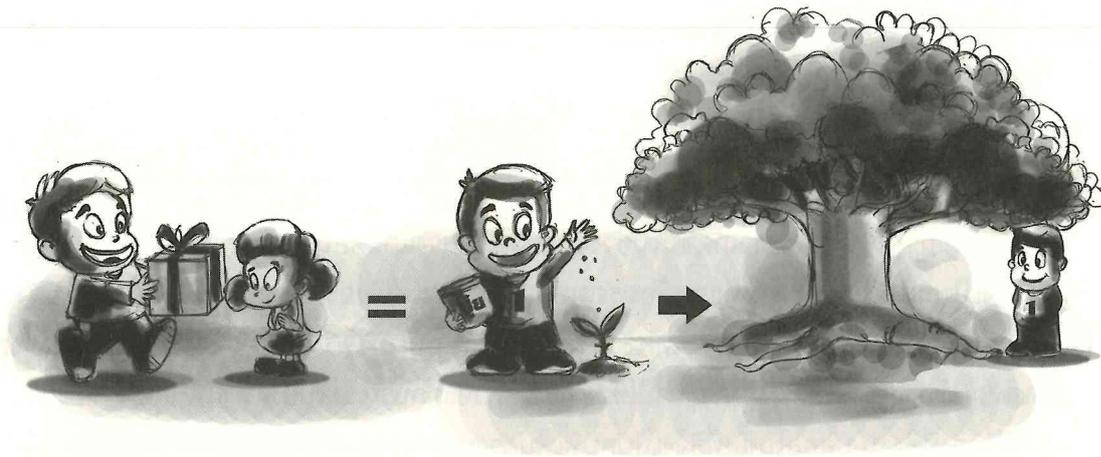
ส่วนผู้ที่พัฒนาสูงขึ้นไปซึ่งอาจเกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายจะเป็่ผู้ที่เห็นความสำคัญ ของสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่าผู้ที่แวดล้อมรอบตน ผู้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สี่นี้จะเป็่ผู้ที่เห็น ความสำคัญของกฎหมาย ศาสนา และประเทศชาติ การเคารพกฎหมาย เพราะเห็นว่าจะนำมาซึ่งความสุขสงบ ของคนส่วนใหญ่ ทำตามคำสั่งสอนของศาสนาใหม่เพราะว่ากลัวจะตกนรก แต่เป็่เพราะเห็นคุณค่าของคุณธรรม เหล่านั้น ว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม บุคคลในขั้นที่สี่จึงเป็่คนที่เห็นความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าพวกพ้อง หรือเห็น แก่ตนเอง ฉะนั้นการชักจูงและรางวัลจึงอาจเป็่ในรูปของการทำเพื่อส่วนรวม และประเทศชาติได้ ส่วนรางวัล อาจอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการกระทำอันเป็่ที่น่ายกย่อง เช่น โบว์รางวัล เหรียญ โล่ หรือ ใบประกาศเกียรติคุณ ตลอดจนคะแนนความประพฤติ บุคคลอายุมากกว่า ๑๓ ปีขึ้นไป และมีพัฒนาการทาง จิตใจในเกณฑ์ปกติจะเข้าใจและเห็นความสำคัญของรางวัลที่เป็่สัญลักษณ์ได้มากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า หรือผู้ที่มีพัฒนาการที่ล่าช้ากว่า หรือหยุดชะงักในขั้นที่ต่ำกว่า

ในการแนะนำว่ารางวัลชนิดใดจะใช้ได้ผลดีในเด็กวัยใด หรือรางวัลประเภทที่ควรใช้บ่อยกว่ารางวัล ประเภทอื่นๆ มีข้อเสนอแนะว่า เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจของเด็กให้เจริญขึ้นเรื่อยๆ ควรให้รางวัลประเภทที่ เหมาะกับเด็กที่โตกว่าบ้างเป็่บางครั้งแล้วเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามอายุ

ครูหลายท่านอาจสงสัยว่า การให้รางวัลแก่เด็กเมื่อเด็กทำความดีจะทำให้เด็กติดนิสัยว่าทำอะไรแล้ว จะต้องได้รับรางวัล ถ้าไม่มีรางวัลจะไม่ทำ ทางวิชาการกล่าวว่าคุณค่าที่ติดรางวัลที่จะได้รับจากคนอื่นนั้น คือ บุคคลที่ในวัยเด็กทำความดีแล้วได้รับรางวัลน้อยหรือได้รับรางวัลที่ไม่เหมาะสมกับระดับจิตใจ เมื่อโตขึ้นจึงยัง กระจายที่จะได้รับรางวัลจากคนอื่นอยู่อีก แต่เด็กที่เคยได้รับรางวัลจากครอบครัว และจากทางโรงเรียนอย่าง เหมาะสมกับพฤติกรรมและระดับทางจิตใจของเด็ก เมื่อโตขึ้นเป็่วัยรุ่นและผู้ใหญ่ คนเหล่านี้จะพัฒนาทาง จิตใจสูงขึ้นไปอีก เกิดความสามารถในการที่จะให้รางวัลและลงโทษตนเองโดยไม่ต้องหวังที่จะได้รับรางวัลหรือ การลงโทษจากคนอื่นมาอย่างแต่ก่อน นั่นคือวัยรุ่นและผู้ใหญ่เหล่านี้สามารถควบคุมบังคับตนเองได้

รางวัลจากคนอื่นในวัยเด็กจึงเป็่สิ่งจำเป็นต่อการเจริญเติบโตทางจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก จนกระทั่งเป็่ผู้ใหญ่ที่ควบคุมตนเองได้ รางวัลจึงเปรียบเสมือนปุ๋ยที่มีความจำเป็นแก่ต้นไม้ เมื่อเริ่มปลูกและ ยังเป็่ต้นเล็กไม่แข็งแรง ปุ๋ยจะช่วยให้ต้นไม้เล็กเจริญเติบโตรวดเร็วและสมบูรณ์แข็งแรง เมื่อกลายเป็นต้นไม้ ใหญ่รากลงลึกชอนไชไปหากินเองได้ ไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยอีกต่อไป แต่ตรงกันข้ามถ้าในขณะที่แรกปลูกต้นไม้เล็ก ไม่ได้ปุ๋ย อาจแคระแกรน ต้องประคบประหงมกันไปอีกนาน หรืออาจเหี่ยวเฉาตายไปอย่างรวดเร็วได้

ฉะนั้นความเป็่หวังว่าคุณค่าจะติดรางวัล หากได้รับรางวัลบ่อยๆ ในวัยเด็กจึงเป็่สิ่งที่ตรงข้ามกับหลัก วิชาการที่กล่าวมานี้ ในทางตรงกันข้ามหากเด็กไม่ได้รับรางวัลอย่างสม่าเสมอเมื่อเด็กทำความดี เมื่อโตขึ้น จะกระจายรางวัลหรือติดการได้รับรางวัลจากผู้อื่นต่อไปตลอดชีวิต ส่วนเด็กที่ได้รับรางวัลอย่างสม่าเสมอ และเหมาะสมจะเจริญเติบโตทางจิตใจ ทำให้หลุดพ้นจากอิทธิพลของรางวัลภายนอกได้เมื่อโตขึ้น

ภาพ ๖ ให้รางวัลแก่พฤติกรรมดีของเด็ก เหมือนใส่ปุ๋ยแก่ต้นไม้ที่เพิ่งปลูก

ข้อ 3 การที่ผู้ใหญ่ลงโทษเข็ญติเด็ก จะส่งผลต่อเด็กอย่างไร และ การลงโทษอย่างไร จึงจะเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมได้มากที่สุด

มีผู้กล่าวว่า “ไม้เรียวสร้างรัฐบุรุษ” นั้น อาจมีความจริงอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ส่วนการไม่เข็ญติเด็กเลย ก็จะไม่สามารถทำให้เด็กทราบว่สิ่งใดไม่ดี ไม่ควรทำ ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าจะลงโทษทางกายแก่เด็กอย่างไร จึงจะทำให้เกิดผลดีในเด็กมากที่สุด

ก่อนอื่นควรทราบว่การลงโทษเป็นการสร้างความกลัวและความวิตกกังวลให้แก่เด็ก มีหลายกรณีที่พบว่า ผู้ใหญ่ที่รักและใกล้ชิดกับเด็กเมื่อออกคำสั่งให้เด็กทำตามปรากฏว่ได้ผลน้อยกว่าผู้ใหญ่ที่ควบคุมและลงโทษเด็ก ทั้งนี้เพราะเด็กจะเกรงกลัวผู้ใหญ่ที่เคร่งครัดกับตนมากกว่าผู้ใหญ่ที่ใจดีกับตน ผลนี้พบมากในเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงนั้น การใช้ความรัก ความใกล้ชิดเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจของเด็ก^{๗๙,๘๑} จะให้ผลดีกว่ใช้กับเด็กชาย อย่างไรก็ตามการควบคุมและลงโทษโดยการเรียกร้องให้เด็กเข็ญติและทำตามนั้นเหมาะสมสำหรับเด็กเล็ก และให้ผลดีที่เป็นผลบังคับพฤติกรรมในปัจจุบันมากกว่าที่จะเป็นผลที่ดีทางจิตใจในระยะยาว

ได้มีการประมวลผลวิจัยทางด้านนี้หลายครั้ง^{๕๓,๖๐} และมีการวิเคราะห์กระบวนการลงโทษรวมทั้งผลที่เกิดต่อจิตใจของเด็กไว้อย่างละเอียด ทำให้สรุปได้ว่ การลงโทษถ้าทำไม่ถูกวิธีกลับเป็นการปลูกฝังความชั่วร้ายทางจิตใจให้แก่เด็กได้ ทั้งนี้การลงโทษเข็ญติเด็กให้ได้ผลดีควรทำดังนี้คือ

- ๑) ผู้ใหญ่ที่ทำการเข็ญติเด็กต้องเป็นคนที่รักเด็ก เด็กยอมรับ เด็กจึงจะไม่เข้าใจผิดว่ผู้ใหญ่เกลียดชังและข่มเหงรังแกตน
- ๒) ควรมีการเตือนและคาดโทษก่อน เมื่อทำผิดซ้ำจึงเข็ญติ

ภาพ ๗ การลงโทษทางกายควรกระทำกับเด็กเล็กและกระทำด้วยความรักและหวังดี ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของเด็ก

๓) เวลาที่ต้องสะกดอารมณ์ อย่าโมโหจนเฉียว ต้องต้องอย่างมีเหตุผลเท่านั้น มิฉะนั้นจะเป็นโมโหก้าวร้าวกับเด็ก เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ เมื่อเด็กโมโหก็จะก้าวร้าวบ้าง

๔) การตีเด็กจะสร้างความหวาดกลัวและวิตกกังวลให้แก่เด็ก และผู้ใหญ่มักตีเมื่อเด็กทำผิดไปแล้ว จึงไม่ช่วยให้เด็กยับยั้งใจที่จะไม่ทำผิดอีก แต่เมื่อเด็กทำพฤติกรรมที่เคยถูกลงโทษนั้นอีก จะเกิดความรู้สึกผิดและวิตกกังวล^{๖๑}

๕) การเขียนตีเด็กไม่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาในเด็ก แม้เด็กจะไม่ทำพฤติกรรมที่ถูกตีอีก แต่เด็กก็ไม่ทราบว่าควรจะทำพฤติกรรมอะไรที่ดีกว่า ธรรมชาติของเด็กเป็นผู้อยู่นิ่งไม่ได้ บางครั้งจึงเปลี่ยนไปทำพฤติกรรมอื่นที่เลวยิ่งกว่าเก่า

๖) ผู้ปกครองที่ชอบใช้คำว่า “อย่า” โดยเฉพาะกับเด็กเล็กๆ วัย ๒-๗ ขวบ เพื่อห้ามปรามมิให้เด็กกระทำ แต่เป็นการอบรมเด็กที่ไม่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก และไม่ถูกหลักวิชาอย่างยิ่ง การบอกว่า “อย่า” ถ้าเด็กเชื่อ เด็กก็จะไม่ทำพฤติกรรมนั้น แต่ดังได้กล่าวมาแล้วว่าเด็กอยู่นิ่งเฉยไม่ได้ จึงเปลี่ยนไปทำพฤติกรรมอื่นที่อาจเลวกว่าที่โดนห้าม เด็กบางคนโดนห้ามว่า “อย่า” บ่อยครั้งจึงไม่ทำอะไรเลยกลายเป็นเด็กเฉื่อยชา เฉยเมย เชื่องซึม นิ่งเฉยเป็นเวลานานๆ เป็นผลเสียต่อเด็กอย่างมาก วิธีที่ถูกคือไม่ควรพูดว่า “อย่า” แต่ให้บอกเด็กไปเลยว่าควรทำพฤติกรรมอะไร แทนพฤติกรรมที่ไม่ควรนั้น เช่น เมื่อเด็กเล่นส่งเสียงดังก็บอกให้มาอ่านหนังสือหรือเล่นกับน้องเล็กแทน เมื่อเด็กทำตามก็ให้รางวัลเป็นการส่งเสริมให้ทำซ้ำอีก

กล่าวได้ว่า การลงโทษเขียนตีเด็ก ควรทำเมื่อเด็กอายุไม่เกิน ๑๐ ขวบ และควรใช้เมื่อวิธีการอื่นๆ ไม่ได้ผลแล้วเท่านั้น ส่วนในเด็กโตและวัยรุ่นที่มีพัฒนาการทางจิตใจอย่างปกติ ควรลดลงโทษทางกายให้น้อยลง และทำการลงโทษควบคู่กับการให้ความรักสนับสนุนเด็กจึงจะได้ผลดี นอกจากนี้ควรทำการลงโทษเด็กอย่างสมเหตุสมผลไม่ควรทำไปตามอารมณ์โมโหฉุนเฉียวของตน ก่อนลงโทษเด็กควรมีการวักกล่าวตักเตือนก่อนและบอกให้เด็กทราบว่าถ้าทำผิดอีกจะถูกลงโทษ เมื่อเด็กทำผิดซ้ำจึงลงโทษตามที่บอกไว้

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในรูปของความรักสนับสนุน (คล้ายบิดามารดากับบุตร) เป็นสิ่งจำเป็นขั้นต้นที่จะต้องมาก่อนที่ครูผู้สอนจะทำการลงโทษเด็ก ถ้าครูยังไม่มีโอกาสสร้างสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนหรือถ้าครูกับนักเรียนมีความมุ่งร้ายต่อกัน หรือมีความรู้สึกเมินเฉยไม่เกี่ยวข้อง การลงโทษของครูจะกลายเป็นการปลุกฝังลักษณะที่ไม่ปรารถนาให้เด็กได้ เนื่องจากครูมีอำนาจและทำการควบคุม ส่วนเด็กมีความกลัวและยอมอ่อนตาม ในกรณีนี้นักเรียนกำลังถูกฝึกให้ระมัดระวังพฤติกรรมและหาวิธีหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกจับได้ว่าทำผิด^{๕๕} การปลุกฝังให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้ ต้องอาศัยความชอบพอกันและความสัมพันธ์ที่เป็นประชาธิปไตยระหว่างครูกับนักเรียน กล่าวคือ ครูรักและใกล้ชิดสนิทสนมกับนักเรียน ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ เมื่อเกิดปัญหา ลงโทษทางจิตมากกว่ากายและควบคุมนักเรียนในปริมาณปานกลางค่อนข้างน้อย ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนนี้เป็นบันไดขั้นแรกของการให้จริยศึกษาที่ถูกหลักวิชาการ โดยครูจะต้องเป็นที่รักไว้วางใจ เลื่อมใส ศรัทธา และเป็นคนสำคัญของนักเรียนส่วนใหญ่ ครูจึงสามารถให้รางวัลและลงโทษเด็กได้อย่างมีผลดี สำหรับการควบคุมของครูที่เด็กไม่ยอมรับ จะนอกจากไม่เกิดผลดีแต่ประการใด อาจก่อให้เกิดผลร้ายแก่เด็กได้อีกด้วย

การลงโทษนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาด้วยวิธีการเขียนตี หรือทำให้เจ็บกายด้านอื่นๆ นั้น ไม่เหมาะสมกับเด็กที่เจริญทางจิตใจตามปกติ การเขียนตีเด็กปกติที่อายุเกินกว่า ๑๓ ปีขึ้นไป จะไม่ช่วยพัฒนาจริยธรรมของผู้ถูกลงโทษแต่ประการใด ถ้าจำเป็นควรใช้วิธีการลงโทษทางอื่น เช่น การทำให้เกิดความอับอาย หรือการตัดสิทธิต่างๆ เช่น ให้อาบน้ำน้อยลง จำกัดบริเวณ เป็นต้น

การลงโทษเด็กที่โตแล้ว บางครั้งครูมุ่งหวังจะให้เป็นอย่างแก่เด็กอื่น ในกรณีนี้การลงโทษของครูจะให้ผลดีตามต้องการเฉพาะเมื่อเด็กทั้งหลายยอมรับว่าการลงโทษนั้นยุติธรรมและเหมาะสมกับความผิดนั้น ครูทำไปอย่างถูกต้องและนักเรียนคนนั้นผิดจริงแต่ถ้านักเรียนทั้งหลายไม่เห็นด้วยกับการลงโทษของครู เด็กอาจเข้าใจได้ว่าครูข่มเหงรังแกนักเรียน

ข้อ 4 การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กหมายถึงอะไร

สิ่งที่เด็กเรียนรู้จากผู้ใหญ่ส่วนใหญ่แล้วเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน แต่ได้มาจากการที่เด็กสังเกตและรับรู้การกระทำของผู้ใหญ่ทั้งจากทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นการสอนเด็กด้วยการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ในทางที่ดีของเด็ก

โดยปกติเด็กจะเลียนแบบทั้งผู้ที่ตนรักและผู้ที่มีอำนาจ ฉะนั้นโอกาสที่เด็กจะรับครูเป็นตัวแบบนั้นมีมาก เพราะครูเป็นบุคคลที่เด็กรักรองจากบิดามารดา และครูก็เป็นผู้มีอำนาจต่อเด็กนักเรียนมาก ครูจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็กนักเรียนมาก โดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดามีสถานภาพทางสังคมต่ำ คือมี

ระดับการศึกษาต่ำ มีรายได้ต่ำ และเป็นผู้ที่ประพฤติน่าไม่สมควร เช่น เมาส์รา เล่นการพนัน หรือชอบทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น เป็นต้น เด็กจากครอบครัวประเภทนี้จะเห็นความสำคัญของครูมากขึ้น และยอมรับอิทธิพลของครูมากกว่าเด็กประเภทอื่น^{๑๘}

ผู้ใหญ่มักกระทำสิ่งต่างๆ ไปตามความเคยชินและไม่รู้สึกตัวว่ากำลังเป็นตัวอย่างแก่เด็ก ซึ่งเด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมได้อย่างง่ายดายที่สุดด้วยการเลียนแบบการกระทำของผู้ใหญ่ แม้คำแนะนำสั่งสอนของผู้ใหญ่ก็ยังเป็นสิ่งที่เด็กเข้าใจได้ยากกว่าและนำไปสู่การปฏิบัติได้ยากกว่าการเลียนแบบ ฉะนั้นถ้าผู้ใหญ่กระทำสิ่งที่ขัดแย้งต่อคำสั่งสอนของตนเองหรือของผู้ใหญ่คนอื่นๆ ก็จะทำให้เด็กเรียนรู้สิ่งที่ไม่เหมาะสมจากการเลียนแบบการกระทำนั้น ในขณะที่เดียวกันทำให้การอบรมสั่งสอนด้วยวาจาของผู้ใหญ่เสื่อมประสิทธิภาพในการพัฒนาเด็กลงอย่างมาก ดังนั้นผู้ใหญ่จึงควรระมัดระวังการกระทำของตนในกรณีต่อไปนี้

๑) ผู้ใหญ่มักบอกให้เด็กทำบางอย่าง แต่ตัวเองไม่ทำ เช่น ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร ยืนตรงเคารพธงชาติ ฯลฯ

๒) บางครั้งผู้ใหญ่ห้ามเด็กมิให้ทำบางอย่างแต่ตัวเองทำเสียเอง เช่น ทิ้งกระดาษเกลื่อน สบุนุหรือไว้ผมยาว ฯลฯ

๓) บางครั้งผู้ใหญ่คนหนึ่งห้ามเด็กมิให้ทำบางอย่าง แต่ผู้ใหญ่อีกคนหนึ่งกลับทำในสิ่งที่ห้ามนั้น โดยคิดว่าตนมิใช่เด็ก มิใช่นักเรียน ข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ไม่สามารถนำมาใช้บังคับผู้ใหญ่ได้ เป็นต้น

เมื่อเกิดสภาพขัดแย้งในทั้งสามกรณีนี้ เด็กมักเกิดความสับสน โดยเฉพาะเด็กอนุบาล และเด็กประถมต้น เด็กเล็กมีการรับรู้ที่จำกัติดอยู่แล้วจึงเข้าใจพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำมากกว่าคำว่าคำสั่งสอนที่อยู่ในรูปของวาจา เด็กจึงเลียนแบบพฤติกรรมที่มองเห็นได้อย่างง่ายดาย เป็นเหตุให้เด็กกระทำในสิ่งที่ขัดคำสั่งและทำให้เด็กเรียนรู้ในเรื่องที่ผู้ใหญ่มีได้ตั้งใจจะสั่งสอน แต่ในทางตรงข้ามกลับไม่เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้ใหญ่ตั้งใจสั่งสอนให้กระทำ

ในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของครูนั้น ครูอาจกระทำบางสิ่งบางอย่างต่อเด็กไปโดยไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพฤติกรรมเหล่านั้น ทั้งนี้เพราะครูในปัจจุบันมีปัญหาในการครองชีพมากต้องต่อสู้ดิ้นรนและผจญกับปัญหาหลายด้าน ครูบางคนอาจมีความวิตกกังวล คับข้องใจจนเกิดความก้าวร้าว ครูจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีต่อเด็ก เช่น โมโหฉุนเฉียวง่าย ขาดความยุติธรรมในบางครั้ง ช่มชู้เด็กให้ทำตาม หรือขบถโทษเด็กเพื่อระบายความคับข้องใจของตน เมื่อครูกระทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควรออกมา นักเรียนก็สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบได้ ครูจึงเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีของเด็กโดยไม่รู้ตัว ด้วยเหตุนี้ครูจึงควรสำรวจตนเองอยู่เสมอ และผู้บริหารโรงเรียนควรดูแลและย้ำเตือนให้ครูระมัดระวังในเรื่องนี้ หรือหากเป็นไปได้ควรเลือกเฟ้นครูที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะเป็นตัวแบบที่ดีของเด็กเข้ามาทำงานเท่านั้น

ข้อ 5 การควบคุมเด็กคืออะไร จำเป็นในข้ออายุใด เมื่อเป็นวัยรุ่นการควบคุมให้มากขึ้นหรือน้อยลง

“รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” มีความหมายเกี่ยวกับการควบคุมเด็ก การควบคุมนี้มีความหมายกว้างกว่าการลงโทษและให้รางวัล การควบคุมหมายถึงการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม มีการตรวจตราว่าเด็กได้ทำตาม

หรือไม่ เมื่อเด็กกระทำตามที่สั่งก็ให้รางวัล เมื่อเด็กไม่กระทำตามที่สั่งก็ลงโทษ ฉะนั้นการควบคุมจึงกระทำโดยผู้ที่สามารถใช้อำนาจกับเด็ก และต้องการให้เด็กเชื่อฟังตน

การควบคุมเด็กนี้เป็นวิธีการที่ตรงกันข้ามกับการให้คำแนะนำแก่เด็ก แล้วให้เด็กคิดหรือตัดสินใจเองว่าจะทำหรือไม่ทำ ในบางครั้งก็ปล่อยให้เด็กเผชิญกับสถานการณ์ตามลำพัง โดยผู้ใหญ่ดูแลอยู่ห่างๆ

การควบคุมเด็กอย่างใกล้ชิดและเคร่งครัดย่อมทำให้เด็กยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่โดยง่าย ซึ่งให้ผลดีในขณะนั้น แต่ถ้าใช้การควบคุมเคร่งครัดนานเกินไป เด็กจะรู้สึกอึดอัดคับข้องใจ และมักจะแอบไปกระทำสิ่งที่ขัดคำสั่งหรือก้าวร้าวในโอกาสที่ผู้ใหญ่เผลอ และเมื่อเติบโตขึ้นก็ไม่สามารถควบคุมตนเอง ต้องใช้การควบคุมจากภายนอกต่อไปจนตลอดชีวิต ฉะนั้นการควบคุมเคร่งครัดจึงให้ผลเสียในระยะยาว และทำให้เกิดพลเมืองที่เสื่อมคุณภาพทางด้านจริยธรรมอย่างมากด้วย

การควบคุมเด็กอย่างใกล้ชิดพอสมควรนี้ ควรกระทำเมื่อเด็กอายุ ๐-๑๐ ขวบ โดยเน้นการเชื่อฟังและให้รางวัลเมื่อปฏิบัติตามหรือลงโทษเมื่อเด็กไม่ปฏิบัติตาม และฝึกให้เด็กควบคุมตนเองที่ละเล็กละน้อย เมื่อเด็กโตขึ้นจะต้องผ่อนการควบคุมลงเป็นลำดับในช่วงอายุ ๑๐-๑๓ ขวบ โดยเริ่มสอนให้เด็กรู้จักคิด รู้จักรับรู้สถานการณ์อย่างถูกต้องไม่บิดเบือนสอนให้เด็กมีเหตุผล เมื่อเด็กอายุ ๑๓-๑๖ ปี ก็ผ่อนการควบคุมลงให้มากยิ่งขึ้น

ในครั้งแรกๆ ที่มีการฝึกให้เด็กควบคุมตนเองในช่วงอายุ ๗-๑๐ ปี นั้น ในช่วงนี้ เด็กจะควบคุมตนเองได้บ้างไม่ได้บ้าง เอาแน่ไม่ได้ ซึ่งเป็นธรรมชาติของเด็กที่จะมีพฤติกรรมแปรปรวนจากการทำดีได้มาก ถึงการทำดีไม่ได้ ในช่วงนี้ถ้าผู้ใหญ่ไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็กและขาดความอดทนโดยกลับไปใช้วิธีควบคุมเด็กอย่างใกล้ชิดเข้มงวดอย่างเดิม จะเป็นผลร้ายต่อเด็กและสังคมในระยะยาว ผู้ใหญ่ ครู อาจารย์ จะต้องอดทนในการฝึกให้เด็กควบคุมตนเอง โดยแนะนำแก่เด็กว่าในสถานการณ์เช่นไรควรบังคับให้ตนเองกระทำสิ่งใด และในสถานการณ์เช่นใดเด็กควรบังคับใจตนเองให้หลีกเลี่ยงการกระทำชนิดใด ถ้าเด็กกระทำได้ก็ยกย่องชมเชย แต่ถ้าเด็กทำไม่ได้ก็ไม่ควรจะดุตำหนิมากเกินไปแต่ควรให้กำลังใจเด็กให้ลองทำใหม่ พร้อมทั้งช่วยวิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลวในการควบคุมตนเองของเด็กในกาลเทศะนั้นๆ ด้วย การฝึกให้เด็กอดได้รอได้ในโอกาสอันควรนั้นเป็นสิ่งจำเป็น ได้มีผู้คิดวิธีการฝึกและได้ผลต่อพฤติกรรมมารักษาสุขภาพอนามัยของนักเรียนประถมศึกษาขึ้นมาแล้ว^{๓๔} ซึ่งสามารถใช้หลักเดียวกันนี้ในการส่งเสริมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาอื่นๆ ได้อีกด้วย

ข้อ 6 ครูควร “ตามใจ” เด็กหรือไม่ เพียงใด

ครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็ก ให้แนวทางและเปิดโอกาสให้เด็กพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ การอบรมสั่งสอนเด็กจะได้ผลถ้าครูทำตนให้เด็กรักใคร่เลื่อมใสศรัทธา เป็นคนมีเหตุผล และมีหลักในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม การตามใจเด็กโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ และไม่ได้ฝึกให้เด็กปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับเท่าที่ควร ย่อมเป็นการให้อิสระแก่เด็กมากเกินไป โดยเฉพาะเด็กยังไม่ได้เรียนรู้มากพอเพียงที่จะควบคุมตนเอง ทำให้เด็กหลงผิดได้

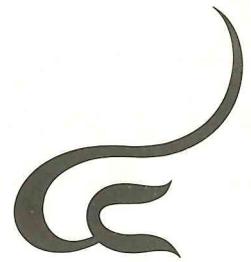
การตามใจเด็ก อาจทำให้เด็กเห็นครูไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา เพราะไม่มีหลักในการปฏิบัติ การตามใจเด็ก ครูจะเป็นคนไม่มีเหตุผล แต่ยอมตามความต้องการของเด็ก ครูที่ตามใจเด็กมากเกินไปในลักษณะที่กล่าวนี้ จึงไม่มีประสิทธิภาพในการอบรมสั่งสอนเด็ก แต่การแข็งขืนฝืนใจเด็กของครู ถ้าทำมากเกินไปก็ก่อให้เกิดโทษได้เช่นกัน ขณะที่ครูสังเกตเห็นว่าการฝืนใจเด็กจะก่อให้เกิดผลเสียในเด็กมากกว่าผลดี ก็ต้องหยุดฝืนใจเด็ก ในบางครั้งครูบังคับให้เด็กทำในสิ่งที่เด็กทำไม่ได้เพราะผิดธรรมชาติ เช่น เด็กร้องไห้ก็บอกให้หยุดทันที ทั้งที่การร้องไห้จะต้องมีสาเหตุอื่นตามมาบ้าง และค่อยๆ ลดลงก่อนจะหยุดได้ในที่สุด ครูควรเข้าใจและให้เวลาเด็ก สักพักเพื่อหยุดเอง หรือเมื่อเด็กนักเรียนตัวเล็ก ขายังสั้น เดินตามครูไม่ทัน things ที่เด็กได้พยายามเดินเร็วที่สุดแล้ว ครูก็ไม่ควรดุว่า หรือลงโทษเด็ก

ครูควรตามใจเด็กในบางเรื่องที่คิดว่าเด็กสามารถจะคิดเอง ตัดสินใจเองได้ แต่การตัดสินใจเลือกของเด็ก จะต้องสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของครูด้วย หรือเหมาะสมกับสภาพของเด็กและสภาพเหตุการณ์ เช่น ยอมให้เด็กตัดสินใจเองว่าต้องการจะเรียนดนตรีชนิดไหน ต้องการจะเรียนว่ายน้ำให้เก่งจนเข้าแข่งขันหรือเรียนพอว่ายน้ำเป็นเท่านั้น

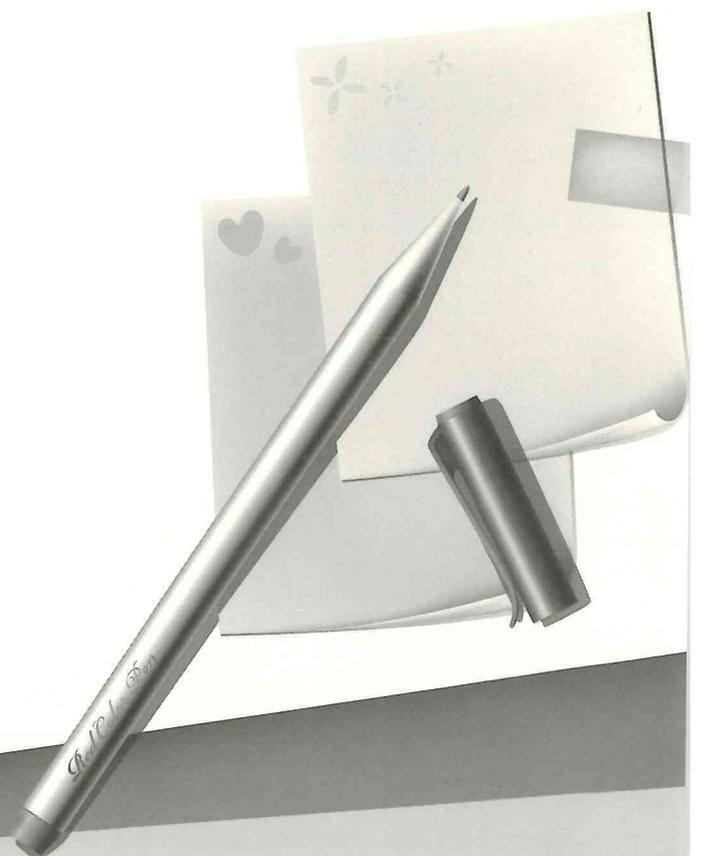
ในบางครั้งการตามใจเด็กเป็นเพียงเครื่องมือให้เด็กผ่อนคลายความวิตกกังวล เพื่อเด็กจะได้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องในภายหลังเมื่อเลิกกังวลแล้ว เช่น ในกรณีนักเรียนที่เป็นหัวหน้าเพื่อนที่ตนต้องควบคุมดูแลแทนครู แต่หัวหน้ามีอำนาจน้อยกว่าครูกว่า จึงทำให้เพื่อนเชื่อฟังยาก เมื่อเกิดเรื่องเพื่อนก็ไม่ทำตามตน ไม่ร่วมมือกับตน หัวหน้าจึงอยากลาออกจากการเป็นหัวหน้า ขณะที่เด็กเสียขวัญและกำลังใจ ไม่อยากสู้ปัญหาต่อไป วิธีลดความวิตกกังวลของเด็กคือขอลาออกจากการเป็นหัวหน้า ถ้าผู้ใหญ่ปฏิเสธในขณะนั้น จะเป็นการเพิ่มความวิตกกังวลแก่เด็ก หรือไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลดความวิตกกังวลลง เด็กจะทนไม่ได้ แต่ถ้าพูดแสดงความเห็นใจและเข้าใจ แล้วว่าจะลาออกก็ได้ให้ไปคิดดูให้ดีอีก ๑-๒ วัน แล้วมาบอกครู ถ้ายังอยากลาออกอยู่อีกครูจะให้ออก เมื่อเด็กเห็นครูเข้าใจตนในทันทีที่นั้นความวิตกกังวลเสียขวัญของเด็กจะลดลง รุ่งขึ้นอาจเปลี่ยนใจแล้ว ไม่ขอลาออกเพราะหายวิตก จะเห็นได้ว่าในกรณีนี้ การเร่งรัดทำตามเด็กอาจมีผลเสีย ควรใช้เวลาเด็กตามสมควร วิจารณ์ญาณ ความเข้าใจเด็ก และความหวังดีของครูต่อเด็กเป็นเรื่องสำคัญ การตัดสินใจกระทำโดยยึดประโยชน์ในการพัฒนาเด็กเป็นที่ตั้ง ย่อมเป็นสิ่งที่จะต้อง

ตอน

*การใช้แทนพัฒนาจิตจริยธรรม
แก่นักเรียน*

ข้อ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมใช้กำหนดอัตลักษณ์ที่ควรพัฒนาได้อย่างไร

ในการที่จะพัฒนานักเรียนเพื่อเพิ่มพฤติกรรมที่ดีงาม และนำปรารถนาต่างๆ ตลอดจนเพื่อลดหรือป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่างๆ ในเด็กนั้น ครูต้องตอบคำถาม ๒ ข้อ คือ ข้อหนึ่ง จะต้องพัฒนาอะไร ที่เป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมต่างๆ ของเด็ก และ ข้อสอง คือ จะต้องพัฒนาโดยใช้วิธีการอย่างไร จึงจะได้ผลมาก คำถามสองข้อนี้ สามารถตอบโดยวิชาการทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ ที่มีการศึกษาค้นคว้าทางด้านนี้มาในประเทศไทยนานกว่า ๓๕ ปีแล้ว

คำถามที่ว่า ควรจะพัฒนาอะไรบ้างจึงจะเกิดผลต่อพฤติกรรมเยาวชน คำตอบจากวิชาการก็คือ ต้องพัฒนาจิตลักษณะที่ระบุไว้ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม อย่างน้อย ๔ ด้านที่สำคัญ ส่วนคำถามว่าจะพัฒนาจิตลักษณะ ๔ ด้านนี้อย่างไร มีคำตอบว่า มีหลายวิธีแต่ที่จะให้ผลเข้มข้นและตรงจุดคือการใช้กิจกรรมเพื่อสร้างจิตลักษณะแต่ละด้าน เช่นการใช้นิทานที่สร้างขึ้นเพื่อการนี้ จิตลักษณะละ ๓ ถึง ๕ เรื่อง เป็นอย่างน้อย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย วช. ได้สร้างนิทานขึ้นใหม่เพื่อพัฒนาจิตลักษณะ ลักษณะละ ๕ เรื่อง นิทานที่สร้างใหม่นี้ เปรียบได้กับยาฉืด หรือยากิน เช่น กินวิตามินซีในปริมาณหนึ่ง จะช่วยสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันการเป็นหวัดได้ แต่ควรพัฒนาสุขภาพหลายด้านไปพร้อมกันจึงจะให้ผลได้ดีมากกว่า

อาจมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า นิทานสำหรับเด็กมีอยู่มากมาย ทั้งนิทานไทยและนิทานจากชาติอื่นๆ นิทานใหม่ๆ ก็เกิดขึ้นตลอดเวลา ทำไมต้องมานิทานที่สร้างขึ้นใหม่เป็นพิเศษ นิทานเก่าไม่เหมาะสม ไม่เพียงพอ หรือ คำตอบอยู่ในข้อย่อย ๑.๔ ที่จะกล่าวต่อไป

ในตอนหลังๆ ของตอน ๔ นี้ จะตอบคำถามต่อไปด้วยว่านิทานสร้างใหม่จะต้องมีหลักการ เนื้อหาแต่ละเรื่อง และมีขั้นตอนการพัฒนาจิตเป็นลำดับขั้นจากเริ่มต้น ชั้นกลาง ไปจนถึงขั้นสมบูรณ์ได้จะต้องเน้นเนื้อหาที่ต่างกันไปในนิทานแต่ละเรื่องในชุดหนึ่งๆ อย่างไร ในที่นี้ จะได้กล่าวทบทวนเนื้อหาของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมก่อน

ครูอาจารย์ที่อ่านมาถึงตรงนี้ คงจะมีความคิดว่า นิทานพิเศษที่จะแนะนำให้ท่านใช้คงจะมีชุดเต็มๆ แน่ๆ ที่จะทำให้ท่านพบว่าคุ้มค่าต่อความพยายามพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนของท่าน

1.1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม คืออะไร

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้มือของต้นไม้ ส่วนลำต้น และส่วนที่เป็นราก (ดูภาพ ๓)

ส่วนแรก คือ ดอกและผลไม้มือบนต้น แสดงถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง อันประกอบด้วย พฤติกรรมต่างๆ ที่นำปรารถนา ๔ กลุ่มใหญ่ คือ (๑) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง เช่น พฤติกรรมการบริโภคอย่างเหมาะสม พฤติกรรมอนามัย และการละเว้นพฤติกรรมที่จะนำโทษมาสู่ตนเอง เช่น สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เป็นต้น (๒) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น พฤติกรรมช่วยเหลือเอื้อเฟื้อ พฤติกรรมไม่ก้าวร้าวหรือก้าวร้าวน้อย เป็นต้น (๓) พฤติกรรมการทำตามหน้าที่ เช่น พฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมรับผิดชอบต่อครอบครัว ต่อโรงเรียน ต่อชุมชน และพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขสมบัติ เป็นต้น

(๔) พฤติกรรมการพัฒนาตนและสังคม เช่น พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมทางศาสนา พฤติกรรมอาสาพัฒนา พฤติกรรมช่วยสงเคราะห์ผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น

ส่วนที่สอง คือ ลำต้น พฤติกรรม ๔ กลุ่มที่กล่าวถึงในส่วนแรก มีสาเหตุทางจิตใจอยู่ ๒ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สาเหตุทางจิตใจที่ส่งผลทางตรงต่อพฤติกรรม ที่บรรจุไว้ในส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ ๕ ด้านคือ (๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม (๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตน (๓) ความเชื่ออำนาจในตน (๔) แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ และ (๕) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเป้าหมาย หรือสถานการณ์นั้น) ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง ๕ ด้านนี้ประกอบกัน จึงจะได้ผลดีที่สุด

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สอง มี ๓ ด้าน คือ (๑) สติ ปัญญา (๒) ประสบการณ์ทางสังคม (เอาใจเขามาใส่ใจเรา) และ (๓) สุขภาพจิต จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง ๕ นี้ อาจจะไปพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้าน ดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม เช่น สภาพประชาธิปไตย นอกจากนี้บุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการ จึงเป็นสาเหตุของสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้ จิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมของคนดีคนเก่งดังกล่าวมาแล้วด้วย^{๑๑}

โดยสรุป ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล ระหว่างจิตลักษณะ ๘ ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ อีก ๑ ด้าน ทฤษฎีนี้จึงรวมประกอบด้วยสังกะย (หรือมนทัศน์) ๙ ด้านด้วยกัน

1.2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม มาจากไหน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เกิดจากการประมวลผลการวิจัย ที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ ๖ ถึง ๖๐ ปี จำนวนหลายสิบเรื่อง โดยในช่วงแรกทำการศึกษากับคนไทยรวมหลายพันคนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การประมวลผลการวิจัยทางด้านนี้ได้นำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓^๙ และต่อมาได้มีการประมวลผลการวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม^{๑๑,๒๓}

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ ๘ ประการ ที่ลำต้น และรากของต้นไม้กับพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนาของคนดีและคนเก่ง นอกจากนี้ ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลของจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่ราก กับจิตลักษณะบางประการที่ลำต้น โดยเฉพาะเหตุผลเชิงจริยธรรม และ ลักษณะมุ่งอนาคต

ได้มีผู้ระบุลักษณะเด่น ๔ ประการของทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรม คือ (๑) ทฤษฎีนี้เกิดจากการสรุปผลวิจัย ที่ทำการศึกษาโดยตรงกับคนไทย (๒) ทฤษฎีนี้เสนอจิตลักษณะหลายประการพร้อมกัน ที่มีอิทธิพลต่อ การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล ตั้งแต่เด็กโตจนถึงวัยชรา (๓) ทฤษฎีนี้มีความเป็นสากล จิตลักษณะ ๘ ประการในทฤษฎีนี้ก็มีการศึกษาค้นคว้า และการพัฒนาในต่างประเทศอย่างมากมายด้วย และ (๔) ทฤษฎีนี้ สามารถใช้ในการวิจัยและการพัฒนาบุคคลเพื่อให้เกิดผลต่อพฤติกรรมต่างๆ ตั้งแต่พฤติกรรมสุขภาพ พฤติกรรม การเรียนการทำงาน จนถึงพฤติกรรมประชาธิปไตย ทฤษฎีนี้จึงมีประโยชน์กว้างขวาง เกี่ยวข้องกับศาสตร์ใน หลายสาขาวิชา^{๒๓}

1.3 ทำไมต้องพัฒนาจิตลักษณะดี 4 ด้าน พร้อมกัน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการพิสูจน์สาเหตุต่างๆ ของพฤติกรรมของคนไทย ทำให้ทราบว่าพฤติกรรมของ บุคคลในกาลเทศะหนึ่งๆ นั้น มีสาเหตุจากทั้งภายใน และภายนอกตัวบุคคล ดังที่ทฤษฎีทั้งหลายในรูปแบบ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) ได้สรุปไปแล้วอย่างชัดเจน ต่อมาผลการวิจัยในประเทศไทย ที่นำมาประมวลรวมกันระบุว่า จิตลักษณะเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมใน ระดับหนึ่ง แต่ถ้ามีจิตลักษณะที่สำคัญสูงหลายด้านพร้อมกันในคนแต่ละคน บุคคลจะมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนา มากขึ้น บ่อยขึ้น และยืนยาวขึ้น หลักฐานจากงานวิจัยในประเทศไทยทางด้านนี้ มาจากงานวิจัย ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้

ประเภทแรก คือ งานวิจัยที่ศึกษาสาเหตุตามธรรมชาติของพฤติกรรม โดยใช้การวิจัยแบบสัมพันธ์ เปรียบเทียบ (Correlation comparative study) ที่ศึกษาจิตลักษณะหลายด้านพร้อมกัน แล้วเข้าสู่การวิเคราะห์ ทางสถิติแบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้น (Stepwised Multiple Regression Analysis) เพื่อหาเปอร์เซ็นต์ทำนาย พฤติกรรมหนึ่งของผู้ถูกศึกษาในสถานการณ์หนึ่ง แล้วแสวงหาว่าจิตลักษณะใดจะเป็นตัวทำนายสำคัญอันดับแรก ของพฤติกรรมนั้น จากนั้นก็นำจิตลักษณะด้านอื่นๆ อีกหลายด้านมาร่วมทำนายแล้วดูว่าเปอร์เซ็นต์ทำนายรวม จะสูงกว่าเปอร์เซ็นต์ทำนายของจิตตัวแรกมากเพียงใด ซึ่งในกรณีส่วนใหญ่ก็พบว่า ทำนายได้เพิ่มมากขึ้นอย่าง น่าพอใจ เช่น ในการศึกษาของดุจเดือน พันธุนาวิน^{๒๔} ที่ศึกษาหัวหน้าสถานีนามัยตำบลจาก ๖ จังหวัด รวม ๕๐๙ คน พบว่า จิตลักษณะ ๕ ด้านรวมกัน สามารถทำนายความแปรปรวนของพฤติกรรมทำให้การสนับสนุน ทางสังคมด้านอารมณ์แก่ลูกน้องได้ ๓๑% ในขณะที่ความเครียดน้อยตัวเดียวทำนายได้เพียง ๑.๘% ส่วน ทักษะคนที่ดีต่อพฤติกรรมทำนายได้ถึง ๒๖% ส่วนจิตลักษณะสำคัญอีก ๓ ด้าน ที่พบ คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน

การศึกษาพฤติกรรมอนุรักษ์สัตว์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในชนบท ๕๐๔ คน โดย สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร^{๒๕} พบว่า ทักษะคนที่ดีต่อพฤติกรรม เป็นจิตลักษณะสำคัญของพฤติกรรมนั้นมากที่สุด โดยมีอำนาจทำนายพฤติกรรมถึง ๓๗% เมื่อเพิ่มลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน สุขภาพจิตที่ดี และความเชื่อ อำนาจในตน จะทำนายพฤติกรรมอนุรักษ์สัตว์ ได้มากถึง ๔๖%

ย้อนหลังไปกว่าสิบปี เปรมสุริย์ เชื้อมทอง^{๒๖} ก็พบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ความเชื่ออำนาจในตน และทักษะคนที่ดีต่องานของผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน ๒๔๐ คน ร่วมกันสามารถ จำแนกหัวหน้าจากโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ออกจากโรงเรียนที่ไม่ได้รับรางวัลพระราชทานได้ ถูกต้องถึง ๖๓% ในขณะที่จิตลักษณะตัวแรกจำแนกได้เพียง ๓๐% เท่านั้น

ดังนั้น ผลวิจัยอย่างน้อย ๓ เรื่องนี้ จึงเป็นข้อยืนยันว่า ควรใช้จิตลักษณะหลายด้านพร้อมกัน ในการทำนายพฤติกรรม หรือในการพัฒนา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการ ซึ่งได้ผลดีมากกว่าใช้จิตลักษณะเพียงด้านเดียว หรือน้อยด้าน

ประเภทที่สอง คือ งานวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการฝึกอบรม (Experimental evaluative study) ซึ่งมีการจัดฝึกอบรมจิตด้านเดียวกับการฝึกจิตหลายด้านในคราวเดียวกัน แบบแยกจากกันเป็น ชุดฝึกเดี่ยวๆ หรือรวมหลายจิตในชุดฝึกเดี่ยวแบบผสม โดยเป็นที่พบว่า แม้การฝึกจิตตัวเดียว หรือน้อยด้านจะให้ผลดีต่อพฤติกรรมเป้าหมายอยู่บ้าง แต่การฝึกจิตลักษณะหลายด้านด้วยกันให้ผลดีกว่า เช่น ในการวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการพัฒนาจิต ๕ ด้าน คือ ฝึกมุ่งอนาคต ฝึกควบคุมตน เชื่ออำนาจในตน ร่วมกับการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ และการพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมป้องกันๆ ในนักศึกษาชายในมหาวิทยาลัย จำนวน ๔๐๕ คน พบว่าได้ผลดีในระยะยาวต่อลักษณะมุ่งอนาคต และต่อพฤติกรรมสองด้าน คือ พฤติกรรมเผยแพร่ และพฤติกรรมรณรงค์ป้องกันเอดส์ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มฝึกแค่ความรู้ และทัศนคติเท่านั้น^{๓๕,๑๖}

ประเภทสุดท้าย คือ การวิจัยที่ศึกษาสาเหตุสมทบของการฝึกต่างๆ การฝึกเหล่านี้มักเป็นโครงการที่มีการจัดขึ้นโดยทั่วไป ตามโรงเรียน หรือในชุมชนที่มีกิจกรรมพิเศษสำหรับเยาวชน นักวิจัยจะเข้าไปศึกษาว่าโครงการฝึกจิตหนึ่งๆ ก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ที่เข้าฝึกโดยทั่วไป หรือเกิดผลดีในผู้ที่มีจิตด้านอื่นๆ สูงอยู่แต่เดิมมากกว่าในผู้ถูกฝึกที่มีความพร้อมทางจิตน้อยหรือไม่ เช่น ที่พบว่าเป็นไปตามคาด ในการฝึกอบรมข้าราชการทางจิตด้านเดียว คือ มุ่งอนาคต-ควบคุมตน ผู้วิจัยพบว่า ข้าราชการที่มีความพร้อมทางจิตอีก ๕ ด้านมาก (ตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม) เป็นผู้ที่มีการทำงานอย่างเหมาะสม มากกว่าผู้ที่มีแต่ความพร้อมทางจิตน้อย^{๒๙} ได้รับการฝึกเช่นเดียวกัน หลังจากนั้น มีผู้พบผลเช่นเดียวกันนี้อีกหลายกรณี เช่น การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่นักศึกษาระดับสูง ที่ สุดใจ บุญอารีย์^{๓๗} พบว่า จะเกิดผลดียิ่งขึ้น ถ้านักศึกษาที่เข้าฝึกมีจิตพื้นฐาน ๒ ถึง ๓ ด้าน (ที่รากของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม) สูงอยู่แต่เดิม ส่วนโครงการรุ่งอรุณ ที่จัดขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่างๆ มุ่งให้เกิดผลดีต่อพฤติกรรมการลดปริมาณขยะ ของนักเรียน ปรากฏว่าพบผลดีชัดเจนมากขึ้น ในนักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมาก^{๓๖}

ดังนั้นสรุปได้ว่า ในผู้ที่ขาดจิตหลายด้านตามที่ระบุว่าจำเป็นในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม การพัฒนาจิตเพียงด้านเดียว จะไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่คนเหล่านั้น และการพัฒนาจิตแก่เยาวชนประเภทที่มีจิตหลายด้านพัฒนาแล้ว ก็ควรพัฒนาจิตด้านที่สำคัญ อย่างน้อย ๓ ถึง ๔ ด้าน แก่เยาวชนเหล่านั้น เพื่อเป็นมาตรการเสริมสร้างให้เยาวชนเหล่านั้น พัฒนาไปเป็นคนดี เก่ง และมีสุข มากขึ้นในเยาวชนแต่ละคน

นอกจากนี้ยังพบจากการประมวลสรุปผลจากงานวิจัยไทยจำนวนกว่า ๒๕๘ เรื่อง^{๒๔} ว่าจิต ๔ ด้านที่สำคัญคือ ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และเหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นจิตลักษณะสำคัญอันดับต้นๆ ของพฤติกรรมของคนดีและเก่งแทบทุกประเภท ตั้งแต่พฤติกรรมจริยธรรมต่างๆ ไปจนถึงพฤติกรรมรับผิดชอบ และพฤติกรรมสุขภาพ ดังนั้นการพัฒนาจิต ๔ ด้านนี้ให้มากในบุคคลใดบุคคลๆ นั้นจะมีพฤติกรรมหลายด้านที่เหมาะสมมากตามไปด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาน้อย แต่ให้ผลดีมากอย่างอเนกอนันต์ อุปมาดังเช่น จิต ๔ ด้านนี้ คือเครื่องปรุงหลักของขนมไทย ซึ่งมีแป้ง ไข่ น้ำตาล และมะพร้าว การมีเครื่องปรุงเหล่านี้ไว้ในครัวจะทำให้แม่ครัวทำขนมไทยได้นานาชนิด โดยเพียงแค่จัดหาเครื่องปรุงเฉพาะประเภทของขนมที่ต้องการอีก ๑-๒ อย่างมาเพิ่ม ก็จะทำให้เกิดความพร้อมที่จะทำขนมชนิดนั้นๆ ได้

1.4 การพัฒนาแบบเดิมที่คุณธรรม-ค่านิยม ไม่เพียงพอหรือ

ความเข้าใจดั้งเดิม ที่ยังหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน คือ ความเข้าใจที่ว่า คนเราทำผิด ทำชั่ว เพราะความไม่รู้ ซึ่งไม่เป็นความจริง คนเราทำผิดทั้งๆ ที่รู้ว่าไม่ควรทำ และไม่ทำความดี ทั้งๆ ที่รู้ว่าควรทำ ดังนั้นการให้แต่ความรู้ และสร้างทัศนคติต่อพฤติกรรมเป้าหมาย ซึ่งหมายถึงการบอกให้รู้ว่าอะไรดีควรทำ อะไรไม่ดี จะมีโทษ มีอันตรายอย่างไร จึงไม่ควรทำ นั้นไม่เพียงพอที่จะเกิดพฤติกรรม

คุณธรรม คือ สิ่งที่สังคมว่าดีงาม มีคุณมากกว่ามีโทษ เช่น ความซื่อสัตย์ ขยัน ประหยัด ส่วนค่านิยม คือ สิ่งที่สังคมว่าสำคัญกว่าสิ่งอื่นๆ เช่น การศึกษา การดูแลรักษาสุขภาพ เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาที่คุณธรรม ค่านิยม ก็คือการให้ความรู้ และการปลูกฝังทัศนคติ นั้นเอง เรียกว่า K-A-P Model (Knowledge-Affitude-Performance Model) ซึ่งใช้กันอยู่มาทั้งทางสาธารณสุข ทางการป้องกันอาชญากรรม ทางด้านศาสนา และการพัฒนาสังคม

นักพัฒนาเหล่านี้มักทำตามๆ กัน โดยไม่ทราบ ว่า บัดนี้มีวิชาการที่เจริญก้าวหน้า ที่บอกได้ว่า ที่ทำกันอยู่นั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการได้อย่างจริงจัง และยั่งยืน วิชาการสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ ที่มีองค์ความรู้สำคัญ เช่น ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ ระบุว่า ทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม เป็นเพียงหนึ่งกลุ่มทางจิต ใน ๘ กลุ่ม ที่จำเป็นต่อการเกิดพฤติกรรมของบุคคล ถ้านักพัฒนาให้แต่ ความรู้ ทัศนคติ คุณธรรม และค่านิยมที่เกี่ยวข้อง เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมพฤติกรรมในคนประเภทที่ขาดจิตลักษณะอีกหลายด้าน ก็ย่อมจะไม่เกิดผลดีต่อพฤติกรรมที่เป็นเป้าหมาย อุปมา ดังเช่น การจัดเตรียมเครื่องปรุงไม่ครบ คือมีแต่ไก่สด กับกะทิเท่านั้น เมื่อนำมาปรุงเพื่อต้องการแกงเขียวหวานไก่สักชามหนึ่ง ก็จะไม่ได้อาหารชนิดที่ต้องการอย่างแน่นอน

นักพัฒนาหลายท่านมักมีประสบการณ์ของความไม่สำเร็จในงานพัฒนาของตน ดังที่ Popham^{๗๓} ได้กล่าวถึงไว้ว่า โครงการป้องกัน AIDS จากเพศสัมพันธ์ในเด็กวัยรุ่นที่ให้แก่ K (คือความรู้เรื่องโรคเอดส์) และ A (คือการถูกขู่ว่าจะเกิดอันตรายถึงชีวิตอย่างช้าๆ และทรมาน ถ้าทำเช่นนั้นเช่นนั้น หรือไม่กระทำเช่นนั้นเช่นนั้น) โครงการป้องกัน AIDS ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ดังกล่าว ประสบความสำเร็จอย่างน่าเป็นห่วง Popham ได้เสนอการพัฒนาจิตลักษณะเพิ่มอีกหลายด้าน เช่น มุ่งอนาคต ควบคุมตน และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งตรงกับทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ

นอกจากนี้ มีผู้วิเคราะห์การใช้วิธีขู่ให้กลัว ซึ่งจากการประมวลผลงานวิจัยหลายสิบเรื่อง พบว่า ไม่ใช่ความกลัวที่เกิดจากการถูกขู่ ที่นำไปสู่ความตั้งใจที่จะกระทำ หรือไปสู่การเกิดพฤติกรรมตามการชักจูง แต่เป็นส่วนที่เป็นการรับรู้ ว่า ทำพฤติกรรมอะไรแล้วจะเกิดผลได้มาก ผู้รับจึงเตรียมตัวระมัดระวังในเรื่องนั้น นอกจากนั้นความกลัวจากการถูกขู่ อาจทำให้เกิดการเลิกคิด เลิกเตรียมตัว หรือหลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวไปเลยก็ได้^{๗๔} ดังนั้น การใช้การขู่ให้กลัว อาจทำให้เกิดเพียงความมุงที่จะกระทำในขณะที่ถูกขู่ ดังเช่นที่พบผลดีของการใช้สารขู่ในการให้ไปฝากเงินกับธนาคาร ของออร์ทัย มีสวัสต์^{๕๑} แต่เมื่อถึงเวลาจะต้องปฏิบัติจริง ความกลัวนี้อาจลดลง หรือถูกลบด้วยสาเหตุอื่นๆ ที่เกิดในสถานการณ์นั้น

ส่วนการฝึกอบรมให้ความรู้ ให้เกิดทักษะในการปฏิบัติต่างๆ เช่น ให้เป็นหัวหน้าแบบประชาธิปไตย แต่เมื่อกลับเข้ากลุ่มงาน หัวหน้าเหล่านั้นปฏิบัติตามที่ถูกฝึกไม่ได้ หรือปฏิบัติได้ไม่นานก็กลับไปกระทำเหมือนเดิม ซึ่งแสดงว่าการฝึกนั้นๆ ล้มเหลว ความจริงแล้ว ทุกการฝึกควรเพิ่มการฝึกควบคุมตนด้วย เพื่อให้เกิดผลดีที่ยั่งยืนมากขึ้น

ส่วนการพัฒนาคุณธรรม ค่านิยมต่างๆ อาจไม่จำเป็นต้องทำมากนัก เพราะมีผู้วิจัยพบว่า ในเด็กชาวอังกฤษ ก่อนจะเข้าโรงเรียน บิดามารดาได้อบรมสั่งสอนว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำมาอย่างดีพอสมควรแล้ว แต่พฤติกรรมของเด็กเหล่านี้ที่โรงเรียน ไม่สอดคล้องกับความรู้เรื่องคุณธรรม ค่านิยม เหล่านั้นเลย^{๖๔} ดังนั้น ควรมีการปลูกฝังอะไรนอกเหนือจากคุณธรรม และค่านิยมทั้งหลาย ที่จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ ได้มาก อย่างแท้จริง

ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม มีคำตอบนั้นคือ จิตลักษณะที่เหลืออีก ๗ จาก ๘ ด้าน เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาควบคู่ไปด้วย ที่สำคัญ ๔ ด้าน คือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจในตน และเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง จึงจะทำให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการได้มากขึ้น และยั่งยืน คนเราเปรียบเหมือนเรือ ถ้ามีคุณธรรม ค่านิยมต่างๆ ก็เปรียบเหมือนเรือที่มีหางเสือ สามารถบังคับทิศทาง ให้เรือไปเหนือไปใต้ได้ แต่เรือลำนี้ไม่แล่น เพราะขาดเครื่องยนต์ หรือพลังขับเคลื่อน จึงต้องพัฒนาจิตอีก ๔ ด้าน เปรียบเสมือน นำเครื่องยนต์มาใส่ เมื่อมีความพร้อมครบถ้วน เรือลำนี้จึงจะเคลื่อนที่ไปในทิศทางที่ต้องการ

งานวิจัยที่ผ่านมายืนยันว่า ความรู้ ทักษะ และ/หรือคุณธรรม ค่านิยม ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมได้เต็มที่ ต้องเพิ่มพลังจากลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และจิตลักษณะอื่นๆ จึงจะเกิดพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในข้าราชการสูงวัย^{๖๕} หรือเกิดพฤติกรรมหลีกเลี่ยงสารเสพติดในนักเรียนวัยรุ่นในชุมชนที่เสี่ยง^{๖๖} ในต่างประเทศก็พบเช่นเดียวกันเกี่ยวกับพฤติกรรมป้องกันเอชไอวีจากเพศสัมพันธ์ โดยที่การขู่ให้กลัวโรคเอชไอวีไม่เกิดผลดีต่อพฤติกรรมของเยาวชน นอกจากจะต้องพัฒนาจิตลักษณะอื่น เช่น ลักษณะมุ่งอนาคต และความสามารถควบคุมตน^{๖๗} ความเชื่ออำนาจในตนด้านสุขภาพ^{๖๘} และความเชื่อประสิทธิผลแห่งตน^{๖๙} ประกอบกันไปด้วย การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมพัฒนาเกี่ยวกับการป้องกันโรคเอชไอวีในประเทศไทย ก็พบว่า การฝึกจิต ๕ ด้าน มีผลดีมากกว่าการให้แต่ความรู้ และการปลูกฝังทัศนคติต่อพฤติกรรมป้องกันเอชไอวีจากเพศสัมพันธ์ ในนักศึกษาชายในมหาวิทยาลัยของรัฐด้วย^{๗๐,๗๑}

สรุปได้ว่า ผลวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศยืนยันว่า การพัฒนาแต่เพียงคุณธรรม ค่านิยม ที่ทำอยู่นั้น ไม่เพียงพอ ที่จะทำให้เกิดผลต่อพฤติกรรมเป้าหมายแต่จะต้องพัฒนาจิตลักษณะที่ขาดไป ให้เกิดความครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม การเกิดจิตลักษณะมากเท่าไร ก็จะมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายได้มากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นโครงการพัฒนาต่างๆ จึงควรเพิ่มการพัฒนาจิตลักษณะด้านที่สำคัญและจำเป็นพร้อมกันไปด้วย

๐๑.๕ จิตลักษณะ ๔ ด้าน นี้คืออะไร

ในการพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีสุข จะต้องพัฒนาจิตลักษณะหลายด้านของเยาวชน เหล่านั้น เพื่อให้เกิดผลเป็นพฤติกรรมที่ดีต่างๆ อย่างกว้างขวาง ตามที่พิสูจน์แล้วจากการวิจัยต่างๆ และนำมาสรุปรวมเป็นทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม การพัฒนาจิตลักษณะ ๔ ด้าน คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม ความเชื่ออำนาจในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางจิตที่อยู่ในรูปของเหตุผล หรือเจตนาของบุคคลก่อนที่จะกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ โดยมีการคิดถึงผลดีต่างๆ และผลเสียต่างๆ ที่จะเกิดจากการกระทำนั้น รวมถึงฝ่ายต่างๆ ที่จะได้รับผลดี หรือผลเสียจากการกระทำนั้นของตน ผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ คือผู้ที่มีเจตนากระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนหรือพรรคพวก แม้จะเกิดผลเสียต่อผู้อื่นและส่วนรวมได้ก็ตาม เป็นการเห็นแก่ตัว จากนั้นจึงจะถึงเห็นแก่พวกพ้อง เห็นแก่ส่วนรวม และเห็นแก่หลักการสำคัญในอุดมคติ คือเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

ความเชื่ออำนาจในตน เป็นลักษณะทางจิตที่เกิดจากการเรียนรู้จากสภาพรอบตัว ว่าผลดีหรือผลเสียที่จะเกิดกับตนนั้น มีสาเหตุส่วนใหญ่ที่การจัดการของตนเอง ตนทำดีก็จะได้ผลดี ตนทำมากก็จะได้มาก แต่ถ้าทำน้อยก็จะได้ผลตามต้องการน้อยด้วย ดังนั้นจึงเชื่อว่าตนสามารถรู้สาเหตุของผลต่างๆ ได้ คือทำนายได้แม่นยำ และสามารถควบคุมได้ หรือสามารถจัดการที่สาเหตุ เพื่อให้เกิดผลที่ต้องการนั้นได้จริง ดังนั้นจึงเกิดความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมที่มีแหล่งจากภายในตน มีใช้ผู้อื่นควบคุม หรือเป็นไปตามโชคเคราะห์ ความบังเอิญ

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ ความมุ่งมั่นที่จะกระทำ เพื่อให้เกิดความสำเร็จที่ตนต้องการ โดยเริ่มจากการมองเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้น ในทำนองที่ตนต้องการจะทำบางอย่างให้สำเร็จในเหตุการณ์นั้น มองทุกอย่างเป็นงานที่ตนควรทำ ควรเข้าไปรับผิดชอบ ควรแก้ปัญหา แล้วเริ่มวางแผนดำเนินการให้เกิดความสำเร็จและป้องกันความล้มเหลวเอาไว้ทุกขั้นตอน และท้ายสุดเมื่อคิดว่าจะทำได้สำเร็จก็จะรู้สึกสุขใจ หรือเมื่อคิดว่าอาจล้มเหลวได้ ก็ไม่ย่อท้อ เตรียมใส่ความพยายามของตนลงไปให้มากที่สุด

ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน แบ่งเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นลักษณะทางจิตที่เป็นนามธรรม และส่วนที่เป็นการวางแผนจัดการโดยลักษณะ **มุ่งอนาคต** เป็นลักษณะทางจิตที่หมายถึง ความสามารถคิดและรับรู้ในสิ่งที่ เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น แต่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต จึงต้องอาศัยสติปัญญาค่อนข้างสูง ในอันที่จะสามารถคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดในอนาคตทั้งไกลและใกล้ได้ โดยเห็นความสำคัญของผลดีที่ยังไม่เกิดและต้องรอคอย ว่ามีความสำคัญมีคุณค่าที่ไม่ลดลงหรือไร้ค่า นอกจากนั้นยังเห็นว่าผลต่างๆ ที่จะเกิดในอนาคตกับคนอื่นก็สามารถจะเกิดกับตนได้ด้วย ถ้าสาเหตุนั้นๆ ได้เกิดกับตนหรือตนทำให้เกิดแล้ว **ส่วนการควบคุมตน** หมายถึง ทักษะความสามารถในการจัดระเบียบการกระทำของตนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มที่การกำหนดเป้าหมายรวมที่ตนต้องการให้เกิดในอนาคต แล้วแบ่งเป็นเป้าหมายย่อยๆ เป็นขั้นๆ จากนั้นจึงจัดสภาพแวดล้อมให้อื้ออานวยที่ตนจะทำได้สำเร็จตามเป้าหมายย่อยขั้นแรก เมื่อกระทำสำเร็จก็ให้รางวัลตนเอง ทำให้มีกำลังใจที่จะดำเนินการในขั้นต่อไป จนเกิดความสำเร็จสมบูรณ์ในที่สุด ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนนี้ มีงานวิจัยมากมายที่พบว่า เป็นจิตลักษณะที่สำคัญที่สุดในคนที่มีพฤติกรรมของคนดีคนเก่งและสำคัญต่อพฤติกรรมแทบทุกประเภทของบุคคลด้วย^๕ ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนนี้ ในเยาวชนไทยเป็นประการแรกๆ

จิตลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้ อาจนำไปเป็นประเด็นหลัก (Themes) ในเรื่องที่มีเนื้อหาวางใจอย่างใดอย่างหนึ่ง (plot ของเรื่อง) เช่น เนื้อหา เป็นเรื่องของการประหยัดอดออม โดยเน้นประเด็นของการมุ่งอนาคต และดำเนินการควบคุมตนเองจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

การศึกษาหาแนวทางพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๔ ด้านนี้ วิชาการทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ได้กระทำกันมาตลอด ๒๐ ปีที่ผ่านมา แต่นักพัฒนาและนักผลิตสื่อเพื่อพัฒนาเยาวชนยังไม่ได้รับทราบ ไม่ได้เรียนรู้ ตลอดจนไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้ในงานของตนให้กว้างขวางมากพอที่จะทำให้เกิดผลดีต่อเยาวชนไทยรุ่นใหม่ได้ ราชการและเอกชนจึงควรมีการส่งเสริมการวิจัย และการผลิตสื่อและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ให้มาก และกว้างขวางขึ้นอย่างเร่งด่วน โดยทำร่วมกับการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมจากครอบครัว สถานศึกษา ศาสนาสื่ออื่นๆ และจากชุมชน หรือสังคมโดยรวมด้วย

ข้อ 2 การใช้นิทานเพื่อพัฒนาจิตจริยธรรม ทำได้อย่างไร

2.1 ทำไมนิทานจึงเหมาะสมที่จะใช้พัฒนาจิตจริยธรรมของเยาวชน

หลายท่านอาจเคยได้ทราบเกี่ยวกับนิทานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น นิทานสุภาพชน นิทานคำพังเพย นิทานพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ นิทานพัฒนาคุณธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น เพราะว่านิทานนั้นนอกจากเป็นสิ่งที่อยู่ในความสนใจของเยาวชนแล้ว ยังมีลักษณะสำคัญในตัวเองที่ทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้อีกด้วย ด้วยเหตุผลนี้จึงสามารถใช้ลักษณะเด่นของนิทานให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจ (ด้านจริยธรรม) ของเยาวชนได้ ลักษณะเด่นดังกล่าวมีหกประการ ได้แก่

ประการแรก นิทานเป็นสิ่งที่เร้าใจ และกระตุ้นความสนใจให้อยากรับ (ดู ฟัง อ่าน) ได้มากกว่าเนื้อหาประเภทอื่นๆ และใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ประการที่สอง นิทานส่วนใหญ่เป็นเรื่องสมมุติ และมีความเป็นอิสระในการนำเสนอ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นความจริง นิทานจึงมีเนื้อหาได้หลากหลาย

ประการที่สาม นิทานสามารถนำผู้รับไปผจญภัยต่างๆ โดยไม่เกิดอันตราย จึงสามารถใช้ปลูกเร้าอารมณ์ต่างๆ ปลูกฝังแนวคิดใหม่ๆ และเพิ่มพูนประสบการณ์ใหม่ๆ ได้มาก

ประการที่สี่ นิทานเป็นสิ่งสร้างความสุข ความเพลิดเพลินแก่เยาวชนผู้รับการถ่ายทอด

ประการที่ห้า นิทานให้ความรู้ ความคิดใหม่ๆ จึงช่วยพัฒนาจิตลักษณะและปัญญาให้กับเยาวชนได้

ประการที่หก นิทานเป็นสื่อที่สานสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ถ่ายทอด กับ เยาวชนผู้รับ และระหว่างเยาวชนผู้รับด้วยกัน

ลักษณะสำคัญที่กล่าวมานี้ ทำให้นิทานที่ได้สอดแทรกสาระหรือมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ และจริยธรรม สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อปลูกฝังจิตจริยธรรมแก่เยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง

2.2 จิตจริยธรรมคืออะไร จิตจริยธรรมหนึ่งๆ มีจุดเน้นอะไรบ้างที่จะต้องปรากฏในนิทาน

เมื่อก้าวถึงนิทานคนส่วนใหญ่รู้จักดี แต่จิตจริยธรรมคืออะไรหลายคนอาจไม่คุ้นเคย เพื่อความชัดเจนจะได้อธิบายพอสังเขป

จิตจริยธรรม คือ ลักษณะจิตใจ (หรือจิตลักษณะ) ที่เป็นด้านจิตดี มุ่งดี ใฝ่ดี หรือกล่าว

ให้เข้าใจง่ายก็คือ จิตใจด้านดี นั่นเอง (ที่ตรงข้ามคือจิตใจด้านไม่ดี) ศูนย์วิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้พิจารณาคัดสรรจิตลักษณะต่างๆ อันเป็นผลจากการสังสมองค์ความรู้จากการวิจัย พบว่า มีจิตลักษณะสำคัญที่ควรพัฒนาในเยาวชนไทย ๔ ด้าน หรือ ๔ ประการ คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจในตน และลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน^{๑๗} (โดยได้กล่าวถึงความหมายของจิตลักษณะ ๔ ประการ ไว้แล้วในหัวข้อ ๑.๕ ในตอน ๔ นี้) ในที่นี้จะได้กล่าวถึงจุดเน้นที่สำคัญ ๒-๔ จุดเน้นในแต่ละจิตลักษณะ ดังนี้

จิตลักษณะที่หนึ่ง เหตุผลเชิงจริยธรรม

นิทานสำหรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ที่สร้างขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมดังกล่าว มีจุดเน้นที่สำคัญ ๒ จุด คือ

จุดเน้น ๑ “เห็นแก่คนอื่นและพวกพ้อง ให้มากกว่าเห็นแก่ตัว” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้ว่า ลดความเห็นแก่ตัวลง พัฒนาความเห็นแก่ผู้อื่น (ที่ใกล้ชิด) และพวกพ้องให้มากขึ้น (พัฒนาเหตุผล เชิงจริยธรรม จากชั้น ๑, ๒ สู่ชั้น ๓)

จุดเน้น ๒ “เห็นแก่กฎระเบียบ และประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ลดความเห็นแก่ตัวและพวกพ้องลง พัฒนาการเคารพกฎระเบียบ และประโยชน์ส่วนรวมให้มากขึ้น (พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจากชั้น ๒, ๓ สู่ชั้น ๔)

จิตลักษณะที่สอง ความเชื่ออำนาจในตน

นิทานสำหรับการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตน จุดเน้นสำคัญมี ๓ จุด

จุดเน้น ๑ “คิดเสมอว่าตนทำได้”

จุดเน้น ๒ “เชื่อว่าพยายามทำมาก จะได้ผลมากด้วย”

จุดเน้น ๓ “เชื่อว่าทำดี ย่อมได้ดี”

จิตลักษณะที่สาม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

นิทานสำหรับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มี ๓ จุดเน้นที่สำคัญ

จุดเน้น ๑ คือ “มองเหตุการณ์ และปัญหา เป็นสิ่งที่ตนจะเข้าไปจัดการด้วยตนเองจนสำเร็จ”

จุดเน้น ๒ คือ “วางแผนสร้างสิ่งที่จะช่วยให้ตนทำได้สำเร็จ และวางแผนขจัดอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้”

จุดเน้น ๓ คือ “เมื่อคิดว่าตนขยัน หรือฝ่าฟันอุปสรรคจนประสบความสำเร็จได้ ก็เกิด

ความรู้สึกสุขใจ ภาคภูมิใจ และต้องการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จต่อไปอีก ไม่คิดจะย่อท้อถ้าทำแล้วล้มเหลว”

จิตลักษณะที่สี่ ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน

นิทานสำหรับการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน มีจุดเน้นสำคัญ ๔ จุดคือ

จุดเน้น ๑ “มองเห็นได้ว่า ผลดีที่จะเกิดกับตนในอนาคตและต้องรอคอย มีคุณค่า ความสำคัญ เท่ากับหรือมากกว่าผลดีที่เกิดในปัจจุบัน”

จุดเน้น ๒ “มีเป้าหมายที่ต้องการในอนาคต แล้วแบ่งเป้าหมายรวมเป็นเป้าหมายย่อยๆ เพื่อให้บรรลุผลย่อย และผลรวมในที่สุด”

จุดเน้น ๓ “คิดวางแผนจัดการ *สร้างสภาพแวดล้อม* และสิ่งเอื้ออำนวยที่จะช่วยให้ตน ทำตามแผนย่อยๆ ได้จนสำเร็จ และเตรียมแผนอื่นๆ ไว้รองรับถ้าแผนแรกล้มเหลว”

จุดเน้น ๔ “คิดวางแผน *ให้รางวัลตนเอง* อย่างเหมาะสม เมื่อตนทำได้สำเร็จในแต่ละขั้นตอน เพื่อเพิ่มพลังของพฤติกรรมของตน”

ในการเขียนนิทานพัฒนาจิตจริยธรรมเหล่านี้ ผู้เขียนได้นำลักษณะที่เป็นจุดเน้นของจิตจริยธรรมแต่ละประการสอดแทรกเข้าไปในเนื้อหานิทาน โดยให้ตัวเอกได้รับรู้รับทราบ หรือมีประสบการณ์ต่างๆ ที่ทำให้ตัวเอกสามารถคิด พุด และกระทำอย่างเหมาะสมได้ในที่สุด นิทานเรื่องหนึ่งจะมีความเด่นในการพัฒนาจิตจริยธรรม ประการใดประการหนึ่งโดยเฉพาะ โดยมีจุดเน้นที่สำคัญอย่างชัดเจนในเนื้อนิทาน **จุดเน้น** จะมีรูปภาพประกอบ และมีการใส่เนื้อเรื่องเกี่ยวกับจุดเน้นหนึ่งๆ นั้นว่าเป็นเรื่องที่ใครพูดกับใคร ที่ไหน หรือใครคิดได้เช่นนั้น ในสถานการณ์ใด เป็นการเน้นจุดๆ หนึ่ง ๓ ครั้ง ให้ผู้รับเข้าใจประเด็นนั้นและจดจำได้แม่นยำ นอกจากนี้นิทานส่วนใหญ่จะมี **ทักษะพิเศษ** เช่น ฝึกว่ายน้ำจนเก่ง ฝึกสมาธิ หรือ ฝึกอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งจนสำเร็จ เนื้อเรื่อง ส่วนฝึกทักษะนี้เป็นวิธีการที่ต้องการจะปลูกฝังจึงเปรียบเหมือนเป็น **ไม้ค้ำ** (ไม้ค้ำเป็นโครงไม้ที่ทำให้ไม้เลื้อย ยึดเกาะเลื้อยไปในที่กว้างออกไปหรือสูงขึ้นไปได้ เช่น ไม้ค้ำถั่ว บวบ น้ำเต้า ฯลฯ) ให้ดำเนินเรื่องได้ต่อเนื่อง และช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ด้วย

2.3 แนวทางการใช้นิทาน 20 เรื่อง พัฒนาจิตจริยธรรมเป็นอย่างไร

แนวทางที่จะกล่าวต่อไป แบ่งเป็น ๓ ประเด็นคือ ประเด็นแรก การเลือกเรื่องและจัดลำดับการใช้นิทาน ประเด็นที่สอง วิธีการใช้นิทาน และ ประเด็นที่สาม ขั้นตอนการใช้นิทาน อธิบายพอสังเขปได้ดังนี้ (สรุปสาระสำคัญจาก คู่มือการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมของเยาวชน ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ๒๕๕๓)^{๓๗}

ประเด็นแรก การเลือกเรื่อง และจัดลำดับการใช้นิทาน

นิทานที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาจิตจริยธรรมแก่เยาวชนในระยะแรกมี ๔ ชุด แต่ละชุดพัฒนาจิต ๑ ประการ ซึ่งได้แก่ ชุดพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ชุดพัฒนาความเชื่ออำนาจในตน ชุดพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ ชุดพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน แต่ละชุดประกอบด้วยนิทาน ๕ เรื่อง รวมทั้งหมดเป็น ๒๐ เรื่อง นิทานดังกล่าวคัดสรรจากที่ (ครู) ได้แต่งไว้ชุดละหลายเรื่อง นิทานแต่ละเรื่องที่เลือกมาได้รับการพิจารณาว่า มีลักษณะเนื้อหาที่เหมาะสมกับเยาวชน และมีสาระที่เน้นการพัฒนาจิตจริยธรรมตามที่ต้องการ คือเป็นการพัฒนาจิตลักษณะเดียวกันที่ต่อยอดกันขึ้นไปได้ การเสนอนิทาน แต่ละชุดจะเป็นตามลำดับที่วางไว้ (เรื่องที่ ๑ ถึง ๕) เพื่อให้สามารถพัฒนาจิตจริยธรรมนั้นๆ จากระดับหนึ่งไปยังระดับที่สูงขึ้นตามต้องการ

ประเด็นที่สอง วิธีการใช้นิทาน

วิธีการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมนั้นอาจทำได้หลายวิธี เช่น

วิธีที่ ๑ ให้เยาวชนอ่านเองตามความความสนใจ โดยผู้ใหญ่ที่เข้าใจ (นิทานนี้) ให้คำแนะนำหลักและวิธีการอ่านให้ได้ประโยชน์

วิธีที่ ๒ ผู้ใหญ่เล่าให้เยาวชนฟัง โดยอ่านแล้วจํามาเล่า หรือเล่าโดยอ่านจากหนังสือนิทาน

วิธีที่ ๓ เสนอด้วยสื่อ เช่น วีซีดี ดีวีดี หรือละครหุ่น เป็นต้น โดยวิทยากรหรือผู้ใช้นิทานนำเสนอด้วยสื่อดังกล่าว จากนั้นผู้เสนอดำเนินการให้มีกิจกรรมการตอบคำถาม อภิปราย และแสดงบทบาท ฯลฯ ในกลุ่มเยาวชนผู้รับนิทานนั้น เมื่อเด็กได้รับฟังนิทานด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งแล้วควรมีผู้ใหญ่ คือ ครู บิดามารดา หรือรุ่นพี่ (ในที่นี้เรียกว่า “ครูฝึก”) นำนิทานมาพูดคุยอภิปรายกับเด็กอีกประมาณ ๕-๑๐ นาที

ประเด็นที่สาม ขั้นตอนการใช้นิทานโดย “ครูฝึก”

เพื่อให้เกิดผลดีของการใช้นิทานตามเป้าหมาย ครูฝึก ควรเข้าใจขั้นตอน ก่อน-หลัง ของการใช้นิทานว่าควรเป็นอย่างไร ขั้นตอนสำคัญในการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมประกอบด้วยขั้นเตรียมตัว ขั้นใช้นิทาน และขั้นประเมิน มีสาระสำคัญดังนี้

ขั้นเตรียมตัว “ครูฝึก” ซึ่งเป็นผู้ใช้หนังสือนิทานพัฒนาจิตจริยธรรม ควรมีการเตรียมตัวดังนี้

๑) ที่สำคัญที่สุด คือ “ครูฝึก” จะต้องทราบว่านิทานที่ใช้ อยู่ในชุดนิทานที่ใช้พัฒนาจิตลักษณะใดใน ๔ ด้านที่กล่าวไปแล้ว “ครูฝึก” ควรเข้าใจความหมายและธรรมชาติของจิตลักษณะนั้น และขั้นที่นิทานนั้นอยู่ โดยอ่านคำแนะนำสำหรับ “ครูฝึก” (อาจศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับจิตจริยธรรมด้านนั้น) แล้ว “ครูฝึก” เตรียมคำถาม คำตอบ คำอธิบาย ที่จะใช้ พร้อมทั้งฝึกซ้อมล่วงหน้าด้วย

๒) อ่านนิทานให้เข้าใจเรื่องราวโดยตลอดทั้งเรื่อง

๓) พิจารณาจุดเน้นของนิทาน โดยพิจารณาว่านิทานเรื่องนั้นเน้นพัฒนาจิตจริยธรรมด้านใดตรงจุดใด และขั้นใด เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับตนเอง (ครูฝึก) ที่จะใช้นิทานให้ได้ตามเป้าหมาย

๔) ค้นหา “จุดเน้น หรือ การคิดเป็น” ของนิทาน โดยนิทานแต่ละเรื่องจะมีจุดเน้นหรือ การคิดได้ที่สำคัญ (ของตัวเอก) ซึ่งต้องการให้ผู้รับนิทานได้รับรู้ เข้าใจ และซึมซับรับเข้าไว้ในใจของตน การดำเนินเรื่องของนิทานแต่ละเรื่อง จะมีเหตุการณ์ หรือภาพที่แสดงแหล่งที่มาของจุดเน้นนั้น ๒-๓ แหล่งที่มา เมื่อ “ครูฝึก” ได้พบจุดเน้นดังกล่าว และแหล่งที่มาของจุดเน้นว่าอยู่ ตรงส่วนใดของเรื่องนิทาน เมื่อใช้นิทานกับเยาวชนก็จะสามารถชี้ประเด็น เน้นย้ำได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

๕) แสวงหา “เกร็ดความรู้ ทักษะพิเศษ” ในเรื่อง เพื่อเตรียมเสริมหรือเล่าให้ต่อเนื่องกับนิทาน ในแต่ละเรื่องจะมีเกร็ดความรู้หรือทักษะพิเศษแทรกอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่เยาวชนผู้รับจะได้รับเพิ่ม เช่น ความรู้เรื่องป่า เรื่องชีวิตสัตว์ ทักษะการใช้สมุนไพร ทักษะการว่ายน้ำ เป็นต้น หาก “ครูฝึก” ทราบว่าในนิทานเรื่องที่จะใช้ มีเกร็ดความรู้ หรือทักษะอะไรแทรกอยู่ ได้ทำความเข้าใจ ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมบ้างเป็นการล่วงหน้า ก็จะสามารถเสริมความรู้ดังกล่าวให้กับผู้รับนิทาน (หลังเสนอนิทาน) ทำให้ผู้รับได้ประโยชน์และเห็นคุณค่า นิทานมากยิ่งขึ้น แต่ควรจำไว้ว่าเนื้อหา “จุดเน้น” ของจิตจริยธรรมด้านที่นิทานกำลังพัฒนาอยู่ เป็นเนื้อหา

ที่สำคัญที่สุด เป็นหลักให้เด็กคิดเป็นส่วน “ทักษะพิเศษ” ที่เป็น “ไม้ค้ำ” นั้นเป็นเนื้อหาชั้นรอง เป็นความรู้รอบตัวด้านหนึ่งๆ ที่แถมเข้ามาด้วยเท่านั้น

๖) เตรียมสื่อหลักและสื่อเสริม และซักซ้อมการใช้ให้ถูกต้อง แม่นยำ สื่อหลักหมายถึงตัวสื่อนิทาน เช่น หนังสือนิทาน หรือ VCD สื่อเสริมคือสื่อที่นำมาใช้ในกิจกรรมหลังเสนอสื่อหลัก เช่น ภาพจุดเน้นในนิทาน เทปเสียงจริงของสัตว์ในนิทาน หน้ากากสำหรับแสดงบทบาทตามเรื่องในนิทาน เป็นต้น ก่อนการใช้จริง ผู้ใช้นิทานต้องตรวจสอบความเรียบร้อยในการใช้งาน และลองใช้จริงด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความถูกต้องเมื่อใช้จริง

ขั้นใช้นิทาน

ในขั้นนี้จะมี ๓ ช่วงเวลา คือ ช่วงเตรียมความพร้อม ช่วงเสนอนิทาน และช่วงหลังนิทานจบแล้ว

๑) **ช่วงเตรียมความพร้อม** เป็นช่วงเริ่มต้นที่ผู้ใช้นิทานกับเยาวชนพบกัน ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความคุ้นเคย จุดประกายให้เกิดความสนใจและกระตือรือร้น ที่จะร่วมกิจกรรมในช่วงต่อไป ช่วงนี้ใช้เวลาสั้นๆ ประมาณ ๕-๑๐ นาที กิจกรรมที่อาจทำในช่วงนี้ได้แก่

- การทำความรู้จักกัน (สำหรับการพบกันครั้งแรก โดยใช้เวลาสั้นๆ)
- สนทนาเรื่องหรือประเด็นที่เชื่อมโยงถึงนิทานที่จะนำเสนอ
- ซักถามประสบการณ์ ความสนใจเกี่ยวกับนิทานโดยทั่วไป
- สนทนาเกี่ยวกับเหตุการณ์ เรื่องราว ที่เป็นเรื่องสำคัญในชีวิต หรือที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับเหตุการณ์ในนิทานที่จะได้เสนอต่อไป
- ใช้เพลง เกม คำทายปัญหา ที่สามารถเชื่อมโยงสู่นิทานที่จะนำเสนอ
- กล่าวกระตุ้นด้วยวิธีต่างๆ ที่เตรียมมา เพื่อให้เด็กพร้อมรับนิทาน เช่น ตั้งคำถามนำให้เด็กเตรียมหาคำตอบในนิทาน เป็นต้น

ฯลฯ

๒) **ช่วงเสนอนิทาน** เมื่อเยาวชนผู้รับนิทานเกิดความพร้อม มีความกระตือรือร้นที่จะรับชมนิทานแล้ว ผู้เสนอนิทานก็จะเชิญชวนให้เยาวชนชมนิทานจาก VCD โดยเน้นย้ำให้ชมด้วยความตั้งใจ ให้สนุกตื่นเต้นไปกับเรื่องราวที่ดำเนินไป สวมวิญญาณ ความคิด จิตใจเข้าไปกับ ตัวเอกหรือตัวละครสำคัญของเรื่อง กิจกรรมที่ผู้ใช้นิทาน (ครูฝึก) อาจทำในช่วงนี้ได้แก่

- แนะนำเยาวชนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการรับชมรับฟังนิทานให้ได้ประโยชน์ เช่น ตั้งใจติดตามอย่างต่อเนื่อง
- สังเกตเยาวชน เกี่ยวกับพฤติกรรมและความสนใจขณะรับชมรับฟังนิทาน ว่าสนใจมากน้อยเพียงใด สนุกหรือเบื่อหน่าย มีการตอบสนองหรือไม่

- กระตุ้นเร้า ให้เยาวชนผู้รับชมรับฟังให้เกิดความตื่นตัว ตั้งใจเป็นพิเศษ ในบางช่วง เช่น ช่วงที่เป็นประเด็นขัดแย้งหรือจุดเด่น ช่วงที่เป็นการเน้นย้ำ หรือช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น (ซึ่งอาจสอดแทรก หรือปลุกเร้า ขณะรับชมรับฟัง แต่ต้องระวังมิให้เป็นปัญหาหรือรบกวนสมาธิของผู้ชมผู้ฟัง)

- ควบคุมการเสนอนิทานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เช่น ให้ภาพชัดเจน เสียงชัดเจน สภาพแวดล้อมไม่เป็นอุปสรรคต่อการรับชมรับฟังนิทาน

๓) ช่วงหลังนิทานจบแล้ว เมื่อการนำเสนอจบลง อาจมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

๓.๑) การซักถาม พุดคุยกระตุ้น เป็นการช่วยเยาวชนผู้รับชมรับฟังให้ทบทวนสาระนิทานที่ได้รับชมรับฟังผ่านไป ให้กระจ่าง ได้มีผู้เสนอวิธีการพุดคุยกระตุ้นนักเรียนหลังการอ่านไว้ ๕ วิธี^{๖๖} ซึ่งอาจนำวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลายวิธีประกอบกันมาใช้ ดังต่อไปนี้

(๑) กระตุ้นให้ตอบแบบเติมเต็ม (Completion prompts): ผู้เสนอนิทานกระตุ้นให้เยาวชนเติมข้อความที่นำมาให้สมบูรณ์ เช่น “เมื่อทั้งสองคนก้าวเข้าสู่แดนมหัศจรรย์ ก็ได้พบ...” “เมื่อสัตว์จำนวนมากมาอยู่รวมกัน ทำให้เกิด...” เป็นต้น

(๒) กระตุ้นให้ระลึกจำเหตุการณ์ (Recall prompts): โดยตั้งคำถามที่ทำให้เยาวชนต้องระลึกถึงสาระเรื่องราวในนิทานที่ได้รับชมรับฟังผ่านไป เช่น “เธอ (นักเรียน) จำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตอนเต่าขาเก วิ่งแข่งกับเต่าอื่นๆ ในครั้งแรกได้หรือไม่” “เหตุการณ์ตอนเจ้าหุ่ยพบกับนางฟ้าครั้งที่สองเป็นอย่างไร” เป็นต้น

(๓) กระตุ้นให้ตอบแบบปลายเปิด (Open-end prompts): เป็นการกระตุ้นเร้าให้เยาวชนผู้รับนิทานตอบด้วยคำพูดที่เป็นของตนเอง หรือเล่าด้วยภาษาของตนเอง เช่น “ครู (ฉัน) ได้เล่าเหตุการณ์ตามภาพที่ผ่านไป ต่อไปนี้ถึงคราวของเธอแล้ว ช่วยเล่าเหตุการณ์ในภาพต่อไปนี้สักหน่อย” “ฉันได้เล่าเหตุการณ์ตอนผิ้วยักษ์พบกับปลวกแล้ว เธอช่วยเล่าตอนผิ้วยักษ์พบกับค้างคาวหน่อยได้ไหม” ... เป็นต้น

(๔) กระตุ้นโดยคำถาม “Wh-” (Wh-prompts): คำถามที่ขึ้นต้นด้วย “Wh-” เช่น Who, What, Whom, Why, When, Where เป็นต้น ถ้าเป็นภาษาไทยอาจเป็นคำถามว่า “ใคร ทำอะไร กับใคร ทำไม เมื่อไร และที่ไหน” ตัวอย่างคำถามเช่น “ในเรื่องนี้ใครเป็นบุคคลสำคัญ” “เขาได้ทำอะไร เขาทำเช่นนั้นกับใคร ทำไมเขาจึงทำ” “เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดเมื่อไรและเกิดที่ไหน” เป็นต้น คำถามประเภทนี้ช่วยให้ระลึกถึงเรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องได้อย่างดี สะดวก เข้าใจง่าย ทั้งผู้ถามและผู้ตอบ

(๕) กระตุ้นให้คิดไกลออกไป (Distancing prompts): เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้ตอบคิดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาในเรื่องที่รับชม กับเรื่องในชีวิตจริงนอกเหนือจากในนิทาน เช่น ถามว่า “เธอ (นักเรียน) เคยเป็นคนที่รักสนุกเหมือนตัวเอกในนิทานนี้หรือไม่...” “เธอเคยต้องผจญภัยอย่างโดดเดี่ยวเช่นเดียวกับลิงแสมในนิทานนี้หรือไม่...” “ในชีวิตจริงเธอเคยพบคนที่ต่อสู้อย่างกล้าหาญอย่างไม่ท้อถอย เช่นนี้บ้างหรือไม่...” เป็นต้น

๓.๒) การอภิปราย และสรุปสาระสำคัญ โดยผู้เสนอนิทานยกจุดเน้นสำคัญในเรื่อง เป็นประเด็น ให้ผู้รับชมรับฟังได้แสดงความเห็น โดยใช้คำถามในลักษณะต่อไปนี้

- ในประเด็นนี้ ถ้าเป็นเธอจะทำเช่นนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด
- เธอเห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าวหรือไม่ เพราะอะไร
- การกระทำของ.....(ตัวเอก) เช่นนั้นมีประโยชน์อย่างไร
- การที่เขาคิด/กระทำเช่นนั้น แสดงว่าเขาเป็นคนอย่างไร

ฯลฯ

ลักษณะคำถามเพื่อการอภิปรายนี้อาจแตกต่างกันไปสำหรับแต่ละจิตจริยธรรม เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ควรศึกษารายละเอียดของการเสนอนิทานแต่ละเรื่องของแต่ละจิตจริยธรรม ที่ได้เขียนไว้แล้ว

หลังจากที่ได้มีการอภิปรายแล้ว ผู้เสนอนิทานควรสรุปสาระสำคัญหรือหลักการสำคัญที่เป็นจุดเน้นของนิทานเรื่องดังกล่าวในจิตจริยธรรมนั้นๆ เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนของเยาวชน และจะได้เกิดการยอมรับ เกิดการซึมซับ มีพัฒนาการตามเป้าหมายที่ต้องการต่อไป

๓.๓) การจัดกิจกรรมสืบเนื่อง กิจกรรมหลังเสนอนิทาน นอกจากการพูดคุยกระตุ้นการอภิปรายซักถามแล้ว อาจใช้วิธีการจัดกิจกรรมสืบเนื่องได้ เช่น ให้แสดงบทบาทตัวละคร แสดงหุ่นมือ แต่งนิทานใหม่ แต่งบทกวี หรือคำขวัญ เป็นต้น

ขั้นประเมิน การประเมินอาจทำได้ในหลายชั้น หลายลักษณะ เช่น

๑) ประเมินจิตจริยธรรมตามที่นิทานมุ่งพัฒนา ทั้งก่อนและหลังการใช้นิทาน และหลังการใช้นิทานในชุดเดียวกันติดต่อหลายๆ เรื่องแล้ว โดยอาจใช้เครื่องมือวัดจิตจริยธรรมดังกล่าวในแต่ละระยะ

๒) ประเมินความรู้ความเข้าใจในนิทานแต่ละเรื่อง โดยมีการถามตอบแทรกเป็นระยะ ในขณะที่ชม/ฟังนิทาน หรือใช้แบบวัด

๓) ประเมินความสุข ความพอใจของเยาวชนผู้รับชมรับฟังนิทาน ทั้งขณะรับชมรับฟัง และหลังการรับชมรับฟังนิทาน

๔) ประเมินผลระยะยาวที่เกี่ยวกับจิตจริยธรรมเป้าหมาย และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องของเยาวชน ผู้รับชมรับฟังนิทาน

การใช้นิทานเพื่อพัฒนาจิตจริยธรรมดังกล่าวมานี้ คงทำให้ผู้อ่านเข้าใจ เห็นคุณค่าและแนวทางการใช้นิทานเพื่อการพัฒนาจิตจริยธรรมแก่เยาวชนในความดูแลของท่าน หากท่านสนใจนิทานเหล่านี้ รวมทั้งคู่มือการใช้อย่างละเอียด ติดต่อสอบถามได้ที่ “ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมไทย” สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เขตจตุจักร กทม. (โทร. ๐ ๒๙๔๐ ๖๘๒๙)

ข้อ 3 หลักการคัดเลือกบางตอนจากภาพยนตร์เพื่อใช้พัฒนาจิตจริยธรรม นักเรียน ทำอย่างไร

นอกจากนิทานที่เขียนขึ้นใหม่เป็นพิเศษดังกล่าวมาแล้วใน ข้อ ๒ ครูยังสามารถสรรหาเรื่องใหม่ๆ จากภาพยนตร์ยอดนิยมทางโทรทัศน์เพื่อนำมาให้ดู และอภิปรายกับนักเรียน ตามแนวทางที่ได้กล่าวมาอย่างละเอียดแล้ว

ในข้อ ๓ นี้ จะได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาจิตลักษณะ ๓ ประการ คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มุ่งอนาคต ควบคุมตน และเหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งครูอาจจะใช้เป็นหลักในการตัดตอนเนื้อหาในภาพยนตร์ที่จะนำมาใช้พัฒนา

ในภาพยนตร์เรื่องหนึ่งๆ อาจมีเนื้อหาบางตอนหรือหลายตอนที่จะต้องนำมาตัดต่อกัน เพื่อใช้ในการพัฒนาจิตลักษณะหนึ่งๆ โดยเนื้อหาในภาพยนตร์นั้นอาจยาว เยิ่นเย้อ หรือมีหลายส่วนที่อาจจะไม่ใช่เนื้อหาสำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาจิตด้านนั้น หรือแม้กระทั่งมีเนื้อหาที่แทรกอยู่ ที่อาจเป็นพิษเป็นภัยต่อผู้รับได้ ครูจะต้องเข้าใจและตัดออกไปไม่นำมาใช้ให้เสียเวลา และอาจทำให้นักเรียนสับสน หรือเกิดความเข้าใจไขว่ไขว่ได้

ตัวอย่างเช่น บางตอนจากภาพยนตร์เรื่อง “แดจังกึม” สามารถนำมาใช้กระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียน นิทานกรีกปราปธา เรื่อง “ยูลิสซิส” เกี่ยวกับเหล่านางไซเรน ใช้พัฒนาความมุ่งมั่นอนาคต และโดยเฉพาะความสามารถควบคุมตนได้ นอกจากนั้นภาพยนตร์ที่มีหลายตอน เรื่อง “เปาบุ้นจิ้น ผู้พิพากษาที่ยึดความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง” แทบทุกตอนครูอาจนำมาตัดต่อให้สั้นและกระชับ เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยสามารถยกระดับจิตจริยธรรมจากชั้น ๑ เห็นแก่ตัว ชั้น ๒ เห็นแก่สินจ้างรางวัล ชั้น ๓ เห็นแก่พวกพ้อง ชั้นสู่ชั้น ๔ ยึดหลักของกฎหมายบ้านเมือง ชั้น ๕ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชั้น ๖ ยึดหลักแห่งความยุติธรรมที่สมบูรณ์

ในที่นี้จะได้กล่าวถึงหลักความคิดในหลายขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตลักษณะหนึ่งๆ พร้อมทั้งตัวอย่างของการตัดตอนจากภาพยนตร์ยอดนิยม ที่ครูสามารถนำไปใช้และนำหลักความคิดไปแสวงหาเนื้อหาใหม่ๆ มาใช้พัฒนาจิตจริยธรรมได้อย่างไม่มีขีดจำกัด ดังต่อไปนี้

3.1 หลักความคิดในนิทาน หรือภาพยนตร์ และตัวอย่าง เพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความสำเร็จได้มาด้วยการตั้งเป้าหมายของความสำเร็จที่ต้องการ และตระหนักว่าตนต้องทำด้วยตนเองให้เกิดความสำเร็จโดยใช้ความสามารถและความพยายามของตนอย่างเต็มที่ ดังนั้นนิทานที่จะเสริมสร้างความขยันขันแข็งจนประสบความสำเร็จจึงต้องมีลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการดังนี้

ประการแรก นิทาน หรือภาพยนตร์ ที่จะคัดเลือกมาใช้จะต้องมีจุดศูนย์กลางของเรื่องอยู่ที่เรื่องของความขยัน ความเพียร การฝ่าฟันอุปสรรคจนประสบความสำเร็จของตัวละครเอก ซึ่งแสดง “กระบวนการ” การได้มาซึ่งความสำเร็จ มิใช่แสดง “ผลลัพธ์” ว่าเกิดความสำเร็จแล้วและได้รับผลดีอะไรบ้างแต่เพียงอย่างเดียว

ประการที่สอง ตัวละครเอกนั้นจะต้องแสดงการรับรู้เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องนั้น เป็นการรับรู้เกี่ยวกับการทำอะไรจึงจะทำให้งานสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีคุณภาพสูงในเวลาที่เหมาะสม ซึ่งเป้าหมายที่ตั้งไว้หรืองานที่ต้องทำให้สำเร็จต้องไม่เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย เลวทราม หรือสร้างผลเสียแก่ส่วนรวม และจุดที่สำคัญคือ การที่ตัวละครเอกรับรู้ได้ว่า ความสำเร็จของงานจะเกิดได้จากการจัดการตนเองและจัดการสภาพแวดล้อม โดยต้องมีการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้า

ประการที่สาม ตัวละครเอกเป็นผู้กำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตน คือ ไม่ยากเกินไป หรือไม่ง่ายเกินไปที่ตนจะทำได้สำเร็จ ตลอดจนเหมาะสมกับสภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ รวมทั้งวางแผนและคิดถึงวิธีการที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จ โดยวิธีการที่นำมาซึ่งความสำเร็จต้องไม่เป็นวิธีการที่ผิดศีลธรรม และไม่เอาเปรียบคนอื่น

ประการที่สี่ ตัวละครเอกคาดหวังความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งทำให้ตัวละครเอกคิดวางแผนล่วงหน้าที่จะอุดช่องโหว่ในการทำงานของตน ด้วยการเตรียมทรัพยากรและสิ่งจำเป็นต่อการทำงานนี้ให้สำเร็จ เช่น ต้องไปรวบรวมคนที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงาน เตรียมแสวงหาอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็น เป็นต้น รวมทั้งเตรียมรับมือกับความรู้สึกท้อแท้ เสียใจเมื่อประสบความล้มเหลว ในบางช่วงของการดำเนินงาน และแสดงการสร้างกำลังใจให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ รวมทั้งการปรับปรุงการทำงานเพื่อให้ทำงานต่อไปได้จนสำเร็จ

ประการที่ห้า เรื่องที่จะใช้นั้นมีเนื้อหาแสดงว่า ทันทที่ทำงานสำเร็จ ตัวละครเอกมีความภูมิใจ มีความสุข โดยไม่ต้องรอให้คนอื่นมาชมเชยหรือให้รางวัล และต่อมาไม่นาน คนอื่นก็เห็นความดีความสำเร็จและให้ความชื่นชม ให้รางวัล หรือยกย่องตัวละครเอกที่ทำงานนี้สำเร็จ โดยจุดเน้นคือ ๑) ทำงานเสร็จแล้วตนเองภูมิใจ และ ๒) ในเวลาต่อมาก็ได้รับผลดีตอบแทนจากการที่ทำงานนั้นสำเร็จ

ตัวอย่างภาพยนตร์ที่แสดงจิตลักษณะใฝ่สัมฤทธิ์สูง คือ ภาพยนตร์เรื่อง “แดจังกึม” ซึ่งตัวละครเอกแดจังกึมได้แสดงการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงในหลายตอน โดยการทำทุกอย่างในทางที่สุจริตเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้คือ การเป็นซังกุงสูงสุด ซึ่งระหว่างทางนั้นพบกับอุปสรรคปัญหาต่างๆ มากมายแต่ แดจังกึมก็ไม่ย่อท้อ ขอยกตัวอย่างตอนที่เป็นวนัยเด็ก หลังจากที่แม่ของแดจังกึมตายแล้ว และได้เขียนสั่งเสียไว้ว่าอยากให้แดจังกึมสมัครเป็นนางในเพื่อไต่เต้าเป็นซังกุงสูงสุด แต่ให้โอกาสสูงกว่า ถ้าไม่ยอมทำตามก็ต้องทำ ซึ่งแดจังกึมได้ตัดสินใจที่จะทำตามคำสั่งเสียของแม่ โดยวางแผนเป้าหมายว่า จะต้องเข้าเป็นนางกำนัลให้ได้ โดยขอไปอยู่อาศัยที่บ้านของคังด๊กคู ผู้ที่มีอาชีพทำเหล้าและเป็นพ่อครัวให้แก่วังหลวงเป็นครั้งคราว โดยแดจังกึมได้ทำงานและช่วยเหลืองานของครอบครัวนี้อย่างเต็มที่โดยไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะอยู่บ้านของคังด๊กคูมาถึง ๒ ปีแล้วก็ตาม แดจังกึมก็ไม่คิดเปลี่ยนใจที่จะไม่เป็นนางกำนัล กลับหาหนทางที่จะทำให้ตนเองได้เข้าวัง โดยเมื่อไปส่งเหล้าแก่เจ้าชายชินซองที่ต่อมาได้เป็นกษัตริย์จุนจง แดจังกึมได้เอ่ยปากขอฝากตัวเข้าวังกับนางกำนัลคนสนิทของเจ้าชาย และเจ้าชายก็สนับสนุน จึงทำให้แดจังกึมเข้าวังเพื่อเรียนขนบธรรมเนียมเพื่อเตรียมตัวให้ได้รับการคัดเลือกเข้าวังอย่างถาวร

ระหว่างการศึกษาเพื่อรอคัดเลือก ด้วยความซุกซนของแดจังกึมจึงถูกตัดสิทธิ์การเรียนและการคัดเลือก โดยถูกส่งให้ไปทำงานบ้านปิดกวาดแทน แต่แดจังกึมก็ไม่ย่อท้อ กวาดไปด้วยแอบเรียนไปด้วย จนสามารถ

จดจำและปฏิบัติตามครูได้อย่างขึ้นใจ และเมื่อถึงช่วงคัดตัว แดจังกึมไปขอ “นายหญิง” ให้ตนได้มีโอกาสคัดตัวด้วย “นายหญิง” ที่จริงแล้วไม่อยากจะให้แดจังกึมถูกคัดเลือก จึงออกคำสั่งที่เกินความสามารถของเด็กก็คือ ให้แดจังกึมยืนถือกละมังที่ใส่น้ำจนเต็มตั้งแต่เย็นจนการสอบคัดเลือกเด็กคนอื่น ๆ เสร็จสิ้น โดยห้ามทำน้ำหก ซึ่งหมายถึงแดจังกึมจะยืนหลับไม่ได้ โดยมีข้อสัญญาว่า ถ้าทำได้เช่นนี้ หลังการสอบเสร็จก็จะพิจารณาว่าจะให้โอกาสแดจังกึมเข้ารับการคัดเลือกหรือไม่ แดจังกึมมีความเพียรยืนถือกละมังโดยไม่หลับ และเมื่อการสอบเสร็จและเห็นท่าไม่ดีว่า คำสัญญาของนายหญิงคงจะไม่ได้รับการตอบสนอง จึงหาอุบายเรียกร้องความสนใจ โดยการเทน้ำในกละมังใส่เพื่อน ชิงกุงสูงสุดที่เป็นประธานการสอบจึงออกมาไต่สวนจนพบความจริง และยอมให้แดจังกึมมีโอกาสสอบ โดยชิงกุงสูงสุดประธานสอบแกล้งให้คำถามที่ยากแก่แดจังกึม แต่ด้วยความเพียรและความมานะตั้งใจจริงที่จะเข้าวังมาแต่แรก แดจังกึมได้พยายามเรียนและจดจำเป็นอย่างดี ทำให้ตอบถูกในทุกข้อคำถาม เป็นที่หมดความกังขาแก่ผู้ทดสอบทุกคน ชิงกุงสูงสุดจึงคัดเลือกแดจังกึมเข้าวัง โดยให้ฮันชิงกุงเป็นผู้ดูแล

ภาพยนตร์แดจังกึมในตอนที่กำลังมานี้ แสดงถึงความไม่ล้มเหลวของแดจังกึมอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

- ๑) ตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวตามคำสั่งเสียของแม่ว่าจะต้องเป็นชิงกุงสูงสุด โดยวางแผนและวางเป้าหมายอย่างชัดเจนว่า จะต้องเข้าวังเป็นนางในให้ได้ ซึ่งความสำเร็จนั้นต้องเกิดจากความพยายามของตนเองหรือเป็นผู้ลงมือกระทำ เช่น ไปขอฝากตัว เป็นต้น
- ๒) มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ถึงแม้จะถูกตัดสิทธิ์ก็ยังแอบเรียน
- ๓) คิดหาวิธีการในทางที่เหมาะสมที่สุดดีที่สุดในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การสาธิตน้ำมีผลเสียที่น้อยที่สุดแก่ตนเองและคนอื่นที่ถูกสาธิต เพื่อพลิกสถานการณ์ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
- ๔) มีความอดทนไม่ย่อท้อ สามารถคอยได้ โดยไม่เปลี่ยนความตั้งใจ โดยรอคอย ๒ ปีกว่าจะได้เข้าวัง และ
- ๕) แสดงความรู้สึที่ดีใจที่ตนเองเข้าวังได้ สร้างกำลังใจให้ตนเองดำเนินการในขั้นต่อไป

3.2 หลักความคิดในนิทาน และตัวอย่าง เพื่อพัฒนาทักษะตนเองในอนาคตควบคุมตน

ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสำเร็จในการทำงานเกิดจากการวางแผนเป็นขั้นๆ แล้วควบคุมตนเองให้ดำเนินการตามแผนนั้น การเลือกรื่องที่เน้นลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ควรจะมีจุดเด่นที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

ประการแรก ตัวละครเอกต้องการทำงานที่เป็นสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องไม่ผิดศีลธรรม ให้สำเร็จ โดยตัวละครเอกมีการคิดไตร่ตรองวางแผนการทำงานจากการคาดการณ์ล่วงหน้า โดยวางแผนเป็นขั้นๆ ตามลำดับจนกระทั่งงานสำเร็จ

ประการที่สอง การวางแผนนั้น อาจวางแผนที่มาจาก การเรียนจากบทเรียนของผู้ที่สำเร็จหรือไม่สำเร็จ หรือจากการสืบเสาะหาความรู้ เพื่อใช้ในการเตรียมตัวล่วงหน้า โดยยอมรับว่า ความสำเร็จหรือล้มเหลว นั้นอาจเกิดขึ้นกับตนได้เช่นกัน จึงต้องวางแผนการทำงานที่รอบคอบรัดกุม ต้องมีความอดทน อดได้รอได้ ไม่บ่มบ่าม เพื่อให้เกิดผลที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต ดังนั้นตัวละครเอกต้องมีลักษณะที่เป็นคนที่สุขุม รอบคอบ ไม่ใจเร็วด่วนได้ และมีคุณธรรม

ประการที่สาม เมื่อทำงานสำเร็จในแต่ละขั้นที่วางเป้าหมาย (แต่ละเป้าหมายย่อย) ก็รู้จักให้รางวัลตนเอง โดยให้รางวัลตามสมควร เหมาะสมกับความสำเร็จในแต่ละขั้น โดยไม่สิ้นเปลือง และไม่เป็นที่ขี้เกียจทำร้ายตนเอง ไม่หลงระเหิงกับรางวัล เมื่อฉลองความสำเร็จแล้ว ก็เริ่มดำเนินการในขั้นต่อไปเพื่อบรรลุเป้าหมายย่อยขั้นต่อไป และทำเช่นนี้จนกระทั่งบรรลุเป้าหมายหลักโดยรวม

ประการที่สี่ เรื่องที่เลือกต้องแสดงถึงขั้นตอนของการควบคุมตนเองของตัวละครเอกเป็นสำคัญ อารมณ์การควบคุมตนเองของตัวละครรองๆ ในการทำงานจนบรรลุเป้าหมายในแต่ละขั้นด้วย

ตัวอย่างนิทาน เช่น นิทานของกรีกเรื่อง “Odyssey” หรือ “Ulysses” ที่เป็นนักรบชาวกรีกที่เป็นเจ้าเมือง อยู่บนเกาะอิธากา หลังจากเดินทางไกลไปสู่รบกับชาวทรอย และตีกรุงทรอยจนแตก ระหว่างเดินทางกลับบ้าน ต้องพบกับอุปสรรคการเดินทางมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางผ่านเกาะๆ หนึ่งซึ่งเป็นที่อาศัยของ เหล่านาง “ไซเรนส์” ที่มีเสียงเพลงไพเราะจนชาวเรือติดใจจนยอมสละเรือขึ้นบนเกาะไปอยู่กับนางไซเรนส์ และบางคนอาจจะจมน้ำตายระหว่างที่ว่ายไปที่เกาะนั้น เมื่อรู้ว่าเรือของโอดิซีสจะต้องผ่านเกาะของกลุ่ม นางไซเรนส์อย่างไม่มีทางเลี่ยง โอดิซีสได้รับคำเตือนถึงอันตรายจากเสียงของกลุ่มนางไซเรนส์ จึงคิดหาทาง ป้องกัน โดยการให้ทาสีผึ้ง (บางเล่มบอกว่าเป็นดินเหนียว) ที่หูของลูกน้องทุกคน เพื่อจะได้ไม่ได้ยินเสียง ส่วนตัวโอดิซีสเองอยากได้ยินเสียงแต่ไม่อยากต้องมนต์เสียงนั้น จึงคิดหาวิธีโดยการผูกตนเองไว้กับยอดเสา กระโถงเรือ และบอกลูกเรือว่า ไม่ว่าตนจะขอร้องให้แก้มัด ก็อย่าแก้ แต่กลับให้มัดแน่นยิ่งขึ้นอีก และเมื่อ ดำเนินการตามนี้ โอดิซีสและลูกเรือก็ผ่านพ้นมนต์เสียงของกลุ่มนางไซเรนส์ได้

นิทานในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า โอดิซีสตัวละครเอก แสวงหาข้อมูลเพื่อเดินทางกลับบ้าน จากคำบอกเล่า ของนักเดินเรือที่รอดตายมา รู้ว่าจะต้องเจออุปสรรคใดบ้าง เช่น ต้องผ่านเกาะที่มีกลุ่มนางไซเรนอยู่ จะมีเสียง ชักล่อมเพลงและติดพันอย่างไรเพราะชวนเคลิบเคลิ้มลืมหืมตาจนเสียแผนการเดินทางและต้องตายในที่สุด จึงคิดหาวิธีการแก้ปัญหาตั้งแต่ต้น โดยให้ลูกเรือใช้ขี้ผึ้งอุดหูเป็นการควบคุมลูกเรือไม่ให้ได้ยินเสียงเพลง นางไซเรนส์ ส่วนตนเองไม่ให้ทำตามที่ถูกสะกดจิตเพราะลุ่มหลงเสียงนั้น โดยการผูกตนเองกับยอดเสากระโถงเรือ จะได้ไม่ได้ยินเสียง จึงเป็นการแสดงการวางแผนเพื่อบรรลุเป้าหมาย (ย่อยๆ) และแสดงวิธีการควบคุมตนเพื่อให้ดำเนินการได้สำเร็จอย่างดียิ่ง

3.3 หลักความคิดในนิทาน และตัวอย่าง เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

การที่บุคคลเป็นคนเก่งเพียงอย่างเดียวไม่ใช่คุณสมบัติของพลเมืองที่น่าปรารถนา เพราะการเป็นคนเก่ง แต่ไร้จริยธรรม จะนำพาสังคมและประเทศชาติล่มจม ดังนั้นการพัฒนาให้เยาวชนมีจริยธรรมสูงจึงเป็นสิ่ง ที่จำเป็นเร่งด่วนด้วย ประชาชนและนักวิชาการนอกสาขาจิตวิทยามักมีความสับสนระหว่างคำว่า “ค่านิยม” “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” และมักใช้ทั้ง ๓ คำนี้ทดแทนกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทั้ง ๓ คำนี้มีความหมาย แตกต่างกัน ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่ามีความสำคัญ จึงเลือกที่จะปฏิบัติตามความเห็นเช่นนั้น เช่น ค่านิยมที่จะต้องจบการศึกษาขั้นสูง เพราะเห็นความสำคัญของการศึกษาที่จะเป็นประตูเปิดไปสู่อนาคต ที่ดีกว่า มีค่านิยมความเป็นคนไทย เพราะเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและมรดกของไทย เป็นต้น คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าดีงามถูกต้อง โดยมากมักเกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางศาสนา เช่น

ความเสียสละ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ เป็นต้น ส่วน จริยธรรม หมายถึง เจตนาของการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยการตัดสินใจนั้นจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อใคร หรือลดผลเสียต่อใครเป็นหลัก ถ้าเอื้อประโยชน์หรือลดผลเสียแก่คนส่วนน้อย เช่น ตนเอง หรือพวกพ้อง โดยไม่เห็นแก่ส่วนรวม และหลักอุดมคติ จะแสดงความมีจริยธรรมที่ต่ำ ถ้าเอื้อประโยชน์หรือลดผลเสียแก่คนส่วนใหญ่โดยยอมลดความเห็นแก่ตัวและพวกพ้องจะแสดงความมีจริยธรรมสูง การเผชิญกับการตัดสินใจในลักษณะนี้ มักปรากฏเมื่อบุคคลตกอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างคุณธรรม ๒ ประการขึ้นไป เช่น ความขัดแย้งระหว่างความกตัญญูกับความถูกต้องยุติธรรม เป็นต้น

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า นิทานโดยทั่วไปที่เล่าสืบกันมา ส่วนใหญ่เป็นนิทานที่แสดงคุณธรรมบางประการ เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ มากกว่าที่จะเป็นนิทานที่แสดงความมีจริยธรรม เพราะนิทานเหล่านี้มิได้มีจุดประสงค์ที่จะแสดงความขัดแย้งระหว่างคุณธรรมตั้งแต่ ๒ ประการขึ้นไป ดังนั้น เรื่องที่มีจุดเด่นเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมจึงมิใช่เรื่องทั่วไป แต่ต้องมีลักษณะเด่น ๔ ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก เนื้อเรื่องที่จะพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะต้องเป็นเรื่องของการขัดแย้งระหว่างคุณธรรมตั้งแต่ ๒ ประการขึ้นไป เช่น ความกตัญญูกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นต้น หรือเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของหลายฝ่าย เช่น ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ของส่วนรวม เป็นต้น

ประการที่สอง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะต้องเกิดกับตัวละครที่เป็นตัวเอก มิใช่เกิดขึ้นกับตัวละครที่เป็นพระรอง ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกนั้น ทำให้ตัวละครเอกนี้จะต้องเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเองที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่งๆ

ประการที่สาม เรื่องต้องมีเหตุการณ์ที่ตัวละครเอกนี้แสดงการพิจารณา หรือมีการคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการที่ตนตัดสินใจที่จะกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้น โดยมีการแสดงความคิดของตัวละครเอกนั้นว่า ถ้าตัดสินใจกระทำพฤติกรรม ผลดีจากการกระทำนี้จะเกิดอะไรบ้าง และผลดีนี้จะเกิดขึ้นกับใคร หรือ ถ้าไม่กระทำพฤติกรรมนี้ จะเกิดผลเสียอะไรบ้าง และเกิดผลเสียแก่ใคร พร้อมทั้งเปรียบเทียบปริมาณผลดีและผลเสียเหล่านี้

ประการที่สี่ เรื่องต้องแสดงเหตุผลหรือเจตนาของการตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรมหนึ่งๆ โดยเจตนาหรือเหตุผลแบ่งได้หลายๆ ๔ ชั้น ได้แก่ ๑) เหตุผลหรือเจตนาในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดกับผู้อื่นและส่วนรวม ซึ่งแสดงความมีจริยธรรมในระดับต่ำ เทียบได้กับจริยธรรมชั้น ๑ และ ๒ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ๒) เหตุผลหรือเจตนาในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและพวกพ้องผู้ใกล้ชิดเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดกับผู้ที่ไม่ใช่พวกพ้องตนและส่วนรวม ซึ่งแสดงความมีจริยธรรมในระดับกลาง เทียบได้กับจริยธรรมชั้น ๓ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ๓) เหตุผลหรือเจตนาในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึงส่วนรวม กฎระเบียบ หรือหลักศาสนา เป็นสำคัญ ซึ่งแสดงความมีจริยธรรมในระดับสูง เทียบได้กับจริยธรรมชั้น ๔ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก และ ๔) เหตุผลหรือเจตนาในการตัดสินใจ โดยยึดหลักอุดมคติสากล เช่น หลักความยุติธรรม เป็นสำคัญ ซึ่งแสดงความมีจริยธรรมในระดับสูงมาก เทียบได้กับจริยธรรมชั้น ๕ และ ๖ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก

เรื่องที่น่ามาใช้ควรมีการใช้เหตุผลในการตัดสินใจที่สูงกว่าขั้นของผู้ถูกฝึกอย่างน้อย ๑ ขั้น เช่น ผู้ที่มีจริยธรรมระดับกลาง (เทียบได้กับ ขั้น ๓ ตามทฤษฎีโคลเบอร์ก) เป็นระดับที่เลือกกระทำหรือไม่กระทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ นิทานจะต้องแสดงว่าการตัดสินใจของตัวเอกมีเหตุผลที่เหนือกว่าการเห็นตามพวกพ้อง นั่นคือการตัดสินใจเช่นนี้เพราะเป็นสิ่งที่สังคม (กลุ่มใหญ่กว่าพวกพ้อง) เห็นว่าถูกต้อง เป็นไปตามกฎระเบียบ บทสัจธรรมที่กำหนดไว้ หรือเป็นสิ่งที่ประนีประนอมกัน (คนหมู่มาก) ซึ่งแสดงจริยธรรมขั้นสูง (ขั้นที่ ๔ ขึ้นไป) เป็นต้น และการตัดสินใจนี้ นิทานจะต้องมีการอธิบายเหตุผลในทำนองของการคิดไตร่ตรองในลักษณะ ๑) ถกเถียงในความคิดของตนเอง หรือ ๒) ถกเถียงกับพวกพ้องหรือพระรอง หรือ ๓) ถกเถียงกับผู้รู้ นักปราชญ์ หรืออาจารย์ของตน โดยจะต้องระวางการให้เหตุผล ไม่ให้เป็นการให้เหตุผลที่ดูเหมือนว่าเป็นการทำเพื่อส่วนรวมแต่กลับมีเจตนาชั่วร้ายแอบแฝง

ตัวอย่าง ภาพยนตร์เรื่อง “แฮร์รี่ พอตเตอร์ กับ ศิลาอาถรรพ์” มีส่วนหนึ่งของนิทานที่แสดงความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยในนิทานเรื่องนี้ได้เล่าถึงการพยายามกลับคืนอำนาจของพ่อมดชั่วร้ายตนหนึ่งชื่อ โวลเดอมอร์ ซึ่งหนทางหนึ่งที่ย่ำในการกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง คือการใช้ศิลาอาถรรพ์เป็นเครื่องช่วยชุบชีวิต เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมมีหลายตอนแต่ตอนที่เด่นคือ ตอนที่แฮร์รี่เผชิญกับโวลเดอมอร์ที่สิงอยู่ในร่างของศาสตราจารย์ควิเรลล์ โดยโวลเดอมอร์ได้พูดจาว่านล้อมแฮร์รี่ให้มอบศิลานั้นมาให้ตนเพื่อจะได้กลับฟื้นคืนอำนาจ ในภาพยนตร์ (ซึ่งแตกต่างจากในหนังสือ) แสดงตอนที่ โวลเดอมอร์ กล่าวว่า ถ้าตนมีอำนาจคืนมาแล้ว จะช่วยนำพ่อแม่ของแฮร์รี่ที่ตายไปให้กลับมาอยู่พร้อมหน้ากันอีกที แต่แฮร์รี่ไม่ยอมมอบศิลาให้ ภาพยนตร์ในช่วงนี้แสดงความขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่างประโยชน์ส่วนตัวของแฮร์รี่เอง คือ ความสุขที่จะได้พ่อแม่กลับคืนมา กับประโยชน์ส่วนรวม คือ ความผาสุกของสังคม และภาพยนตร์ได้แสดงให้เห็นว่า แฮร์รี่เลือกประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งแสดงว่ามีจริยธรรมสูง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้เนื้อหาในตอนหนึ่งของภาพยนตร์หรือนิทานจะมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรม แต่ก็ยังมีจุดอ่อน โดยควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการคิดไตร่ตรองระหว่างการได้ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตน คือ การที่จะได้พบกับพ่อแม่อีกครั้ง กับผลประโยชน์ที่จะเกิดกับส่วนรวม คือ ความสงบสุขในสังคมจากการไม่กลับคืนสู่อำนาจของโวลเดอมอร์ ซึ่งการเพิ่มประโยคเพียงไม่กี่ประโยค หรือเพิ่มเนื้อหาสั้นๆ ในภาพยนตร์เพียงไม่กี่วินาที จะเป็นการเน้นให้ผู้ชมรับรู้เหตุผลของการตัดสินใจของแฮร์รี่ในการไม่ให้ศิลาแก่โวลเดอมอร์ อันเป็นการบอกเหตุผลหรือเจตนาที่แสดงถึงความมีจริยธรรมสูง และสามารถพัฒนาจริยธรรมแก่ผู้ชมหรือผู้อ่านได้อย่างมาก

นิทานหรือภาพยนตร์เรื่องแฮร์รี่ พอตเตอร์ ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันในกลุ่มคนหลายกลุ่มว่า เป็นนิทานที่เหมาะสมหรือไม่ที่จะนำไปไว้ในห้องสมุดในโรงเรียนหรือห้องสมุดสาธารณะ^{๕๗} ถ้ามีการเน้นเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาจริยธรรมดังกล่าวไว้ จะเป็นการกระตุ้นจินตนาการของผู้อ่าน โดยแฝงหรือสอนจริยธรรมแก่ผู้อ่านด้วย ก็จะเป็นประโยชน์มากขึ้น

สรุป

การพัฒนาจิตลักษณะเป็นการพัฒนาที่สำคัญและยั่งยืนในการสร้างพลเมืองของชาติ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเพียงจิตลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดไม่เพียงพอที่จะทำให้บุคคลเป็นคนดีคนเก่ง ได้ เช่น พัฒนาให้เด็กหรือบุคคลมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงแต่เพียงประการเดียว อาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะถ้าบุคคลนั้นกลับเป็นผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงที่มุ่งจะทำความชั่วให้สำเร็จ หรือ การพัฒนาแต่จริยธรรมให้เป็นคนดีก็ไม่อาจจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการทำมาหากินได้ เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และเหตุผลเชิงจริยธรรม รวมทั้งความเชื่ออำนาจในตน^{๗๗} ไปพร้อมๆ กันด้วย จึงจะเป็นการพัฒนาจิตลักษณะของบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งความเป็นคนดีและความเป็นคนเก่ง

ข้อ 4 ข้อควรปฏิบัติในการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม มีอะไรบ้าง

ในการใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม เพื่อให้การใช้นิทานบรรลุวัตถุประสงค์ มีข้อควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑) ผู้ใช้ ผู้เล่า หรือผู้เสนอนิทานพัฒนาจิตจริยธรรม ควรศึกษาทั้งนิทานและแนวคิดทฤษฎีของจิตจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา โดยทำความเข้าใจจุดเน้น และทักษะพิเศษในนิทานให้ชัดเจน ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของจิตจริยธรรมที่ต้องการพัฒนาในนิทานนั้นจากคู่มือการใช้นิทาน ซึ่งได้อธิบายไว้โดยสังเขป และเข้าใจได้ง่าย

๒) ใช้นิทานเมื่อเยาวชนมีความพร้อมที่จะรับ ไม่ควรฝืน หรือใช้วิธีการบังคับ ดังกล่าวนี้เป็นไปตามหลักจิตวิทยา คือหลักแห่งความพร้อม (Law of readiness) กล่าวคือบุคคลจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเขามีความพร้อมที่จะเรียนรู้ ผู้เสนอนิทานอาจสร้างความพร้อมแก่เยาวชนได้โดยการสนทนา เล่าประสบการณ์ ใช้สื่อ หรือกิจกรรมสั้นๆ เพื่อสร้างความสนใจ และเชื่อมโยงสู่นิทานที่จะนำเสนอ เมื่อเห็นว่าเยาวชนมีความพร้อมที่จะรับชมรับฟังนิทานแล้วจึงนำเสนอ จะทำให้ได้ผลดีตามต้องการ

๓) ควรศึกษาเยาวชนกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้นิทาน เพื่อให้ทราบว่าควรใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมประเภทใด เป็นนิทานระดับใดบ้าง ควรใช้สักกี่เรื่อง ในส่วนนี้คือการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะเยาวชนแต่ละคนแต่ละกลุ่มอาจมีความก้าวหน้าหรือล่าช้าในลักษณะจิตจริยธรรมที่ต่างกัน ถ้าผู้เสนอนิทานได้ทราบว่าเยาวชนกลุ่มเป้าหมายของตนมีพัฒนาการในจิตจริยธรรมใดในระดับใด ก็จะทำให้สามารถเลือกนิทานที่เหมาะสมกับระดับและลักษณะของจิตจริยธรรมได้

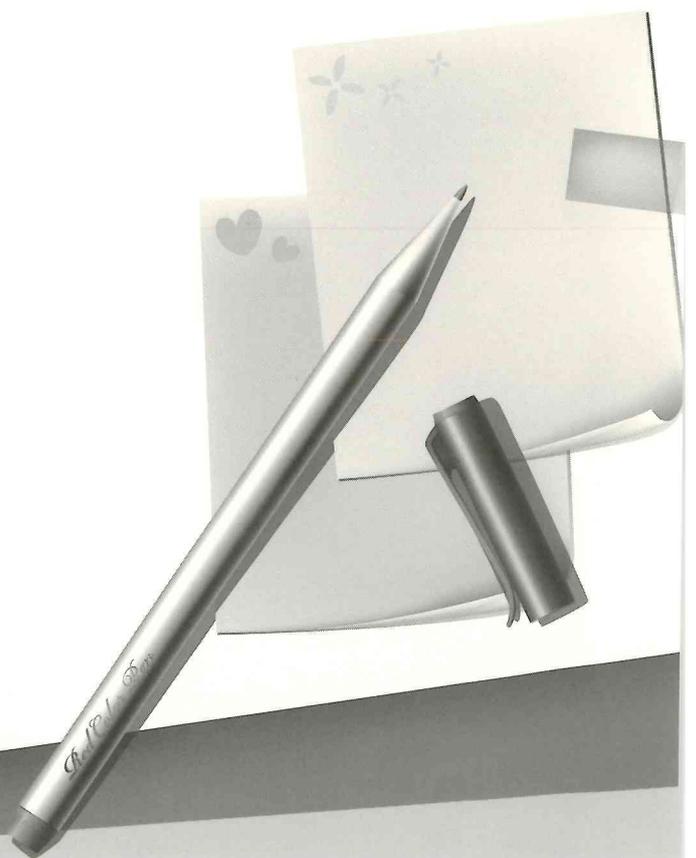
๔) ควรใช้นิทานในชุดจิตจริยธรรมหนึ่งๆ ตามลำดับของเรื่องที่กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์ ที่รวดเร็วและสูงสุด ตามที่ได้กล่าวไว้ถึงจุดเน้นของแต่ละจิตจริยธรรม ซึ่งเป็นจุดเน้นที่เป็นไปตามลำดับขั้นของการพัฒนาจิตจริยธรรมนั้นๆ นิทานที่เขียนขึ้นแต่ละเรื่องจะพัฒนาตามจุดเน้นเหล่านั้นบางเรื่องเน้นพัฒนาจุดเน้นเดียว บางเรื่องพัฒนาหลายจุดเน้น ผู้ใช้นิทานควรเลือกนิทานให้สอดคล้องกับจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาเยาวชนกลุ่มเป้าหมายของตน จึงจะได้ผลดี

*นอกจากข้อควรปฏิบัติในการใช้尼ทานพัฒนาจิตจริยธรรมแล้ว ยังมี ข้อ
ไม่ก่อปฏิบัติ สำหรับผู้ใช้尼ทานต่อไปนี้*

- ๑) ใช้尼ทานโดยไม่ได้ศึกษาหรือทำความเข้าใจ เพราะการกระทำดังกล่าวนอกจากไม่เกิดผลดีตามที่ต้องการ แล้วยังเป็นการเสียเวลาเปล่าอีกด้วย เพราะผู้ใช้จะไม่สามารถกระตุ้น เน้นในจุดสำคัญของเรื่อง尼ทานที่จะทำให้เกิดการพัฒนาจิตจริยธรรมเป้าหมาย
- ๒) บังคับให้เยาวชนชม ฟัง หรืออ่านนิทาน โดยมีเงื่อนไขรางวัล-ลงโทษ ซึ่งการกระทำดังกล่าวขัดกับหลักความพร้อมในการเรียนรู้ การกระทำดังกล่าวนอกจากจะไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามต้องการแล้ว อาจทำให้เยาวชนเกิดความเบื่อหน่าย และเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อนิทานอีกด้วย
- ๓) เน้นผลลัพธ์ในนิทานโดยไม่เน้นกระบวนการ ที่ตัวเอกต้องเผชิญ ต้องคิด ต้องกระทำ จนในที่สุดจึงประสบความสำเร็จ การกระทำดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดผลที่สมบูรณ์ตามต้องการเนื่องจากนิทานพัฒนาจิตจริยธรรมเขียนขึ้นเพื่อกระตุ้นให้ผู้รับได้คิดแก้ปัญหาไปกับเหตุการณ์เรื่องราวในนิทาน การเน้นทั้งกระบวนการในเรื่อง และผลลัพธ์สุดท้ายของนิทาน จึงจะเป็นการนำเสนอ尼ทานที่สมบูรณ์
- ๔) แต่งเติมเรื่องเอง หรือออกนอกเรื่อง การกระทำดังกล่าวอาจทำให้พาเยาวชนออกนอกประเด็น หรือห่างไกลจุดเน้นสำคัญ ทำให้ไขว้เขว ในที่สุดไม่สามารถพัฒนาจิตจริยธรรมที่ต้องการได้ความสำเร็จของการใช้尼ทานพัฒนาจิตจริยธรรม จึงขึ้นอยู่กับกำเนินการของผู้ใช้尼ทาน ในการที่จะทำในสิ่งที่สมควรทำ และระวังไม่ควรทำในสิ่งที่ไม่สมควรทำด้วย

ตอน ๕

การส่งเสริมคุณลักษณะ
และความพร้อมของครู
ในการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน

ข้อ 1 ความลำเอียงของครูในการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน ขึ้นอยู่กับอะไรบ้าง

การวิจัยเรื่อง “ธรรมจริยาของครูไทย” โดยบุญกอบ วิสมิตะนันท์^{๒๘} จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พบว่า ครูที่สอนให้เด็กมีจริยธรรมสูงได้ จะต้องมึลักษณะอย่างน้อย ๓ ประการคือ

- ๑) ครูต้องเป็นผู้ที่รักและหวังดีต่อเด็กอย่างจริงใจและเด็กรับรู้ในความรักและหวังดีนั้น
- ๒) ครูต้องอบรมสั่งสอนเด็กอย่างถูกวิธี
- ๓) ครูเองจะต้องมีจริยธรรมสูงด้วย

การวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ยังทำให้ทราบว่า ครูมีหน้าที่สอนจริยศึกษาและสังคมศึกษาโดยตรงนั้น มีความรัก ความพอใจ และมีการยอมรับนักเรียนน้อยกว่าครูประจำชั้นหรือครูที่สอนหลายวิชา ผลดังกล่าวนี้ อาจเป็นสาเหตุให้การฝึกอบรมของครูจริยศึกษาส่งผลแก่นักเรียนได้ไม่เต็มที่ แม้ครูนั้นจะมีคุณสมบัติอีก สองประการอย่างเหมาะสมแล้วก็ตาม

ครูจะอบรมสั่งสอนเด็กอย่างถูกวิธีได้อย่างไร

ครูที่อบรมสั่งสอนเด็กอย่างถูกวิธีได้จะต้องมีลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑) มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็ก เช่น สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรม ว่าเด็ก ปรเภทใด อายุเท่าใด อยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร ที่จะมีสติปัญญาระดับไหน มีระดับอารมณ์สังคมอย่างไร และเข้าใจเหตุผลทางจริยธรรมได้ในระดับไหน ถ้าไม่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก ก็ย่อมจะเลือกวิธีสอน ที่ไม่ถูกไปใช้จึงไม่เกิดผลดี เช่น ไม่ให้รางวัลเมื่อเด็กทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนาแต่กลับให้รางวัลเด็กที่มีพฤติกรรม ไม่น่าปรารถนา เช่น เด็กที่พูดคุยเสียงดังในชั้นเรียนโดยหวังจะให้เด็กหยุดพูดคุย เป็นต้น นอกจากนี้ครูยังต้อง รู้จักเลือกรางวัลและการลงโทษที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีอายุและประสบการณ์ต่างกันด้วย

๒) มีความรู้เกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนเด็ก ทั้งแบบจงใจและไม่จงใจ วิธีอบรมสั่งสอนมีลักษณะพื้นฐาน ๕ อย่างคือ การให้รางวัล การลงโทษ การควบคุม การใช้เหตุผลกับเด็ก และการเป็นแบบอย่างแก่เด็ก ซึ่งครู ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยและโอกาสด้วย

๓) ครูจะต้องเป็นผู้เปลี่ยนวิธีการได้ วิชาการบ่งชี้ปัญหาที่พบในพ่อแม่และครูคือ การยึดติดวิธีการใด วิธีการหนึ่งที่ใช้กับเด็ก แม้เมื่อพบว่าใช้ไม่ได้ผลก็ยังใช้อยู่ต่อไปไม่ยอมเปลี่ยนวิธีการ เช่น บิดามารดาหรือครู ชอบบ่นว่าเด็กจนเป็นนิสัย เมื่อแรกๆ อาจใช้ได้แต่ต่อมาไม่ได้ผล ก็ควรเปลี่ยนวิธีการ มิฉะนั้นจะเกิดผลเสียหาย แทนที่จะได้ผลตามที่ต้องการ

ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและการอบรมสั่งสอนเด็ก รวมทั้งความพร้อมที่จะเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติ ต่อเด็กเป็นเรื่องสำคัญมาก การปฏิบัติจะส่งผลไปถึงเด็กได้มากเพียงใดอยู่ที่ความสามารถในการอบรมสั่งสอน เด็กอย่างถูกวิธีของคุณครูทั้งหลาย

ข้อ 2 การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของครูเกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนอย่างไร

ครูที่จะทำหน้าที่พัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนจำเป็นต้องได้รับการเตรียมความพร้อมก่อน เพราะความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนต้องเริ่มที่การพัฒนาครู^{๕๔} สิ่งสำคัญสองประการที่ครูควรได้รับการพัฒนาคือ ประการแรก ต้องได้รับการพัฒนาคุณลักษณะ หรือจริยธรรมนั้นๆ ให้อยู่ในระดับสูงกว่านักเรียน เพราะถ้าครูมีคุณลักษณะหรือจริยธรรมใกล้เคียงหรือต่ำกว่านักเรียน ก็ยากที่จะพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะหรือจริยธรรมนั้นให้สูงขึ้นได้ ประการที่สอง ครูต้องได้รับการพัฒนาทักษะ ความสามารถในการใช้วิธีการที่จะไปพัฒนาคุณลักษณะหรือจริยธรรมนั้นๆ แก่นักเรียน เพราะงานวิจัยพบว่า แม้ครูจะมีจริยธรรมสูงแต่ถ้าไม่มีเทคนิควิธีการที่ดีก็อาจไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนานักเรียน^{๕๕} ดังนั้นครูที่จะพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนจึงควรได้รับการพัฒนาจริยธรรมให้อยู่ในระดับสูง และเรียนรู้วิธีการพัฒนาจริยธรรมที่ใช้ได้ผลดีอีกด้วย ดังคำถาม-คำตอบ ๓ ข้อ ที่ได้กล่าวต่อไปนี้

2.1 จริยธรรมของครูสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนอย่างไร

ครูอาจารย์เป็นบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญต่อสังคมและต่อเยาวชน มีครูอาจารย์ที่สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ประมาณ ๖๓๐,๐๐๐ คน ครูอาจารย์เหล่านี้รับผิดชอบในการสั่งสอนอบรมเยาวชนประมาณ ๑๓,๒๕๐,๐๐๐ คน^{๕๕} คุณภาพของเยาวชนไทยเหล่านี้จะสูงต่ำเพียงใด ย่อมเป็นผลจากคุณภาพของครูอาจารย์ของเขาด้วย

การพัฒนาด้านจิตใจ โดยเฉพาะความมีจริยธรรมให้กับเยาวชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงควรเน้นที่การพัฒนาครูอาจารย์ก่อนเป็นอันดับแรก แล้วใช้กลุ่มครูอาจารย์เหล่านี้เป็นตัววิคูณในการพัฒนาเยาวชนต่อไป ทั้งนี้โดยทำการพัฒนาคุณภาพด้านจิตใจของครูอาจารย์ก่อน และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาเยาวชนด้วยการส่งเสริมให้ครูเรียนรู้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะทางจริยธรรมประการหนึ่งที่สำคัญ เป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล และควรได้รับการพัฒนาในผู้ใหญ่และเยาวชนไทย คือความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลหรือ “เหตุผลเชิงจริยธรรม” ในต่างประเทศได้มีการศึกษาและพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมกันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจนปัจจุบัน ในประเทศไทยย้อนหลังไป ๓๕ ปี ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทน์ ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ใหญ่และเยาวชนไทยส่วนใหญ่มีระดับของเหตุผลเชิงจริยธรรมค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล หลังจากนั้นได้มีการศึกษาเชิงสัมพันธ์เปรียบเทียบต่อกันมาหลายงานวิจัย รวมถึงได้มีการวิจัยเชิงทดลองพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมในเยาวชนด้วยวิธีการต่างๆ และมีงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูผู้ที่จะไปพัฒนาเยาวชนด้วย

2.2 เหตุผลเชิงจริยธรรม คืออะไร สามารถวัด และพัฒนาได้อย่างไร

ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม จากคำอธิบายเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักวิชาการด้านนี้อาจสรุปได้ว่า^{๗๒,๖๓,๗๔,๑๔} เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นเจตนาหรือความคิดเชิงหลักการซึ่งบุคคลใช้เพื่อการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ เมื่อเผชิญสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม อันเป็นสถานการณ์

ที่ผลประโยชน์หลายฝ่ายขัดแย้งกัน เป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือโทษต่อตนเองหรือเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือโทษต่อผู้อื่น

จากการศึกษาอย่างกว้างขวางของโคลเบอร์ก (Kohlberg)^{๖๖} ซึ่งเป็นนักวิชาการสำคัญคนหนึ่งทางด้านนี้ได้ข้อสรุปว่า การอบรมสั่งสอนบุคคลเพื่อให้มีคุณธรรมหรือจริยธรรมต่างๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามารถควบคุมตนเอง ความกล้าหาญ และความยุติธรรม โดยใช้วิธีการบอกเล่าหรือฝึกปฏิบัติ หรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ไม่อาจทำให้บุคคลมีคุณภาพหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ เพราะความรู้ในเนื้อหาหรือความรู้ในคุณธรรมเหล่านั้น เป็นสิ่งที่บุคคลใช้เพื่อยกย่องหรือกล่าวโทษผู้อื่นเท่านั้น มิได้นำมาใช้กับตนเอง บุคคลจะทำการตัดสินใจหรือมีพฤติกรรมใดๆ ย่อมเป็นไปตามเหตุผลที่เขาคิดว่าถูกต้องเหมาะสมแก่ตนเอง ในสถานการณ์นั้นๆ นักวิชาการที่ศึกษาพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) ต่างให้การยอมรับในความสำคัญของเหตุผลเชิงจริยธรรม เนื่องจาก^{๖๗} *ประการแรก* พวกเขาได้พบว่าการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (โดยมีเหตุผลอยู่เบื้องหลัง) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลสูงสุดเพียงประการเดียวที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคล *ประการที่สอง* พัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความแน่นอนไม่มีย้อนกลับ ขณะที่พฤติกรรมยังมีความไม่แน่นอนในบางสถานการณ์ หรือกล่าวได้ว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความแน่นอนมั่นคงยิ่งกว่าพฤติกรรมเสียอีก จึงกล่าวได้ว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสำคัญในฐานะเป็นจริยธรรมของบุคคล โดยมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หากจะพัฒนาจริยธรรมของบุคคล ควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับเหตุผลเชิงจริยธรรมนั่นเอง

พัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรม แบ่งเป็น ๓ ระดับ ๖ ขั้น คือ *ระดับก่อนกฎเกณฑ์* (Pre-conventional Level) เป็นระดับที่บุคคลยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจการกระทำ การจะทำอะไรมักคิดถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ขั้น คือ *ขั้นที่ ๑* หลักการเชื่อฟังคำสั่งและหลบหลีกการลงโทษ จริยธรรมขั้นนี้จะเกิดในบุคคลอายุตั้งแต่ ๒-๗ ปี *ขั้นที่ ๒* หลักการแสวงหารางวัล ขั้นนี้จะเกิดในบุคคลอายุตั้งแต่ ๗-๑๐ ปี *ระดับตามกฎเกณฑ์* (Conventional Level) ระดับนี้บุคคลรู้จักที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา และมีความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ เรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน กระทำตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคม หรือกฎเกณฑ์ของศาสนา ระดับนี้แบ่งออกเป็น ๒ ขั้น คือ *ขั้นที่ ๓* หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ ขั้นนี้จะเกิดในบุคคลอายุตั้งแต่ ๑๐-๑๓ ปี *ขั้นที่ ๔* หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (ตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ของสังคม) ขั้นนี้จะเกิดในบุคคลอายุตั้งแต่ ๑๓-๑๖ ปี *ระดับเหนือกฎเกณฑ์* (Post-conventional Level) ในระดับนี้การตัดสินใจพฤติกรรมใดๆ เป็นไปตามความคิดและเหตุผลของตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม ระดับนี้ก็แบ่งได้ ๒ ขั้น คือ *ขั้นที่ ๕* หลักการทำตามคำมั่นสัญญา จริยธรรมขั้นนี้จะเกิดในบุคคลอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป *ขั้นที่ ๖* หลักการยึดอุดมคติสากล จริยธรรมขั้นนี้จะเกิดอย่างสมบูรณ์ในผู้ใหญ่ หลักการตัดสินใจทั้ง ๖ ขั้นนี้ ครอบคลุมพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งพัฒนาการถึงขีดสุด และมีลักษณะเป็นสากล คือบุคคลไม่ว่าจะอยู่ประเทศใด เชื้อชาติใด วัฒนธรรมแบบใด ก็มีแนวโน้มว่าเจริญเติบโต โดยผ่านขั้นและระดับดังกล่าว เริ่มจากขั้นต่ำไปหาขั้นสูงโดยไม่ข้ามขั้นตอนใด เป็นแต่บุคคลอาจพัฒนาในอัตราที่เร็ว-ช้าแตกต่างกัน และบางคนอาจพัฒนาไปถึงขั้นท้ายๆ (ขั้น ๕-๖) ขณะที่บางคนพัฒนาได้เพียงขั้นกลาง (ขั้น ๓-๔) หรือขั้นต้น (ขั้น ๑-๒) เท่านั้น

การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม มีหลักการสำคัญคือ ให้ผู้ถูกวัดได้พบกับเหตุการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม (Moral Dilemma) แล้วให้ตัดสินใจ และแสดงเหตุผล เหตุผลที่บุคคลแสดงออกจะนำไปเปรียบเทียบหรือตีความเป็นขั้นของเหตุผลเชิงจริยธรรมแล้วให้เป็นคะแนน เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงได้คะแนนมากขณะที่เหตุผลขั้นต่ำได้คะแนนน้อย (โดยทั่วไปให้คะแนน ๑ ถึง ๖ แทนขั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ ๑ ถึง ๖) หลักการดังกล่าวนี้มีผู้นำไปสร้างเป็นแบบวัด ปัจจุบันแบบวัดมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น แบบให้ตอบโดยอิสระ (Free response) แบบให้เลือกตอบ (Multiple choices) แบบให้ประเมินผลและเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา (Defining issue test) และแบบให้ตอบบนมาตราประเมินค่า (Rating scale)

ตาราง ๑ พัฒนาการทางจริยธรรม ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม		ระดับจริยธรรม	
ขั้นที่ ๑	หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ ๒-๗ ปี)	ระดับที่ ๑	ก่อนกฎเกณฑ์ (อายุ ๒-๑๐ ปี)
ขั้นที่ ๒	หลักการแสวงหารางวัล (อายุ ๗-๑๐ ปี)		
ขั้นที่ ๓	หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ ๑๐-๑๓ ปี)	ระดับที่ ๒	ตามกฎเกณฑ์ (อายุ ๑๐-๑๖ ปี)
ขั้นที่ ๔	หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ ๑๓-๑๖ ปี)		
ขั้นที่ ๕	หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป)	ระดับที่ ๓	เหนือกฎเกณฑ์ (อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป)
ขั้นที่ ๖	หลักการยึดอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่)		

การฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม การฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น มีหลักการคือ เริ่มด้วยการสร้างให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในบุคคล หรือทำให้บุคคลเกิดความไม่พอใจในเหตุผลเดิมที่เขา มีอยู่ แล้วให้เขาได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่น จากนั้นผู้ฝึกจึงชี้ให้เห็นได้เข้าใจเหตุผลใหม่ในขั้นที่สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้รับการฝึกเกิดความเข้าใจในสิ่งซึ่งก่อนหน้านี้เขาไม่เคยเข้าใจมาก่อน

การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยหลักการ “สร้างให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในบุคคล” ดังกล่าว ได้มีการศึกษาและนำไปใช้กับวิธีฝึกต่างๆ อย่างกว้างขวาง และปรากฏว่าหลายวิธีได้ผลดี ขณะนี้มีอย่างน้อย ๗ วิธี^๓ ซึ่งได้แก่ วิธีอภิปรายกลุ่ม วิธีใช้บทเรียนโดยตนเอง วิธีใช้ตัวแบบ วิธีสวมบทบาทหรือแสดงบทบาท และวิธีใช้ขั้นตอนพัฒนาจิตจริยธรรม เป็นต้น ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึง ๕ วิธีการนี้พอสังเขป

๑) วิธีการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยวิธีการอภิปรายกลุ่ม การฝึกด้วยวิธีการนี้มีขั้นตอน โดยย่อคือ (๑) ช้่นนำ ผู้ฝึกนำเข้าสู่กิจกรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น การสนทนา การให้ชมวิดิทัศน์ การร้องเพลง ฯลฯ (๒) ช้่นกิจกรรมหลัก โดยเสนอประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม (Moral Dilemma) ให้กลุ่มได้คิดตัดสินใจโดยใช้

เหตุผล และ *อภิปรายแลกเปลี่ยน* ความเห็นเกี่ยวกับเหตุผลกัน เพื่อหาเหตุผลที่เหมาะสมสำหรับการตัดสินใจ ในขั้นนี้ผู้รับการฝึกจะได้พบกับเหตุผล (เชิงจริยธรรม) ซึ่งเหมือน และ/หรือ แตกต่างไปจากตน ซึ่งอาจมีทั้งที่อยู่ในขั้นต่ำกว่า เท่ากัน หรือสูงกว่าเหตุผลของตน (๓) ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ผู้ฝึกให้ผู้รับการฝึกทบทวนประสบการณ์ และตัดสินใจพร้อมแสดงเหตุผลอีกครั้ง รวมทั้งการสร้างความกระจ่างในเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงกว่า (ขั้นเดิมของผู้เข้ารับการฝึก) ที่ต้องการพัฒนาด้วย วิธีฝึกโดยการอภิปรายกลุ่มนี้ต่างประเทศใช้กันอย่างแพร่หลาย ในประเทศไทยมีการนำวิธีดังกล่าวมาใช้ฝึกกับเยาวชน และผู้ใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าได้ผลดี^{๒,๔๒,๓๓,๔}

๒) วิธีการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยใช้บทเรียนโดยตนเอง การฝึกด้วยวิธีนี้เหมาะที่จะใช้เสริมวิธีการอภิปรายกลุ่ม หรือสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาด้วยตนเอง ผู้รับการฝึกด้วยวิธีนี้ควรเป็นผู้ที่มีทักษะการอ่านที่ดี บทเรียนจะมีสองชุด คือชุดที่ฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลฯ จากขั้นต้นสู่ขั้นกลาง และชุดที่ฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลฯ จากขั้นกลางสู่ขั้นสูง ชุดหนึ่งมีประมาณ ๕ เรื่อง มีลักษณะเป็นบทเรียนโปรแกรมแบบแยกส่วน (Branching program) ส่วนหน้าเป็นคำชี้แจงการใช้บทเรียน ส่วนเนื้อหาจะเป็นการฝึกตัดสินใจและใช้เหตุผลฯ จากสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมต่างๆ โดยจะเริ่มจากเสนอสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมตัดสินใจในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (ทำ-ไม่ทำ) มีเหตุผลให้เลือกหลายๆ เหตุผล เมื่อผู้รับการฝึกเลือกเหตุผลใด ก็จะได้รับคำแนะนำให้เปิดบทเรียนไปที่หน้าซึ่งเป็นคำเฉลยของเหตุผลที่เลือกนั้น ถ้าผู้เรียนเลือกเหตุผลที่เหมาะสมจะแนะนำให้เรียนเรื่องต่อไป ถ้าเลือกเหตุผลที่ไม่เหมาะสมจะแนะนำให้กลับไปหน้าเดิม พิจารณาเลือกเหตุผลใหม่ ทำเช่นนี้ไปจนจบทั้งชุด งานวิจัยที่ใช้วิธีการดังกล่าว มีทั้งงานวิจัยเชิงพัฒนาข้าราชการใหม่ให้กับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) โดยดวงเดือน พันธุมนาวิณ^{๑๒} งานวิจัยทดลองฝึกพัฒนานักเรียนระดับวัยรุ่น โดยโกศล มีคุณ^{๑๓} และงานวิจัยเชิงทดลองที่ฝึกพัฒนาครูสอนระดับประถมศึกษา โดยโกศล มีคุณ และณรงค์เทียมเมฆ^{๑๔}

๓) วิธีการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยใช้ตัวแบบ วิธีการนี้เน้นให้ผู้รับการฝึกได้รับประสบการณ์การมีเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าที่เขาเป็นอยู่ ตัวแบบของเด็กอาจเป็น รุ่นพี่ เพื่อน ผู้ใหญ่ ที่ใกล้ชิด (เช่น พ่อแม่ ครู) หรือตัวเอกในนิทาน เมื่อได้พบกับตัวแบบที่มีเหตุผลสูงกว่าที่เขามีอยู่ซ้ำๆ ครั้นก็อาจช่วยพัฒนาผู้เข้ารับการฝึกให้มีเหตุผลฯ ที่สูงตามตัวแบบเหล่านั้นได้ งานวิจัยในประเทศไทย ซึ่งใช้วิธีการดังกล่าวกับการพัฒนาเยาวชนและพบว่าได้ผลดี เช่น งานวิจัยของสมเดช สีแสง^{๑๕} สนิท ทรัพย์วาริ^{๑๖} และงานวิจัยของดวงจันทร์ หนูทอง^{๑๗}

๔) วิธีการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยการแสดงบทบาทหรือสวมบทบาท การฝึกด้วยวิธีนี้ทำโดยให้ผู้เข้ารับการฝึกสวมบทบาท (Role taking) เป็นบุคคลในเรื่องที่พบกับสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ให้เขาได้คิด ตัดสินใจ และแสดงเหตุผล หรืออาจให้แสดงบทบาท (Role play) ตามที่กลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม (ซึ่งอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ) ระดมความคิดได้ ผู้อยู่ในบทบาทดังกล่าวหรือผู้สนับสนุนจะได้รับอิทธิพลจากการคิด และจากเหตุผลที่แสดงออกมา งานวิจัยที่ใช้การฝึกด้วยวิธีดังกล่าวมานี้และพบว่าได้ผลดี คือ งานวิจัยของ ปัทมาวดี ละออจันทร์^{๓๐} สุวิทย์ ก่องฮา^{๔๔} ธิดารัตน์ ศรีสวัสดิ์^{๒๗} สมศิริ ปลื้มจิตต์^{๔๓} และจิรพรรณ สุขตลอดชีพ^๔

๕) วิธีการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยใช้นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม สร้างโดยศูนย์วิจัยและพัฒนากระบวนการพุทธจริยธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ผู้เขียนคือครู-อาจารย์ที่สอนนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้ผ่านการอบรมการเขียนนิทานและ การพัฒนา

จิตจริยธรรมของเยาวชน นิทานพัฒนาจิตจริยธรรมที่เป็นการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมมีร่างต้นฉบับ ๔๐ เรื่อง แต่ที่ผลิตเป็นหนังสือและวีดิทัศน์แล้วมี ๒๐ เรื่อง มีบางเรื่องพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจากขั้นต้นสู่ขั้นกลาง (จากขั้น ๑, ๒ สู่ขั้น ๓, ๔) บางเรื่องพัฒนาเหตุผลฯ จากขั้นกลางสู่ขั้นสูง (จากขั้น ๓, ๔ สู่ขั้น ๕, ๖) หลักการที่ฝึกโดยนิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ก็คือหลักการเดียวกับการใช้ตัวแบบ คือใช้ตัวเอกในนิทานเป็นตัวแทนของการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ผู้รับนิทาน โดยนิทานที่นำมาใช้นี้สร้างขึ้นตามหลักวิชาเพื่อมุ่งพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยเฉพาะ จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากนิทานทั่วไป และสามารถคาดหวังผลในการพัฒนาได้มากกว่า การวิจัยประเมินผลการใช้นิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมชุดนี้กำลังดำเนินการอยู่ในขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล^{๔๘} คาดว่าจะทราบผลในระยะเวลาอันใกล้

งานวิจัยที่พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลดังได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ ได้มีการกระทำกับกลุ่มตัวอย่าง ตั้งแต่เด็กเรียนระดับประถมศึกษา จนถึงอุดมศึกษา และผู้ใหญ่วัยทำงาน

หลักการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับครู และผู้ปฏิบัติการ

การฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ผู้ใหญ่ เช่น นักศึกษาคูครู ครูประจำการ ผู้จัดการ องค์กรพัฒนา ผู้เรียน หรือนักพัฒนา ซึ่งจะเป็นผู้ไปพัฒนาเยาวชนต่อไปนั้นมีความจำเป็น เพราะผู้ที่จะไปพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่เยาวชนควรมีเหตุผลเชิงจริยธรรมที่สูงกว่าเยาวชน และมีเทคนิควิธีการที่ดีที่ใช้เพื่อการพัฒนาด้วย

แม้นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ผลดีกับเด็ก เยาวชน แต่มีหลักฐานที่แสดงว่า การฝึกพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ผู้ใหญ่สามารถทำได้และได้ผลดีโดยเฉพาะในประเทศไทยที่ได้มีการฝึกกับครูประจำการ^{๔๙} ขณะที่ต่างประเทศก็มีหลักฐานความสำเร็จในการพัฒนาผู้ใหญ่เช่นกัน เช่น งานวิจัยที่พบว่า การสวมบทบาทในรูปแบบของทักษะการเป็นที่ปรึกษา เป็นวิธีการที่เหมาะสมในการส่งเสริมพัฒนาการทางปัญญาและจริยธรรมของครูประจำการ^{๕๐} และงานวิจัยที่ทำการฝึกนักศึกษาระดับวิทยาลัยและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่พบว่าผู้เข้ารับการฝึกมีพัฒนาการด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม^{๕๑}

ผลที่พบในงานวิจัยเหล่านี้ทำให้เห็นแนวทางที่จะสร้างผู้ใหญ่ที่มีความพร้อมที่จะไปทำหน้าที่พัฒนาเด็ก/เยาวชนต่อไป เพราะผู้ใหญ่ที่มีลักษณะจิตใจสูง และรู้วิธีการพัฒนาที่ดี น่าเชื่อได้ว่าสามารถพัฒนาลักษณะทางจิตใจนั้นๆ แก่เยาวชนให้เกิดผลดีได้

การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ครู หรือผู้ใหญ่ในงานวิจัยต่างๆ นั้น มีชุดกิจกรรม หรือชุดฝึกอบรม ซึ่งผู้ที่เข้ารับการพัฒนายังจะได้เข้าร่วมในลักษณะต่างๆ เช่น การอภิปราย การสวมบทบาท การศึกษาบทเรียน โดยตนเอง การอ่าน/ฟัง/ชม นิทาน และการฝึกยึดหลักสำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นเสมือนบันได ๓ ขั้น (๓ Steps) ของการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม หลักดังกล่าวมีสาระโดยสังเขปดังนี้

หลักที่ ๑ ลดความเห็นแก่ตัวลง

ผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นเห็นแก่ตัวคือ มีเหตุผลขั้น ๑ หรือ ๒ (อาจย้อนไปดูคำอธิบายหน้า ๔๓-๔๔) ผู้ที่มีเหตุผลฯ อยู่ในขั้นดังกล่าว แสดงถึงความเป็นคนเห็นแก่ตัว ยึดประโยชน์ตนเป็นสำคัญ การพัฒนาเขาต้องทำให้บุคคลที่มีเหตุผลในขั้นนี้ลดความเห็นแก่ตัวลง คือ ลดการใช้เหตุผลฯ ขั้น ๑, ๒ ขณะเดียวกันเพิ่มการใช้เหตุผลฯ ขั้น ๓ คือ เห็นแก่คนใกล้ตัว กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (เช่น ครอบครัว ญาติ หรือ กลุ่มเพื่อน)

หลักที่ ๒ ลดความเห็นแก่ตัวพ้อง ให้การเคารพกฎระเบียบมากขึ้น

กรณีลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มการให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นที่เป็นคนใกล้ชิด จะมีผลดีเมื่อบุคคลอยู่กับผู้ใกล้ชิด หรือกลุ่มเล็กๆ ของตน แต่ถ้าเขาไปอยู่ในสังคม หรือกลุ่มใหญ่ที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อน หรือกลุ่มใหญ่ที่ประกอบด้วยกลุ่มย่อยหลายๆ กลุ่ม หลักการดังกล่าวย่อมใช้ไม่ได้ หรือถ้าใช้ทำให้เกิดปัญหาได้ เช่น กรณีเล่นพรรคเล่นพวก การอุปถัมภ์พวกพ้องของตน ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มย่อยต่างๆ ตามมา ดังนั้นเมื่อบุคคลต้องอยู่ในสังคมจึงควรพัฒนาเหตุผลฯ ขึ้นอีกระดับหนึ่ง จากความเห็นแก่คนใกล้ชิด พวกพ้อง เห็นแก่กลุ่มของตน (ขั้น ๓) ไปสู่การเคารพกฎ ระเบียบ ของสังคมนั้นๆ (ขั้น ๔) ถ้าทุกคนเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มี ความขัดแย้งเกิดเป็นผลดีแก่ส่วนรวมด้วย

หลักที่ ๓ กฎระเบียบบางครั้งยังต้องหลีกทางให้แก่ประสิทธิผลของงาน

โดยทั่วไปหากบุคคลมีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้น ๔ คือ เคารพ และปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือสิ่งที่เป็นกติกาของสังคมแล้ว ก็ทำให้สังคมสงบสุขได้ แต่ในบางกรณี (ซึ่งพบไม่มากนัก) การปฏิบัติโดยยึด กฎระเบียบอาจขัดขวางการเกิดผลดีต่อส่วนรวมเพราะมีเงื่อนไขใหม่บางประการทำให้การทำตามกฎระเบียบ ไม่เกิดคุณค่าแก่สังคมได้ตามปรกติ แต่การไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ อาจให้ผลที่ดีกว่า เช่น กรณีการปฏิบัติงานในหน้าที่ การยึดตามกฎ ระเบียบ (เหตุผลฯ ขั้น ๔) บางครั้งอาจมีผลดีน้อยกว่า การยึดประสิทธิผลของงาน (เหตุผลฯ ขั้น ๕) ตัวอย่าง กรณีตำรวจจราจรขับรถยนต์เพื่อไประงับเหตุหรือแก้ไขปัญหาจราจรวิกฤติ ได้ อย่างทันท่วงที หรือเจ้าหน้าที่เปิดประตูระบายน้ำไปบางส่วนโดยยังไม่ได้รับคำสั่งจากส่วนกลาง เพื่อมิให้ ทั้งเมืองต้องจมอยู่ในน้ำเพราะน้ำป่าที่หลากเข้ามามหาศาลและรวดเร็ว เป็นต้น

ตัวอย่างการฝึกเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ตามหลักบันได ๓ ขั้น

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการฝึกตามหลัก ๓ ประการที่กล่าวถึงขั้นต้น โดยยกตัวอย่างการฝึกหลักละ ๑ กิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมอาจใช้เพียงบางวิธีการ ซึ่งโดยปกติแล้วการฝึกเพื่อพัฒนาแต่ละหลักต้องใช้หลาย กิจกรรม และด้วยวิธีการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน/ความพร้อมของผู้รับการพัฒนา และความเข้มข้นที่ ต้องการเน้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามต้องการและมีความคงทนด้วย

การพัฒนาตามหลักที่ ๑: ลดความเห็นแก่ตัวลง

ตัวอย่างการฝึกเพื่อพัฒนาตามหลักที่ ๑ นี้จะใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) เสนอสถานการณ์ขัดแย้งฯ

ผู้ฝึกเสนอสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมเรื่อง “กล่องใหม่” เรื่องย่อ ครูไก่อ้อีกกล่องถ่ายรูปรูปมาใหม่ เป็นกล่องดิจิตอลชั้นดีราคาค่อนข้างแพง เป็นกล่องที่ทำงานได้หลากหลาย ใช้งานง่าย แต่ข้อจำกัดที่ตามมา คือ เสียแล้วซ่อมไม่ได้ เธอตั้งใจจะซื้อไว้ใช้เอง และจะใช้อย่างทะนุถนอม หลังจากโซวให้เพื่อนๆ ด้วยความ ภูมิใจ วันรุ่งขึ้น ครูกล้วย เพื่อนที่สนิทกันมากก็มาขอยืมกล่องครูไก่อ โดยบอกว่าที่บ้านมีงานอยากได้กล่องที่ดี ไปใช้บันทึกภาพ เห็นเพื่อนมีกล่องดีจึงขอยืมใช้ ครูไก่อควรให้ครูกล้วยยืมกล่องถ่ายรูปรูปหรือไม่ เพราะเหตุใด

๒) ให้พบกับความขัดแย้งในใจ

ให้ผู้รับการฝึกแต่ละคนคิด โดยสมมุติว่าตนเองเป็นครูโก่ ตัดสินใจว่าให้ยิ้ม หรือไม่ให้ยิ้ม ผู้ฝึกให้ผู้รับการฝึกเสนอการตัดสินใจและเหตุผลของตนเป็นรายบุคคล โดยแยกเป็นฝ่าย สำหรับผู้ให้ยิ้มมีเหตุผลอย่างไร ให้อภิปรายกัน สำหรับผู้ไม่ให้ยิ้ม มีเหตุผลอย่างไรอภิปรายแลกเปลี่ยนกัน

๓) ให้เกิดความกระจำงและยอมรับ

ผู้รับการฝึกที่ตัดสินใจให้ยิ้มอาจมีเหตุผลต่างๆ เช่น กลัวเพื่อนทำร้าย (เหตุผลขั้น ๑) กลัวเพื่อนไม่ช่วยงาน (เหตุผลขั้น ๒) อยากได้สิ่งแลกเปลี่ยน (เหตุผลขั้น ๒) เขาเคยทำดีกับฉันฉันต้องตอบแทน (เหตุผลขั้น ๒) เพราะเป็นเพื่อนที่สนิทกันรู้ใจกันดี (เหตุผลขั้น ๓) หรือต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าฉันเป็นคนมีน้ำใจ (เหตุผลขั้น ๓)

ผู้รับการฝึกที่ตัดสินใจไม่ให้ยิ้มอาจมีเหตุผลต่างๆ เช่น กลัวกลัวจะชำรุดหรือเสียหาย (เหตุผลขั้น ๒) เป็นของรักส่วนตัว (เหตุผลขั้น ๒) ไม่มีอะไรแลกเปลี่ยน (เหตุผลขั้น ๒) กลัวลูกหรือสามีโกรธหรือไม่พอใจ (เหตุผลขั้น ๓) เพื่อนที่รักกันคงเข้าใจกัน (เหตุผลขั้น ๓) เพื่อนคนอื่น ๆ ก็คงตัดสินใจอย่างนี้ (เหตุผลขั้น ๓) การไม่ให้เพื่อนยิ้มกลองคงไม่ทำให้ความเป็นคนดีของฉันลดลง (เหตุผลขั้น ๓)

ผู้ฝึกให้ผู้รับการฝึกสังเกตเหตุผลของตนและของเพื่อน แล้วให้พิจารณาว่าถ้าตัดสินใจอีกครั้งเขาจะตัดสินใจเช่นไร โดยมีเหตุผลอย่างไร

การฝึกพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมให้มีความสำคัญกับ “ตัดสินใจอย่างไร” น้อยกว่า “เพราะอะไร” หรือ “มีเหตุผลอย่างไร” ผู้ฝึกอาจให้ผู้รับการฝึกพิจารณาว่าเหตุผลอย่างไรแสดงความเห็นแก่ตัว อย่างไรไม่เห็นแก่ตัว การเห็นแก่ตัวกับไม่เห็นแก่ตัว มีผลดีต่อฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างไร (เหตุผลขั้น ๓ เห็นแก่ตัวน้อยกว่า ขั้น ๑, ๒ การตัดสินใจโดยเหตุผลขั้น ๓ เกิดผลดีต่อทั้งสองฝ่าย อนึ่ง ในการฝึก ผู้ฝึกจะไม่กล่าวถึงขั้นที่เป็นตัวเลข แต่จะกล่าวถึงหลักหรือสาระของขั้นต่างๆ เท่านั้น)

การพัฒนาตามหลักที่ ๒: ลดความเห็นแก่พวกพ้อง ให้การเคารพกฎระเบียบมากขึ้น

การฝึกเพื่อพัฒนาตามหลักที่ ๒ อาจใช้วิธีคล้ายกับการพัฒนาตามหลักที่ ๑ (อภิปรายกลุ่ม) ได้ แต่ในที่นี้จะเปลี่ยนเป็นพัฒนาโดย “นิทานพัฒนาจิตจริยธรรม” ซึ่งเน้นพัฒนา “เหตุผลเชิงจริยธรรม” บ้าง ลักษณะนิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยสร้างขึ้น^{๓๘} มีลักษณะดังที่ได้อธิบายไว้ในข้อ ๕) หน้า ๔๕ ผู้ฝึกที่จะใช้นิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแก่ผู้รับการฝึกควรได้รับการอบรมการใช้นิทานดังกล่าวมาก่อน มิฉะนั้นแทนที่จะเกิดผลดีอาจเป็นผลเสียได้ นิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เน้น “ลดความเห็นแก่พวกพ้อง ให้เคารพกฎระเบียบมากขึ้น” มีอยู่หลายเรื่อง สำหรับที่นำมาใช้ในการฝึกครั้งนี้คือเรื่อง “ผึ้งยักษ์แสนซน” ตัวอย่างการฝึกโดยนิทานพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นนำ ผู้ฝึกอาจนำโดยสนทนา หรือ ใช้เพลง หรือกิจกรรม ที่เกี่ยวกับตัวละคร หรือเหตุการณ์ในเรื่องนิทาน สมมุติว่าจะเสนอนิทานเรื่อง “ผึ้งยักษ์แสนซน” ก็อาจสนทนาเรื่องธรรมชาติเกี่ยวกับผึ้ง หรือร้องเพลงผึ้งก็ได้ สุดท้ายเชื่อมโยงสู่นิทาน

ขั้นที่ ๒ กิจกรรม ให้อ่านหนังสือนิทาน หรือ ดูวีดิทัศน์ “ผึ้งยักษ์แสนซน” ซึ่งมีสาระโดยย่อว่า ผึ้งก้อย ซึ่งเป็นผึ้งสาววัยรุ่นและเป็นหลานนางพญาผึ้งยักษ์ มีกลุ่มเพื่อนที่เอาแต่สนุกสนาน ชอบทำตามทีกลุ่ม

ของตนเองต้องการ ชอบเที่ยวเตร่ไปในที่ต่างๆ โดยไม่ทำงานให้กับส่วนรวม แม้แม่ตักเตือนก็ไม่เชื่อฟัง จากการเตร็ดเตร่ไปในที่ต่างๆ ผีงัก้อยได้พบการกระทำและเหตุผลที่แสดงถึงความรับผิดชอบ การเคารพกฎระเบียบ การทำตามหน้าที่ทางสังคมเพื่อส่วนรวม เช่น “ปลวกยักษ์” ที่ช่วยกันทำรังแม้จะถูกภัยธรรมชาติซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคน “มดน้อย” ซึ่งช่วยกันหาอาหารมาสะสมเพื่อการอยู่รอดของมดทั้งรัง และมดน้อย (ตัวหนึ่ง) ที่กล้าหาญต่อสู้กับตักกะแตนยักษ์จนทุกชีวิตปลอดภัยจากการรุกราน จนกระทั่ง ผีงัก้อยเองบินไปติดยางไม้ด้วยความประมาท และผีงัก้อยที่รังต่างพร้อมใจกันมาช่วยจนรอดชีวิต

ผีงัก้อย ได้รับประสบการณ์ที่เป็นเหตุผลของ การทำตามหน้าที่ กฎ ระเบียบ ข้อตกลง ของส่วนรวม จนในที่สุดเปลี่ยนความคิด โดย “ลดความเห็นแก่พวกพ้องลง เคารพและทำตามกฎระเบียบมากขึ้น”

ขั้นที่ ๓ ขั้นสรุป หรือเน้นย้ำ ผู้ฝึกอาจใช้กิจกรรมเพื่อการเน้นย้ำแก่ผู้รับการฝึก เช่น การทบทวนเหตุการณ์ในนิทาน การเน้นย้ำเหตุผลของสัตว์สำคัญในเรื่องที่ผีงัก้อยได้พบ อันได้แก่ ปลวก มดรวมทั้งผีงัก้อย ซึ่งเป็นแม่ของผีงัก้อยเอง ผู้ฝึกอาจให้ผู้รับการฝึกปรึกษากัน สวมบทบาท หรือแสดงบทบาท (จัดเป็นละครก็ได้) จากเรื่องดังกล่าว โดยเน้นที่ “การแสดงผลของการกระทำ” ของสัตว์ต่างๆ ในเรื่อง รวมทั้งอาจสร้างความกระจ่างในประเด็น “การทำตามกฎ ระเบียบ ดีกว่าการทำตามพวกพ้องอย่างไร”

การพัฒนาตามหลักที่ ๓: กฎ ระเบียบบางครั้งยังต้องหลีกเลี่ยงให้กับการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง

เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูง อาจเรียกว่า “ขั้นเหนือกฎเกณฑ์” ที่ว่า เหนือกฎเกณฑ์ อาจมีหลายลักษณะ เช่น การยึดตามคำมั่นสัญญา (การประกาศตน สาบานตนหรือถือสัตยาบันว่าตนจะทำงานอย่างดีที่สุด) เป็นการทำงานโดยยึดความสำเร็จของงาน การยึดอุดมคติสากล (ความรักในเพื่อนมนุษย์ ความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย) เป็นการกระทำเพื่อมนุษยชาติ ยึดหลักมนุษยธรรม การกระทำโดยยึดเหตุผลดังกล่าวอาจละเมิด หรือไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อกำหนดต่างๆ แต่ผู้กระทำได้ไตร่ตรองแล้วว่า ถ้าเพียงทำตามกฎ ระเบียบ จะไม่บังเกิดผลดีต่องาน ต่อสังคม ต่อส่วนรวม หรือมวลมนุษยชาติ

ในการทำงานบางครั้งการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อาจเป็นข้อจำกัดของการทำงานที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลสูง บุคคลที่มุ่งงานจึงอาจไม่ยึดติดกับกฎ ระเบียบ แต่ยึดมั่นในผลงาน ที่เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างสูง “การยึดหยุ่น หรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้” อาจให้ผลที่ดีต่อส่วนรวมมากกว่าการยึดมั่นเคร่งครัดได้

ตัวอย่างกิจกรรมการพัฒนาตามหลักที่ ๓ โดยใช้ขั้นตอนทำนองเดียวกับการพัฒนาตามหลักที่ ๑ และใช้วิธีการฝึกแบบผสมผสานดังนี้

๑) เสนอสถานการณ์ขัดแย้งฯ

ผู้ฝึกเสนอสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมเรื่อง “การผลิตยา” โดยให้สมาชิกผู้รับการฝึกคนหนึ่ง (อาจขออาสาสมัคร) ออกมาอ่านให้เพื่อนสมาชิกฟัง เรื่องโดยย่อเป็นดังนี้

เภสัชกร “โอพาร์” ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ทำโครงการวิจัยผลิตยาชนิดหนึ่งเป็นเวลา ๓ ปี โครงการได้ดำเนินไปตามขั้นตอน เมื่อครบกำหนด ผลผลิตได้ยาตามต้องการ ซึ่งจะต้องส่งรายงานวิจัย และผลิตภัณฑ์ยาตัวอย่าง แต่เภสัชกรโอพาร์ได้พบด้วยตนเองว่า หากขยายการผลิตออกไปอาจได้ตัวยามี

สรรพคุณสูงกว่าที่ผลิตได้ขณะนั้นหลายเท่าตัว และจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ป่วยอย่างกว้างขวาง แต่การวิจัยจะต้องขยายออกไปอีกอย่างน้อยครึ่งปีงบประมาณดำเนินการอาจขาดแคลน ทางหน่วยงานผู้ให้ทุนได้ทวงถามและไม่ตกลงที่จะขยายเวลาให้ ทั้งเพื่อนร่วมงานก็เสนอให้ยุติโครงการ ส่งงานตามสัญญา

เวลานี้ เกล็ดชกร “โอฬาร” จะต้องตัดสินใจว่า จะยอมยุติโครงการไว้เท่านี้หรือไม่ เพราะเหตุใด

๒) ให้พบกับความขัดแย้งในใจ

ให้ผู้รับการฝึกแต่ละคนคิด โดยสมมุติว่าตนเองเป็น เกล็ดชกร โอฬาร ให้พิจารณาตัดสินใจว่า จะยอมยุติโครงการไว้เท่านี้หรือไม่ เพราะเหตุใด โดยอาจให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) พิจารณาว่า ถ้ายุติโครงการจะมีผลดีต่อฝ่ายใดบ้าง อย่างไร จะเกิดผลเสียต่อฝ่ายใดบ้างอย่างไร (มีกระดาษให้บันทึกได้)

(๒) พิจารณาว่า ถ้าดำเนินการวิจัยต่อไปจะเกิดผลดีต่อฝ่ายใดบ้าง อย่างไร จะเกิดผลเสียต่อฝ่ายใดบ้าง อย่างไร (มีกระดาษให้บันทึกได้)

(๓) ให้ตัดสินใจ พร้อมแสดงเหตุผลของการตัดสินใจเช่นนั้น

(๔) แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๕-๗ คน ผู้ฝึกตั้งประเด็นว่า “ถ้าเกล็ดชกรโอฬารได้ตัดสินใจว่าจะยังคงดำเนินการวิจัยต่อไป (ไม่ยุติโครงการ)” เขาควรมีเหตุผลอย่างไร ให้อภิปรายกันในกลุ่ม (ใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม)

(๕) หลอมรวมกลุ่มให้เหลือเพียง ๒ กลุ่ม ให้อภิปรายกันในกลุ่ม แล้วให้กลุ่มเตรียมการแสดงละคร โดยใช้เวลาแสดงกลุ่มละ ๕-๗ นาที ใช้เวลาเตรียมการ ๑๐ นาที (ใช้วิธีการแสดงบทบาท)

(๖) ให้กลุ่มแสดงละคร ผู้ไม่ได้แสดงให้สังเกตและเตรียมวิจารณ์

(๗) ให้มีการวิจารณ์การแสดงละคร โดยเน้นที่การแสดงได้สมบทบาท และเหตุผลที่ตัวละครใช้ในการตัดสินใจ

๓) ให้เกิดความกระจำงและยอมรับ

การอภิปรายในกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ และการแสดงละคร ผู้รับการฝึกจะได้รับรู้เหตุผล และการตัดสินใจทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากตน หลายคนได้พบเหตุผลขั้นที่เหนือกว่าตน และค่อยเกิดความชัดเจนในเหตุผลขั้นที่เหนือกว่าตนนั้น

การตัดสินใจดำเนินโครงการต่อไปอาจมีเหตุผลต่างๆ เช่น เพราะถ้าผิดระเบียบต้องเสียค่าปรับหรือต้องชี้แจงก็ยินดี (ขั้น ๔) เพราะต้องการประสิทธิภาพสูงสุดของงาน (ขั้น ๕) อาจยอมที่จะไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า จะทำให้ได้ประสิทธิภาพของงานสูง และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่า (ขั้น ๕)

ผู้ฝึกให้ผู้รับการฝึกได้สังเกตเหตุผลจากที่แสดงละคร ให้พิจารณาว่า ถ้าตัดสินใจอีกครั้งเขาจะตัดสินใจเช่นไร โดยมีเหตุผลอย่างไร ผู้ฝึกอาจช่วยสร้างความกระจำงเพิ่มขึ้นโดยการซักถาม หรืออธิบาย สำหรับเหตุผลขั้นสูง (ขั้น ๕)

ที่ไต่ยกตัวอย่างมานี้ การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมแต่ละหลักใช้เพียงหนึ่งกิจกรรม ในการพัฒนาจริงถ้าต้องการให้ได้ผลดีควรพัฒนาแต่ละหลักด้วยหลายกิจกรรม และหลากหลายวิธีการ

2.3 การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม มีผลถึงพฤติกรรมหรือไม่

ตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นจิตลักษณะสำคัญที่สามารถพัฒนาได้แม้ในบุคคลวัยผู้ใหญ่ มีคำถามต่อไปว่าการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ถ้าพัฒนาได้แล้วมีผลถึงพฤติกรรมหรือไม่ คำตอบนี้ได้จากงานวิจัยของ โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ^๔ ซึ่งพบว่า พฤติกรรมจริยธรรมทั่วไปและพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของครูอาจารย์เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการฝึก โดยเป็นการเพิ่มที่สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เปลี่ยนไปเนื่องจากการฝึก ผลที่พบเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หรือกล่าวได้ว่า “การฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น เมื่อเหตุผลเชิงจริยธรรมพัฒนาขึ้น มีแนวโน้มว่าพฤติกรรมเปลี่ยนตามไปด้วย” ความสัมพันธ์ของเหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมจริยธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับผลการสังเคราะห์งานวิจัยในต่างประเทศ (๘๐ เรื่อง)^๕ ซึ่งพบว่า ชั้นพัฒนาการทางจริยธรรม (เหตุผลเชิงจริยธรรม) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมั่นคงแน่นอน และยังมีทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัย^๕ ที่อธิบายว่าเหตุผลมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยง ความเชื่อ แรงจูงใจ เจตนาเข้ากับพฤติกรรม อีกด้วย

เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นจิตลักษณะที่สำคัญ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมเมื่อจึงต้องมีการส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นและป้องกันมิให้ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครูซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน

การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมอาจใช้ชุดฝึกอบรมครูที่ได้มีการสร้างและประเมินประสิทธิภาพแล้ว ดังที่ได้นำเสนอและแสดงตัวอย่างการฝึกในบทนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาครู หรือครูที่ต้องการพัฒนาตนเองด้านจริยธรรม ควรศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากชุดฝึกอบรมจะทำให้ดำเนินการพัฒนาได้อย่างถูกวิธีและได้ผลถึงพฤติกรรม

ข้อ 3 การพัฒนาครูเพื่อเสริมสร้างอันธก่านักเรียน ทำได้อย่างไร

วินัย คือ คุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ บุคคลที่มีวินัยจะสามารถดำรงตนอยู่ในกฎระเบียบที่เหมาะสม อดทนต่อความยากลำบาก ควบคุมตนได้ดี และสามารถพัฒนาตนเองและใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ สามารถสร้างสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้นในชีวิตของตน ครอบครัว สังคมและประเทศชาติได้ การสร้างเสริมวินัยในเด็กและเยาวชน จึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

ครู คือ บุคลากรทางการศึกษา ที่สังคมฝากความหวังไว้มาก ในการทำหน้าที่เสริมสร้างวินัยให้แก่นักเรียน โดยเชื่อว่าครูเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ด้านวิชาการในการพัฒนาลูกศิษย์ และยังเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับศิษย์รองจากผู้ปกครองอีกด้วย ครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนทุกระดับ คงจะตระหนักถึงความคาดหวังของสังคม เช่นนี้เป็นอย่างดี ซึ่งครูส่วนใหญ่ก็ได้พยายามที่จะทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ แต่ยังคงปรากฏอยู่เนืองๆ ว่าระเบียบวินัยที่ครูตั้งใจปลูกฝังอบรมแก่นักเรียน ส่งผลต่อนักเรียนในลักษณะทั้งดีและไม่ดี บางครั้งการปฏิบัติที่ไม่ตั้งใจสั่งสอนหรือปฏิบัติด้วยเจตนาอื่น กลับกลายเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนในทางที่ลบล้างคำสั่งสอนของครูเอง ยิ่งกว่านั้นการเรียนการสอนในวิชาจริยศึกษา ซึ่งครอบคลุมการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน มักถูกประเมินว่าให้ผลไม่ตรงกับที่สั่งสอนไป เรื่องดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นแต่ในแวดวงการศึกษาไทยเท่านั้น แต่ปรากฏในวงการ

ศึกษาของประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ “พัฒนาแล้ว” ด้วย จากการวิจัยการรับรู้ของครูชาวสวีเดน เกี่ยวกับการสอนจริยศึกษา และการสำรวจความรู้เชิงวิชาชีพของครูผู้สอนในระดับอนุบาลและประถมศึกษา จำนวนหนึ่ง^{๔๔} พบว่าครูเหล่านี้ สอนค่านิยม (Values) และศีลธรรม (morality) แก่นักเรียน ด้วยการปฏิบัติ แบบเน้นการตอบสนองต่อพฤติกรรมของนักเรียน ตามเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น (เช่น นักเรียนเกิดการขัดแย้ง ทะเลาะกันหรือทำผิดกฎ) โดยไม่มีการเตรียมวางแผนจัดการกับปัญหาไว้ล่วงหน้า การปฏิบัติต่อนักเรียนในการสอนเรื่องค่านิยมและคุณธรรม ก็มักยึดตามประสบการณ์ในวัยเด็กของตนเป็นสำคัญ ไม่ได้ใช้ความรู้ทางวิชาการหรือประยุกต์ทฤษฎีทางวิชาชีพครูในการปฏิบัติการสอนและการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนและในโรงเรียน ทั้งนี้ผู้วิจัยให้ข้อสรุปว่าการที่ครูสอนจริยศึกษาแก่นักเรียนของตน โดยมุ่งเน้นที่เหตุการณ์เฉพาะหน้า (เช่น สอนให้นักเรียนเคารพกฎระเบียบ เชื่อฟังตามคำสั่ง และทำตัวดี มีมารยาทดี) ทำให้ครูฝึกอบรมจริยศึกษาแก่นักเรียนโดยอาศัยเพียงประสบการณ์ส่วนตัวจากวัยเด็ก และเลือกวิธีจัดการกับนักเรียนตามลักษณะนิสัยของครูเป็นหลัก ครูมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพ หรือผลจากการค้นคว้าวิจัยใดมาซึ่งนำการปฏิบัติต่อนักเรียน ในทางตรงข้ามการคิดและปฏิบัติด้วยขั้นตอนที่ซับซ้อนในการอบรมเด็กให้มีค่านิยมเชิงจริยธรรม เช่น การมีวินัยในตน การคิดวิเคราะห์หลายแง่มุม และทักษะความเป็นประชาธิปไตย ถูกลดความสำคัญลงไป นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อ้างถึงผลการสำรวจเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิธีการสอนจริยศึกษาที่เหมาะสมให้แก่ครูประจำการ ใน ๒๖ ประเทศแถบทวีปยุโรป ตลอดจนการฝึกอบรมแก่นักศึกษาฝึกสอน พบผลโดยรวมที่น่าเป็นห่วงว่า ครูส่วนใหญ่ยังขาดวิธีการสอนนักเรียนที่ ให้ผลดีตามเป้าหมายที่วางไว้

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นความจำเป็นในการที่ครูจะต้องประยุกต์หลักวิชาการ (เช่น ทฤษฎีทางจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง) มาใช้กำหนดแนวทางและวิธีการจัดการ ปลูกฝังอบรมนักเรียน เพื่อสร้างเสริมคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสมให้เกิดผลดีมากขึ้น ในที่นี้ผู้เขียนจะนำเสนอ แนวทางและวิธีการสร้างเสริมวินัยในโรงเรียน ซึ่งประมวลมาจากตำราของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศ และในประเทศไทย ตลอดจนสรุปผลงานวิจัยที่ยืนยันถึงผลดีที่จะเกิดขึ้น เมื่อนำไป ใช้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขอเริ่มด้วยการสวมบทบาท (ทางความคิด) เป็นครูคนหนึ่ง ตั้งคำถาม ๓ ข้อ ได้แก่ ๑) จำเป็นหรือไม่ที่ครูจะต้องให้เกียรติและแสดงการยอมรับนับถือนักเรียนก่อน เพื่อนักเรียนจะ เคารพนับถือครูอย่างจริงใจ และหากจำเป็น ครูควรปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างไรจึงจะเหมาะสม ๒) มีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้ นักเรียนรับรู้และยอมรับกฎข้อบังคับของห้องเรียนและโรงเรียนด้วยความเต็มใจ และครูควร ปฏิบัติอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จ และ ๓) ครูควรสร้างเสริม “วินัยในตน” ให้แก่นักเรียนด้วยวิธีการใด จึงจะได้ผลดี

ศาสตราจารย์ ลิคโคเนา^{๒๗} นักจิตวิทยาและนักการศึกษาผู้มีชื่อเสียงระดับโลก ได้เสนอวิธีการฝึกอบรม เด็กเพื่อสร้างวินัยเชิงจริยธรรม (moral discipline) ไว้ในตำราของท่าน โดยกล่าวว่า การเสริมสร้างวินัยแก่นักเรียนถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญของครูทุกท่าน ลิคโคเนาได้รวบรวมกลวิธีที่มีครูบางท่านเคยใช้ และประสบความสำเร็จมาแล้ว ซึ่งครูทั่วไปสามารถพิจารณานำไปเป็นเครื่องมือในการสอนระเบียบวินัยแก่ศิษย์ของตน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ (ลักษณะเด่นประจำตัวบุคคล) ด้านการเคารพนับถือ (respect) และความรับผิดชอบ (responsibility) อัตลักษณ์สองประการนี้ จัดเป็นหัวใจของจริยธรรมสำหรับพลเมืองดีของโลก ลิคโคเนากล่าวว่า หน้าที่ในการสร้างเสริมจริยธรรมของโรงเรียน ประการแรกคือ การปลูกฝังค่านิยมการเคารพนับถือขั้นพื้นฐาน

ของตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับความรับผิดชอบ ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการตอบสนอง ต่อความต้องการของผู้อื่นอย่างเอาใจใส่จริงจัง ความรับผิดชอบนี้เป็นส่วนขยายของการเคารพนับถือ กล่าวคือ ถ้าเราเคารพนับถือผู้อื่น เราให้คุณค่าพวกเขา เราจะรู้สึกที่เราควรรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของพวกเขาด้วย

3.1 จำเป็นหรือไม่ที่ครูจะต้องให้เกียรติและแสดงการยอมรับนับถือนักเรียน ก่อน เพื่อให้นักเรียนจะเคารพนับถือครูอย่างจริงจัง และหากจำเป็นครูควรปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างไรจึงจะเหมาะสม

ครูมีฐานะเป็นผู้ให้การดูแล เป็นตัวแบบและเป็นพี่ปรึกษาของนักเรียน ลิคโคน่า^{๖๗} ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “ครูมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างยิ่งใหญ่ จนครูอาจคาดไม่ถึง ครูสามารถทำให้ชีวิตของเด็กกล้าแข็ง หรือเศร้าหมอง ครูต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจ ซึ่งอาจทำให้วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้”

ลิคโคน่า^{๖๗} เสนอว่า ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ด้านการยอมรับนับถือให้แก่นักเรียน ครูเองต้องให้ความรักและการยอมรับนับถือแก่ศิษย์ของครูก่อนด้วยการปฏิบัติต่อนักเรียนดังนี้ ๑) พัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีและความเป็นกันเองกับนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนเปิดใจยอมรับนับถือครู ๒) ช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ๓) สร้างความเชื่อมั่นในตนเองแก่นักเรียน เช่น ในการตอบคำถาม และลดความกลัวการตอบผิด และ ๔) ให้คุณค่าแก่ความคิดเห็นร่วมกัน และการแสดงความเอื้ออาทรของนักเรียน

การแสดงความสนิทสนมเป็นกันเองกับนักเรียน เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่นกับนักเรียนโดยเฉพาะ ในช่วงวันแรกๆ ของการเปิดภาคเรียน การแสดงความเป็นกันเองของครูจะช่วยให้นักเรียนสะดวกใจที่จะพูดถึงปัญหาและยอมรับการชี้แนะจากครู มีผลงานวิจัยชี้ว่า สัมพันธภาพที่อบอุ่นและการสนับสนุนของผู้ใหญ่ เป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กด้านการเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ลิคโคน่าได้ยกตัวอย่างวิธีการที่ครูบางคนใช้ในการสร้างความเป็นกันเองกับนักเรียนในชั้นเรียนซึ่งได้ผลดี ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

ขณะเป็นครูสอนชั้นประถมศึกษาปีที่สอง ครูลินดาพบว่า การเปิดเผยเรื่องส่วนตัวของเธอ สร้างสัมพันธภาพกับเด็กได้อย่างอบอุ่น เธอพยายามอย่างมากที่จะเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนโดยนำเอางานที่เธอเขียนในสมัยที่เป็นนักเรียนประถมศึกษาปีที่สองมาให้ให้นักเรียนของเธอดู เด็กๆ ได้เห็นการสะกดคำผิดมากมายในงานเขียนนั้น และได้เห็นสิ่งที่ครูของเธอเขียนไว้ว่า “ควรทำให้สะอาดกว่านี้” และครูลินดายังได้นำสมุดบันทึกที่ตัดปะภาพของใช้ส่วนตัวมาอวดเด็กๆ ด้วย

ครูคิม เป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่หก ในวันแรกที่โรงเรียนเปิดภาค เธอขอให้นักเรียนในชั้นสัมภาษณ์และจดบันทึกคำตอบของเธอไว้ด้วย งานเขียนชีวประวัติของครูคิมจากการให้สัมภาษณ์เป็นการบ้านชิ้นแรก เธอรู้ดีว่านักเรียนหลายคนจะเล่าถึงการบ้านชิ้นนี้ให้ผู้ปกครองทราบ ด้วยวิธีนี้ไม่เพียงแต่นักเรียนเท่านั้น แต่ผู้ปกครองด้วยที่ทราบเรื่องราวบางอย่างเกี่ยวกับครูคิม

บิล เป็นครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่ง เขาวางแผนจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดความสำเร็จอย่างรวดเร็ว โดยบอกนักเรียนว่า เขาได้ศึกษาวิธีการจำมาแปดปีแล้ว และจะสอนเทคนิคเหล่านั้นในการเรียนประวัติศาสตร์การปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญของประเทศ นักเรียนต่างประหลาดใจที่สามารถเรียนบทเรียนได้จบภายในสองคาบเรียน ครูบิลกล่าวว่า “เมื่อพวกเขาประสบความสำเร็จครั้งหนึ่งแล้ว พวกเขาก็ต้องการจะประสบความสำเร็จในครั้งต่อไป นักเรียนของครูบิลต่างทราบดีว่า ครูเอาใจใส่พวกเขา เพราะครูทำงานหนัก

เพื่อช่วยให้พวกเขาประสบความสำเร็จ การช่วยให้นักเรียนได้รับความสำเร็จในการเรียนเป็นวิธีการสำคัญที่สุดที่แสดงให้เห็นนักเรียนทราบว่าครูเอาใจใส่ดูแลนักเรียน ครูบิลพยายามปฏิบัติต่อนักเรียนของเขาอย่างเป็นธรรมชาติและให้เกียรติ” ครูโรสบอกกับนักเรียนว่า “หากเมื่อใดเธอรู้สึกว่าคุณทำผิดต่อเธอหรือทำให้เธอต้องขายหน้าในชั้นเรียน เธอต้องบอกให้ครูทราบ ครูไม่รู้นักเรียนแต่ละคนรู้สึกอย่างไร” ความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนของครูบิล (แม้จะเป็นกลุ่มที่มีปัญหาล้มเหลวด้านการเรียน) เป็นการพิสูจน์ถึงความคิดของครูในการปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความรักและให้เกียรติแก่นักเรียน พุดคุยกันในห้องเรียนคล้าย “คนในครอบครัวเดียวกัน” เกี่ยวกับวิธีการที่นักเรียนจะมาโรงเรียนให้ทันเวลา วิธีที่จะทำให้เด็กตั้งใจเรียนและได้คะแนนดีขึ้น และวิธีที่ให้นักเรียนทำงานหนักเพื่อครูบิล เพราะครูเอาใจใส่ดูแลพวกเขา พวกเขาจึงไม่ต้องการให้ครูผิดหวัง นักเรียนเหล่านี้กำลังเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายของการเคารพนับถือ และความรับผิดชอบจากประสบการณ์ของตนเอง

การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยการแสดงการยอมรับนับถือและความรัก สามารถช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน ลีโค่น่าได้อ้างคำกล่าวของนักการศึกษาด้านจริยธรรมท่านหนึ่งที่ว่า “เด็กจะยินดีที่ได้รับการปฏิบัติอย่างเอาใจใส่และอบอุ่น เมื่อเด็กได้รับการปฏิบัติเช่นนี้ พวกเขาก็ยินดีที่จะปฏิบัติต่อคนอื่นต่อสัตว์ และต่อสิ่งไม่มีชีวิตด้วยวิธีการเดียวกัน”

ในการถามและตอบคำถาม ลีโค่น่าได้แนะนำวิธีการที่จะช่วยทำให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเป็นการสอนบทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับการเคารพนับถือแก่นักศึกษาครูที่อยู่ระหว่างการฝึกสอนว่า สิ่งที่ครูพูดเมื่อนักเรียนตอบผิดจะมีอิทธิพลต่อความมั่นใจของนักเรียนและความตั้งใจที่จะเสี่ยงตอบในภายหลัง ดังนั้นครูต้องพยายามค้นหาว่า ในคำตอบของนักเรียนมีข้อความอะไรที่จะช่วยยืนยันว่าถูกต้อง โดยอาจพูดว่า “นั่นคือส่วนหนึ่งของคำตอบ แต่ไม่ใช่คำตอบทั้งหมด” “เธอเข้าใจในแนวทางที่ถูกแล้ว” หรือ “ทำไมเธอจึงคิดเช่นนั้น ครูสนใจในเหตุผลของเธอ”

นอกจากนี้ ครูควรให้เกียรติและสนับสนุนนักเรียน ในขณะที่นักเรียนคนหนึ่งพยายามตอบปัญหาต่อหน้านักเรียนอื่นในชั้นเรียน ลีโค่น่าได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่งและสอง เด็กชายเอากำลังจะอ่านหนังสือชื่อ “ทุกสิ่งเกี่ยวกับฉัน” ให้เพื่อนๆ ฟัง แต่เขาอ่านหนังสือไม่ออก ครูไม่ควรพูดว่า “เธอต้องการให้ใครช่วยไหม” แต่ควรพูดว่า “เอ เธออยากให้อ่านให้เพื่อนฟังเพื่อว่าเธอจะได้ทำงานร่วมกันไหม” เด็กชายเอจะยอมรับโดยไม่รู้สึกละอายใจ เนื่องจากเขาจะร่วมกันทำงานกับบี แทนที่จะเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือ เขาจึงไม่เสียศักดิ์ศรี

ครูยังสามารถสอนเรื่องการเคารพนับถือ โดยให้ความสำคัญกับความคิดและความรู้สึกของศิษย์อย่างจริงจังแสดงความเคารพต่อความคิดเห็นร่วมกันของนักเรียน ครูสื่อความหมายและเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงความเคารพนับถือ โดยใช้คำพูดที่แสดงการให้เกียรติขณะปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน กรณีตัวอย่างเช่น ในโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่ง เด็กชาย (วัยอนุบาล) สองคนเดินไปพบเขียดที่กำลังแกงอิฐนอกห้องเรียน เขานำมันมาให้ครูดู ครูก็นำไปให้นักเรียนคนอื่นดูด้วย นักเรียนตกลงกันว่าจะเก็บมันไว้ในไหปากกว้างใบหนึ่ง โดยมีฝาปิดไว้ ต่อมาเมื่อเด็กอีกคนหนึ่งเข้ามาหาครูแล้วพูดว่า “เอาเขียดใส่ไว้ในไห ไม่ยุติธรรม มันไม่มีอิสรภาพ” ครูจึงประชุมนักเรียนแล้วให้เด็กคนนั้นเสนอความคิดเห็นของเขา เด็กนักเรียนต่างพูดคุยกันว่าจะเก็บเขียดไว้ในไหหรือปล่อยให้มันไป ในที่สุดนักเรียนก็เห็นพ้องกันว่าปล่อยให้มันไป เหตุการณ์ในชั้นเรียนเช่นนี้สร้างบรรยากาศ

ที่ส่งเสริมความคิดเชิงจริยธรรมอย่างมาก วิธีการเช่นนี้มีส่วนในการส่งเสริมสัมพันธภาพด้านการเคารพนับถือซึ่งกันและกันระหว่างครูกับนักเรียนได้เป็นอย่างดี

สรุปว่า การที่ครูจะทำหน้าที่ผู้ให้การดูแลลูกศิษย์ของตนอย่างได้ผลดี ครูต้องให้ความรักและการยอมรับนับถือแก่ศิษย์ ครูสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงการยอมรับนับถือ และแสดงความรับผิดชอบอย่างสูงทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ครูสามารถเป็นที่ปรึกษาทางจริยธรรมโดยการสอนหรือการแนะนำ เปิดโอกาสให้มีการอภิปรายในห้องเรียน เล่าเรื่องที่ดีที่เป็นการสอนคุณธรรมจริยธรรม มีการให้กำลังใจแก่นักเรียนเป็นรายบุคคล และให้ข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้องแก่นักเรียนที่ต้องการ เรื่องที่ครูควรระวัง คือควรหลีกเลี่ยงการปฏิบัติต่อนักเรียนในทางที่ทำลายความเชื่อมั่นของนักเรียน เช่น ปฏิบัติต่อนักเรียนแบบเลือกที่รักมักที่ชัง พุดจาถากถางนักเรียน ทำโทษให้นักเรียนได้รับความอับอายเพื่อน ซึ่งเป็นการหมิ่นศักดิ์ศรีและคุณค่าในตนของนักเรียน

3.2 มีวิธีการใดที่จะทำให้ให้นักเรียนรับรู้และยอมรับกฎข้อบังคับของโรงเรียน และห้องเรียนด้วยความเต็มใจ และครูควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จ

ปัญหานักเรียนทำผิดกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนและของห้องเรียน นับเป็นปัญหาที่สร้างความเครียดให้ครูบ่อยครั้งและครูหลายคนแทบจะหมดกำลังใจในการสอนนักเรียน ครูทั้งหลายตระหนักดีว่ามีสาเหตุหลายประการ ทั้งจากภายนอกและภายในโรงเรียนที่ทำให้นักเรียนจำนวนหนึ่งไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน แต่ครูก็คงยังไม่ออกกว่าจะใช้วิธีการใด ที่จะทำให้นักเรียนของตนรับรู้และยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนด้วยความสมัครใจ โดยครูไม่ต้องใช้อำนาจบีบบังคับ ในปัญหานี้ลิกโคน่า^{๒๗} ได้เสนอวิธีการร่วมมือกันระหว่างนักเรียนและครูในการตั้งกฎข้อบังคับ โดยท่านได้อ้างถึงคำกล่าวของเพียเจท์ ปรมาจารย์ทางจิตวิทยาพัฒนาการ เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “กฎข้อบังคับที่ตั้งขึ้นโดยอำนาจภายนอก จะคงอยู่ภายนอกจิตใจของเด็ก แต่กฎข้อบังคับที่ได้จากการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน และโดยความร่วมมือกันจะฝังรากลึกในใจของเด็ก” พร้อมกันนี้ ลิกโคน่า^{๒๗} ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งกฎข้อบังคับของห้องเรียนหรือโรงเรียนไว้หลายประการ ที่สำคัญ คือ ๑) ทำให้นักเรียนเข้าใจเจตนาของกฎระเบียบอย่างถูกต้อง ๒) ทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของกฎระเบียบมากขึ้น ๓) ทำให้นักเรียนเข้าใจความรู้สึกและความคิดของเพื่อนๆ มากขึ้น ๔) ทำให้นักเรียนยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบมากขึ้น เพราะกฎระเบียบดังกล่าว พวกเขาตั้งขึ้นมาเอง และ ๕) ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในชั้นเรียนได้มากขึ้น

ลิกโคน่า^{๒๗} ได้ยกตัวอย่างวิธีการพัฒนากฎข้อบังคับในชั้นเรียน ที่ครูเครดี ครูชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ได้ดำเนินการร่วมกับนักเรียนของเธอในวันที่สองของการเปิดภาคเรียน โดยเธอให้นักเรียนนั่งจับกลุ่มโต๊ะละสี่คนเป็นเวลาหนึ่งเดือน เพื่อให้เด็กรู้จักกันและสนับสนุนกันและกันเป็นกลุ่ม จากนั้นจึงเสนอให้แต่ละกลุ่มย่อยระดมสมองออกกฎระเบียบ ที่จะช่วยให้พวกเขา ๑) ทำงานให้สำเร็จ ๒) รู้สึกปลอดภัยในโรงเรียน และ ๓) เกิดความรู้สึกดีใจที่ได้มาโรงเรียน เสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มย่อยเขียนกฎข้อบังคับที่คิดได้ลงในกระดาษ แล้วนำไปติดไว้บนกระดานดำ จากนั้นครูได้บอกนักเรียนว่า “ครูได้ติดรายการกฎระเบียบที่เตรียมไว้ก่อนหน้าแล้ว” นักเรียนต่างสนใจดูกันว่ากฎข้อบังคับที่ครูเตรียมมาคล้ายคลึงกับของพวกเขาเพียงใด ที่จริงครูเลือกรายการข้อบังคับมาจากข้อเขียนของทุกกลุ่ม แล้วก็ให้เป็นกฎข้อบังคับของชั้นเรียน

ครูบี เป็นครูประจำชั้นประถมปีที่สี่ ได้ร่วมกับนักเรียนสร้างกฎข้อบังคับในชั้นเรียน โดยเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับธรรมนูญของชั้นเรียนเข้ากับธรรมนูญของประเทศ (สหรัฐอเมริกา) เริ่มด้วยการให้นักเรียนรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กและช่วยกันคิดตั้ง “รายการกฎข้อบังคับที่จำเป็นสำหรับชั้นเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้และปลอดภัย” จากนั้นครูจะใส่ดาวให้กับกฎบางข้อที่เห็นว่าสำคัญ กฎข้อบังคับเหล่านี้จะกลายเป็นธรรมนูญของชั้นเรียน กรณีที่นักเรียนไม่ได้มีรายการข้อบังคับตามที่ครูบิต้องการ เธอจะเสนอกับนักเรียนแล้วขอให้พวกเขาเติมลงในรายการ อีกวิธีหนึ่งครูบางคนอาจเริ่มด้วยการพูดถึงกฎข้อบังคับหนึ่งหรือสองข้อที่ครูเห็นว่าสำคัญ แล้วให้นักเรียนเขียนเพิ่มเติมเข้ามาในรายการก็ได้

ครูแมรี มีวิธีตั้งคำถามเพื่อเป็นเครื่องช่วยให้เด็กเล็กคิดถึงกฎข้อบังคับและความจำเป็นที่ต้องมีกฎทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น ตั้งคำถามว่า “กฎข้อบังคับเป็นเรื่องดีหรือเลว” หรือ “ถ้าเราไม่มีกฎข้อบังคับเลย ถ้าเธอจะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบในชั้นเรียนและในโรงเรียนจะเป็นอย่างไร” ตอนแรกๆ อาจมีเด็กบางคนพูดว่า “ผมชอบเช่นนั้นแหละ” แต่ต่อๆ มา ก็มีเสียงพูดกันมากขึ้น เช่น “คนก็จะตีกัน” “คนก็จะทะเลาะกัน” ครูจึงพูดว่า “นั่นคือสิ่งที่ฉันต้องการให้พวกเราเข้าใจว่า เรามีกฎเกณฑ์เพื่อให้พวกเราทำงานในห้องเรียนได้และทำให้ห้องเรียนของเราเป็นสถานที่ที่สงบสุข”

มีคำถามทั่วไปอื่นๆ อีกที่ครูอาจตั้งได้ เช่น “เรามีกฎข้อบังคับในชีวิตประจำวันหรือไม่” “ในถนนจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าผู้ปกครองขับรถเร็ว” และ “ข้อบังคับที่ช่วยให้เราอยู่ด้วยกันและมีความสุขในห้องเรียนคืออะไร”

วิธีการฝึกให้นักเรียนร่วมกันตั้งกฎข้อบังคับในห้องเรียนอีกวิธีหนึ่ง คือการเชื่อมโยงกฎข้อบังคับของห้องเรียนกับรัฐธรรมนูญของประเทศและกฎหมายสังคม เน้นการทำให้กฎข้อบังคับของห้องเรียนเป็นจริงเป็นจังเพิ่มขึ้น และครูก็จัดให้มีการอภิปราย เป็นที่ชัดเจนว่า กฎข้อบังคับเป็นสิ่งจำเป็นที่ให้นักเรียนบรรลุเป้าประสงค์ (มีห้องเรียนที่ปลอดภัย สุขสบาย ทำงานที่ครูมอบหมายเสร็จได้ ฯลฯ) อนึ่ง หลังจากตั้งกฎข้อบังคับแล้ว ต้องมีการประชุมเพื่อประเมินคุณค่าของกฎข้อบังคับนั้นๆ ว่าใช้ได้ผลดีเพียงใด จะต้องมีข้อบังคับใหม่เพิ่มหรือไม่ การอภิปรายเช่นนี้จะนำไปสู่การปรับปรุงกฎระเบียบของห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนกระทำตามด้วยความเต็มใจ

สิ่งที่ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาพึงพิจารณาในการตั้งกฎเกณฑ์ในห้องเรียนอีกประการหนึ่งคือ ควรหลีกเลี่ยงการพูดกับนักเรียนแบบควบคุม แต่ควรพูดถึงกฎข้อบังคับ ที่แสดงถึงมาตรฐานทางจริยธรรมขั้นสูงและจัดการให้นักเรียนได้อยู่ในมาตรฐานนั้น

สรุปได้ว่าเพื่อประกันความสำเร็จในการใช้วิธีการให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการตั้งกฎระเบียบข้อบังคับในห้องเรียน และยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าวอย่างเต็มใจ ครูควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ๑) เปิดโอกาสให้นักเรียนคิด และแสดงความเห็นอย่างอิสระ
- ๒) ให้แรงเสริมแก่ทุกความคิดและการแสดงออก
- ๓) เตรียมข้อมูลเพื่อให้ความกระจ่างแก่นักเรียน
- ๔) ใช้กระบวนการกลุ่มในการโน้มน้าวและชักจูง และ
- ๕) อาจต้องให้ความช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลเพิ่มเติม เช่น ทำการพัฒนาทัศนคติและการควบคุมตนเองแก่นักเรียน และสุดท้าย มีเรื่องที่ครูควรระวัง คือ ๑) ไม่ยึดเยียดกฎระเบียบให้แก่นักเรียน โดยอ้างกฎระเบียบของโรงเรียน หรือของกระทรวงศึกษาธิการ ๒) อย่าบังคับให้นักเรียนยอมรับกฎระเบียบ และ ๓) ไม่ควรใช้มาตรการการลงโทษนักเรียนเป็นสำคัญ แต่ควรใช้การให้รางวัลแก่การทำดีมากกว่า

3.3 ครูควรสร้างเสริม “วินัยในตน” ให้แก่นักเรียนด้วยวิธีการใดจึงจะ ได้ผลดี

วินัยที่เป็นเป้าหมายสูงสุดที่โรงเรียนและครูต้องการเสริมสร้างแก่นักเรียน คือ วินัยในตนหรืออีกนัยหนึ่งคือความสามารถในการควบคุมตนเองให้กระทำตามกฎข้อบังคับด้วยความสมัครใจ ซึ่งแสดงว่าคุณคือเป็นผู้มีวุฒิภาวะทางจิตใจสูง และเป็นลักษณะที่สังคมที่เจริญแล้ววางเป้าหมายในการพัฒนาพลเมืองของประเทศ “วินัยในตน” หมายถึง การบังคับตนเอง การปรับปรุงตนเอง หรือการจัดระเบียบพฤติกรรมบางอย่างของตนเอง เพื่อเป้าหมายของการสร้างพฤติกรรมใหม่ที่น่าปรารถนา เพิ่มปริมาณพฤติกรรมนั้น และอนุรักษ์พฤติกรรมที่มีประโยชน์ ตลอดจนลดหรือขจัดพฤติกรรมเดิมที่ไม่น่าปรารถนาให้หมดไป ด้วยการจัดการตนเอง และไม่ต้องพึ่งการควบคุมบังคับจากผู้อื่น^{๑๓}

แต่เดิมคนทั่วไปเข้าใจว่าความสามารถควบคุมตนเองเป็นลักษณะของความมี “จิตแกร่ง” หรือ “มีกำลังใจสูง” ของบุคคลที่จะทำในสิ่งที่ยากต่อการปฏิบัติ ซึ่งหมายความว่า เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลบางประเภทเท่านั้น บุคคลอื่นๆ ที่ตั้งใจจะทำอะไรแล้วล้มเหลวแสดงว่าขาดลักษณะทางจิตด้านนี้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้าของนักจิตวิทยาและการนำทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์เข้ามาช่วยในการเข้าใจปรากฏการณ์นี้ ทำให้ทราบว่า พฤติกรรมที่น่าปรารถนาจะเกิดขึ้นได้นานและสม่ำเสมอ ไม่จำเป็นต้องพึ่งกำลังใจของผู้ปฏิบัติเพียงอย่างเดียว แม้คนที่มีกำลังใจอ่อนก็อาจมีเครื่องทุ่นแรงช่วยในการควบคุมตนให้กระทำพฤติกรรมบางประการได้อย่างสม่ำเสมอ เครื่องทุ่นแรงนั้นคือ การจัดการกับสภาพแวดล้อม เพื่อจะช่วยให้บุคคลควบคุมตนเองได้ง่ายขึ้นและมากขึ้น

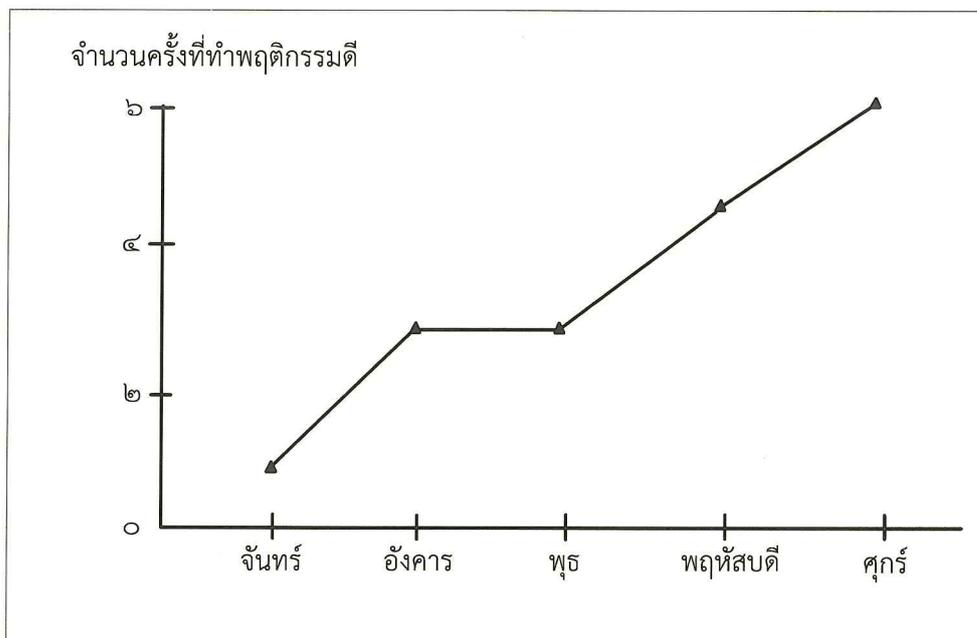
บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการควบคุมตนเอง ให้กระทำพฤติกรรมที่ตนปรารถนาได้มากและสม่ำเสมอ นั้น ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยสังเขป โดยทำการสังเกตพฤติกรรมของตนเอง กำหนดเป้าหมายรวม และแบ่งออกเป็นเป้าหมายย่อยต่างๆ มีการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นพฤติกรรมที่ต้องการ และมีการให้รางวัลแก่ตนเองเมื่อสามารถทำพฤติกรรมได้ตามเป้าหมายย่อยแต่ละครั้ง ดังนั้นครูจึงสามารถฝึกนักเรียนและสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและภายในโรงเรียนที่เหมาะสม เพื่อเอื้ออำนวยให้ศิษย์ของครูได้ฝึกการควบคุมตนเองใน ๔ ขั้นตอนต่อไปนี้^{๑๓}

๑) **ครูชี้แนะพฤติกรรมที่นักเรียนควรปรับปรุง** การพัฒนาการควบคุมตนเองของนักเรียน ควรเริ่มที่ความต้องการของนักเรียนเองที่จะเพิ่มพฤติกรรมที่เหมาะสมบางอย่าง หรือลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมบางอย่างลง นักเรียนส่วนใหญ่อาจไม่ทราบว่าตนมีข้อดี ข้อเสียอะไรบ้าง ครูมักเป็นผู้ที่มีความไวในการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนในชั้นเรียนของตน ทั้งนี้เพราะครูมีความมุ่งหวังจะให้นักเรียนได้ปรับปรุงตนเพื่อความสำเร็จในการเล่าเรียน ในขั้นต้นนี้ ครูควรพิจารณาว่านักเรียนคนใดหรือกลุ่มใดควรปรับปรุงตนเองด้านใด ควรกำหนดเป็นพฤติกรรมที่ชัดเจน ซึ่งจะให้นักเรียนทราบว่าพฤติกรรมนั้นคืออะไร เช่น เป็นพฤติกรรมที่สามารถนับจำนวนครั้งที่ทำ พูด หรือแม้แต่จำนวนครั้งที่คิดในทางที่เหมาะสม โดยครูอาจพบพูดคุยกับนักเรียนเป็นรายบุคคล กรณีนักเรียนบางคนไม่ต้องการเปิดเผยตนเอง ครูควรเลือกกำหนดพฤติกรรมที่มีลักษณะชัดเจน ตัวอย่างพฤติกรรมที่ควรเพิ่ม เช่น พฤติกรรมส่งงานหรือการบ้านตรงตามเวลาที่ครูกำหนด พฤติกรรมตั้งใจฟังสิ่งที่ครูพูด พฤติกรรมการแต่งกายถูกระเบียบ พฤติกรรมประหยัดการใช้จ่าย เป็นต้น และพฤติกรรมที่

ไม่เหมาะสมควรลดการกระทำ เช่น พฤติกรรมมาโรงเรียนสาย พฤติกรรมพูดคุยในขณะที่ครูสอน พฤติกรรมทุบัติเพื่อน เป็นต้น

นักเรียนจำนวนมากมักกระทำพฤติกรรมโดยไม่รู้ตัว ครูควรแนะนำให้นักเรียนฝึกสังเกตพฤติกรรมเป้าหมายที่นักเรียนตกลงใจที่จะปรับปรุง จะช่วยให้นักเรียนควบคุมตนได้มากขึ้น ในกรณีเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และต้องการลดการกระทำ เช่น พฤติกรรมพูดคุยในขณะที่ครูสอน ครูควรแนะนำให้นักเรียนนับจำนวนครั้งที่ไม่พูดคุย และจำนวนครั้งที่เผลอพูดคุย ครูไม่ควรให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่ควรเน้นการทำพฤติกรรมที่เหมาะสมแทนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ในกรณีที่เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมก็ควรแนะนำให้พยายามทำเพิ่ม

การนับและการทำแผนภูมิ เป็นวิธีการหนึ่งที่นักจิตวิทยาใช้ในการพัฒนาการควบคุมตนของบุคคล ลิคโค่น่า^{๒๗} ได้ยกตัวอย่างระบบที่ครูชั้นประถมปีที่สามท่านหนึ่งเคยใช้ เพื่อฝึกนักเรียนให้สังเกตพฤติกรรมของตนเอง ทำให้ควบคุมตนได้มากขึ้น ครูให้บัตรขนาด ๕ x ๗ นิ้ว แก่ นักเรียนแต่ละคนโดยใช้แถบกาวยึดบัตรไว้ที่มุมโต๊ะเรียนด้านขวา และให้นักเรียนทำเครื่องหมาย x ลงบนบัตรทุกครั้งที่ทำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ ในช่วงเวลาครึ่งวันหรือทั้งวัน เช่น พฤติกรรมนั่งอยู่ที่โต๊ะเรียนของตน อ่านหรือทำงานที่ครูมอบหมายได้ หรือหยุดพูดคุยกับเพื่อนข้างๆ ได้ตั้งแต่ ๑๐ นาทีขึ้นไป เมื่อถึงกำหนดครูและนักเรียนจะมาพบกันนับจำนวนครั้งของพฤติกรรมแล้วบันทึกลงในแผนกราฟ ที่เก็บเป็นความลับ นอกจากนักเรียนอยากเปิดเผยตนเอง

ภาพ ๘ ตัวอย่างกราฟบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน

จากกราฟ (ภาพ ๘) จะเห็นว่านักเรียนได้ทำพฤติกรรมดีเพิ่มขึ้น แม้เพียงเล็กน้อยก็เห็นได้ชัด ภาพกราฟเช่นนี้เป็นข้อมูลป้อนกลับแก่นักเรียน เพียงพอที่จะจูงใจให้เขาพยายามทำให้ดีมากขึ้นในเวลาต่อไป กรณีเป็นเด็กโต ครูพูดคุยเพื่อช่วยนักเรียนกำหนดวิธีการนับจำนวนพฤติกรรมที่ต้องการปรับปรุงในช่วงเวลาหนึ่งๆ

อย่างเหมาะสมกับประเภทของพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น วันนี้พูดคุยกับเพื่อนเกี่ยวกับวิชาที่เรียน การทำงาน ส่งครูก็ครั้ง หรือให้การช่วยเหลือเพื่อนก็ครั้ง หรือแสดงมารยาทที่ดีด้วยการกล่าวคำขอบคุณเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน และกล่าวขอโทษเมื่อทำผิดพลาดกับเพื่อน เป็นต้น พฤติกรรมเป้าหมายที่ต้องการปรับปรุงอาจนับได้ตั้งแต่ ๑ ครั้งถึงหลายครั้ง ภายในช่วงเวลาที่กำหนด กรณีมีจำนวนหลายครั้ง อาจหาค่าเฉลี่ยจำนวนครั้งต่อวัน จำนวนครั้งหรือค่าเฉลี่ยต่อวันดังกล่าวเรียกว่าระดับยี่สิบ (baseline) สามารถใช้เป็นเครื่องกำหนดปริมาณพฤติกรรมที่นักเรียนควรทำได้ เป็นเป้าหมายย่อยครั้งแรก ซึ่งง่ายที่จะประสบความสำเร็จ

เมื่อให้คำแนะนำและชี้แจงเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ควรพัฒนาตลอดจนวิธีสังเกตตนเองเมื่อเกิดพฤติกรรมนั้น จำนวนครั้งที่เกิดในช่วงเวลาหนึ่ง และการจดบันทึกจำนวนครั้งที่เกิดหรือหาค่าเฉลี่ยสำหรับช่วงเวลาหนึ่งๆ แล้ว ครูจะต้องฝึกนักเรียนอีก ๓ ขั้นตอนต่อไปนี้

๒) *ความสำเร็จย่อยๆ นำไปสู่ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่* การพัฒนาตนในเรื่องหนึ่งๆ อาจต้องใช้เวลานานนับเดือน จึงต้องมีการวางแผนและขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่และถาวรในที่สุด เมื่อครูสอนให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายย่อยขั้นแรกหรือระดับยี่สิบแล้ว ควรสนับสนุนให้นักเรียนทำพฤติกรรมที่เหมาะสมเพิ่มจากที่เคยทำได้แต่เดิมอีกเล็กน้อย ไม่ควรตั้งเป้าหมายแบบก้าวกระโดดเพราะนักเรียนอาจทำไม่ได้ จะทำให้เสียกำลังใจ และโครงการอาจล้มเหลว เช่น การตั้งเป้าหมายย่อยระดับยี่สิบในการทำงานส่งครูทันตามกำหนดในสัปดาห์ที่ ๑ นักเรียนอาจทำได้เพียงครั้งเดียว ในสัปดาห์ที่ ๒ อาจทำได้เพิ่มเป็น ๒ ครั้ง และในสัปดาห์ที่ ๓ นักเรียนสามารถทำได้เป็นจำนวนครั้งเพิ่มขึ้นไปอีกเป็น ๔ ครั้ง เป็นต้น งานสำคัญของครูคือ กำหนดเป้าหมายย่อยในครั้งแรกที่ใกล้เคียงกับปริมาณและคุณภาพของพฤติกรรมเดิมในขั้นยี่สิบของแต่ละคน (ซึ่งเป็นเป้าหมายย่อยที่บรรลุได้ไม่ยาก) จากนั้นก็กำหนดเป้าหมายย่อยในครั้งที่ ๒ และต่อๆ มาให้มีจำนวนและระยะห่างกันอย่างเหมาะสมกับระยะเวลาและปริมาณงานที่ต้องทำ ตัวอย่างเช่น การทำรายงานส่งครูภายใน ๑๕ วัน และรายงานนั้นมี ๓ บท จึงอาจกำหนดเป้าหมายในการทำรายงานแต่ละบทให้เสร็จในช่วง ๔-๕ วัน เป็นต้น

๓) *ผู้ควบคุมสภาพแวดล้อมของตน สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้* การทำพฤติกรรมที่เหมาะสมบางอย่างได้บ่อยขึ้นจนสำเร็จได้ง่ายขึ้น ต้องใช้สถานการณ์เป็นเครื่องช่วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ที่เจริญแล้วไม่ต้องรอให้ผู้อื่นเอาสิ่งยั่วยุใจออกไปให้ แต่เขาจะต้องเป็นผู้ที่ขจัดสิ่งยั่วยุใจด้วยตนเอง ในเวลาและสถานที่ๆ ตนเห็นสมควร” ครูควรส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียนให้บ่อยขึ้น ด้วยการจัดสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยแก่นักเรียน และจัดหาสิ่งช่วยกระตุ้นต่างๆ เช่น ติดป้ายเตือนด้วยข้อความ “วันนี้คุณช่วยเหลือเพื่อนหรือยัง” เป็นต้น ครูจะส่งเสริมให้นักเรียนทำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้มาก ด้วยการแนะนำให้นักเรียนเตรียมตัว เตรียมใจล่วงหน้า เพื่อให้นักเรียนสามารถทำพฤติกรรมได้ง่ายขึ้น เช่น ครูแนะนำนักเรียนให้ออกเดินทางมาโรงเรียนเร็วขึ้นในตอนเช้า จะได้ไม่ต้องเบียดเสียดกันในรถเมล์หรือรถไฟฟ้า ไม่เหนื่อย มีเวลาพักผ่อนก่อนเข้าห้องเรียน เป็นต้น

ครูควรสนับสนุนนักเรียนให้มีสมาธิจดจ่ออยู่กับการเรียนและการทำงาน โดยการสนับสนุนให้นักเรียนจัดห้องเรียนที่เหมาะสม หันทิศทางของโต๊ะและเก้าอี้ในตำแหน่งที่ช่วยให้นักเรียนไม่ถูกรบกวนสมาธิ นอกจากนี้ ครูควรฝึกให้นักเรียนใช้เครื่องช่วย เช่น ใช้นาฬิกาเป็นเครื่องบอกเวลาที่สมควรทำ หรือใช้มาตรการอื่นๆ เช่น ให้เพื่อนบางคนที่รักษาเวลาได้ดีกว่าช่วยเตือนอีกแรงหนึ่ง เป็นต้น

๔) ความพอใจจากการกระทำจะเป็นพลังหนุนส่งแก่การกระทำนั้น ตามหลักจิตวิทยาเมื่อบุคคลกระทำพฤติกรรมได้ตามเป้าหมายที่วางไว้แล้ว สิ่งสำคัญ คือ จะต้องให้รางวัลแก่ตนเอง ตามที่ได้ให้สัญญาแก่ตนเองไว้ตั้งแต่ต้น จะยกเลิกหรือเลื่อนกำหนดการให้รางวัลไปไม่ได้เป็นอันขาด เมื่อกระทำพฤติกรรมดีแล้วบุคคลนั้นได้รางวัลที่ตนเองอยากได้ จะเกิดความพอใจ และเป็นสาเหตุทำให้บุคคลนั้นทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก แต่ถ้าไม่ได้รับรางวัลแม้แต่จากตนเอง จะทำให้พฤติกรรมที่ได้กระทำไปนั้นขาดรากฐานทางจิตที่มั่นคง ซึ่งจะมีผลเสียต่อการอนุรักษ์พฤติกรรมดีนั้นต่อไป อนึ่ง รางวัลที่นักเรียนให้แก่ตนเองไม่ควรเป็นรางวัลที่สิ้นเปลืองเงินในการจัดหามากนัก หรือเป็นโทษแก่ร่างกาย ควรเป็นรางวัลประเภทที่อนุญาตให้ตนเองกระทำในสิ่งที่ตนเองพอใจ เช่น เมื่อเขียนรายงานได้ตามจำนวนหน้าที่กำหนด นักเรียนอาจให้รางวัลตนเองด้วยการหยุดพักได้ครึ่งชั่วโมง เพื่อไปดื่มน้ำผลไม้หรือฟังเพลง หรือรางวัลอาจเป็นการนึกชมตนเองว่าเก่งสามารถทำงานได้เช่นนี้ น่าภาคภูมิใจ นอกจากการให้รางวัลแก่ตนเองแล้ว นักเรียนยังอาจบอกกล่าวกับผู้อื่น (เช่น ผู้ปกครองหรือ เพื่อน) ให้รางวัลแก่ตน เช่น ให้คำชม ได้อีกด้วย

กล่าวได้ว่า เมื่อนักเรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ตามเป้าหมายในขั้นแรก และให้รางวัลแก่ตนเองแล้ว ครูก็ต้องสนับสนุนให้นักเรียนเลื่อนไปสู่การกระทำตามเป้าหมายย่อยในขั้นที่สอง แล้วกระทำตามขั้นตอนในขั้นที่สามและสี่ดังกล่าวไปแล้ว อีกประการหนึ่งครูอาจจะสอดแทรกเทคนิคการควบคุมตนเอง ๔ ขั้นตอนนี้ควบคู่ไปกับการเรียนการสอนประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะฝึกควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสมและมั่นคงเมื่อเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวัน เมื่อทำสำเร็จอีกก็เลื่อนไปสู่เป้าหมายในขั้นต่อไป ในตอนท้าย ดวงเดือน พันธมนาวิน (ผู้เสนอเทคนิคการฝึกนักเรียนให้ควบคุมตนเอง ๔ ขั้นตอน)^{๑๓} ได้สรุปว่าเมื่อนักเรียนประสบความสำเร็จในการควบคุมตนเองให้กระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ตามเป้าหมายแล้ว ก็จะมีทักษะความชำนาญพอที่จะนำเทคนิควิธีการที่ได้รับการฝึกไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมที่น่าปรารถนาในด้านอื่นๆ ของตนต่อไปอีก ดังที่พบในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ฝ่ายงานช่างของประเทศสหรัฐอเมริกาเจ้าหน้าที่ได้รับการฝึกให้ใช้เทคนิคการจัดการตนเอง (ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับขั้นตอนที่น่าเสนอไปแล้ว) ผลปรากฏว่าการฝึกก่อให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมเป้าหมายตามต้องการและเป็นพฤติกรรมที่มีความคงทนไม่เสื่อมสลายง่าย

ในประเทศไทยมีนักวิจัยกลุ่มหนึ่ง^{๑๔} ได้ทำการวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมทักษะการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียนให้ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา จำนวน ๔๒๙ คน ในการสร้างชุดฝึกอบรม คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการที่ลึกลับและน่าอัศจรรย์ (เช่น วิธีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเคารพนับถือครูอย่างจริงจัง วิธีการสร้างความร่วมมือกันในการตั้งกฎข้อบังคับในห้องเรียน เป็นต้น) ตลอดจนหลักการฝึกการควบคุมตนเองที่ ดวงเดือน พันธมนาวิน นำเสนอไว้ในตำราของท่าน เป็นแนวทางสำหรับครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัยแก่นักเรียน ผลการวิจัยพบว่าครูที่ได้รับการฝึกทักษะการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน เป็นผู้มีความประพฤติการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน และการปฏิบัติต่อนักเรียนแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลมากกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึกทักษะการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน ผลดังกล่าวพบในครูกลุ่มรวม และโดยเฉพาะครูที่มีอายุราชการน้อย พบผลเด่นชัดในครูที่มีความพร้อมที่จะปลูกฝังวินัยแก่นักเรียนมาก ผลวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าได้มีการนำเทคนิคการปลูกฝังวินัยที่เหมาะสมแก่นักเรียนที่เสนอโดยลึกลับ^{๑๕} และดวงเดือน พันธมนาวิน^{๑๓} ไปใช้ฝึกอบรมครู ซึ่งจากการวัดติดตามผลอีก ๑ เดือนต่อมา ได้พบว่า ครูที่ได้รับการฝึกอบรมทักษะการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน สามารถนำทักษะไปปฏิบัติกับนักเรียนของตนอย่างเหมาะสม เป็นครูที่จิตใจพร้อมที่จะปลูกฝังวินัยแก่นักเรียนและเป็นครูที่มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการฝึกอบรมมากด้วย ในระยะต่อมามีการทำวิจัยเชิงทดลอง

ฝึกอบรมครุคณิตศาสตร์ จำนวน ๓๑๖ คน^{๒๖} โดยมีชุดฝึกอบรม ๒ ชุด ได้แก่ ชุดฝึกทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ (ฝึกจิตลักษณะของครูด้านแรงจูงใจไม่สั่นไหว ลักษณะมุ่งอนาคต-การควบคุมตน และฝึกทักษะการสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียน) ร่วมกับชุดฝึกอบรมวิธีการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่เหมาะสม พบผลว่า ครุคณิตศาสตร์ที่ได้รับการฝึกอบรมทั้ง ๒ ชุดแบบบูรณาการ มีการปฏิบัติกับนักเรียนอย่างเหมาะสมกว่า มีการกระตุ้นนักเรียนในการเรียนคณิตศาสตร์มากกว่า และมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในขณะสอนคณิตศาสตร์มากกว่า รวมทั้งนักเรียนของครูก็น่าสนใจในการเรียนคณิตศาสตร์มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของครุที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมทั้ง ๒ ชุด ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการฝึกอบรมครูทั้งด้านจิตใจและด้านทักษะการสอน เนื่องจากการฝึกดังกล่าวส่งผลดีต่อครูในการนำความรู้และทักษะไปพัฒนานักเรียนอย่างชัดเจน

ผลการวิจัยไทยสองเรื่องดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าการฝึกอบรมทักษะการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน และการฝึกอบรมทักษะการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้แก่ครู ช่วยเพิ่มทักษะทางวิชาการที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ครูในการพัฒนานักเรียน และการที่ครูจะนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติกับนักเรียนมากขึ้นเพียงใด ยังขึ้นกับความพร้อมทางจิตใจของครูด้วย (เช่น มีแรงจูงใจไม่สั่นไหวสูง ลักษณะมุ่งอนาคตและความสามารถในการควบคุมตนสูง และมีทัศนคติที่ดีต่อการปลูกฝังอบรมนักเรียนมาก เป็นต้น) เพื่อประกันความสำเร็จของครูในการพัฒนานักเรียนทั้งด้านวิชาการ ด้านวินัย คุณธรรมและจริยธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรพิจารณาปรับแนวทางการฝึกอบรมในรูปแบบใหม่ที่มีการบูรณาการการฝึกอบรมทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เข้ากับการจัดการสอนวิชาต่างๆ และครูที่ได้รับการฝึกอบรมด้านวิชาการเหมาะสมแล้ว ก็ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรมทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ด้วย เพื่อให้ครูมีคุณลักษณะของการเป็นครูที่มีจิตใจพร้อมที่จะพัฒนานักเรียนในการดูแลได้อย่างเข้มแข็ง

ข้อ 4 การพัฒนาครูประจำวิชาเพื่อการพัฒนาจิตและพฤติกรรมนักเรียน มิชลีให้ลดความเครียดและเพิ่มผลสัมฤทธิ์หรือ

โรงเรียนเป็นสถานที่พัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีและคนเก่ง ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดการให้เด็กได้เรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันบรรยากาศในการเรียนต้องทำให้นักเรียนมีความสุขด้วย มีการระบุว่าพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องของครูมี ๓ ประการคือ (๑) พฤติกรรมการสอนวิชาอย่างถูกต้องทันสมัย (๒) พฤติกรรมการให้การสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียน และ (๓) พฤติกรรมประชาธิปไตยของครู พฤติกรรมสองประการหลังของครูนั้นเป็นสิ่งสำคัญทั้งต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและต่อการสร้างความสุขให้นักเรียน

ในประเทศไทย มีงานวิจัยสำคัญหลายเรื่องที่พบอย่างชัดเจนว่า การที่นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์สูงทางการเรียนนั้น เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ๓ ประการของนักเรียน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ และปีที่ ๕) คือ (๑) พฤติกรรมการทำการบ้านสม่ำเสมอ (๒) พฤติกรรมที่ไม่เข้าชั้นเรียนในวิชาต่างๆ น้อย และ (๓) พฤติกรรมมาโรงเรียนที่มีการขาดเรียนน้อย^{๒๗} ยังพบต่อไปว่าพฤติกรรมเหล่านี้ของนักเรียน มีความเกี่ยวข้องกับการได้รับการลงโทษน้อยทั้งจากครูและโรงเรียน และกับความรู้สึกรู้ว่าโรงเรียนมีความเป็นประชาธิปไตยมาก นอกเหนือจากที่มักพบว่ามีผลเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของเพื่อน และการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว

สำหรับวิชาที่มีส่วนสำคัญในการสร้างคนเก่ง คือ **วิชาคณิตศาสตร์** นั้น ได้มีผู้สนใจศึกษาจากนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๕๒๔ คน ถ้ามย้อนหลังไปยังการเรียนในปีที่ผ่านมา ผลปรากฏว่า ผู้ที่เรียน คณิตศาสตร์อย่างได้ผลดีกว่านักเรียนอื่นๆ เป็น นักเรียนที่มีความชอบ ความพอใจที่จะเตรียมตัวก่อนเรียน ตั้งใจมากขณะเรียนและทำการบ้านทบทวนวิชาหลังเรียนแล้ว มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ และเป็นผู้ที่มีความเครียดในการเรียนน้อยด้วย^{๔๔} ยังพบต่อไปอีกในวิจัยเดียวกันนี้ว่า นักเรียนที่มีความเครียด ขณะเรียนคณิตศาสตร์น้อย มีความชอบความพอใจที่จะเรียนคณิตศาสตร์มากตลอดจนชอบและพอใจครู ที่สอนมาก มักเป็นนักเรียนที่รับรู้ว่าจะ ครูคณิตศาสตร์ของตนในขณะนั้นเป็นผู้ที่ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง ชอบให้นักเรียนซักถาม และไม่เป็นคนอารมณ์เสื่อง่ายๆ

ส่วนในอีกงานวิจัยหนึ่งศึกษาครูคณิตศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๕๙๕ คนจาก ๔๒ โรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลปรากฏว่าครูที่มีนักเรียนที่เรียนดี มีความรับผิดชอบต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และมีความพอใจที่จะเรียนวิชานี้ เป็นครูที่มีพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมต่อนักเรียนมาก^{๔๕}

พฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียนของครูมีความสำคัญมาก พฤติกรรมนี้หมายถึง การดูแลทางด้านอารมณ์ และข้อมูลข่าวสาร โดยครูมีการปฏิบัติต่อนักเรียนทางด้านที่จะช่วยปรับอารมณ์ และปรับพฤติกรรมแก่นักเรียนได้ ครูมีความยินดีช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่นักเรียน และมีคำแนะนำและวิธี ส่งเสริมความสนใจเรียน รวมทั้งสามารถกระตุ้นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักเรียนของตนได้เป็นอย่างดี (อาจใช้ชุดฝึกอบรมพัฒนาครูทางด้านนี้ซึ่ง ใช้เวลา ๔ ชั่วโมง)^{๔๖}

งานวิจัยครูคณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ นี้ ยังได้ศึกษาสิ่งที่อาจเป็นสาเหตุของการที่ครูจะมี พฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียน ซึ่งก็คือครูที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความชอบความพอใจในงานของตน มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง และมีประสิทธิผลในการทำงานมาก นอกจากนั้นการได้รับการสนับสนุนจากหัวหน้าของครูก็มีความสำคัญต่อพฤติกรรมดังกล่าวของครูต่อนักเรียน ด้วย^{๔๕}

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างครูคณิตศาสตร์ที่ศึกษา พบด้วยว่าครูที่มีพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียนน้อย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการฝึกอบรมพัฒนาเร่งด่วน คือ (๑) ครูชายที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีและมาจากหมวดวิชาที่มีจำนวนครูมาก (๒) ครูหญิงที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และมาจากหมวดวิชา ที่มีครูจำนวนมากเช่นกัน และ (๓) ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมน้อยกว่า ๔ ครั้ง^{๔๕}

อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่กล่าวมานี้ และงานวิจัยครูอาจารย์อื่นๆ ^{๔๐,๔๒} บ่งชี้ตรงกันว่า การพัฒนาครูนั้น ควรพัฒนาจิตลักษณะหลายด้าน ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะการปฏิบัติต่อนักเรียนจึงจะเกิดผลดีได้อย่าง ชัดเจน และยังยืน

ในตอนก่อนๆ ได้กล่าวถึงการพัฒนาจิตลักษณะต่างๆ ของครูไปแล้ว ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงวิธีการสำคัญ ๓ ประการ ที่จะช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการพัฒนานักเรียนในการเรียนการสอน โดยเริ่มตั้งแต่ *ประเด็นแรก* คือการสร้างความรักไว้วางใจและยอมรับระหว่างครูกับนักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานของการยอมรับการปลูกฝังอบรมจากครูต่อไป *ประเด็นที่สอง* วิธีเสริมสร้างพฤติกรรมทางบวก เพื่อให้ให้นักเรียนให้ความร่วมมือ และวิธีแก้ความไม่เป็นมิตรของนักเรียนต่อครู และ *ประเด็นที่สาม* วิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขเด็กที่มีปัญหา เช่น หลบหนีเรียน ลักขโมยของ หรือไม่ทำการบ้านส่งครู^{๔๐}

4.1 การสร้างความรัก ไว้วางใจและยอมรับ ระหว่างครูกับนักเรียน ครูต้องทำอะไร อย่างไร

ครูควรตระหนักว่า “เราให้อะไรแก่นักเรียน นักเรียนก็จะให้สิ่งนั้นแก่เรา” เช่น ถ้าเราให้ความรัก ความสนใจการยอมรับนับถือแก่นักเรียน ไม่นานนักนักเรียนก็จะรักและเคารพครู ยอมรับครูเป็นแบบอย่าง และไม่ยอมทำอะไรที่จะทำให้ครูเสียใจ เมื่อนั้นครูก็จะประสบความสำเร็จในงานของครูอย่างน่าภาคภูมิใจ

ครูก็เหมือนพ่อแม่ และหัวหน้า พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกให้เป็นคนดีมีจิตใจดีมีความสุขและมีพฤติกรรมและนิสัยดี ด้วยมักเลี้ยงลูกด้วยวิธีการที่เรียกว่า “ให้ความรักสนับสนุนลูก” และ “ใช้เหตุผลมากกว่าจะใช้อารมณ์กับลูก”

วิธีอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่ แบบรักสนับสนุนนั้น มีหลักการเดียวกับวิธีการที่ครูให้การสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียน ซึ่งพบว่าสำคัญต่อการเรียนของนักเรียน ดังกล่าวมาแล้ว โดยครูควรปฏิบัติดังนี้

ประการแรก แสดงให้นักเรียนรู้ว่าครูรักและหวังดีต่อนักเรียน เอาใจใส่และสนใจความสุขความทุกข์ การเรียนได้และเรียนไม่ได้ของนักเรียนเสมอ โดยครูต้องสร้างขวัญและกำลังใจให้นักเรียน ด้วยการให้ความสำคัญต่อการทำความดี และความสำเร็จของนักเรียนแม้เพียงเล็กน้อย ครูก็แสดงความชื่นชมและชมเชยเด็ก มากกว่าที่ครูจะไปเพ่งเล็งที่การทำผิดแล้วลงโทษเด็ก ซึ่งจะ让孩子เสียกำลังใจมากกว่าจะเกิดผลดีใดๆ

ประการที่สอง “รักษาอารมณ์ให้สงบและเป็นปกติเมื่อจะเข้าชั้นเรียนหรือพบปะกับนักเรียน” ทั้งนี้ เพราะครูจะต้องใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์กับเด็ก ถ้าครูอารมณ์เสีย มีความโกรธ หรือโมโหมาก่อน ควรสงบจิตใจ โดยการสังเกตลมหายใจเข้า-ออกของตนติดต่อกัน ๒๐ ถึง ๓๐ ครั้ง เสียก่อน สมาธิเช่นนี้จะทำให้ครูมีสติและสงบอารมณ์ได้

ประการที่สาม เมื่อครูได้รับความช่วยเหลือจากนักเรียนคนใด หรือนักเรียนทำความเคารพครู ครูจะต้องให้ความสนใจการทำความดีของศิษย์ กล่าวขอโทษ ยิ้ม ทำความเคารพตอบ ไม่ทำหน้าบึ้ง และเพิกเฉยเป็นอันขาด เพราะจะทำให้เด็กเลิกทำความดีนั้น

ประการที่สี่ ครูต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าถ้าเด็กเป็นคนดี และเรียนดีจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเด็กเองเป็นสำคัญ มิใช่บอกเด็กว่าให้ทำความดีเพื่อพ่อแม่ เพื่อครู หรือเพื่อโรงเรียน เป็นอันดับแรก เพราะนักเรียนที่ไม่รัก และหวังดีต่อครูต่อโรงเรียนจะประพฤติไม่ดี หรือทำลาย ทำร้ายตนเองเพียงเพื่อให้ครู หรือพ่อแม่เสียใจ อันเป็นผลทางลบ

วิธีการ ๔ ประการนี้ จะช่วยให้นักเรียนมีความรัก ไว้วางใจ และยอมรับครูของเขาโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้ ครูควรสร้างเมือได้นักเรียนกลุ่มใหม่ และทำต่อเนื่องตลอดไป จะได้เป็นพื้นฐานสำคัญของนักเรียนในการเป็นคนว่านอนสอนง่ายสำหรับครูท่านนั้นต่อไป

4.2 ครูควรเน้นการตั้งเกณฑ์การทำดี ทำถูกของนักเรียน แล้วให้คำชมเชย เพื่อเพิ่มพฤติกรรมการทำของบอกรับของนักเรียน

วันหนึ่งๆ มี ๒๔ ชั่วโมง ถ้าครูส่งเสริมให้นักเรียนทำดีทำถูกให้มากๆ นักเรียนจะมีเวลาเหลือน้อยหรือไม่มีเวลาเหลือไปทำผิด ทำชั่ว นั่นคือการส่งเสริมการทำดีจะเพิ่มความคิดของนักเรียนและจะเป็นการป้องกันการทำผิดทำไม่ดีขึ้นของเด็กไปพร้อมกันด้วย โดยครูไม่ต้องทำถึง ๒ ขั้นตอน

แต่ถ้าครูไปเพิ่งเลี้ยงที่จะลดหรือขจัดความประพฤติที่ไม่น่าปรารถนาในเด็กโดยการลงโทษอย่างเดียว ถ้าทำได้สำเร็จ (แต่ส่วนใหญ่มักไม่เป็นผลดีที่ถาวร) งานของครูก็ยังไม่จบ ครูยังต้องทำการเสริมสร้างให้เด็กทำดีเป็นขั้นต่อไป เพราะถ้าปล่อยไว้เด็กจะกลับไปทำในสิ่งที่ไม่ดีเพิ่มอีกไม่จบสิ้น^{๖๙,๗๐,๗๑} จนครูจะรู้สึกเหนื่อยจนเกิดจิตมอดไหม้ และเลิกอาชีพครู ก็อย่าไปโทษใคร เนื่องจากท่านเข้าใจผิดและทำผิดโดยเน้นการลงโทษมากกว่าการให้รางวัลหรือชื่นชมการทำดีของนักเรียน

ในส่วนนี้จะได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญที่ครูมักประสบอยู่ โดยนำหลักการ “ดูความดี มีความพอใจ ให้การชมเชย” มาให้ครูปฏิบัติ

ตัวอย่างที่ ๑ “ครูถามคำถามในวิชาที่เรียน แล้วนักเรียนตอบผิดหรือตอบไม่ถูกอย่างครบถ้วน” เหตุการณ์เช่นนี้ครูมักพบเป็นประจำ ครูควรทำให้เด็กไม่เสียกำลังใจและอยากยกมือตอบต่อไปอีก ไม่ใช่ถามคำถามแล้วนักเรียนเงียบทั้งชั้น วิธีการที่ถูกคือ^{๖๗, ๔๔}

เมื่อนักเรียนตอบผิด ครูควรหาจุดที่จะยอมรับได้ในคำตอบนั้นของนักเรียน แล้วบอกว่า เป็นคำตอบที่ถูกบางส่วน หรือคำตอบนี้ใกล้เคียงถูกต้องแล้ว ลองตอบเพิ่มอีกหน่อย หรือใครจะช่วยเพิ่มเติมได้ นอกจากนั้น ครูยังอาจถามเหตุผลที่เด็กตอบผิดเช่นนั้น ไม่มีการตำหนิและครูต้องไม่ลงโทษเด็กที่ตอบผิด นักเรียนไทยโดยทั่วไปมักไม่กล้าตอบคำถาม ดังนั้น ครูควรแสดงความชื่นชมที่นักเรียนขันอาสาตอบคำถามครู แม้จะยังไม่ถูกต้องนักก็ตาม

ตัวอย่างที่ ๒ “นักเรียนที่เรียนไม่ดีเกลียดกลัววิชา เช่น คณิตศาสตร์ เพราะเขาเคยสอบได้คะแนนต่ำบ่อยๆ หรือทำการบ้านไม่ได้ ไม่ชอบทำการบ้านวิชานั้นๆ เป็นนักเรียนที่กลัวการล้มเหลวในวิชาที่ครูสอน” ครูควรใช้หลักปฏิบัติที่ว่า “ดูความสำเร็จแม้เพียงเล็กน้อย ค่อยๆ ให้กำลังใจจนทำได้มากขึ้นทุกที”

ในการทำการบ้าน ในการตอบคำถามในชั้นเรียน และในการทำข้อสอบย่อย ย่อมมีบางส่วนที่นักเรียนที่เรียนไม่ดีจะตอบได้ ทำได้ ทำถูกต้อง อยู่บ้าง ครูจะต้องหยิบประเด็นนั้นขึ้นมาพูดคุยเป็นส่วนตัวกับเด็ก ชมเชย ให้กำลังใจ กำหนดว่าจะให้รางวัลต่างๆ ถ้านักเรียนคนนั้นตอบได้ถูกต้องมากขึ้นทุกครั้ง การแก้ไขความกลัวความล้มเหลวในนักเรียนครูจะต้องมีความอดทน ไม่หวังมากเกินไปจนนักเรียนทำต่อไปไม่ได้ และควรกำหนดเป้าหมายความสำเร็จในแต่ละขั้น เพื่อให้ให้นักเรียนทำถูกต้องเพิ่มขึ้นทีละน้อยตามกำลังความสามารถที่จะเรียนรู้ของเด็กคนนั้นๆ

ตัวอย่างที่ ๓ “นักเรียนใหม่มีความแข็งแกร่ง แสดงความไม่เกรงกลัวและท้าทายครู” นักเรียนประเภทนี้เป็นเด็กที่น่าสงสาร เพราะเขามักได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีจากที่บ้าน เช่น ผู้ปกครองให้ความรู้ที่ผิดๆ หรือปล่อยปละละเลย ไม่สนใจเอาใจใส่เด็ก หรือกระทำการย่ำยีจิตใจและร่างกายของเด็กบ่อยๆ มาก่อน เมื่อมีเด็กเช่นนี้ในนักเรียนรุ่นใหม่ครูควรปฏิบัติดังต่อไปนี้^{๖๘,๔๔}

เมื่อเด็กแสดงความก้าวร้าวกำแหงกับครูในครั้งแรกๆ ให้ครูอยู่ในอาการสงบ และมีปฏิกริยาต่อเด็กคนนี้อย่างสงบอย่างสร้างสรรค์ เช่น บอกว่า “หวังว่าปีนี้จะปีที่ดีสำหรับพวกเราทุกคนนะ”

หลังจากนั้น ให้เด็กคนที่มีปัญหาพบพูดคุยกับครูตามลำพัง ในขั้นนี้ครูต้องบอกว่าครูและโรงเรียนคาดหวังให้นักเรียนทุกคนและตัวเขาประพฤติ ปฏิบัติอย่างไร มีกฎระเบียบที่ควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะเป็นปีที่ดีสำหรับทุกคนรวมทั้งตัวนักเรียนคนนั้นด้วย

หลังจากนั้น เปิดโอกาสให้เด็กที่เรียกได้ว่าเป็นเด็กมีปัญหาพิเศษคนนั้นได้ใกล้ชิดครู เช่น เล่นกีฬาด้วยกัน หรือช่วยครูทำงานฝีมือบ่อยๆ แล้วครูให้คำชม ให้รางวัล เมื่อเด็กให้ความร่วมมือหรือมีผลงานดี ความประพฤติดีมากขึ้นเป็นลำดับเด็กจะยอมรับครู เพราะครูให้ความรักและยอมรับนับถือความดีของเด็ก แม้ตอนแรกๆ เด็กจะมีความดีเพียงเล็กน้อยก็ตาม ความสำเร็จของครูกับเด็กคนนี้ ต้องใช้ความเกี่ยวข้องระหว่างนักเรียนคนนี้กับครูทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียนด้วย ครูจึงต้องทุ่มเทมากพอสมควร ซึ่งจะได้ผลที่น่าภาคภูมิใจที่สามารถสร้างพลเมืองดีให้แก่สังคม และเป็นแบบอย่างแก่ครูรุ่นน้องที่จะทำตามบ้าง

๔.๓ วิธีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาเด็กที่มีปัญหา

การแก้ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนให้ได้ผลดี ก่อนอื่นครูควรเข้าใจว่าการป้องกันมิให้เกิดปัญหาย่อมเหมาะสมกว่าการปล่อยให้ปัญหาที่นำไปสู่ความเสียหายของหลายฝ่าย วิธีป้องกันปัญหาก็คือการเสริมสร้างให้เด็กคิดดี ทำดีให้มาก การคิดดีจะนำไปสู่การทำดีได้ วิธีพัฒนาให้เกิดความคิดที่ดีมีหลายวิธีดังกล่าวไปแล้ว แต่ที่จะได้ผลมากในเยาวชนคือการปลูกฝังด้วยการใช้นิทานพิเศษ ที่กล่าวไว้แล้วในตอน ๔

ตัวอย่างนักเรียนที่มีปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น ชอบแกล้ง หรือถึงขนาดทำร้ายเพื่อน ชอบลักขโมยหรือไม่ตรงต่อเวลา ไม่ทำการบ้านส่งครูเป็นต้น ครูไม่ควรลงโทษที่ว่า ลงโทษหรือใช้อารมณ์กับนักเรียน การลงโทษของครูอาจได้ผลชั่วคราวแต่ไม่ยั่งยืน และมักจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี เช่น จะทำให้เด็กเกลียดการเรียนวิชานั้น วิตกกังวลต้องเข้าเรียน จึงหนีเรียน และเมื่อลับหลังครูคนนั้นเด็กกลับมีปัญหามากกว่าเดิมเป็นต้น นอกจากนั้นนักเรียนจะเลียนแบบครูในทำนองที่ว่า เมื่อมีคนทำผิด ไม่ได้ตั้งใจของครู ครูจะโกรธและใช้วิธีทำร้ายทางวาจาและหรือทางกายกับคนๆ นั้น ประเด็นนี้จะกลายเป็นว่า ครูนั่นเองเป็นสาเหตุสำคัญของการส่งเสริมให้เด็กก้าวร้าวเมื่อเกิดความไม่สมหวัง ไม่พอใจในโอกาสต่อไป

การพูดว่ากล่าว บ่นอบรมทั่วไปในชั้นเรียนก็เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้เด็กอื่นๆ เกิดความเบื่อหน่ายครู ทำให้การอบรมสั่งสอนที่อาจจะดีมีประโยชน์ของครูคนนี้ในอนาคตอาจไร้ผล ไม่มีใครอยากฟังอีกต่อไป ส่วนผลของการบ่นว่าอบรมในชั้นเรียนไม่เฉพาะเจาะจงสำหรับเด็กที่ทำผิดโดยตรง ก็ไม่เกิดผลดีต่อเด็กคนนั้นอีกด้วย

ครูควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ ในการปรับจิตใจ และพฤติกรรม ของนักเรียนที่มีปัญหา

ขั้นแรก เมื่อพบปัญหาของนักเรียนครูควรเรียกมาพูดคุย เพื่อช่วยแก้ปัญหา สิ่งสำคัญคือ ครูจะต้องอยู่ข้างเดียวกับเด็กร่วมแรงร่วมใจกับเด็ก โดยมีตัวปัญหาที่เกิดเป็นฝ่ายตรงข้าม มิใช่เด็กเป็นฝ่ายตรงข้ามของครู จะทำให้ครูไม่สามารถช่วยเด็กแก้ปัญหาได้เลย

ขั้นที่สอง เมื่อเด็กมีกำลังใจเพราะต้องการคนมาช่วยแก้ปัญหา แล้วพบว่า มีครูที่สนใจเอาใจใส่ และหวังดีต่อเขา ครูควรพูดคุยอย่างสงบ เพื่อหาสาเหตุของการกระทำที่เป็นปัญหานั้นจากเด็ก ครูจะใช้อำนาจหน้าที่ของตนได้อย่างมีผลดี เมื่อสามารถทำให้เด็กเห็นว่าครูรัก และยอมรับนับถือความคิดและความต้องการของเด็ก แสดงให้เด็กเห็นว่าครูพร้อมที่จะหาวิธีดีๆ เอามาช่วยเด็ก

ขั้นที่สาม ครูควรพูดคุยกระตุ้นให้เด็กคนนั้น หรือทุกคนในชั้นเรียน **ใช้ความคิด** เกี่ยวกับผลเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น การแกล้งเพื่อนหากเป็นตนเองโดนแกล้งจะรู้สึกอย่างไร ชอบหรือไม่ อยากให้เพื่อนทำอย่างไรกับตนเอง การแกล้ง การขโมยของคนอื่นก็คิดเช่นเดียวกัน ส่วนการไม่ส่งการบ้านหรือไม่ตรงต่อเวลา ก็ให้คิดถึงผลเสียที่จะเกิดกับตนเอง กับครู และเพื่อนคนอื่นๆ

ขั้นต่อไป ครูควรใช้หลายๆ วิธีผสมกัน เช่น เล่านิทานสอนใจ ให้เด็กได้คิดที่จะไม่ทำเช่นนั้นอีก ถ้าสาเหตุเกิดจากผู้ปกครอง เช่น ใช้เด็กทำงานให้จนมาเรียนสาย หรือบีบบังคับให้เด็กต้องได้คะแนนสูงๆ จนเด็กต้องทุจริตในการสอบ ก็ควรติดต่อ **ปรึกษาหารือกับผู้ปกครองของเด็ก** โดยร่วมมือร่วมใจกันเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นคนสำคัญของทุกฝ่ายนั่นเอง

วิธีการต่างๆ ที่กล่าวมานี้ ได้รวบรวมมาจากครูที่ประสบความสำเร็จในการปรับพฤติกรรมและแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่เด็กอย่างได้ผลดีมาแล้ว^{๖๗}

ครูอาจารย์ที่สนใจสามารถอ่านรายละเอียด ตัวอย่างการปฏิบัติที่เหมาะสม (และไม่เหมาะสมไม่ควรทำ) ของครูต่อนักเรียน รวมทั้งความสำเร็จอันน่าภาคภูมิใจของครูและโรงเรียนซึ่ง ลิโคไน่า ได้ประมวลไว้^{๖๘} สำหรับภาษาไทย แปลโดย สวัสดิ์ ประทุมราช ๒๕๔๕^{๔๔} จัดพิมพ์เผยแพร่โดย ศูนย์วิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ตอน ๖

เขวอบันและดักคมในโรงเรียน

ข้อ 1 *ครูมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กในทางใดบ้าง และบทบาทสำคัญที่โรงเรียนทำได้ดีกว่าทางครอบครัวคืออะไร*

ครูในฐานะที่มีความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาทางการพัฒนาเด็ก จะต้องมียุทธศาสตร์ดำเนินการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการมากกว่าบิดามารดาของเด็ก ฉะนั้นด้านใดที่ครอบครัวบกพร่องครูจะต้องเสริม

โรงเรียนและครูควรใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะทางจิตวิทยาในการพัฒนาจริยธรรมของเด็กให้มากที่สุด เพราะวิชาการเหล่านี้ ได้มาจากการศึกษาวิจัยคนเป็นจำนวนมาก จึงสามารถให้หลักและแนวทางการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเยาวชนเป็นจำนวนมากได้ ขณะนี้ได้มีการสอนวิชาการเหล่านี้ในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยอยู่บ้าง หลักและวิธีการที่ได้จากวิชาการที่กล่าวนี้สามารถนำไปใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรของพ่อแม่ และในการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักการของศาสนาด้วย

ในปัจจุบันมีข้อเสนอแนะแข่งขันว่าสถาบันทางสังคมทั้งสาม คือ ครอบครัว โรงเรียน และศาสนา ควรประสานพลังกันในการพัฒนาเยาวชน โดยแต่ละสถาบันมีการฝึกอบรมเด็กแตกต่างกันไป สามารถเสริมกันให้สมบูรณ์ โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ศาสนาเข้าสู่เด็ก แต่ไม่ควรทำหน้าที่ทางฝ่ายศาสนาแทนพระสงฆ์ โรงเรียนควรใช้วิธีการทางวิชาการเป็นหลัก ทั้งนี้ครูควรมีบทบาทหน้าที่ที่เสริมที่บ้าน และทางศาสนา คือ

๑) ครูควรทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีใน **ฐานะผู้มีวิชาการ** ซึ่งเป็นบทบาทของคนกลุ่มหนึ่งที่สำคัญต่อเด็ก นอกเหนือจากผู้ปกครอง และผู้เผยแพร่ศาสนา โดยครูจะต้องรักเด็กอบรมสั่งสอนเด็กอย่างมีเหตุมีผล และทำไปเพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างนิสัยที่ดีแก่เด็กในระยะยาว ต้องมีความอดทนและมีความเข้าใจเด็ก เด็กก็จะรักใคร่ศรัทธาครู

๒) บิดามารดา และศาสนา มักไม่คำนึงถึงการควบคุมเด็กในปริมาณที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ฉะนั้นครูผู้มีหลักวิชาจะต้องทำการฝึกเด็กให้รู้จักควบคุมตนเองเริ่มจากควบคุมมากและ **ผ่อนการควบคุมเด็กลง** เมื่อเด็กอายุมากขึ้น โดยผ่อนการควบคุมอย่างเข้าใจธรรมชาติของเด็ก จึงจะเกิดผลดี

๓) ครูจะต้องใช้วิชาการในการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก โดยมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ **พัฒนาอย่างไม่จงใจ และหลักการพัฒนาอย่างจงใจที่เกิดขึ้นในสภาพการเรียนการสอน** ด้วย ในตอนที่สาม/ข้อ ๕ ของตอนนี้ได้เน้นความสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมอย่างไม่จงใจของครู ซึ่งเกิดและมีผลต่อเด็กมากกว่าการพัฒนาอย่างจงใจในวิชาจริยศึกษา หรือคำกล่าวอบรมสั่งสอนของอาจารย์ และครูประจำชั้น

๔) ครูจะต้องใช้โอกาสในการที่เด็กอายุรุ่นราวคราวเดียวกันมาอยู่ในชั้นเรียนเป็นกลุ่มพร้อมกันหลายสิบคนให้เป็นประโยชน์ เพราะสภาพเช่นนี้มักจะไม่มีเกิดขึ้นที่บ้านของเด็กหรือที่อื่นๆ ในสภาพเช่นนี้จะเกิดอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนขึ้น ซึ่งจะบีบบังคับให้เด็กทำตามเพื่อนได้โดยง่าย เพราะเด็กอยากเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ มาก ฉะนั้นครูจึงควรให้เด็กที่เด็กอื่นๆ ชอบทำตาม เป็นผู้นำในการประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร โดยครูควรให้รางวัลเด็กที่เป็นตัวอย่าง เพื่อส่งเสริมให้เด็กอื่นๆ ทำตาม และเมื่อเด็กอื่นทำตาม ครูจะต้องให้รางวัลแก่เด็กเหล่านั้นด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้เด็กทุกคนเกิดการเรียนรู้และยอมรับพฤติกรรมนั้น นอกจากนั้นประโยชน์ของกลุ่มเพื่อน ยังอาจใช้พัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กที่มีการพัฒนาในเรื่องนี้ ช่างกว่าเพื่อนๆ ดังที่ได้มีการศึกษาทดลองใช้มาแล้ว และพบว่าได้ผลดี^{๓๙}

๕) บทบาทสำคัญที่โรงเรียนทำได้ดีกว่าทางครอบครัว คือ การสร้างบรรยากาศของความยุติธรรมและความเสมอภาคในโรงเรียน โรงเรียนมีสภาพที่เอื้อต่อการปลูกฝังให้เด็กเข้าใจและซาบซึ้งในเรื่อง “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อย่างทันตาเห็น เพราะมีการเปรียบเทียบระหว่างเด็กให้เห็นได้ง่าย โดยที่ครูจะต้องให้รางวัลและลงโทษเด็กทุกคนอย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมของเด็ก ไม่ลำเอียงหรือค้ำใจว่าเด็กเป็นลูกเต้าเหล่าใคร เมื่อเด็กทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันหมดในสายตาของครู เด็กทุกคนก็มีโอกาสเท่าเทียมกันในการได้รับรางวัลและถูกลงโทษ โดยครูจะพิจารณาให้รางวัลและลงโทษตามพฤติกรรมและจุดมุ่งหมายของการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ของเด็ก ฉะนั้น ถ้าเด็กพยายามเรียนมาก พยายามทำตัวดีมาก ก็จะได้รับยกย่องชมเชยจากทางโรงเรียนมาก แต่ถ้าเด็กไม่พยายามเรียนหรือทำตัวไม่ดี ย่อมจะถูกตำหนิ ซึ่งครูสามารถช่วยเด็กแก้ปัญหาเหล่านี้โดยประสานความร่วมมือกับทางบ้าน

การให้คะแนนผลการเรียน และคะแนนความประพฤติต้องสอดคล้องกับความพยายามของเด็กมากที่สุด โดยครูต้องให้คะแนนอย่างเที่ยงตรงและยุติธรรม มิฉะนั้นจะเกิดสิ่งที่เราเรียกว่า “คอร์รัปชันทางการศึกษา” คือการใช้คะแนนเป็นเครื่องมือต่อรองกับเด็กในด้านอื่นๆ ซึ่งถ้าครูทำเช่นนี้ จะเป็นการทำลายโอกาสของการพัฒนา ลักษณะความเชื่ออำนาจในตนเองของเด็กเป็นอย่างมาก เป็นการทำลายความอยากกระทำพฤติกรรมที่เหมาะสมต่างๆ ของเด็ก

ความเหมาะสมในการให้รางวัล และลงโทษเด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองทางบ้านมีความเข้าใจน้อยมาก และมักรู้เท่าไม่ถึงการ ผู้ปกครองมักใช้อารมณ์มากกว่าใช้เหตุผลกับเด็กโดยเฉพาะผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำ และฐานะต่ำ ส่วนผู้ปกครองที่มีฐานะดีก็มีคนเลี้ยงเด็ก ซึ่งต้องคอยเอาใจเด็ก เด็กทำไม่ดีก็ไม่ค่อยกล่าวโทษ เพราะกลัวโดนไล่ออก ทำให้เด็กจากครอบครัวฐานะดีไม่ได้เรียนรู้จากทางบ้านในเรื่อง “ทำดีได้ผลดี ทำชั่วถูกลงโทษ” ฉะนั้นเด็กยากจนกับเด็กร่ำรวยจึงมีข้อจำกัดจากทางบ้านเหมือนกัน เมื่อมาโรงเรียนจึงต้องพึ่งครู ให้สร้างบรรยากาศของความยุติธรรมและความเสมอภาค เพื่อปลูกฝังความเชื่ออำนาจในตนเองว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” สภาพเช่นนี้จะทำให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดีพร้อมกันไปด้วย”

ข้อ 2 ครูอาจารย์ที่สอนชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ประถม 3) ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเด็กในวัยอายุ 3-8 ขวบได้อย่างไร

ช่วงเด็กแรกเกิดจนถึงอายุก่อน ๑๐ ขวบ เป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรม และวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อนที่ตัดง่าย” ฉะนั้นการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการทางร่างกาย และโดยเฉพาะเหมาะสมกับพัฒนาการทางจิตใจของเด็กจะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ได้

ในการส่งเสริมคุณภาพให้เด็กเป็นคนดีและเป็นคนเก่งเมื่อโตขึ้น จิตลักษณะที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กในช่วงอายุ ๓-๘ ขวบ คือจิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานของจริยธรรม ๒ ประการ ได้แก่ คือ สติปัญญา และสุขภาพจิต ส่วนจิตลักษณะทางจริยธรรมที่ควรปลูกฝังในช่วงอายุนี้นี้ ๓ ประการ คือ (๑) ทศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยม (๒) ความเชื่อฟัง และ (๓) การเตรียมความพร้อมในการรับจริยศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน

จิตลักษณะทั้งห้าประการที่กำหนดนี้ คือ จิตลักษณะที่การวิจัยทั้งในและต่างประเทศยืนยันว่าเหมาะสมที่จะปลูกฝังให้แก่เด็กในช่วงอายุนี้นี้ ถ้าปลูกฝังเมื่อเด็กโตกว่านี้ก็จะไม่เกิดผลตามต้องการ ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทางร่างกาย และพัฒนาการทางจิตใจของเด็กเกิดและเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

การส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและสุขภาพจิตของเด็กโดยตรงนั้น ผู้ที่สนใจติดตามอ่านได้จากคู่มืออบรมเลี้ยงดูเด็กเอเชีย^{๕๔} ซึ่งมีบทความที่เป็นประโยชน์มากมาย เช่น บทที่ว่าด้วยการส่งเสริมสติปัญญาของเด็กในหลายด้าน บทที่ว่าด้วยการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็ก รวมทั้งบทที่ว่าด้วยการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมจริยธรรมของเด็ก

สำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางจริยธรรมอีก ๓ ประการจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป โดยวิธีการที่ใช้จะต้องเหมาะสมกับระดับสติปัญญา ความอยากความต้องการและความสามารถในการเข้าใจเหตุผลของเด็ก

การพัฒนาทัศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยม เด็กเล็กๆ มักจะยังไม่ทราบว่ามีสิ่งใดดีควรทำ (คุณธรรม) สิ่งใดไม่ดีไม่ควรทำ (ทุรธรรม) และเด็กวัยนี้ยังไม่ทราบว่ามีสิ่งใดสำคัญ ในแต่ละวันเด็กจึงได้รับการปลูกฝังลักษณะเหล่านี้ ทั้งจากคำบอกเล่าและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ ไม่ว่าผู้ใหญ่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจจะสั่งสอนก็ตาม การวิจัยเด็กเกรดหนึ่งในประเทศอังกฤษ^{๖๓} พบว่าเด็กส่วนใหญ่จะมีความรู้ว่า อะไรดีควรทำ อะไรไม่ดีไม่ควรทำในชีวิตประจำวันของตน ตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียน แต่ในเด็กไทย ครูมักพบว่าเด็กวัยเรียนบางคนยังไม่รู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควรทำเลย ซึ่งทางโรงเรียนควรพัฒนาทัศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยมบางประการให้เป็นลำดับแรก เช่น ทางด้านระเบียบวินัย ทางด้านความรับผิดชอบ เป็นต้น โดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวบางประเภท เช่น เด็กจากครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาต่ำและมีฐานะยากจน ซึ่งต้องมีการพัฒนาทางด้านนี้มากเป็นพิเศษ

การพัฒนาทัศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยมนั้น ทำได้ ๒ วิธี คือ การบอกกล่าวให้เด็กรับรู้รับทราบเรื่องราวของผู้อื่นที่ทำความดีละเว้นความชั่ว และผู้กระทำได้รับประโยชน์หรือเกิดความพอใจอย่างมาก อีกวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกว่าคือ การจัดให้เด็กได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมและค่านิยมหนึ่ง แล้วเด็กได้รับรางวัลหรือเกิดความพอใจ เช่น ให้เด็กบริจาคเสื้อผ้าเก่าที่คับแล้วแก่เด็กที่ยากจน แล้วครูกล่าวชมเชยเด็ก หรือเด็กที่ช่วยเหลือคนที่หกล้มบาดเจ็บ ครูชมเชยหรือลูบศีรษะ เป็นต้น เด็กในช่วงอายุ ๓-๘ ขวบนี้ แม้จะฟังเรื่องราวต่างๆ เข้าใจอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ซาบซึ้งเหมือนกับที่เกิดกับตัวเด็กเอง ซึ่งเข้าใจได้ง่ายกว่า นอกจากนั้นทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์โดยตรง มักผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทัศนคตินั้นได้มากกว่าทัศนคติที่เกิดจากคำบอกเล่า หรือการรับรู้เรื่องราวมาจากผู้อื่นอีกทอดหนึ่ง^{๕๕}

เด็กยังมีอายุน้อยเท่าใดก็มีข้อจำกัดในการรับรู้รับทราบสิ่งต่างๆ รอบตัว เด็กในวัย ๒-๔ ขวบ มักจะมีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง^{๖๒} คือ เข้าใจว่าผู้อื่นคิดเหมือนตน มีความอยากความต้องการเหมือนตน และไม่คอยเข้าใจว่าคนอื่นอาจมีความคิดเห็นแตกต่างจากตนได้ นอกจากนั้นเด็กในวัยนี้ยังพิจารณาความถูกต้องด้วยการดูผลที่เกิดจากการกระทำ (เช่น การทำถ้วยแก้วแตก ๑๐ ใบ เด็กเข้าใจว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงกว่าการทำแตกเพียง ๑ ใบ) มากกว่าที่เด็กจะนำเอาเจตนาของผู้กระทำเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย (เช่น ทำถ้วยแก้วแตก ๑๐ ใบ เพราะช่วยคุณแม่หาน้ำมารับแขก หรือเอื้อมหยิบขนมที่คุณแม่วางไว้หลังถ้วยแก้ว ๑ ใบ) การวิจัยในเมืองไทยที่ศึกษาเด็กอายุ ๔-๖ ขวบ ก็พบว่า เด็กที่ตัดสินปริมาณความผิดโดยใช้ผลของการกระทำ

มากกว่าจะใช้เจตนาเป็นหลักนั้น เป็นเด็กก่อนวัยเรียนที่มารดามีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ หรือต่ำกว่า เป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการเล่าเรื่องราวให้เด็กฟัง เด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่อาจเข้าใจได้น้อย แต่ถ้าเรื่องนั้น เกิดขึ้นกับเด็กเองเด็กจะเข้าใจได้แจ่มชัดขึ้น

การพัฒนาความเชื่อฟัง ช่วงเด็กเล็กนี้เป็นช่วงที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะสร้างความเชื่อฟังในเด็ก ที่เป็นดังนี้เพราะความเชื่อฟังผู้ใหญ่ จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งที่ถูกที่ควรอย่างแม่นยำ โดยการยึดถือผู้ใหญ่ เป็นหลักในตอนต้นของชีวิตดังได้กล่าวมาแล้วว่า เด็กเล็กยังไม่สามารถจะทราบว่าจะอะไรถูกควรทำ อะไรไม่ถูก ไม่ควรทำ ต้องให้ผู้ใหญ่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดให้ก่อน

การพัฒนาความเชื่อฟังในเด็กเล็กนี้^{๗๒} ทำได้ด้วยการควบคุม และใช้การลงโทษ หรือให้รางวัล โดยผู้ใหญ่ จะออกคำสั่งให้เด็กทำอะไรสิ่งหนึ่ง หรือไม่ให้ทำอะไรสิ่งหนึ่ง เมื่อสั่งแล้วผู้ใหญ่ต้องตรวจตราอย่างใกล้ชิดเด็ก เพื่อดูว่าเด็กทำตามคำสั่งหรือไม่ ถ้าทำตามก็ให้รางวัล ถ้าไม่ทำตามก็ลงโทษ

ช่วงวัยเด็กเล็กนี้เป็นวัยที่เด็กควรได้รับการควบคุมจากผู้ใหญ่มากกว่าที่จะให้เด็กควบคุมตนเองเพราะ เด็กยังมีความรู้และตัดสินใจได้น้อย ส่วนการให้รางวัลหรือลงโทษควรอยู่ในรูปผสมระหว่างการให้สัมผัส ทางกาย (เช่น รางวัลเป็นการกอด ลูบศีรษะ หรือลงโทษด้วยการตีให้รู้สึกเจ็บ) กับการให้สิ่งที่เป็นวัตถุสิ่งของ เล็กๆ น้อยๆ ที่เด็กพอใจพร้อมกับชมเชยผสมไปด้วย แต่เด็กวัยนี้จะเข้าใจการสัมผัสทางกาย และการได้รับ วัตถุสิ่งของมากกว่าคำชมเชย^{๗๔} ถ้าผู้ใหญ่ปฏิบัติทางการลงโทษและให้รางวัลได้อย่างเหมาะสมกับพฤติกรรม ของเด็ก โดยระวังไม่ใช้อารมณ์มากนัก จะช่วยให้เด็กเรียนรู้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ตั้งแต่วัยนี้เป็นต้นไป ซึ่งเป็นขั้นแรกของความเจริญทางจริยธรรมขั้นสูงในวัยต่อไป

การเตรียมความพร้อมเพื่อการรับจริยศึกษา ในวัยก่อนเรียนนั้นเด็กมักได้รับอิทธิพลจากครอบครัวใน หลายด้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความพร้อมทางจิตใจของเด็กในการเข้ารับการอบรมสั่งสอนทางจริยธรรมที่โรงเรียน ลักษณะเหล่านี้คือ การรู้จักตนเองและยอมรับตน การยอมรับแบบอย่างจากผู้อื่น และความพอใจที่ประสบความสำเร็จ^{๗๕} แต่ครอบครัวบางประเภทมีขีดจำกัดในการพัฒนาความพร้อมเหล่านี้ดังนั้นถ้าเด็กมีโอกาสเข้า เรียนในชั้นอนุบาลหรือชั้นเตรียมประถม ครูจะสามารถพัฒนาเด็กเล็กเหล่านี้ให้เกิดความพร้อมยิ่งขึ้นได้ดังนี้คือ

๑) ฝึกให้เด็กรู้จักตนเองและยอมรับตน ถ้าผู้ใหญ่บอกเล่าชี้แจงแก่เด็ก เกี่ยวกับตัวเด็กเอง เช่น เกิด เมื่อไหร่ อย่างไร มีใครดีใจบ้าง นอกจากนั้นก็มีการให้รางวัลและลงโทษพฤติกรรมต่างๆ ของเด็กอย่างเหมาะสม จะทำให้เด็กทราบว่าตนเป็นใคร มีลักษณะความดีที่น่ายึดถือต่อไปอะไรบ้าง และมีความไม่ดีที่ควรปรับปรุง อะไรบ้าง เด็กควรมีสิ่งของที่เป็นของตัวเองบ้าง โดยคนอื่นจะต้องเคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งนั้นของเด็ก จะทำให้เด็กมองเห็นว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งแยกต่างหากจากบุคคลอื่น มีความเข้าใจและยอมรับลักษณะของตน ในขณะที่เดียวกันก็มีความอยากที่จะปรับปรุงลักษณะที่ไม่ดีต่างๆ ของตนด้วย

๒) การฝึกให้เด็กยอมรับแบบอย่างจากคนอื่น เมื่อเด็กรู้จักตนเองและยอมรับลักษณะของตนแล้ว ขั้นต่อไปเด็กจะต้องทราบว่าตนควรทำอย่างไรจึงจะเหมาะสม ผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบเด็กจะต้องทำตนให้เด็กรักใคร่ เด็กจึงจะยอมรับผู้ใหญ่ขึ้นมาเป็นตัวอย่างโดยไม่รู้ตัว เด็กจะเลียนแบบลักษณะนิสัยใจคอของผู้ใหญ่คนนี้ โดยอัตโนมัติ เพราะเป็นลักษณะที่เป็นของผู้ใหญ่ที่เด็กพอใจ ลักษณะเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดแทนเมื่อผู้ใหญ่ ที่พอใจคนนี้ไม่อยู่ใกล้ชิดเด็ก นอกจากนี้เมื่อเด็กเรียนรู้ที่จะยอมรับบิดามารดาหรือผู้ใหญ่ที่ตนพอใจเป็นแบบ อย่างแล้ว เด็กจะยอมรับครูอาจารย์เป็นแบบอย่างได้โดยง่าย

๓) การเปิดโอกาสให้เด็กประสบผลสำเร็จ การที่เด็กได้รับคำชมเชยหรือรางวัลเมื่อทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเองตั้งแต่ยังเล็ก จะทำให้เด็กเกิดความพอใจในการกระทำของตน ทำให้เด็กอยากทำสิ่งนั้นซ้ำๆ และอยากที่จะประสบผลสำเร็จอีก การที่เด็กกระทำสิ่งต่างๆ ได้ ผู้ใหญ่จะต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ และศึกษา ตั้งแต่ช่วงที่เด็กเริ่มเดินได้ วิ่งได้ และควรส่งเสริมให้เด็กทำสิ่งเหล่านี้ได้ดีขึ้นเป็นลำดับ ขณะที่ทำสำเร็จเด็กจะเกิดความพอใจในพฤติกรรมเหล่านี้ และรู้สึกของความสำเร็จด้วย เมื่อเด็กโตขึ้น มีความสามารถขึ้น ผู้ใหญ่ก็ส่งเสริมสนับสนุนยิ่งขึ้น จะทำให้เด็กมีความมานะบากบั่นที่จะทำความดี ฝ่าฟันอุปสรรคจนทำงานสำเร็จ ครูต้องระวังไม่คิดว่าเด็กเล็กที่ทำผิดหรือทำไม่ได้มีแต่ควรช่วยเด็กหาข้อบกพร่องและปรับปรุงตนเองใหม่ให้สามารถทำสิ่งนั้นได้ดีขึ้นในเวลาต่อมา

การที่เด็กรู้จักตนเอง พร้อมทั้งจะรับแบบอย่างจากตัวแบบที่ตนรักและศรัทธา พร้อมทั้งจะทำงานที่ยากอย่างไม่ย่อท้อ ไม่กลัวความล้มเหลว และพอใจที่จะประสบความสำเร็จมากขึ้นแสดงถึงลักษณะความพร้อมทางจิตใจที่เด็กจะรับการพัฒนาทางจริยธรรมต่อไป

ข้อ 3 ครูอาจารย์ที่สอนในชั้นประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (ประถม 4 ถึงมัธยม 2) ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเด็กในข้ออายุ 9-13 ปีนี้อย่างไร

ในช่วงเด็กโตก่อนวัยรุ่น เด็กมีความสามารถทางสติปัญญาสูงกว่าเด็กเล็ก แต่ยังด้อยกว่าผู้ใหญ่ ควรพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมดังต่อไปนี้ ๑) การควบคุมตน ๒) การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และ ๓) ความมีเหตุผล โดยใช้วิธีปลูกฝังที่เหมาะสมกับความสามารถทางการรู้คิด สติปัญญา และสภาพจิตของเด็ก

การพัฒนาการควบคุมตน ในวัยเด็กโตก่อนวัยรุ่น เด็กได้รับการฝึกให้รู้ว่าสิ่งใดดีควรทำ และสิ่งใดไม่ดีควรหลีกเลี่ยงมาพอสมควรแล้ว ก่อนหน้านั้นเด็กต้องพึ่งพาผู้ใหญ่มาก และอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ใหญ่มาก เมื่อเข้าสู่วัยก่อนวัยรุ่น ผู้ใหญ่จะต้องเปิดโอกาสให้เด็กเป็นอิสระบ้างในบางโอกาสเพื่อฝึกให้เด็กคิดเอง ตัดสินใจเอง และเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสม ถ้าเด็กสามารถทำตัวดีในขณะที่ไม่มีผู้ใหญ่ควบคุม ก็ควรมีการชมเชยให้กำลังใจ เพื่อเด็กจะได้ทำดีมากขึ้น ในกรณีที่เด็กไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ผู้ใหญ่ก็ไม่ควรดุว่าลงโทษเด็กมาก จะทำให้เด็กเกลียดกลัวความล้มเหลว แต่ควรร่วมพิจารณากับเด็กถึงสาเหตุที่ทำให้เด็กควบคุมตนเองไม่ได้ แนะนำวิธีการอื่นที่อาจจะดีกว่า แล้วให้กำลังใจเด็กในการฝึกครั้งต่อไป

การปล่อยเด็กเป็นอิสระทางความคิดและการกระทำในบางครั้งตั้งแต่เด็กยังเล็ก และปล่อยมากขึ้นเป็นลำดับเมื่อเด็กโตขึ้นเช่นนี้ ผู้ใหญ่จะต้องช่วยให้เด็กรู้จักคิดและรู้จักเลือกกระทำในสิ่งที่เหมาะสมและตามสมควร ในขั้นแรกผู้ใหญ่จะต้องพูดคุยอภิปรายกับเด็กถึงผลได้ผลเสียในการที่จะทำ หรือไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสถานการณ์ เช่นนั้นเสียก่อน เพื่อเป็นการสั่งสอนเด็ก หรือเป็นตัวอย่างในการตัดสินใจแก่เด็ก การปล่อยให้เด็กเป็นอิสระถ้าเป็นการปล่อยแบบปล่อยปละละเลย จะทำให้เด็กไม่เรียนรู้ที่จะควบคุมตนเองได้ดีเท่าที่ควรและเร็วเท่าที่ควร เมื่อเด็กทำไม่ได้ ผู้ใหญ่จะหมดความอดทน และกลับมาควบคุมเด็กอย่างเข้มงวดอีก ซึ่งจะเป็นผลร้ายแก่การพัฒนาความสามารถในการควบคุมตนเองของเด็ก

ธรรมชาติของเด็กในช่วงอายุ ๙-๑๓ ปีนี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เป็นวัยเด็กที่มีความแปรเปลี่ยนในการกระทำมาก บางครั้งเด็กก็ควบคุมตนเองได้ บางครั้งก็ทำไม่ได้สลับกันไป ผู้ใหญ่ต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กในเรื่องนี้ และยังไม่ควรหวังผลเลิศในช่วงอายุนี้นี้ แต่ควรแนะนำส่งเสริมให้กำลังใจเด็กให้ควบคุมตนเองได้บ่อยขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น

เด็กในช่วงก่อนวัยรุ่นนี้ยังเป็นช่วงที่กระทำสิ่งต่างๆ เพื่อต้องการประโยชน์ หรือผลได้ที่เป็นวัตถุสิ่งของ หรือเป็นการยอมรับสนับสนุนรักใคร่ของคนรอบตัวเด็ก ตั้งแต่บิดามารดา ครู และเพื่อน^{๒๔} ฉะนั้นเด็กจึงยังเป็นตัวของตัวเองได้น้อย จำเป็นจะต้องได้รับการฝึกฝนการควบคุมนี้ต่อไปอีก

การฝึกให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือการรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งที่อยู่ใกล้ชิดตน และที่เป็นสมาชิกในกลุ่มผู้ใหญ่ด้วยกัน เช่น คนในโรงเรียนเดียวกัน คนในจังหวัดเดียวกัน หรือคนในประเทศเดียวกัน ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์รอบตัวนี้เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทางสังคมทั้งโดยตรง และทางอ้อม รวมไปถึงการที่เด็กมีสติปัญญาดีพอที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับนั้น นอกจากนี้การรับรู้สิ่งใดได้มากลึกซึ้งและถูกต้องแม่นยำ ขึ้นอยู่กับการมีสุขภาพจิตที่ดีของเด็กด้วย

การศึกษาเด็กสวิส ของ เพียเจท์^{๒๕} และแผ่ขยายไปทั่วโลก ทำให้ทราบว่าเด็กที่สติปัญญาปานกลางหรือดี และมีสุขภาพจิตดี ในช่วงใกล้ ๑๐ ขวบ เด็กจะเริ่มมีความคิดและการตัดสินใจที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะของผู้ใหญ่ใน ๓ ด้าน ดังนี้ **ด้านแรก** คือการเปลี่ยนจากการคิดและรับรู้สภาพแวดล้อมโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไปเป็นการรับทราบว่าผู้อื่นอาจคิด รับรู้ และมีความอยาก ความต้องการแตกต่างจากตนได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการมีความสามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา **ด้านต่อไปคือ** การเปลี่ยนจากการพิจารณาที่ผลของการกระทำเท่านั้น มาเป็นการนำเอาเจตนาของผู้กระทำเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย การเปลี่ยนในด้านที่สองนี้เกี่ยวข้องกับด้านแรก คือจากการที่เด็กเล็กดูที่ผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำเท่านั้น เพราะเด็กเล็กยังคิดโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลางหรือมีตนเองเป็นผู้กระทำ เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ตนไม่ได้เป็นผู้กระทำ จึงคิดถึงเจตนาของผู้กระทำไม่ได้แจ่มชัด เพราะเด็กยังไม่สามารถคิดในสถานการณ์ของผู้อื่น เมื่อเข้าสู่วัยเด็กโตและวัยรุ่นตอนต้นจึงมีความสามารถรับรู้ และคาดเดาเจตนาของผู้อื่นได้แม่นยำยิ่งขึ้น การที่เด็กจะพัฒนาในสองด้านนี้ได้ ก็ด้วยการที่เด็กได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่แปลกใหม่อยู่เสมอ การพาเด็กไปเยี่ยมสถานที่และดูการทำงานของบุคคลอาชีพต่างๆ หรือบุคคลที่พิการ เด็กอ่อน คนชรา หรือคนป่วย จะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ทางสังคมโดยตรง นอกจากนั้นเด็กยังได้รับประสบการณ์ทางอ้อมจากสื่อมวลชนด้วยการชมโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์

ด้านที่สาม ที่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงอายุนี้คือ ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ตลอดจนปทัสฐานของสังคม และระเบียบประเพณี ซึ่งในวัยเด็กเล็ก เด็กเข้าใจว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นของตายตัว ไม่ทราบว่าใครตั้งขึ้น เด็กบางคนอาจคิดว่า พระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์กำหนดไว้ให้มนุษย์ ต่อเมื่อโตขึ้นได้เล่นกับเพื่อน เกมต่างๆ มีกฎเฉพาะ และอาจตกลงกันได้เป็นคราวๆ ไป เด็กจึงเริ่มรู้จักกฎเกณฑ์เหล่านี้ในแนวใหม่ คือ ทราบว่ามนุษย์เป็นผู้ตั้งขึ้นจากการตกลงกัน หรือความเห็นชอบของผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ กฎเกณฑ์บางครั้งอาจไม่เหมาะสมกับสภาพและลักษณะของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป จึงควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ได้ตามความเหมาะสม กฎเกณฑ์ส่วนใหญ่เมื่อกำหนดขึ้นแล้ว ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ยึดตายตัวตลอดไป เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียได้ภายหลัง การเปลี่ยนแปลงทางด้านนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถทางการเรียนรู้

การคิด และสติปัญญา ตลอดจนประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งต้องมีความกว้างขวางและลึกซึ้งพอสมควร ทางโรงเรียนจึงควรช่วยกระตุ้นการพัฒนาทั้งสามด้านนี้ที่ละน้อยในเด็กตั้งแต่ประถมนปลายขึ้นไป

อันที่จริงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ต้องขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะรับรู้รับทราบ ความคิดเห็น สภาพปัญหา ความอยากความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย และเมื่อรับรู้รับทราบข้อมูลเหล่านี้มาแล้ว ก็ต้องนำมาคิดพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมอย่างมีเหตุผล ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่ มิใช่เห็นแก่พวกพ้องของตนจำนวนน้อย หรือเห็นแก่ตัวเองเท่านั้น ฉะนั้น เด็กวัยนี้ควรรับการพัฒนาความมีเหตุผลควบคู่ไปด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

การฝึกความมีเหตุผล ในช่วงอายุ ๙-๑๓ ปี เด็กสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองกับคนอื่น เด็กส่วนใหญ่สามารถเข้าใจหรือเห็นความสำคัญของสิ่งที่มีตัวตน ดิดยิดที่วัตถุ ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัญลักษณ์มากนัก ในขั้นนี้ความตึงตังยังต้องแปลงเป็นรางวัลข้าวของ สิ่งที่เด็กพอใจอยากได้ ส่วนความไม่ดีเป็นวัตถุสิ่งของที่ไม่น่าปรารถนา เช่น สิ่งสกปรก มีกลิ่นเหม็น หรือสิ่งไม่สวย เป็นต้น เด็กวัยนี้ นิยมชมชอบคนที่รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย การที่คนๆ นั้นมีข้าวของเครื่องใช้ที่โก้หรู โดยเด็กยังไม่สามารถเข้าใจความงดงามทางจิตใจหรือคุณค่าที่ลึกซึ้งของศิลปะต่างๆ

แต่ในช่วงอายุนี้เด็กสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของวัตถุต่างๆ พร้อมกันที่หลายลักษณะ เช่น สี ขนาด และรูปร่าง จัดประเภทโดยใช้ลักษณะที่หลายอย่างของวัตถุเหล่านั้นพร้อมกัน นอกจากนี้เด็กยังเข้าใจว่า วัตถุที่เปลี่ยนรูปร่างไปนั้นยังมีมวลสารหรือปริมาณคงเดิม ซึ่งเป็นการเข้าใจสภาพแวดล้อมได้ลึกซึ้งกว่าเด็กเล็ก โดยเฉพาะการมองเห็นลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมนั้นทำได้ชัดเจนขึ้นมาก

อย่างไรก็ตามความเข้าใจของเด็กก่อนวัยรุ่นนี้ยังมีข้อจำกัด เด็กยังเข้าใจแจ่มชัดแต่สิ่งที่เห็นอยู่รอบตัว และในขณะปัจจุบัน มากกว่าที่จะเข้าใจสิ่งที่ไกลตัว และมีลักษณะที่เป็นนามธรรม เด็กเข้าใจคำว่า “พวกของเรา” มากกว่า จะเข้าใจคำว่า “ส่วนรวม” ฉะนั้นเด็กในวัยนี้จึงยังเห็นความสำคัญของกลุ่มเพื่อน และคนที่แวดล้อมตนมากกว่าจะเห็นแก่ส่วนรวมหรือมนุษยชาติ การสอนเด็กเรื่องเหตุผลในระยะนี้คือการสอนให้เด็กลดความเห็นแก่ตัวลง ให้เห็นแก่ผู้อื่นให้มากยิ่งขึ้น และเริ่มแผ่ขยายวงกว้างออกไปไกลตัวเด็กยิ่งขึ้นทุกที **ฉะนั้น การสอนเด็กวัยนี้ ครูจะต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับธรรมชาติทางจิตใจของเด็ก** ไม่ใช่ใช้วิธีเดิมที่เหมาะสมกับเด็กเล็ก หรือวิธีที่เหมาะสมกับวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ตอนต้นกับเด็กวัยนี้ การลงโทษเขียนตีหรือทำให้เจ็บกายในเด็กปกติในวัยนี้ควรลดน้อยลง ใช้การให้รางวัลและการยกย่องโดยเพื่อนฝูง ครูอาจารย์แทน ส่วนการใช้เหตุผลนั้น **ครูจริยศึกษาที่มีได้คำนึงถึงขีดความสามารถในการเข้าใจของเด็ก ก็มักจะสั่งสอนในสิ่งที่เป็นนามธรรมเกินไป ตามระดับความเข้าใจของครูเอง จึงทำให้เด็กในวัยนี้ที่เข้าใจแต่เรื่องรูปธรรมไม่ได้รับประโยชน์จากการอบรมสั่งสอนของครูเท่าที่ควร**

ในขณะที่มีผลการวิจัยครูไทย^{๒๘} ที่แสดงว่า ครูยังอบรมสั่งสอนเด็กประถม ๔, ๕ และ ๖ มากเท่าไรหรือนักเรียนกลับมีธรรมจริยาต่ำลงเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่ครูอบรมมาก แต่ครูใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้เหตุผลกับเด็กวัยนี้ เหมือนกับที่ใช้กับเด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ นอกจากนั้นยังอาจสังเกตเห็นว่าครูอาจารย์มักใช้วิธี การลงโทษนักเรียนที่ทำผิดมากกว่าการให้รางวัลแก่นักเรียนที่ทำดี ในบางครั้งครูดูว่าลงโทษนักเรียนที่ไม่ได้ทำผิด ในขณะที่ผู้ทำผิดรอดตัวไป เช่น คว้าเกี่ยวกับการขาดเรียน การมาสาย โดยผู้ที่ขาดเรียนหรือมาสายมักจะเป็นผู้ที่ไม่ได้ฟังการดูว่าอบรมสั่งสอนของครู ฉะนั้นการอบรมสั่งสอนของครูจึงไม่อาจเกิดผลตาม

ต้องการ แต่ในทางตรงข้ามอาจทำให้นักเรียนที่ฟังเกิดความเบื่อหน่าย และคิดกระทำการต่อต้านต่างๆ นอกจากนั้นเมื่อครูไม่ส่งเสริมการทำดีและดูว่าการทำผิด นักเรียนอาจยอมรับและไม่ทำผิดเช่นนั้นอีก แต่ก็ไม่ทราบว่าจะทำอะไรจึงจะดี เนื่องจากการเป็นเด็กต้องกระทำการบางอย่าง นักเรียนจึงอาจเลือกกระทำพฤติกรรมอื่นที่ไม่ดีเท่ากันหรือไม่ดียิ่งกว่าพฤติกรรมที่ครูลงโทษไปแล้วก็ได้ การวิจัยนี้^{๓๔} ยังพบแนวทางที่ครูสามารถประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอนเพื่อให้เกิดธรรมจริยาในเด็กอย่างเด่นชัด และพบด้วยว่าครูสอนจริยธรรมส่วนใหญ่เน้นขาดทัศนคติที่ดีต่อเด็ก คือ รัก และเข้าใจเด็ก น้อยกว่าครูที่สอนวิชาอื่นๆ ฉะนั้นครูทั่วไปโดยเฉพาะครูจริยศึกษาควรได้รับการพัฒนาทัศนคติต่อเด็กให้ดีขึ้นก่อน

ในกรณีที่มีช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนประหลาดและมัธยมต้นทางด้านการใช้เหตุผล โดยที่ครูใช้เหตุผลที่อยู่ในขั้นสูงเกินไป หรือที่เป็นนามธรรมเกินไป นักเรียนรับไม่ได้มาก ควรใช้เพื่อน^{๓๕} ที่มีจริยธรรมสูงกว่า เป็นผู้พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กด้วยกัน โดยใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม^{๓๔} โดยครูควบคุมให้กลุ่มพิจารณาเรื่องที่กำหนดให้ หรือจะใช้บทเรียนโดยตนเอง^๒ ที่มีการสร้างและประเมินผลแล้วเป็นหลัก หรือเป็นกิจกรรมส่งเสริมการสอนของครูก็ได้ [ชุดพัฒนาเหล่านี้ อาจขอรับการสาธิตวิธีใช้และขอนำไปใช้โดยติดต่อที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)]

ข้อ 4 ครูอาจารย์ที่สอนในชั้นมัธยมปลาย (มัธยม 3 ถึงมัธยม 6) ควรปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมของเยาวชนในช่วงอายุ 14-19 ปี อย่างไร

ในช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เยาวชนเริ่มมีความสามารถทางการรู้ การคิด และสติปัญญาที่ใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ที่พัฒนาตามปกติ เยาวชนในช่วงอายุนี้นี้จะต้องเลือกวิชาเรียน เลือกอาชีพ และท้ายที่สุดคือออกจากสถานศึกษาเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ ในขณะที่เยาวชนเหล่านี้ยังอยู่ในสถานศึกษา จะได้รับการพัฒนาทางจิตใจในสองด้านคือ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจที่พัฒนาไปอย่างปกติให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนอีกด้านหนึ่ง คือ การแก้ปัญหาพัฒนาการทางจิตใจที่ล่าช้ากว่าผู้ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน

ด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางจิตใจที่เป็นปกติต่อเนื่อง สถานศึกษาควรเน้นพัฒนาจิตลักษณะ ๓ ลักษณะ ดังนี้ ๑) การเห็นแก่ส่วนรวม และมีมนุษยธรรมสูง ๒) ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่ และ ๓) ความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

การเห็นแก่ส่วนรวมและมีมนุษยธรรมสูง พัฒนาการของมนุษย์เริ่มต้นตั้งแต่การเห็นแก่ตัว ทำทุกอย่างเพื่อให้ตัวเองได้รับความสุขสบายและไม่ถูกทรมานทางกาย ต่อมาพัฒนาไปเป็นเห็นแก่พวกพ้องและหมู่คณะมากกว่าการเห็นแก่ตัว ทำให้รู้จักที่จะเสียสละเพื่อผู้ที่ตนรักใคร่สนิทสนม ท้ายที่สุดคือพัฒนาไปสู่การเห็นแก่ส่วนรวม ประเทศชาติ และเห็นแก่มนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไกลตน แต่ก็รวมตนเข้าไว้ด้วย ขั้นสุดท้ายนี้จะปรากฏขึ้นในช่วงวัยรุ่นตอนกลางหรือตอนปลายในบุคคลที่มีพัฒนาการทางจิตใจตามปกติมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามการที่บุคคลจะมีความเจริญทางจิตใจถึงขั้นสูงนี้ ย่อมต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตใจหลายประการ ซึ่งผลการวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้เชื่อได้ว่า มีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจที่สำคัญ ๓ ด้าน คือ

๑) สติปัญญาที่ถึงขั้นเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมและสัญลักษณ์ ๒) ประสบการณ์ทางสังคมที่กว้างขวางและลึกซึ้ง และ ๓) สุขภาพจิตที่ดี^{๒๐}

ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น ตามปกติจะเกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถทางการรู้ การคิด และสติปัญญาสูงขึ้น โดยในวัยก่อนวัยรุ่นเด็กจะเข้าใจสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมได้แจ่มชัดกว่าทางด้านที่เป็นนามธรรม ดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อถึงช่วงวัยรุ่นความเข้าใจทางด้านนามธรรมจะชัดเจนมากขึ้น วัยรุ่นจะสามารถเข้าใจคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปนามธรรมอย่างชัดเจนมากกว่าเดิมมาก สามารถตั้งข้อทนายและตรวจสอบคำทนายต่างๆ ได้ โดยมีหลักฐานในการพิสูจน์การทนาย นอกจากนั้นยังสามารถคิดแบบสร้างหลัก (อุปมาน=inductive) และแบบแตกย่อยจากหลัก (อนุมาน=deductive) เช่น ทราบว่าพฤติกรรมอะไรบางอย่างหมายถึงการประหยัด หรือการประหยัดนั้นในกาลเทศะหนึ่งๆ หมายถึงพฤติกรรมอะไร ความสามารถทางสติปัญญาในขั้นสูงนี้จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจบุคคลอื่น สังคมและมนุษยชาติ ได้อย่างลึกซึ้งจากประสบการณ์ตรงหรือทางอ้อมก็ได้

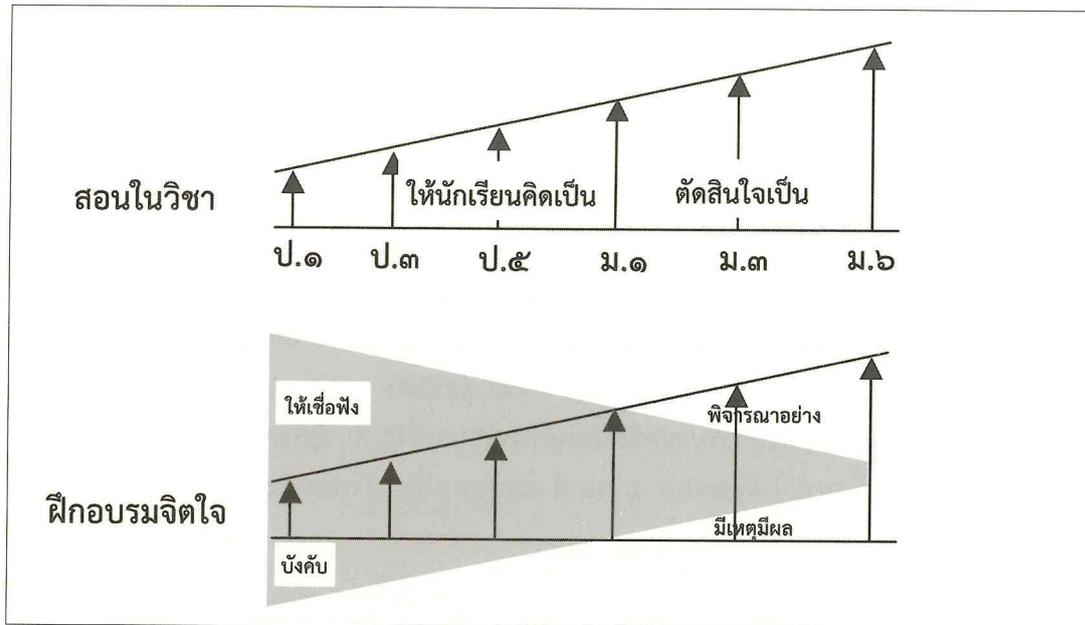
ส่วนสุขภาพจิตที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นแก่การรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้องแม่นยำและสามารถเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมได้มาก แม้สติปัญญาจะดี มีประสบการณ์ทางสังคมมากแต่ถ้าสุขภาพจิตเสื่อม ก็จะไม่สามารถได้ประโยชน์จากประสบการณ์อย่างเต็มที่

ในเรื่องของสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นนี้ งานวิจัยที่ผ่านมา^{๒๐} พบว่า นักเรียนวัยรุ่นในระดับมัธยมมักมีสุขภาพจิตไม่สู้ดีนัก สืบเนื่องจากความขัดแย้งทางความคิดเห็นและการใช้เหตุผลกับบิดามารดา โดยปรากฏว่านักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย นักเรียนวัยรุ่นหญิง และนักเรียนที่บิดามารดามีการศึกษาในระดับต่ำกว่านักเรียนเป็นผู้ที่มีความขัดแย้งทางความคิดเห็นกับบิดามารดามาก และนักเรียนเหล่านี้มีสุขภาพจิตเสื่อมกว่านักเรียนวัยรุ่นกลุ่มอื่นๆ

ส่วนการวิจัยสุขภาพจิตวัยรุ่นทั้งสายสามัญและอาชีวศึกษา^{๒๑} ก็พบว่า สภาพแวดล้อมทางโรงเรียนเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตของนักเรียนด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป

ฉะนั้นวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายจึงอาจมีการหยุดชะงักพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ ไม่ขึ้นไปสู่ขั้นการเห็นความสำคัญของประเทศชาติ ศาสนา และมนุษยธรรม และไม่พัฒนาไปถึงขั้นการเคารพตนเองหรือยึดหลักอุดมคติสากลเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ด้วยเหตุนี้ครูและโรงเรียนจึงควรส่งเสริมลักษณะพื้นฐานทางจิตใจและเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นด้วย

ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่ ถ้าเยาวชนได้รับการปลูกฝังความสามารถควบคุมตนเองตั้งแต่ก่อนวัยรุ่น โดยผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้คิดและตัดสินใจกระทำด้วยตนเองในบางครั้ง และบอຍขึ้นตามอายุที่มากขึ้น โดยผู้ใหญ่ทำตนเป็นคู่คิด คู่ปรึกษาของเด็ก มากกว่าจะเรียกร้องให้เด็กเชื่อฟังตนแต่ฝ่ายเดียว ดังนั้นเมื่อก้าวเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นจะต้องมีการผ่อนการควบคุมเยาวชนลงอีก เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการควบคุมตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อในช่วงอายุต่อจากนี้ไป เยาวชนเหล่านี้จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีอิสระในตนเองอย่างสมบูรณ์ ผู้ที่ถูกควบคุมน้อยลงในวัยรุ่น ซึ่งมีโอกาสพัฒนาความสามารถควบคุมตนเองมากขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จะเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพสูง ไม่ต้องพึ่งกำลังตำรวจมาควบคุมอย่างเคร่งครัดแทนพ่อแม่และครู

ภาพ ๙ การบังคับให้นักเรียนเชื่อฟังควรลดลงและควรฝึกให้เด็กคิดเองตัดสินใจเอง
อย่างมีเหตุผลให้มากขึ้นตามระดับชั้นเรียน

ความสามารถในการควบคุมตนเองนี้ ประกอบด้วยลักษณะทางจิตใจหลายประการ คือ การมองเห็น
ความสำคัญของประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน การเลือกกระทำพฤติกรรมที่แสดง
ถึงการอดได้รอได้ เพราะเชื่อว่าการกระทำของตนจะส่งผลให้เกิดผลตามที่ตนต้องการได้ นอกจากนั้น
ความสามารถควบคุมตนเองยังเกี่ยวกับการไม่หวังผลจากภายนอก แต่บุคคลสามารถให้รางวัลตนเอง และลงโทษ
ตนเองได้ โดยรางวัลที่ให้แก่ตนเองอยู่ในรูปของความพอใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตน ส่วนการลงโทษ
ตนเองก็คือ เกิดความไม่สบายจิตใจ วิดกกังวล หรือละอายใจ

ลักษณะความอดได้รอได้ ลักษณะความเชื่อในผลแห่งความพยายามของตน และลักษณะการให้รางวัล
และการลงโทษตนเองนั้น จะปรากฏในวัยรุ่นที่ได้รับการพัฒนาทางจิตใจอย่างเหมาะสมมาตั้งแต่เด็กจนเติบโต
เป็นวัยรุ่นส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับรางวัลและการลงโทษอย่างเหมาะสม จากผู้ใหญ่ที่มีเหตุมีผลและไม่ใช้
อารมณ์ของตนเป็นที่ตั้ง ลักษณะเหล่านี้โรงเรียนสามารถช่วยพัฒนาได้เป็นอย่างดีด้วยการจัดสร้างสภาพแวดล้อม
ที่เหมาะสม^๙ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

จิตลักษณะประเภทแรกและประเภทที่สองนี้จะต้องพัฒนาไปด้วยกันจึงจะเกิดพฤติกรรมทางจริยธรรม
ที่ต้องการ ถ้าจิตลักษณะด้านใดด้านหนึ่งพัฒนาไม่เต็มที่ จะทำให้เกิดความบกพร่องทางจริยธรรมได้ ดังมี
งานวิจัย^{๑๐} พบว่า นักเรียนวัยรุ่นชายที่มีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม และลักษณะมุ่งอนาคตไม่เหมาะสม
ขาดช่วงหรือไม่เต็มที่ จะมีพฤติกรรมซื่อสัตย์ในการเล่นเกมนามล่าฟิง (ไม่มีผู้ตรวจสอบ) น้อยกว่าผู้ที่ลักษณะ
ทั้งสองนี้พัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจิตใจอย่างไม่ครบถ้วน ไม่อาจทำให้เกิดผลทางพฤติกรรม
ตามต้องการได้

การพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ความเป็นประชาธิปไตยที่บ้านและในโรงเรียน มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก นักเรียนที่มีจริยธรรมในขั้นสูง จะเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยสูงด้วย นั่นคือ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่พวกพ้อง มีวินัยในตนเอง สามารถควบคุมตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอกมากนัก มุ่งอนาคตมากกว่ามุ่งปัจจุบัน รู้จักอดได้รอได้อย่างถูกกาลเทศะ รักความยุติธรรมและความเสมอภาค เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ถ้าโรงเรียนสามารถพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนให้เจริญได้เต็มที่ (ดังที่จะได้กล่าวถึงในข้อต่อไป) โรงเรียนจะสามารถสร้างสังคมแบบประชาธิปไตยได้ด้วย

ข้อ 5 ครูประจำวิชาต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักเรียนได้อย่างไร

ได้กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนให้ได้ผลอย่างจริงจังนั้น จะต้องมีการพัฒนาจิตใจในหลายด้าน เริ่มตั้งแต่พื้นฐานทางจิตใจ คือ สติปัญญา สุขภาพจิต ประสบการณ์ทางสังคม ความเชื่ออำนาจในตน เหตุผลเชิงจริยธรรม ทศนคติที่ดีต่อคุณธรรม และความสามารถควบคุมตนเอง ซึ่งครูอาจารย์ทุกฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เด็กไม่ทางตรงก็ทางอ้อม จะต้องกระทำการพัฒนาที่ประสานสอดคล้องกัน และเสริมกันให้สมบูรณ์

ก่อนอื่นครูอาจารย์จะต้องตระหนักว่า การปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมในนักเรียนนั้นมิได้เกิดขึ้นได้แต่เฉพาะในชั้นเรียน หรือในวิชาจริยศึกษาเท่านั้น แต่ครูอาจารย์สามารถปลูกฝังส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนได้ทั้งนอกห้องและในห้องเรียน ทั้งเมื่อครูเกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงหรือเด็กสังเกตเห็นการกระทำของครูโดยบังเอิญ หรือเมื่อเด็กได้รับทราบเรื่องราวของครูจากผู้อื่น ทั้งหมดนี้มีผลกระทบต่อจิตใจและการเรียนรู้จริยธรรมของเด็กทั้งสิ้น ผลกระทบนี้อาจรุนแรงหรือบางเบา ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ เช่น รักสนิทสนม หรือกลัวเกรงเป็นพิเศษ จะส่งผลกระทบต่อเด็กก็รุนแรงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ครูไม่ว่าจะสอนวิชาอะไร หรือไม่สอนเลย ตลอดจนบุคคลอื่นๆ ในโรงเรียน เช่น คนงาน ภารโรง คนสวน คนรถต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของนักเรียนด้วยกันทั้งสิ้น การสอนเด็กนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นคำพูด การกระทำที่สอนเด็กได้เป็นอย่างดี ซึ่งการกระทำสอนได้ดีกว่าคำพูด โดยเฉพาะในเด็กเล็ก ฉะนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กทุกคนควรตระหนักในความจริงข้อนี้ และประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งต่อหน้าและลับหลังเด็กด้วย

ครูประจำชั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทรองจากผู้ปกครองของเด็ก และโดยทั่วไปเด็กเห็นความสำคัญของครูประจำชั้น เพราะเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเด็กโดยเฉพาะทางด้านจิตใจและความประพฤติมากกว่าครูอื่นๆ จากการวิจัย^{๒๘} พบว่า ครูประจำชั้นมักรักใคร่พอใจเด็กนักเรียน (มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน) มากกว่าครูสอนวิชาเฉพาะ ดังนั้นครูประจำชั้นจึงมีโอกาที่จะอบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนมากกว่าครูประเภทอื่น มีโอกาที่จะอบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนในชั้นของตนอย่างมาก มีโอกาสแสดงให้เด็กทราบว่าตนห่วงใยและทำสิ่งต่างๆ เพราะเห็นแก่เด็ก โดยเฉพาะห่วงใยอนาคตของเด็ก นอกจากนั้นครูประจำชั้นควรให้ความสนใจปัญหาส่วนตัวของเด็ก เช่น ปัญหาทางครอบครัว และปัญหาระหว่างเพื่อนของเด็ก ควรพยายามทำตนสนิทสนม เปิดเผยและพร้อมที่จะรับฟังปัญหาต่างๆ ของเด็กด้วยความเข้าใจอันดี รวมทั้งพร้อมที่จะช่วยเหลือเด็ก ครูประจำชั้นควรประสาน

กับครูแนะแนว หรือทำหน้าที่ครูแนะแนว ทำการอภิปรายปัญหาของเด็ก เพื่อพิจารณาไตร่ตรองและตัดสินใจ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นโอกาสของการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม รวมถึงเป็นโอกาสของการพัฒนาทัศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยมบางประการที่เกี่ยวข้องกัน ข้อคิดพิจารณา และคำแนะนำในการตัดสินใจของครู จะเป็นตัวอย่างที่ดีของการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตัวเองอย่างถูกต้องต่อไปในอนาคต

ครูประจำวิชาต่างๆ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา นั้นเป็นผู้ที่ให้ข้อความรู้ เพื่อการพัฒนาการรู้ การคิดและสติปัญญาของเด็ก วิชาการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้เด็กรับรู้และเข้าใจสภาพแวดล้อมรอบตัวได้ถูกต้องยิ่งขึ้น วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และสังคมศึกษา ช่วยให้เด็กเข้าใจสังคมของตนและของคนอื่นได้กว้างขวางยิ่งขึ้น การสอนประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของนักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์สามารถเป็นตัวแบบในการพัฒนาจิตใจของเด็กให้ใฝ่หาความจริง รักความจริง และนำความจริงมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้วยการเสียสละบางประการของบุคคลเหล่านี้ นอกจากนี้วิชาเหล่านี้ยังสอนให้เด็กรู้จักทำตามหลักเกณฑ์ต่างๆ เห็นประโยชน์ของกฎเกณฑ์ และยังช่วยให้เด็กเป็นคนมีเหตุมีผล เชื่อในสาเหตุของผลต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งช่วยให้เด็กพัฒนาจากขั้นการเข้าใจรูปธรรม มาเป็นการเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมด้วย

ครูสอนวิชาสุขภาพพลานามัย นอกจากจะสอนให้เด็กรู้จักวิถีรักษาสุขภาพอนามัยของตนแล้ว ควรฝึกให้เด็กมีความพยายามและรับรู้ ถ้าพยายามมากจะได้ผลตามต้องการมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ควรสอนให้เด็กรู้จักอดได้รอได้อย่างเหมาะสม เช่น งดนอนแต่ยังนอนไม่ได้ ต้องแปรงฟันก่อน เป็นต้น ทั้งหมดนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถควบคุมตนเองของเด็กได้เป็นอย่างดี

ครูสอนวิชาพลศึกษา นอกจากจะช่วยให้เด็กได้ฝึกกล้ามเนื้อและประสาท อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสติปัญญาของเด็กแล้ว ยังสามารถสอนคุณธรรมและค่านิยมต่างๆ ได้อีกมาก เช่น สอนให้รู้จักแพ้ รู้จักชนะ มุมนะบากบันฝ่าฟันอุปสรรค เห็นแก่พวกพ้องและส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตนเอง ซื่อสัตย์ รักษาระเบียบวินัย ทำการฝึกซ้อมให้มากในปัจจุบัน เพื่อชัยชนะในอนาคต ซึ่งเป็นการปลูกฝังลักษณะมุ่งสู่อุทิศและความเชื่อในผลแห่งการกระทำของตนด้วย ครูที่สอนวิชานี้นอกจากจะต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแล้วยังควรมีความไวในการส่งเสริม ให้รางวัลและชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนาด้วย

ครูจริยศึกษา คือครูผู้มีหน้าที่เสริมสร้างจริยธรรมของเด็กโดยตรง ครูประเภทนี้ควรได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม ศีลธรรม แก่เยาวชนมาโดยตรง เพราะการปลูกฝังนั้นยากยิ่งกว่าการสอนวิชาการอื่นๆ ซึ่งวิชาการอื่นๆ นั้นครูสามารถเพิ่มพูนความรู้ให้ศิษย์ได้มากกว่าการบั่นทอนความรู้เดิม แต่ในทางจริยศึกษานั้นถ้าเป็นครูที่ไม่สันถัด หรือมีลักษณะที่ไม่เหมาะสมที่จะสอนแล้ว นอกจากจะไม่สามารถพัฒนาจริยธรรมของเด็ก ครูนั้นยังอาจทำลายจริยธรรมและลักษณะทางจิตใจที่ดีงามแต่เดิมของเด็กโดยไม่รู้ตัว และที่มีผลมากคือ จะทำให้เด็กเกลียดกลัววิชาจริยศึกษา ในทางตรงข้ามครูที่สันถัดเหมาะสมและสอนดีก็จะช่วยเด็กได้มากมายหน้าที่ของครูจริยศึกษานอกจากทำการพัฒนาจริยธรรมของเด็กโดยทั่วไป เหมือนครูอื่นๆ แล้ว ครูจริยศึกษา จะทำการสอนและฝึกฝนเฉพาะเรื่องอย่างเข้มข้นในนักเรียนด้วย การสอนจริยศึกษาและการสอนวัฒนธรรมมิใช่การสอนเพื่อรู้ แต่เป็นการสอนเพื่อยอมรับ สอนเพื่อการเกิดลักษณะนั้นๆ ซึ่งจะนำไปสู่การกระทำในที่สุด ในที่นี้จะไม่ได้อ้างถึงการพัฒนาเฉพาะเรื่องเฉพาะด้านมาก แต่ทางศูนย์วิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาจิตลักษณะของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้ทำการวิจัยและพัฒนาชุดนิทานเพื่อพัฒนาจิตลักษณะของ

เยาวชนไทยไว้หลายชุด ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาได้เป็นอย่างดีที่สุด ชุดพัฒนาจิตใจในขณะนี้ มีดังนี้ คือ

- ๑) ชุดพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม มีทั้งวิธีพัฒนาที่ใช้บทเรียนโดยตนเอง และวิธีพัฒนาที่ใช้การอภิปรายเป็นกลุ่ม
- ๒) ชุดพัฒนาประสบการณ์ทางสังคม ให้นักเรียนระดับประถมศึกษา รู้จักคิดแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้อย่างลึกซึ้งหลายขั้นตอน
- ๓) ชุดพัฒนาความอดใจรอได้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมลักษณะมุ่งอนาคต และลดการมุ่งปัจจุบันของนักเรียนลง
- ๔) ชุดพัฒนาความเชื่อในผลของความพยายาม เกี่ยวข้องกับการแสดงให้นักเรียนเห็นความเกี่ยวข้องระหว่างปริมาณความพยายามกระทำทางด้านการรักษาสุขภาพอนามัย และผลที่ได้รับ
- ๕) ชุดพัฒนาความมุมานะบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรค โดยใช้นิทาน ๑๐ เรื่อง มีแผ่นภาพประกอบ และแบบฝึกหัดให้เด็กได้ฝึกแสดงบทบาทของตัวเอกในนิทานที่มีพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์สูง
- ๖) ชุดพัฒนาความสามารถในการรับรู้ การคิด และสติปัญญาจากขั้นก่อนปฏิบัติการมาเป็นขั้นปฏิบัติการแบบบูรณาการตามทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจท์

ชุดพัฒนาจิตใจ ทั้ง ๖ ชุด ได้เคยทดลองใช้และประเมินผลด้วยวิธีการวิจัยเชิงทดลองว่าได้ผลดีมาแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือวัดลักษณะทางจิตใจเหล่านี้ประกอบด้วยเพื่อทำการประเมินผลการใช้ชุดพัฒนาในแต่ละครั้ง

ข้อ 6 ข้อควรระวังในการปฏิบัติการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน มีอะไรบ้าง

ปัญหาสำคัญคือ ความเข้าใจผิดของครูว่าการกระทำของตนนั้นถูกต้องเหมาะสมในการเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็ก นอกจากนั้นยังอยู่ที่การกระทำไปโดยไม่รู้ตัวของครูซึ่งทำให้เกิดผลเสียแก่เด็กได้ นอกจากนั้นบรรยากาศทางสังคมในโรงเรียนก็มีผลกระทบต่อจิตใจของนักเรียน^๕ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในเชิงที่ครูมีอำนาจและควบคุมเด็ก เด็กก็จะกลัวและยอมอ่อนตาม จะได้ผลว่าเด็กเชื่อฟังในทันที แต่ให้ผลเสียในอนาคตดังได้กล่าวไปแล้ว อย่างไรก็ตามถ้าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปในทำนองใกล้ชิดสนิทสนมเข้าใจกันดี เด็กจะรักและไว้วางใจ ยอมรับการอบรมสั่งสอนของครูได้โดยง่าย ไม่ว่าจะครูจะจริงจังหรือไม่จริงจังสอนเด็กก็ตาม
- ๒) การยกย่องชมเชยการกระทำประเภทใดของนักเรียนนั้น โรงเรียนจะต้องระมัดระวังให้มาก เช่น ถ้าโรงเรียนยกย่องชมเชยนักเรียนโดยดูที่พฤติกรรมมากกว่าพิจารณาเจตนาของผู้กระทำ อาจทำให้เด็กที่มุ่งทำผิดได้รับการยกย่องเพราะเหตุบังเอิญเกิดผลดี ซึ่งจะทำให้เด็กทำดีเพื่อเอาหน้า ทำงานแบบผักชีโรยหน้า ชอบเอาตัวรอด แต่คนชื่อตรง คนที่มีความอดทนกลับถูกลงโทษ หรือไม่ได้รับรางวัล ทำให้เด็กไม่ได้รับความจริงและยังเป็นการทำลายความเชื่อมั่นในการทำดีของเด็กอีกด้วย

๓) การลงโทษ กับผู้ทำการลงโทษ ก็เป็นเรื่องที่โรงเรียนต้องระมัดระวังให้มากเช่นกัน การลงโทษเพราะการกระทำนั้นทำให้เกิดผลเสียหาย ควรต้องมีการพิจารณาเจตนาของผู้กระทำด้วย ถ้าครูไม่มีเวลาไตร่ตรองหรือคิดโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง จะทำให้ไม่เข้าใจหรือแปลเจตนาของเด็กผิดไปได้ เมื่อลงโทษไปตามผลของการกระทำ ครูอาจกำลังทำลายเจตนาอันบริสุทธิ์ถึงดงามของเด็กก็ได้ นอกจากนั้นทำให้เด็กเข้าใจว่าผู้ใหญ่เข้มแข็งแค้นโดยตนไม่มีความผิด หรือผิดเพียงเล็กน้อย

๔) การสื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องราวทางจริยธรรมของครูและนักเรียนในโรงเรียน เช่น มีการอบรมหน้าเสาธงในบางโรงเรียน ซึ่งเด็กเมื่อยและตากแดดร้อนน่าเบื่อหน่ายและซ้ำซาก หรือครูพูดเข้าใจยาก จะให้ผลตรงข้ามกับที่ครูต้องการ วิธีที่ดีกว่า คือ การอภิปรายปัญหาในเชิงของการปรึกษาหารือระหว่างเด็กกับครู โดยปัญหาที่ใช้หากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ กับเด็กก็ยิ่งดี ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวครูเองก็ได้ หรือปัญหาของคนอื่นๆ ที่อ่านพบหรือปัญหาสังคมก็ได้ เด็กโตและวัยรุ่นมักสนใจช่วยคิดและแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาจริยธรรมแก่เด็กได้หลายด้านดังที่กล่าวมาแล้ว

ข้อปฏิบัติที่กล่าวมาสี่ข้อนี้ เหมาะสำหรับโรงเรียนระดับมัธยมมากกว่าโรงเรียนระดับประถม

๕) ความสอดคล้อง ประสานงาน และประสานจิตใจของครูทั้งหลายในโรงเรียนตลอดจนงานภารโรง เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งด้วย การประสานงานประสานจิตใจของครูในโรงเรียนคือ การสั่งสอนนักเรียนสอดคล้องกัน ความสอดคล้องอาจเกิดได้ในสองลักษณะ คือ ครูทุกคนสั่งสอนนักเรียนเรื่องเดียวกัน โดยไม่ขัดแย้งกันในคำสอน นั่นก็คือให้คำแนะนำสั่งสอนเหมือนกัน มิใช่ครูคนหนึ่งบอกอย่าง อีกคนบอกอีกอย่าง นักเรียนจะสับสนมาก นอกจากนั้นความสอดคล้องยังอยู่ที่การใช้วาจากับการกระทำ ทั้งในครูคนเดียวหรือครูต่างคนกันก็ได้ นั่นคือ เมื่อถ้าครูสั่งเองครูก็ต้องปฏิบัติตามที่ตนสั่งให้เป็นตัวอย่างแก่เด็กด้วย โดยเฉพาะเด็กเล็กๆ เช่น ครูใหญ่สั่งให้นักเรียนตัดผมสั้น แต่ครูน้อยไว้ผมยาว เกิดความขัดแย้งในการสั่งสอน เพราะการไว้ผมยาวก็เป็นแบบอย่างของการสั่งสอนเด็ก การเป็นแบบอย่างส่งผลได้มากดังได้กล่าวมาแล้ว

ข้อ 7 ครูอาจารย์ควรสร้างบรรยากาศทางสังคมในโรงเรียนอย่างไร จึงจะสามารถส่งเสริมจริยธรรมและประชาธิปไตยให้นักเรียนได้

สภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนจะสามารถพัฒนาจิตใจของนักเรียนได้โดยอัตโนมัติ ทำให้นักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง^{๖๕} เชื่ออำนาจในตน และมีสุขภาพจิตดี^{๖๗} สภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียนมีลักษณะที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

- ๑) ลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน และ
- ๒) ลักษณะที่นักเรียนสามารถทำนายและควบคุมผลที่จะเกิดกับตนได้

ลักษณะประชาธิปไตยในโรงเรียน หมายถึง ความสัมพันธ์ ๔ ประเภท ระหว่างครูกับนักเรียนคือ

- ๑) ความรักสันทนุนานมาก
- ๒) การใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

๓) การลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย และ

๔) การควบคุมปานกลางถึงน้อย

ลักษณะทั้งสี่ประการนี้แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน^{๓๙} ซึ่งเหมาะสมสำหรับเด็กโตและวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษา

ความรักสนับสนุนมาก หมายความว่าครูจะแสดงให้เห็นนักเรียนทราบว่า ครูรักและหวังดีต่อศิษย์ ยินดีให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำในสิ่งที่นักเรียนมีปัญหา นอกจากนั้นครูควรแสดงความเป็นกันเองกับนักเรียนด้วย

การใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ หมายถึงการให้รางวัลและลงโทษนักเรียนอย่างเหมาะสมกับความประพฤติและเจตนาของผู้กระทำ โดยให้รางวัลและลงโทษในเวลาที่เหมาะสมกับการกระทำของนักเรียน และให้ในปริมาณที่ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป นอกจากนั้นครูควรตระหนักถึงอารมณ์ของตนที่อาจจะค้างมาจากบ้านหรือเมื่อถูกหัวหน้าที่ จึงมาคว่านักเรียนมากเกินไป ส่วนการมีอารมณ์ดีจนเกินขอบเขตที่ต้องระมัดระวังด้วย ถ้าครูปฏิบัติต่อเด็กแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์จะเกิดความสม่ำเสมอในการให้รางวัลและลงโทษเด็กด้วย

การลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึงการเลือกที่จะลงโทษการกระทำของเด็กโตและวัยรุ่นด้วยการงดเว้นกิจกรรมที่เด็กชอบบางประการ เช่น ให้เวลาพักน้อยลง ไม่ให้เวลาทำการบ้านในห้องเรียน ไม่เล่าเรื่องน่าสนใจให้ฟังในชั่วโมงนั้น เป็นต้น ครูควรเลิกที่จะเขียนตีเด็ก หรือทำให้เด็กไม่สบายกายด้วยวิธีต่างๆ เพราะการเขียนตีให้เจ็บกายส่วนใหญ่เป็นวิธีเหมาะกับเด็กเล็กอายุไม่เกิน ๑๐ ขวบ

การควบคุมปานกลางถึงน้อย การควบคุมให้เด็กเชื่อฟังได้กล่าวมาหลายแห่งแล้วว่า ในเด็กโตและวัยรุ่นควรมีการควบคุมแต่ในโอกาสที่จำเป็นเท่านั้น ส่วนในเรื่องที่เด็กพอจะควบคุมตนเองได้ หรือควบคุมกันเองได้ ครูก็ควรจะดูอยู่ห่างๆ

การปฏิบัติทั้งสี่ประเภนี้เหมาะที่เข้ากับเด็กโตและวัยรุ่นทั้งที่บ้าน^{๓๙} และในโรงเรียน^{๓๙} ลักษณะทั้งสี่ประการร่วมกันแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยในบ้าน และในโรงเรียน ซึ่งจะสามารถพัฒนาสุขภาพจิต และเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นได้

สภาพแวดล้อมที่ดีอีกประการหนึ่งที่ควรเสริมสร้างในโรงเรียน คือสภาพที่จะทำให้นักเรียนเกิดความมั่นคงในจิตใจว่าตนอยู่ในโรงเรียนที่มีความยุติธรรมและเสมอภาค ซึ่งหมายถึงการที่เด็กจะรู้สึกว่าการได้คะแนนผลการเรียนสูง เกิดจากความพยายามและความสนใจเอาใจใส่การเรียนของตนเอง หรือถ้าได้คะแนนต่ำก็เป็นเพราะการขาดความพยายามของตนเองทางการเรียน ส่วนคะแนนความประพฤติก็ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติจริงของนักเรียน มิได้เกิดจากความลำเอียง หรืออารมณ์ของครู ครูควรทำให้เด็กมั่นใจว่า ถ้าพยายามเรียนมาก พยายามทำดีมาก จะได้คะแนนสูง แต่ถ้าพยายามน้อยก็จะได้คะแนนต่ำตามไปด้วย สภาพเช่นนี้ในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตน และความสุขภาพจิตที่ดีของนักเรียนพร้อมกัน ไป^{๓๙}

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย โดยมีความยุติธรรมและเสมอภาคอย่างเด่นชัดจะทำให้เกิดลักษณะทางจิตใจที่ดีงามหลายประการในเด็ก ซึ่งเป็นลักษณะที่ยังขาดอยู่ในเยาวชนไทยส่วนใหญ่ เช่น ลักษณะความเชื่ออำนาจในตน การเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตัวหรือพวกพ้อง ตลอดจนจนลักษณะ

ความเป็นประชาธิปไตยในจิตใจของเด็ก ซึ่งหมายถึงการมีลักษณะทางจิตใจที่พร้อมเพรียงกันหลายประการ คือ รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มุ่งอนาคตมากกว่ามุ่งปัจจุบัน สามารถควบคุมบังคับตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอก รวมทั้งการเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตัวหรือพวกพ้อง

ตอน **๓**

*การประเมินผล
การพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน*

ข้อ 1 ทำไมครูจึงรู้สึกว่าปกครองเด็กยากขึ้นในปัจจุบัน

สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากโรงเรียนและสื่อมวลชนประสบความสำเร็จในการสอนเด็ก **ให้รู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ** มากขึ้นกว่าเก่า เช่น สอนให้ไปตัดข่าวหนังสือพิมพ์ สอนให้ตรวจให้คะแนนเพื่อนในเรื่องต่างๆ แต่พอมาถึงจริยธรรม ครูส่วนใหญ่ไม่ได้สอนให้คิดแต่กลับไปเน้น **ความเชื่อฟัง** กล่าวคือ นักเรียนจะอยู่ในสภาพไหน คิดอย่างไร ตัดสินใจอย่างไรก็ช่าง แต่ต้องทำตามที่ครูบอก นี่คือการสอนที่ขัดกันในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าเด็ก รุ่นใหม่เปลี่ยนไปจากเดิม เด็กต้องการเหตุผลมากกว่าคำสั่ง แต่ครูยังเหมือนเดิมคือชอบแต่ออกคำสั่ง เช่น สั่งให้ทำตามกฎระเบียบ ห้ามฝ่าฝืน จึงพบว่าทั้งครูและนักเรียนในปัจจุบันต่างมีสุขภาพจิตเสื่อม

การเน้นความเชื่อฟัง ทำได้เมื่อเด็กยังคิดไม่เป็น ตัดสินใจไม่เป็น ยังไม่ทราบว่าจะอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ซึ่งก็คือระยะเด็กเล็ก แต่เมื่อโตขึ้นเด็กอยู่ในสังคมที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น การออกคำสั่งให้เด็กทำตามการเลือกของครูควรลดลงเรื่อยๆ ทั้งนี้ ครูอาจสั่งผิดๆ ไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ก็ได้ เพราะครูมิได้เป็นผู้ประสบเหตุแต่เด็กเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์

ตัวอย่างเช่น เด็กบางคนทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียนเสร็จเร็วก็นั่งคุยกัน ซึ่งครูมักจะคอยดูและสั่งให้นั่งนิ่งๆ เงียบๆ ในขณะที่เพื่อนคนอื่น แทนที่ครูจะอนุญาตให้เด็กไปหลังห้องเล่นเกมที่จัดไว้ให้หรือทำกิจกรรมเสริมอื่นๆ ที่เด็กได้สนุกสนานและพัฒนาความคิดไปพร้อมกัน

การเน้นความเชื่อฟังมากเกินไปโดยเฉพาะในเด็กโตและวัยรุ่น มักมีผลเสีย เพราะทำให้บุคคลนั้นมีจิตใจที่ **แคระแกรน** ไม่พัฒนา เป็นการยับยั้งการคิดและการฝึกตัดสินใจในเด็ก และอาจทำให้เด็ก **สุขภาพจิตเสีย** ได้มาก ซึ่งจะเป็นการทำลายจริยธรรมของเด็กได้อีกส่วนหนึ่งด้วย ดังจะกล่าวต่อไป

ข้อ 2 วิธีการประเมินผลจริยธรรมในโรงเรียนควรทำอย่างไร

การประเมินผลจริยธรรม คือการวัดระดับจริยธรรมทางจิตใจ หรือทางพฤติกรรม หรือทั้งสองประการพร้อมกัน การประเมินผลทางจริยธรรมอาจทำได้เป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือชั้นเรียน และประเมินทั้งโรงเรียนไปพร้อมกัน

การประเมินผลทางจริยธรรมนั้นมีคำถามอยู่ว่า จะประเมินอะไร ประเมินอย่างไร ประเมินใคร และประเมินเมื่อไหร่ นอกจากนั้นยังมีคำถามว่า จะประเมินผลจริยธรรมที่เกิดจากการส่งเสริมแบบไหน

ในที่นี้จะเน้นการ **ส่งเสริมจริยธรรมในชีวิตประจำวัน** โดยไม่ขึ้นอยู่กับหลักสูตรการเรียนการสอน การประเมินผลทางจริยธรรมที่ได้มาจากการอบรมสั่งสอนแบบนี้ควรประเมิน **พฤติกรรม** และควรประเมินจากกลุ่มหรือชั้นเรียน หรือโรงเรียน มากกว่าจะประเมินเป็นรายตัวนักเรียน การประเมินนี้ควรมี **มาตรฐาน** ว่านักเรียนชั้นใดมีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่อยู่ภายใน **ขอบเขตที่ยอมรับได้เป็นส่วนมาก** หรือชั้นใดอยู่ภายนอกขอบเขตนี้ เช่น การที่ครูรู้สึกว่าจะต้องมีการเขียนติจิงจะเอาเด็กไว้อยู่นั้นอาจแสดงว่าปัญหาได้เกิดขึ้นแล้ว อาจเป็นปัญหาในตัวนักเรียนเอง หรือปัญหาตัวครูก็ได้ **ควรรับนำปัญหามาอภิปรายกัน** ในหมู่ครู โดยนำหลักทางพฤติกรรมศาสตร์ มาใช้ในการหาทางออก เมื่อลงมติเลือกวิธีแก้ปัญหาลแล้ว ควรแจ้งเป็นนโยบายการปฏิบัติแก่ครูที่เกี่ยวข้องทุกคน เช่น ต่อไปนี้จะเน้นการให้รางวัลพฤติกรรมดี การอยู่ในระเบียบวินัยของเด็ก โดยใช้

การชมและให้สิทธิพิเศษ และงดเว้นการลงโทษพฤติกรรมที่ไม่ดี ถ้าเกิดพฤติกรรมไม่ดีขึ้นให้ทำเพิกเฉยเสียและหาพฤติกรรมอื่นให้เด็กกระทำแทนโดยเร็ว

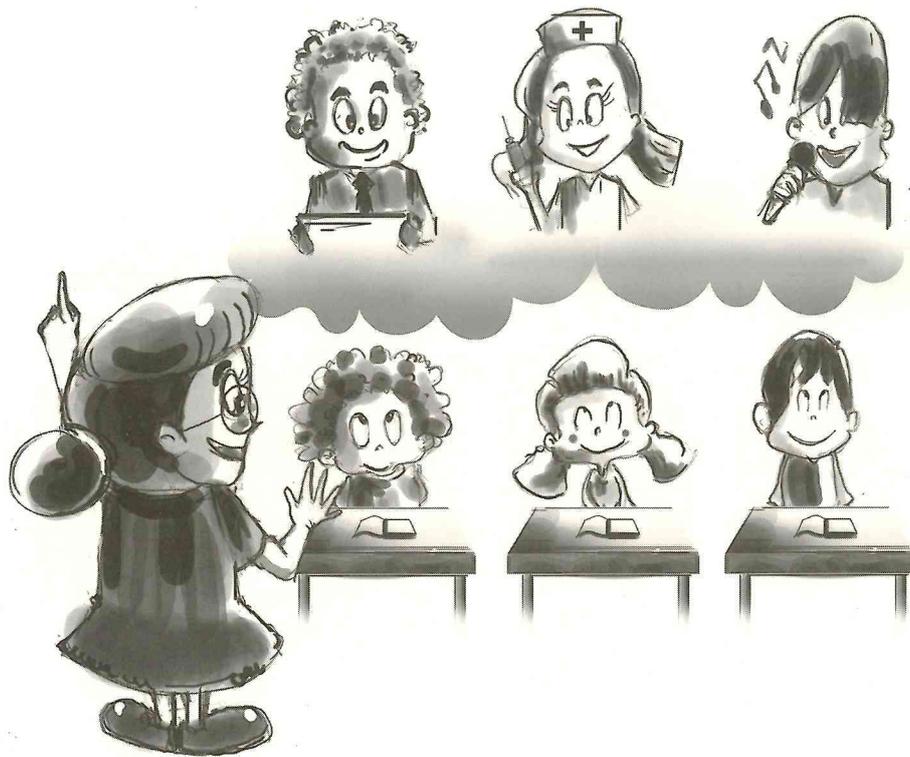
ส่วนการให้จริยศึกษาในชั่วโมงจริยศึกษานั้นควรประเมินเป็นรายบุคคล โดยจะต้องตระหนักว่าพัฒนา ลักษณะอะไร ก็ควรประเมินลักษณะนั้น และที่เกี่ยวข้องใกล้เคียง ไม่ควรประเมินลักษณะที่ไม่ได้พัฒนา และถ้าไม่ได้พัฒนาพฤติกรรมก็ไม่ควรประเมินพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น ถ้าครูพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นเรียน ก็ควรประเมินความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็ก หรือถ้านักวิจัยใช้วิธีการให้ตัวแบบทำดี คือไม่โกงในการเล่นเกมนั้น ก็ควรวัดพฤติกรรมการไม่โกงในการเล่นเกมนั้นของเด็ก ถ้าพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม แต่ไปประเมินพฤติกรรมซื่อสัตย์ในการเล่นเกมนั้นของเด็ก ส่วนรวมจะไม่พบผล แต่เมื่อแบ่งกลุ่มตามลักษณะความมุ่งมั่นอดทนหรือความมีจิตแค้น จะพบว่า เด็กที่มีจิตแค้น ถ้าพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงถึงขั้นเคารพกฎเกณฑ์ของกลุ่ม ก็จะไม่โกงในการเล่นเกม แต่ถ้าเด็กมีจิตอ่อน การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้นก็ยังไม่สามารถช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมซื่อสัตย์ได้มากนัก

อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำการประเมินผลการพัฒนาจริยธรรมในเด็กควรจะต้องตระหนักว่า การพัฒนาจริยธรรมในเด็กโดยการพัฒนาทางจิตใจนั้น ต้องการเวลาพักตัวเป็นระยะเวลาต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ ๓ ปี ๗ ปี ๑๐ ปี หรือ ๓๐ ปี ก่อนที่จะปรากฏออกมาเป็นผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ ฉะนั้นการปลูกฝังจริยธรรมในวัยเด็ก จะให้ผลเต็มที่และเด่นชัดเมื่อผู้รับการปลูกฝังเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว

ข้อ 3 คู่มือครูเพื่อการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนนี้ จะมีประโยชน์แก่ครู และนักเรียนอย่างไร

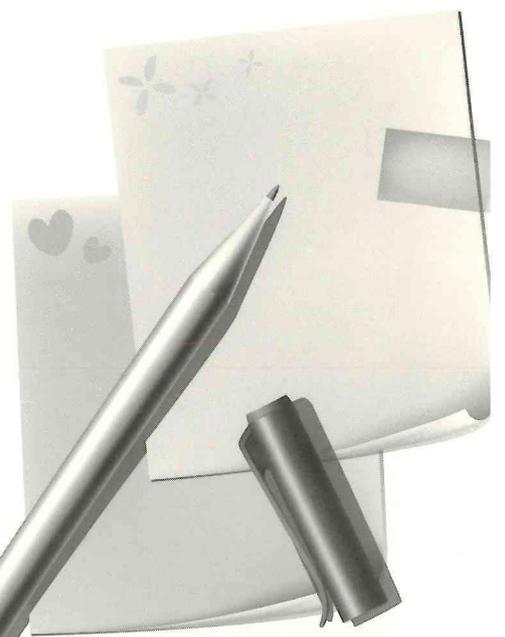
เอกสารที่อยู่ในมือของท่านนี้จะเป็นประโยชน์แก่ครู ผู้มีหน้าที่พัฒนาจิตใจของเยาวชนได้ก็ด้วยการที่ครูผู้ใช้จะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ๑) อ่านคู่มือเล่มนี้หลายๆ เทียจนเข้าใจดีและจำได้
- ๒) ถ้ามีข้อความที่ไม่เข้าใจ ควรสอบถามไปที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) หรือสอบถามผู้รู้ทางจิตวิทยา
- ๓) ครูต้องตระหนักว่า การจะประสบความสำเร็จได้จากการอ่านคู่มือเล่มนี้ก็คือ การปฏิบัติตามซึ่งอาจจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติของครูให้แตกต่างไปจากที่เคยกระทำมาแต่ก่อน แต่การปฏิบัติที่แตกต่างออกไป ครูควรมีหลักในการเลือกปฏิบัติอย่างมีเหตุผลตามที่แนะนำไว้
- ๔) ความสำเร็จของครูจะเกิดขึ้น ถ้าครูรักและหวังดีต่อศิษย์อย่างจริงจัง ครูจะต้องมีความอดทนมุ่งหวังผลในระยะยาวมากกว่าผลในระยะสั้นด้วย จึงจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน และแก่สังคมประเทศชาติอย่างแท้จริง

ภาพ ๑๐ การปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก ควรมุ่งหวังผลในระยะยาวเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ด้วย

เอกสารอ้างอิง

๑. เกษม จันทศร (๒๕๔๑) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๒. โกศล มีคุณ (๒๕๒๔) การวิจัยเชิงทดลองฝึกรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะการสวมบทบาทของนักเรียนประถมศึกษา ปริญญาโท การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาลัทธิสุทธทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓. โกศล มีคุณ (๒๕๓๓) การวัดจริยธรรม วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
๔. โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (๒๕๔๕) ผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครู รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๕. จิรพรรณ สุขตลอดชีพ (๒๕๓๙) ผลของการแสดงบทบาทสมมติที่มีต่อการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรุงเทพมหานคร ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๖. จิรวัดนา มั่นยืน และรุ่งทิพย์ สมานรักษ์ (๒๕๔๖) การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการหลบหนีการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
๗. ชีรวัดน์ นิจนตร (๒๕๒๖) สภาพเชิงจิตสังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร ปริญญาโท การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๘. ดวงจันทร์ หนูทอง (๒๕๓๓) ผลของการใช้แม่แบบหนังสือที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดมณีเจริญ มิตรภาพที่ ๒๒๗ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๙. ดวงเดือน พันธุนาวิน (๒๕๒๓) การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย วารสารการวิจัยทางการศึกษา, ๑๐ (๒), ๒๙-๔๗.
๑๐. ดวงเดือน พันธุนาวิน (๒๕๒๔) จุดนัดพบของจิตวิทยา มานุษยวิทยา และสังคมวิทยา ที่สาเหตุและผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก วิจัย ๘๑ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หน้า ๒๙-๓๖
๑๑. ดวงเดือน พันธุนาวิน (๒๕๒๖) ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน จุลสารฉบับที่ ๔ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๑๒. ดวงเดือน พันธุนาวิน (๒๕๒๗) สรุปคำบรรยาย เรื่อง โครงการพัฒนาทัศนคติ และจริยธรรมเพื่อการทำงานราชการ รายงานการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยม และจริยธรรมของข้าราชการสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

๑๓. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๓๖) ชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการบริหารสำหรับหัวหน้าส่วนราชการ ในภูมิภาค วิชาการพัฒนาจริยธรรมผู้ใต้บังคับบัญชา จัดพิมพ์โดยสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน กพ.
๑๔. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๔๐) จิตวิทยาสังคมกับการพัฒนา การบรรยายสำหรับนักศึกษาปริญญาโท คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๑๕. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๔๑) การปรับพฤติกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศ ตำราชั้นสูง คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๑๖. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๔๘) ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๑๗. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๔๙) การพัฒนาเยาวชนให้ดี-เก่ง-มีสุข ตามทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการโครงการ “นวัตกรรมการดำเนินงานพัฒนาจิตผู้เยาว์ เพื่อเพิ่มทุนมนุษย์ แก่สังคมไทย” วันที่ ๑๖-๑๙ ณ โรงแรมรามารการ์เด็นท์ กรุงเทพฯ
๑๘. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน และบุญยิ่ง เจริญยิ่ง (๒๕๑๗) อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๑๘ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๑๙. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (๒๕๒๐) จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๒๑ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๒๐. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (๒๕๒๔) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น รายงานการวิจัยฉบับที่ ๒๖ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๒๑. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๔๗) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้า ในสถานีนอมาลัยตำบล รายงานการวิจัย คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๒๒. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๕๐) การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ รายงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
๒๓. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๕๓) ทฤษฎีและผลการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อการวิจัยและพัฒนาบุคคล ตำราชั้นสูง คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๒๔. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน (๒๕๕๓) ผลสำเร็จของการพัฒนาพฤติกรรมเศรษฐศาสตร์ด้วยการฝึกจิตลักษณะและทักษะแบบบูรณาการ: หลักฐานจากงานวิจัยสองขั้นตอน วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์: ระบบพฤติกรรมไทย ๗ (๑ และ ๒), ๖๖-๑๐๙.
๒๕. ดวงเดือน พันธุนาวิวิน และอัมพร ม้าคอง (๒๕๔๗) ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการพัฒนา นักเรียนของครูคณิตศาสตร์ ในระดับมัธยมศึกษา รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา ระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๒๖. ดุจเดือน พันธมนาวิน และอัมพร ม้าคนอง (๒๕๕๒) การฝึกอบรมจิตลักษณะและทักษะแบบบูรณาการ ที่มีผลต่อพฤติกรรมพัฒนานักเรียนของครูคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รายงาน การวิจัย ทฤษฎีบทการวิจัยโครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
๒๗. อิตารัตน์ ศรีสวัสดิ์ (๒๕๓๒) ผลของบทบาทสมมติที่มีต่อเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนนารีนุกูล จังหวัดอุบลราชธานี ปรินญาณิพนธ์ การศึกษา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๒๘. บุญกอบ วิสมิตะนันท์ (๒๕๒๖) **ธรรมจริยาของครูไทย** รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๒๙. บุญรับ คักดีมณี (๒๕๓๒) การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓๐. ปัทมาวดี ละออจันทร์ (๒๕๓๑) การเปรียบเทียบการสอนจริยศึกษาเพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยวิธีการใช้บทบาทสมมติและหุ่นเชิดมือ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ปรินญาณิพนธ์ การศึกษา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓๑. เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง (๒๕๓๖) **จิตลักษณะของผู้บริหารและสถานะการณ์ของกลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับ ประสิทธิภาพของโรงเรียน** ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓๒. พรรณราย พิทักษ์เจริญ (๒๕๔๓) **จิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพกาย และจิตของข้าราชการสูงอายุ กรุงเทพฯ** ปรินญาณิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๓๓. พิพัฒน์ ปิ่นจินดา (๒๕๓๑) การเปรียบเทียบการสอนจริยศึกษาเพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยการใช้การอภิปรายกลุ่มและการสอนโดยวิธีเบญจจันทร์ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ปรินญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓๔. รัตนา ประเสริฐสม (๒๕๒๖) การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอนามัยของนักเรียน **ประถมศึกษา** ปรินญาณิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๓๕. เรณูมาศ มาอุ่น เจิดหล้า สุนทรวิภาต และ กุลยา ตันติผลาชีวะ (๒๕๔๖) ประสิทธิภาพของการฝึกอบรม ทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมป้องกันการโรคเอดส์ในนิสิตนักศึกษาชาย ในมหาวิทยาลัย รายงานการวิจัย ทฤษฎีบทการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๓๖. ลินดา สุวรรณดี (๒๕๔๓) **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมลดปริมาณขยะของนักเรียน ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรุ่งอรุณ** ปรินญาณิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

๓๗. ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมกรรมไทย (๒๕๕๓) คู่มือการใช้งานพัฒนาจิตจริยธรรมของเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๓๘. ศูนย์วิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมกรรมไทย (กำลังดำเนินการ) การวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการใช้ นวัตกรรมนิทานพัฒนาจิตพิสูทธิ์แก่เยาวชน ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๓๙. สกล เทียงแท้ (๒๕๒๕) ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถม ปีที่ ๕ ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๔๐. สนาน คุณประเสริฐ (๒๕๓๕) ผลของการใช้สารชักจูงในการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา ของครู คณิตศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรม ศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๔๑. สนิท ทรัพย์วารี (๒๕๒๘) การทดลองใช้สไลด์เทปเพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๔๒. สมเดช สีแสง (๒๕๒๕) การทดลองสอนการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๔๓. สมศิริ ปลื้มจิตต์ (๒๕๓๔) การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเหตุผลเชิงจริยธรรมใน การสอนจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ด้วยการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติกับการสอน ตามคู่มือครู ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๔๔. สวัสดิ์ ประทุมราช (๒๕๔๕) การให้การศึกษาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ หนังสือแปลโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๔๕. สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๕) รายงานสารสนเทศทางการศึกษา ระดับประเทศ แก่ไขล่าสุด ๑๓ มกราคม ๒๕๕๕
๔๖. สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร (๒๕๔๗) ปัจจัยทางจิตสังคมและลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การรักษาสัตว์ของนักเรียนวัยรุ่นชายในชนบท ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนา สังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๔๗. สุกใจ บุญอารีย์ (๒๕๔๖) ผลการฝึกความสามารถด้านความรู้คิดและความสามารถด้านการใช้เหตุผล เชิงจริยธรรม ที่มีต่อทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุน การวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนาาระบบพฤติกรรมกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๔๘. สุमितตรา เจิมพันธ์ (๒๕๔๕) จิตลักษณะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการศึกษา คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

๔๙. สุวิทย์ ก้องฮา (๒๕๓๒) การศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยศึกษา เพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติและการขีดหนึ่งตะลุง ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ ๖ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๕๐. แสง ทวีคุณ นิภาพร โชติสุดแสน์ และ ณรงค์ดี บุญมาลิก (๒๕๔๖) ผลของการพัฒนาจิตและทักษะต่อการปลูกฝังวินัยแก่นักเรียนของครู รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนา ระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
๕๑. อรทัย มีสวัสดิ์ (๒๕๔๒) อิทธิพลของการใช้สารชักจูงที่มีต่อความพร้อมของบุคคลในการที่จะใช้บริการของธนาคาร ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๕๒. อ้อมเดือน สดมณี (๒๕๓๖) ผลการฝึกอบรมทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู ปริญญาโท การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๕๓. Becker, W. C. (๑๙๖๔). Consequences of different kinds of parental discipline. In M.L. Hoffman and L.W. Hoffman (eds.) **Review of child development research, Vol. ๑**, New York: Connecticut Printers, Inc., pp. ๑๖๙-๒๐๘.
๕๔. Behavioral Science Research Institute. (๑๙๘๔). **Handbook of child rearing practices in Asia**. Srinakharinwirot University Prasanmitr, Bangkok, Thailand.
๕๕. Blasi, A. (๑๙๘๐). Bridging moral cognition and moral action. **Psychological Bulletin**, ๘๘, ๑-๔๕.
๕๖. Bryan, J. M., & Walbek, N, H. (๑๙๗๐). The impact of words and deeds concerning altruism upon children. **Child Development**, ๔๑, ๗๔๕-๗๕๗.
๕๗. DeMitchell, T. A., & Carney, J. J. (๒๐๐๕). Harry Potter and the Public School Library. **The Phi Delta Kappan**, ๑๕๙-๑๖๕.
๕๘. Erikson, E. H. (๑๙๖๘). **Identity, youth and crisis**. New York: Norton.
๕๙. Fazio, R. H. & Zanna, M. P. (๑๙๘๑). Direct experience and attitude-behavior consistency. in Berkowitz, L. (ed.) **Advances in experimental social psychology**. New York: Academic Press, Vol., ๑๔, pp. ๑๖๒-๒๐๓.
๖๐. Hoffman, M. L. (๑๙๗๐). Moral development In P.H. Mussen (ed.) **Carmichael's manual of child Development**. Vol. ๒, (๓ rd. edition), New York: John Wiley & Sons, Inc., pp. ๒๖๑-๓๖๐.
๖๑. Karoly, P., & Kanfer, F. H. (๑๙๗๔). Effects of prior contractual experiences on self-control in children. **Developmental Psychology**, ๑๐, (๓), ๔๕๙-๔๐๐.

๖๒. Kleinberger, A. F. (๑๙๘๒). The proper object of moral judgment and of moral education. **Journal of Moral Education**, ๑๑, (๓), ๑๔๗-๑๕๘.
๖๓. Kohlberg, L. (๑๙๖๔). Development of moral character and moral ideology. In M.L. Hoffman, and I.V. Hoffman, (Eds.) **Review of child development research, Vol. ๑**, New York: Connecticut Printers, Inc., pp. ๓๘๓-๔๓๒.
๖๔. Kohlberg, L. (๑๙๖๙). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D.A. Goslin (ed.) **Handbook of socialization theory and research**. Chicago: Rand McNally and Company, pp. ๓๔๗-๔๘๐.
๖๕. Kohlberg, L., (๑๙๗๐). Education for justice: A modern statement of platonic view. In Gustafson, J.M., (ed.) **Moral education: Five lectures**. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
๖๖. Kohlberg, L. (๑๙๗๖). Moral stages and moralization: The cognitive developmental approach. In T. Lickona (ed.) **Moral development and behavior: Theory research and social issues**. New York: Holt Rinehart & Winston, pp. ๓๑-๕๓.
๖๗. Lickona, T. (๑๙๙๑). **Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility**. New York: Bantam Book.
๖๘. Mikulas, W. L. (๑๙๙๑). Eastern and Western psychology: Issues and domains for integration. **Journal of Integrative Eclectic Psychotherapy**, ๑๐, ๒๒๙-๒๔๐.
๖๙. Mikulas, W. L. (๒๕๒๕). National development and behavior modification. **จุลสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**
๗๐. Mikulas, W. L., & Suvannathat, C. (๑๙๘๕). Common errors in child rearing practices. In C. Suvannathat, et al., (eds.) **Handbook of Asian child development and child rearing practices**. Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand. Chapter ๒๖, pp. ๓๙๗-๔๐๕.
๗๑. Morgan B., Morgan F., Fosttter V., and Kolbert J. (๒๐๐๐). Promoting the moral and conceptual development trainees: A deliberate psychological educational approach. **Journal of Moral Education**. ๒๙, (๒), ๒๐๓-๒๑๘.
๗๒. Piaget, J. (๑๙๓๒). **The moral judgement of the child**. London: Harcourt Brace.
๗๓. Popham, W. J. (๑๙๙๓). Wanted AIDS education that works. **Phi Delta Kappan**, ๗๔ (๗), ๕๕๙-๕๖๒
๗๔. Rest, J. R. (๑๙๘๖). **DIT Manual for the Defining Issues Test**. (๓rd ed.) Minneapolis, MN, U. of Minnesota Center for the Study of Ethical Development.

๗๕. Rosenhan, D., et al. (๑๙๖๘). Preaching and practicing: Effects of channel discrepancy on norm internalization. **Child Development**. ๓๙, ๒๙๑-๓๐๑.
๗๖. Rothspan, S., & Read, S. J., (๑๙๙๖). Present versus future time perspective and HIV risk among heterosexual students. **Health Psychology**, ๑๕ (๒), ๑๓๑-๑๓๔.
๗๗. Rotter. J. B. (๑๙๖๖). Generalized expectancies for internal-external control of reinforcement. **Psychological Monographs**. ๘๐ (whole no. ๖๐๙)
๗๘. Ruiters, R. A. C., Abraham, C. and Kok, G. (๒๐๐๑). Scary warnings and rational precautions: A review of the psychology of fear appeals. **Psychology and Health**, ๑๖ (๖), ๖๑๓-๖๓๐.
๗๙. Rushton, J. P. (๑๙๗๕). Generosity in children: Immediate and long term effects of modelling preaching and moral judgment. **Journal of Personality and Social Psychology**. ๓๑, ๔๕๙-๔๖๖.
๘๐. Sprinthall N. A., Reiman A., & Thies-Sprinthall, L. (๑๙๙๓). Role taking and reflection: Promoting the conceptual and moral development. **Learning and Individual Differences**. ๕(๔), ๒๘๓-๒๙๙.
๘๑. Stouwie, R. J. (๑๙๗๒). An experimental study of adult dominance and warmth, conflicting verbal instructions and children's moral behavior. **Child Development**. ๔๓, ๙๕๙-๙๗๑.
๘๒. Strickland, B. R. (๑๙๗๗). Internal-external control of reinforcement. In Blass (ed.) **Personality variables in social behavior**. New York: John Wiley & sons, pp. ๒๑๙-๒๘๐.
๘๓. Thornberg, R. (๒๐๐๘). The lack of professional knowledge in value education. **Teaching and Teacher Education**, ๒๔, ๑๗๙๑-๑๗๙๘.
๘๔. Westaby J. B., (๒๐๐๕). Behavioral reasoning theory: Identifying new linkages underlying intentions and behavior. **Organizational Behavioral and Human Decision Process** ๙๘, ๙๗-๑๒๐.
๘๕. Wright, D. (๑๙๗๕). **The psychology of moral behavior**. Middlesex, England: Penquin Books Ltd.
๘๖. Zevenbergen, A. A., Whitehurst, G. J., & Zevenbergen, J. A., (๒๐๐๓). Effects of a shared-reading intervention on the inclusion of evaluative devices in narratives for children from low-income families. **Applied Development Psychology** ๒๔, ๑-๑๕.

วช.
NRCT

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

๑๙๖ ถนนพหลโยธิน จตุจักร กทม. ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๙๔๐ ๖๘๒๙, ๐ ๒๕๖๑ ๒๔๔๕ ต่อ ๔๖๐ โทรสาร ๐ ๒๙๔๐ ๖๘๒๙

Email Address: tbs.nrct@yahoo.com

www.nrct.go.th